ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β΄, Τεῦχος 55, Σάββατο 2 Οκτώβρη 1976 Δρχ. 20

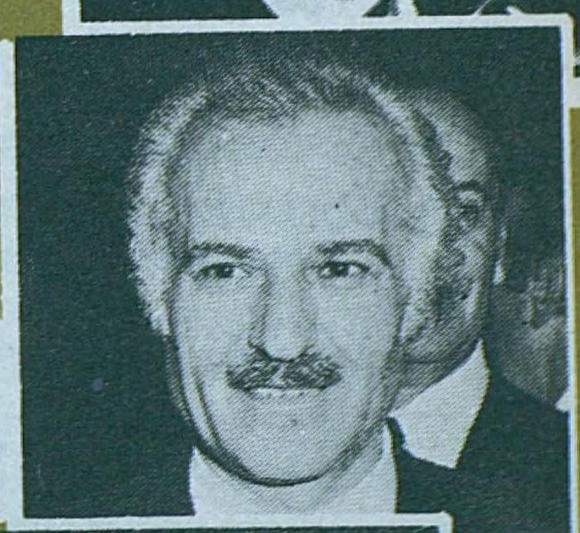

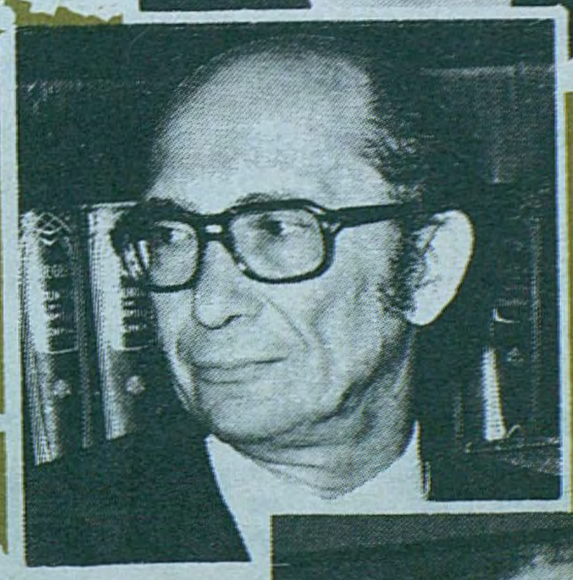

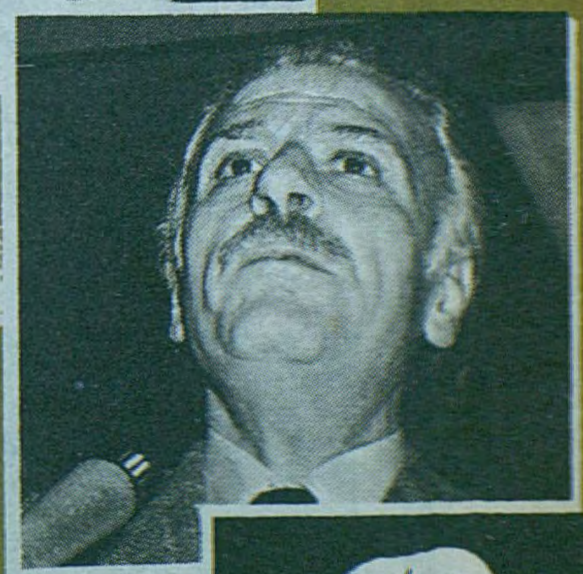

Οἱ ἐργάτες
καί ἡ ΑΥΤΟ-ὀργάνωση

Τὸ Πεντάγωνο πράκτορας τῆς ΛΟΚΧΗΝΤ

GAST hellas

Φοιτητές ταξιδέψτε μαζί μας

- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΠΤΗΣΕΙΣ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ
- ΦΘΗΝΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ σέ
  αεροπλάνα
  πλοία
  τραίνα
- EXPRESS ΠΟΥΛΜΑΝ ΓΙΑ ΛΟΝΔΙΝΟ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΟΔΗΓΟ
  δωρεάν άπό τά γραφεία μας
- Έκδίδουμε τήν
  ΔΙΕΘΝΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

GAST HELLAS

- ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 2 ΚΑΙ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΓΩΝΙΑ 6' δροφος. Τηλ. 600.233 - 604.777
- ΣΟΛΩΝΟΣ 68, ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟΜΙΚΗ ΤΗΛ. 613.087 - 629.095.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΗ»

Χ. Τρικούπη 23 τηλ. 629.189

ΓΗ

1. ΓΙΑΡΟΣΛΑΒ ΧΑΣΕΚ
Ὁ Καλός Στρατιώτης Σβέϊκ
(ὁλοκληρωμένο τό ἔργο σέ 2 τόμους)

2. Α. ΛΕΟΝΤΙΕΦ
Πολιτική Οἰκονομία

3. ΣΑΡΛ ΜΠΕΤΤΕΛΕΜ
Πολιτιστική Ἐπανάσταση καί Βιομηχανική Ὀργάνωση στήν Κίνα

4. Κ. ΜΑΡΞ, Β. Ι. ΛΕΝΙΝ, Α.Ι. ΜΟΛΟΚ, Μ. ΜΑΣΚΙΝ, Ν. ΨΥΡΟΥΚΗ
Σχετικά μέ τήν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ

5. F. SAYEGH—R. STEVENS
Σιωνισμός καί Παλαιστίνη

6. KATHERINE QUIMINAL
Ἡ Ἐξωτερική Πολιτική τῆς Κίνας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Ζωοδόχου Πηγῆς 3 = τηλ. 603.234

κυκλοφορούν

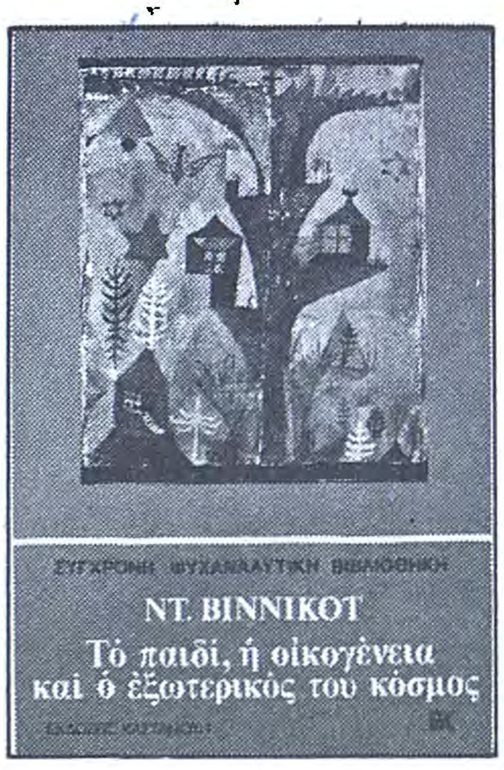

anti

Περίοδος Β΄, Χρόνος 3ος, τεῦχος 55

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΡΕΠΟΡΤΕΡ: Λόκχηντ καί Πεντάγωνο 6
Π. ΑΝΔΡΕΟΥ: Ὁ παροπλισμός τοῦ ΑΒΕΡΩΦ 10
Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: Ἡ Β΄ Σύνοδος τῆς Βουλῆς 12
Γ. ΚΟΡΥΛΛΟΥ: Ἡ εὐρύχωρος συνείδησις 14
Β. ΔΡΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ: Τά νέα μέτρα τῆς Γκάντι 16
Ε. ΑΗΔΟΝΗ – Σ. ΒΑΦΕΑ-Α. ΖΟΥΛΙΑ: Κοινων. Κινήματα καί δομημένος χῶρος 22
Μ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Ἐργατική Αὐτοοργάνωση 28
Ν. ΣΚΟΥΦΟΥ: Ὁ κιτρινισμός 33
Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ: Πολιτική καί μέσα ἐπικοινωνίας 36
Σ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Μέσα ἐπικοινωνίας 37
Καλλιτεχνικές σελίδες 41

Κάθε ἐνυπόγραφο ἄρθρο ἐκφράζει τήν προσωπικὴ γνώμη τοῦ συγγραφέα του.

Ἡ ἀποκάλυψη, ἡ ἔκτασιη ἡ σιωπή...

Σ'αὐτό τό ξέφραγο ἀμπέλι, πού λέγεται Ἑλλάδα, συμβαίνουν πάντα πολλά καί περίεργα. Ὡς τώρα ἦταν ἡ χώρα πού πρόσφερε παντοειδεῖς διευκολύνσεις καί ἀσφαλές ἄσυλο σέ κάθε διεθνή ἐγκληματική σπεῖρα καί σέ κάθε λογῆς κατακάθια. Ἰδανικός τόπος νά ξεκουράζονται καί νά ὀργανώνονται οἱ νεοφασίστες, ἐδῶ στήνονται τά διάφορα "σταθμαρχεῖα" γιά ἐπιτόπιους καί μεσανατολικούς στόχους, ἐδῶ μεταφέρουν τίς ἔδρες τους πολυεθνικές ἐπιχειρήσεις καί "ἑταιρίες" πού μερικές εἶναι πασίγνωστες ὡς καμουφλαρισμένα κλιμάκια πρακτόρων, ἐδῶ ἀνθεῖ τό χονδρεμπόριο τῶν ναρκωτικῶν καί γίνεται κόμβος διεθνοῦς διακινήσεως τῶν συναφῶν προϊόντων. Ὅλες αὐτές οἱ ὁμάδες ἀναπτύσσουν ἐλεύθερα τίς δραστηριότητές τους.

Ἡ Ἑλλάδα, ὅμως, δέν εἶναι μόνο μιά γέφυρα, ἀλλά καί ἕνας στόχος. Ἡ ἀπρόσκοπτη καί ἐλεύθερη δράση τόσων σκοτεινῶν δυνάμεων καί δικτύων ἔχει σαφῆ προγράμματα καί συγκεκριμένες ἐπιδιώξεις. Ἀποδίδει κάποτε τούς "καρπούς" της. Ἕνας ἀπό αὐτούς τούς "καρπούς" ἀποκαλύπτεται μέ τό φορτίο τῶν ὅπλων τῆς Χαλκίδας. Ποῦ κατευθύνονταν καί ποιούς θά ἐξόπλιζαν τά 1800 τουφέκια; Ποιός θά ἦταν ὁ παραλήπτης ἐνός τόσο σημαντικοῦ φορτίου; Πόσα ἄλλα φορτία θά ἔχουν φτάσει ἤδη στόν προορισμό τους; Ἡ διακίνηση μιᾶς τέτοιας ποσότητας δείχνει ὅτι λειτουργεῖ ἕνα σχέδιο ἐφοδιασμοῦ μονάδων, πού δέν ἀνήκει στό λιανεμπόριο ἀλλά σέ ὀργανωμένη ἐπιχειρησιακή πρόθεση.

Ἡ δυσπιστία, μᾶς δυσκολεύει νά πειστοῦμε ὅτι ὁ παραλήπτης εἶναι ὑπήκοος σέ σεϊχάτο τοῦ ... Περσικοῦ Κόλπου. Τό χουντοφασιστικό συνάφι τῆς Ἑλλάδας μέ τήν ἀσίγαστη δραστηριότητά του εἶναι ἀπρῶτος πιθανός ἀποδέκτης. Τό πλέγμα τῶν πολυεθνικῶν του σχέσεων, τό ἁμαρτωλό παρελθόν του καί οἱ δύσκολα κρυπτόμενες προθέσεις του μποροῦν νά ἀπαντοῦν στά κρίσιμα ἐρωτήματα γιά τήν "περίεργη" ὑπόθεση. Ἀλλά ποιός θά ξεκαθαρίσει αὐτές τίς ἱστορίες;

ὁ ἐκδότης

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ: Δημοχάρους 60, Ἀθήνα 601.
Τηλ: σύντ. 732-819 – διαχ. 732-713
● Ἐκδότης: ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ, Δεινοκράτους 131. ● Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ, Βασ. Ἀλεξάνδρου 26, Ἁγ. Ἀνάργυροι. ● Καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια: ΜΙΛΤΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ. ● Διαφημίσεις: ΕΥΑΓ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΠΟΥΛΟΥ. ● Ἀτελιέ: Α.Σ. ΚΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗ, Πετσόβου 12 ● Τὸ «ΑΝΤΙ» φωτοστοιχειοθετεῖται στὴν «ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ, Βασ. Ἀλεξάνδρου 2, Χίλτον, καὶ τυπώνεται στὶς ἐγκαταστάσεις τῶν Γενικῶν Ἐκδοτικῶν Ἐπιχειρήσεων «ΣΤ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ» Ο.Ε., Ἰασίου 5, Περιστέρι.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ἑξάμηνη 260 δρχ. – ἐτήσια 520 δρχ. Ἐτήσια Ὀργανισμῶν, Τραπεζῶν, κ.λπ. 1.000 δρχ.– Γιὰ μαθητές, σπουδαστὲς ἔκπτωση 15%. ● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εὐρώπη - Μεσογ. χῶρες: ἑξάμηνη: ἁπλὴ δολ. 10, ἀεροπ. δολ. 13 - ἐτήσια: ἁπλὴ δολ. 20, ἀεροπ. δολ. 25– Η.Π.Α. - Καναδὰς - Ἀνατ. Ἀσία: ἑξάμηνη: ἁπλὴ δολ. 10, ἀεροπ. δολ. 17– ἐτήσια: ἁπλὴ δολ. 20, ἀεροπ. δολ. 34 – Αὐστραλία - Ὠκεανία: ἑξάμηνη: ἁπλὴ δολ. 10, ἀεροπ. δολ. 24-ἐτήσια: ἁπλὴ δολ. 20, ἀεροπ. δολ. 47 ● Ἐμβάσματα, τραπεζικὲς ἐπιταγές: ΧΡΗΣΤΟΝ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΝ, Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601. ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20.

Κεντρικὴ διάθεση τοῦ «ΑΝΤΙ»
● γιὰ τὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς Ἀθήνας:
Στὰ γραφεῖα
τοῦ «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732.713
● γιὰ τὰ βιβλιοπωλεῖα Β. Ἑλλάδος:
Βιβλιοπωλεῖο «Ξένος Τύπος»,
Ν. Κοτζιᾶς καὶ Σία Ο.Ε.
Τσιμισκῆ 78, τηλ. 279-720, Θεσ/νίκη

1 + 3 + ; = ;
Ἤ τό ρῆγμα στή λεπτή πορσελάνη

– *Ἕνας κοῦκος δέν φέρνει τήν ἄνοιξη, τρεῖς ἀ π ο σ τ ά τ ε ς δέν φέρνουν τήν καταστροφή...*

Ἡ ρήση ἀνήκει σέ κεντρῶο παλαιοκομματικό βουλευτή, πού ἀναφερόταν, φυσικά, στήν ἀποχώρηση καί ἀνεξαρτητοποίηση τῶν κ.κ. Γ. Α. Μαγκάκη, Α. Μήνη καί Χ. Πρωτοπαπᾶ «ἀπό τό κόμμα» – δηλαδή τήν ΕΔΗΚ.

Ἡ ἀποχώρηση τῶν τριῶν (ἀποχώρηση ἤ «ἀποσκίρτηση» ἤ ἀποστασία – στήν Ἑλλάδα ὑπῆρχε ἀνέκαθεν εὐφορία πολιτικῶν ἀφορισμῶν...), μπορεῖ νά δέσποσε στόν χῶρο τῆς Βουλῆς, τήν ἑβδομάδα αὐτή, ἀλλά γεγονός παραμένει ὅτι οὔτε αἰφνιδίασε, οὔτε ἐξέπληξε κανένα. Ἡ ἀποχώρηση ἀναμενόταν «μέ τή νομοτέλεια φυσικοῦ φαινομένου» – κατά τόν χαρακτηρισμό κυβερνητικοῦ παράγοντα. Οἱ διαφωνίες μεταξύ «παλαιοκομματικῶν» καί «νεοδυναμιτῶν» μέσα στούς κόλπους τῆς ΕΔΗΚ, ἦταν κοινό μυστικό. Καί οἱ ἀντιθέσεις – ἰδεολογικές ἤ προσωπικές – μεταξύ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος καί ἡγετικῶν στελεχῶν τῶν «Νέων Δυνάμεων», εἶχαν γίνει τρέχουσα καθημερινότητα. Ἡ «ἑνότητα» τοῦ κόμματος εἶχε τήν ἀντοχή λεπτῆς κινεζικῆς πορσελάνης... Ὡστόσο, γιά τόν ἀρχηγό τοῦ κόμματος κ. Μαῦρο, θά πρέπει νά θεωρεῖται «παρήγορο» τό ὅτι οἱ «ἀποσκιρτήσεις» περιορίσθηκαν – μέχρι στιγμῆς – σέ τρεῖς ἤ, ἔστω, σέ τέσσερις, μαζί μέ τόν κ. Δημ. Τσάτσο, ἐνῶ τό κακό θά μποροῦσε νά ἦταν χειρότερο, μιά καί οἱ πληροφορίες μιλοῦσαν γιά «ἐ ν ν έ α», ἀνάμεσα στούς ὁποίους καί μερικοί (Κ. Ἀλαβάνος, Γ. Παπαδόπουλος, Β. Τσουδεροῦ), πού ἔσπευσαν, τήν τελευταία στιγμή, νά «ἀποδοκιμάσουν κατηγορηματικά» τήν ἀποχώρηση τῶν κ.κ. Γ.Α. Μαγκάκη, Α. Μήνη καί Χ. Πρωτοπαπᾶ.

Κόμμα ἐξουσίας;

Δέν χωρεῖ ἀμφιβολία πώς αὐτή ἡ ἀπροσδόκητη, τήν τελευταία στιγμή, συμπαράσταση ἀπό μέρους βουλευτῶν πού ἀνήκουν στίς «Νέες Δυνάμεις» – στήν οὐσία πρόκειται γιά διάσπαση καί τῶν «Νέων Δυνάμεων» – τόνωσε κάπως τόν κ. Μαῦρο, πού δέν εἶχε φραστικές δυσχέρειες προκειμένου νά διαβεβαιώσει πώς ἡ ΕΔΗΚ παραμένει «κ ό μ μ α ἐ ξ ο υ σ ί α ς», τό ὁποῖο, μάλιστα, μέ «μ ε γ α λ ύ τ ε ρ ο σ φ ρ ί γ ο ς» τώρα – ἔτσι εἶπε – θά συνεχίσει τόν ἀγώνα...

Ἀλλά εἶναι «κόμμα ἐξουσίας» ἡ ΕΔΗΚ; Μπορεῖ νά ἐλπίζει ὅτι μέ τόν σημερινό συσχετισμό δυνάμεων (57 ἕδρες στή Βουλή, ἔναντι 214 τῆς «Νέας Δημοκρατίας»), μπορεῖ νά καταστεῖ, σέ κάποιο ἄμεσο μέλλον, κ υ β ε ρ ν ῶ ν κ ό μ μ α; Καί ἐάν γίνει ἀποδεκτό ὅτι ὑπάρχει «δυσαρμονία» – γιά νά θυμηθοῦμε μιά διατύπωση τοῦ Γ. Παπανδρέου – μεταξύ «λαϊκῆς βουλήσεως» καί «κυβερνώσης κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας», ὑπάρχει ὁποιαδήποτε ἔνδειξη ὅτι ἡ ἐξωκοινοβουλευτική δύναμη καί ἀκτινοβολία τῆς ΕΔΗΚ «βαίνει ἀνερχομένη»; Ἀλλά καί ἐάν λησμονηθοῦν, πρός στιγμή, τά περί «δυσαρμονίας» κ.λπ., παίζει, τουλάχιστον, ἡ ΕΔΗΚ τόν ρόλο της σάν ἀξιωματική ἀντιπολίτευση; Εἶναι εὐδιάκριτη ἡ γραμμή πού τή χωρίζει ἀπό τήν κυβερνητική παράταξη; Καί ἀκολουθεῖ, ἄραγε, στόν ἰδεολογικό τομέα, τίς ἀρχές τοῦ «ἑλληνικοῦ δημοκρατικοῦ σοσιαλισμοῦ», σύμφωνα μέ τίς διακηρύξεις της, ἤ μήπως «πορευομένη πρός τήν συντήρηση, ἐγκαταλείπει τόν χῶρο τῶν προοδευτικῶν δυνάμεων» – ὅπως ἀναφέρει στήν ἐπιστολή του ὁ κ. Γ.Α. Μαγκάκης;

Τά ἐρωτήματα αὐτά, θά πρέπει νά βασανίζουν, ἐντονώτερα τώρα, τόν ἀρχηγό τοῦ κόμματος κ. Μαῦρο πού, στίς δύσκολες τοῦτες ὧρες, θά πρέπει νά ἀναπολεῖ – λέξη πρός λέξη – τήν ἀνακοίνωση (Ὀκτώβρης τοῦ 1974) γιά τήν ἑνοποίηση τῆς Ἕνωσης Κέντρου καί τοῦ Κινήματος Νέων Πολιτικῶν Δυνάμεων:

> «Οἱ πολιτικές δυνάμεις τῆς χώρας πού συνδέονται μέ κοινούς δημοκρατικούς ἀγῶνες καί ἐκφράζουν τό καθολικό αἴτημα τῆς ἀ ν α ν ε ώ σ ε ω ς – ἀνάφερνε ἡ ἀνακοίνωση – ἀποφάσισαν τή συγκρότηση τοῦ ἑνιαίου κομματικοῦ ὀργανισμοῦ ""Ἕνωση Κέντρου - Νέες Δυνάμεις''... Ὁ ἑνιαῖος αὐτός ὀργανισμός, ἀποτελεῖ κόμμα ἀρχῶν μέ δημοκρατική ὀργάνωση καί λειτουργία πού ἀνταποκρίνεται στίς σύγχρονες δημοκρατικές ἀντιλήψεις».

Τό κείμενο τῆς ἀνακοίνωσης, ὁ ἴδιος ὁ κ. Μαῦρος εἶχε αἰσθανθεῖ τήν ἀνάγκη νά συμπληρώσει μέ προσωπικές δηλώσεις : «Ἡ στιγμή – τόνιζε – εἶναι σημαντική γιά τήν δημοκρατική παράταξη καί τό μέλλον τῆς χώρας... Φιλοδοξία τοῦ κόμματός μας εἶναι νά δ ώ σ ε ι θ ε σ μ ο ύ ς στή χώρα καί ν' ἀποτελέσει τό ἴδιο ἕνα πρότυπο πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ ἀρχῶν, μέ δημοκρατική ὀργάνωση καί λειτουργία, ἀπό τήν βάση ἕως τήν κορυφή... Ἐγκαινιάζουμε σήμερα μ ι ά ν έ α ἐ π ο χ ή στήν πολιτική ζωή τῆς χώρας».

Ἀνανέωση... Κόμμα ἀρχῶν... Δημοκρατική ὀργάνωση καί λειτουργία... Θεσμοί... Νέα ἐποχή – τί ἐφαρμόσθηκαν ἀπ' ὅλα τά παραπάνω; Ὁ κ. Μαῦρος μπορεῖ νά ἐπιμένει ὅτι ὅλα ὅσα ἐπικαλοῦνται οἱ κ.κ. Μαγκάκης, Μήνης καί Πρωτοπαπᾶς (γιά «συντήρηση», «ἑδραίωση παλαιοκομματικῶν μεθόδων», κ.λπ.), ἀποτελοῦν ἁπλῶς «πρόσχημα», γιά νά δικαιολογήσουν τήν ἀποχώρησή τους ἀπό τήν ΕΔΗΚ. Μπορεῖ ἀκόμα – ὅπως ἐπίμονα λέγεται καί γράφεται – ἡ ἀποχώρηση αὐτή νά μήν εἶναι ἄσχετη μέ προσωπικούς ἀνταγωνισμούς μέσα στόν ἴδιο τόν χῶρο τῶν «Νέων Δυνάμεων», μέ δεσπόζουσα κάποια ἀσίγαστη διαπάλη γιά προβάδισμα μεταξύ τῶν κ.κ. Ι. Πεσμαζόγλου καί Γ.Α. Μαγκάκη. Ὅλα αὐτά ὅμως, δέν ἐξηγοῦν κάποιες κοινές παραδοχές: Ὅτι ἡ ΕΔΗΚ λ.χ., οὔτε ἔδωσε, οὔτε ἀνανέωσε θεσμούς. (Καί, φυσικά, δέν ἄνοιξε «νέα ἐποχή» στήν πολιτική ζωή τοῦ τόπου). Ὅτι ἡ δημοκρατική λειτουργία τοῦ κόμματος βραδυπορεῖ, σκαλώνει συνεχῶς. Ὅτι οὔτε τά μέλη τοῦ κόμματος, οὔτε ὁ ἑλληνικός λαός, εἶχαν ὁποιαδήποτε γεύση ἤ πρόγευση ἀπό τίς ἀρχές τοῦ «ἑλληνικοῦ δημοκρατικοῦ σοσιαλισμοῦ». Ὅτι παραμένει δ υ σ δ ι ά κ ρ ι τ η ἡ διαχωριστική γραμμή μεταξύ κυβερνητικῆς πλειοψηφίας καί ΕΔΗΚ. Ὅτι ἡ ἴδια ἡ κυβέρνηση – καί προσωπικά ὁ

κ. Καραμανλῆς, τίς ἐλάχιστες φορές πού δέχεται συζήτηση στή Βουλή, σέ ἐπίπεδο ἀρχηγῶν – ἀπευθύνεται, κατά κανόνα, στόν κ. Α. Παπανδρέου, σάν νά ἦταν τό ΠΑΣΟΚ, καί ὄχι ἡ ΕΔΗΚ, ἡ μείζων, ἡ ἀξιωματική ἀντιπολίτευση...

Τό ρῆγμα καί οἱ ἐπιπτώσεις

Ἀπόκειται, βέβαια, στήν ἴδια τήν ἡγεσία τῆς ΕΔΗΚ νά συναγάγει τά συμπεράσματά της ἀπό τίς διαπιστώσεις αὐτές. Καί νά καθορίσει τήν περαιτέρω πορεία της. Ὅμως, τό ρῆγμα ἀπό τήν ἀποχώρηση τῶν «4», παραμένει. Μέ ἄγνωστες, μέχρι στιγμῆς, ἐπιπτώσεις.

Ἔχει ἤδη γραφεῖ ὅτι ὁρισμένες δυνάμεις – κυρίως ἐξωελληνικές – ἐργάζονται γιά τή διάσπαση τόσο τῆς «Νέας Δημοκρατίας», ὅσο καί τῆς ΕΔΗΚ, πιστεύοντας πώς ἔτσι θά μετακινήσουν ἀκόμη δεξιότερα τόν ἄξονα τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς. Καί γιά ὅ,τι ἀφορᾶ τή «Νέα Δημοκρατία», τό πράγμα δέν φαίνεται ν' ἀνησυχεῖ ἰδιαίτερα τόν κ. Καραμανλῆ. Δέν θά τόν πείραζε – λέγεται – καί ἐάν ἔχανε μιά δεκαπεντάδα ἀκροδεξιῶν - φιλοδικτατορικῶν μοναρχικῶν βουλευτῶν (ἀπό τούς 214 πού διαθέτει), προκειμένου νά παύσει νά θεωρεῖται ἡ «Ν.Δ.» κόμμα τῆς Δεξιᾶς ἤ τῆς ἄκρας Δεξιᾶς... Τό ἴδιο ὅμως δέν μπορεῖ νά λεχθεῖ καί γιά τήν ΕΔΗΚ, πού δέν διαθέτει οὔτε περιθώρια, οὔτε ἀντοχή, γιά ν' ἀντιμετωπίσει τυχόν ἀπειλή τοῦ «σαλαμιοῦ».

Ἀλλά ἡ ἀπειλή αὐτή – εἴτε ἐφαρμοσθεῖ ἡ μέθοδος τοῦ σαλαμιοῦ, εἴτε ἁπλῶς ἐνταθοῦν οἱ φυγόκεντρες δυνάμεις μέσα στήν ΕΔΗΚ – εἶναι φυσικό νά φέρνει στό προσκήνιο ξανά θέμα ἀνασυγκόλλησης τῶν δύο τμημάτων τῆς παλιᾶς «Ἕνωσης Κέντρου». Εἶναι γνωστό πώς ὁρισμένες ἀνεπίσημες ἐπαφές (ἰδιαίτερα στήν Κρήτη...), μέ ἀντικειμενικό σκοπό τή συγχώνευση ΕΔΗΚ καί ΠΑΣΟΚ, ἔχουν ἤδη γίνει. Καί, μόλις τόν περασμένο μήνα, εἶχαν δημοσιευθεῖ πληροφορίες – ἔστω καί ἐάν διαψεύσθηκαν – ὅτι ὑπάρχει κίνηση πρός τόν σκοπό αὐτό. Τό θέμα, βέβαια, παρουσιάζει τεράστιες δυσχέρειες. «Ἄ β υ σ σ ο ς», κατά τόν χαρακτηρισμό κεντρώου βουλευτοῦ, χωρίζει σήμερα τήν ΕΔΗΚ ἀπό τό ΠΑΣΟΚ. Ἄλλωστε, ὁ ἴδιος ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΑΣΟΚ θεωρεῖ τή «σοσιαλδημοκρατία», στήν ὁποία σκοπεῖ σήμερα, σύμφωνα μέ τίς διακηρύξεις της, ἡ ΕΔΗΚ, περίπου σάν «ἐθνική προδοσία» καί, ὁπωσδήποτε, σάν ἀπεμπόληση τῶν ἰδεωδῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ, στά ὁποῖα τό ΠΑΣΟΚ διακηρύσσει ὅτι πιστεύει. Πέρα ἀπό αὐτό, εἶναι γνωστό πώς ὁ κ. Α. Παπανδρέου σημαδεύει σήμερα ὁλόκληρο τόν χῶρο τῆς κομμουνιστικῆς Ἀριστερᾶς, σάν πρῶτο βῆμα πρός τήν «ἄλωση» – δεύτερο βῆμα – τοῦ κεντρώου χώρου. Ἄλλο ὅμως ἡ ἄλωση, καί ἄλλο ἡ συγχώνευση. Ἀπό πλευρᾶς πάλι ἡγεσίας ΕΔΗΚ, οἱ ἐπιφυλάξεις καί ἡ δυσπιστία παραμένουν ἀκέραιες. Χαριτολογώντας, κάποτε, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΔΗΚ, γιά τό ἐνδεχόμενο μιᾶς τέτοιας συγχώνευσης, εἶχε πεῖ σέ ὁμάδα πολιτικῶν συντακτῶν: «Ὁ Ἀνδρέας δέχεται νά μᾶς ἐγγράψει στό κόμμα τ ο υ. Τό μόνο πού δέν ξέρουμε, εἶναι πότε... θά μᾶς διαγράψει!»

Οἱ πολύ ἁπτές αὐτές δυσχέρειες, ὁδήγησαν μερικούς βουλευτές τῆς ΕΔΗΚ στή σκέψη τῆς «δημοκρατικῆς συνεργασίας» – σ υ ν ε ρ γ α σ ί α ς καί ὄχι «δημοκρατικῆς συμμαχίας», μιά καί ἡ «συμμαχία», σάν ὅρος, στάθηκε ἡ ἀφορμή (καί ὄχι, βέβαια, ἡ αἰτία...) γιά τήν ἀπομάκρυνσή τοῦ κ. Δ. Τσάτσου ἀπό τό κόμμα. Ἀλλά ὁποιαδήποτε συνεργασία – ἔστω – μεταξύ τῶν δημοκρατικῶν κομμάτων, προϋποθέτει διάλογο, ἔξοδο ἀπό τό σημερινό τέλμα, ἀφομοίωση τῶν σημερινῶν κρίσιμων στιγμῶν τῆς χώρας – Οὐάσινγκτον καί Ἄγκυρα ἐλλοχεύουν πάντοτε – καί, τελικά, συμπαράταξη γιά τήν ὑπεράσπιση τοῦ ἔθνους καί τῆς δημοκρατίας. Εἶναι εὔκολα ὅλα αὐτά, μέσα σ' ἕνα κλίμα ἔξαρσης τῶν δυσπιστιῶν καί τῶν ἀνταγωνισμῶν, μέσα στούς κόλπους τῶν ἴδιων τῶν δημοκρατικῶν κομμάτων;

Ἀπάντηση καλοῦνται νά δώσουν ὅσα κόμματα πιστεύουν στίς δημοκρατικές διαδικασίες, τίς δημοκρατικές λειτουργίες, τή δημοκρατική ἔμπνευση...

ΑΝΤΗΝΩΡ

ἀντί • θέσεις

Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Τριάντα πέντε χρόνια ἀπό τήν ἵδρυση τοῦ ΕΑΜ. Οἱ γιορτασμοί δυό καί ξέχωροι, ὅπως καί πέρσι. Δυό καί τά βασικά χρέη στήν ἐπέτειο. Ν' ἀναγνωριστεῖ ἡ Ἐθνική Ἀντίσταση. Ν' ἀποσαφηνισθεῖ τό νόημα καί ἡ ἀλήθεια της. Δυσκολεύουμε καί τά δυό ὅσο ἐπιμένουμε νά στεκόμαστε μπροστά σ' αὐτή τήν περίοδο μικρόψυχα καί στενόκαρδα. Οἱ ὁποιοιδήποτε «κληρονόμοι» ἔχουν χρέος νά συμβάλουν μέ ὁποιοδήποτε ὑλικό στή σφαιρική ἀντικειμενική διερεύνηση τῆς μεγάλης αὐτῆς πατριωτικῆς συσπείρωσης. Ἔτσι θά φωτισθεῖ καί τό «μήνυμα» τοῦ ΕΑΜ.

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΚΑΝΑ

«Οἶνος εὐφραίνει καρδίαν... πολυεθνικῶν». Τῆς μεγάλης πολυεθνικῆς κομπίνας χρησιμοποίησης συνθετικοῦ οἰνοπνεύματος γιά τήν παρασκευή κρασιῶν, γιά τήν ὁποία γράψαμε σέ προηγούμενο τεῦχος, συνέχεια:

Ὀγδόντα χιλιάδες τόννοι συνθετικοῦ οἰνοπνεύματος πού εἰσήχθησαν ἀπό τό ἐξωτερικό διοχετεύθηκαν τό 1974 ἀπό τήν ΤΡΑΝΣΤΕΚΟΜ τοῦ συγκροτήματος ΣΑΣΣΩΝ στή Σάμο γιά τήν παρασκευή... ἑλληνικῶν κρασιῶν. Τό Γενικό Χημεῖο τοῦ Κράτους τό χαρακτήρισε, «ὕστερα ἀπό ἐξέταση», ὡς οἰνικό οἰνόπνευμα, δηλαδή κατάλληλο γιά τήν ὑγεία τοῦ λαοῦ, καί ὡς ἐγχώριας παραγωγῆς, δηλαδή συμφέρον στήν ἐθνική οἰκονομία, ἐνῶ ἡ κυβέρνηση, παρόλο πού ἐκκρεμεῖ μιά μήνυση, ἐξακολουθεῖ νά συμπεριφέρεται πάντοτε μέ... «τάκτ».

Δέν ξέρουμε ἄν μιά δεύτερη μήνυση πού ἔχει ἤδη ὑποβληθεῖ θά βοηθήσει περισσότερο στό ξεκαθάρισμα αὐτῆς τῆς χουντικῆς προέλευσης «ἀλχημείας». Στό Γενικό Χημεῖο τοῦ Κράτους καί στό Ὑπουργεῖο Ἐμπορίου θά πρέπει νά ἀναμένεται μέ «ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον»...

Μιά ἄλλη πτυχή τῆς ὑπόθεσης ἦταν τό «ἐνδιαφέρον» τοῦ βουλευτῆ τῆς ΕΔΗΚ κ. Ἀγγελούση πού ἐκδηλώθηκε μέ «τροπολογία» κατά τή συζήτηση στή Βουλή (7/8). Παραμερίζοντας τό θέμα τῆς προστασίας τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ καί ἐν ὀνόματι τῆς ...προστασίας τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας ὁ κ. βουλευτής μέ τήν «περίεργη» στ' ἀλήθεια τροπολογία του πέτυχε τήν ἐπαναχρησιμοποίηση τῶν νοθευμένων κρασιῶν.

Κατά τά ἄλλα, μακάριοι οἱ «μεθύσκοντες»...

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑΣ

Ὁ Γερμανὸς φασίστας βαρῶνος Χάϊντε, δὲν ἦρθε, τελικά, στὴν Ἑλλάδα. Μιὰ λακωνικὴ ἀνακοίνωση τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου γιὰ «τὸ Δίκαιον τῆς Θαλάσσης» ποὺ ἔγινε στὴ Θεσσαλονίκη, πληροφόρησε τοὺς συνέδρους ὅτι ὁ τέως ἀλεξιπτωτιστὴς τῶν Ναζὶ (ποὺ εἶχε, στὸ παρελθόν, ἔρθει στὴ χώρα μας σὰν κατακτητὴς – τὸ 1941 – καὶ σὰν «φίλος τῆς χούντας» – τὸ 1972) δὲν θὰ ἔπαιρνε μέρος στὸ συνέδριο «λόγω ἀσθενείας»... Ἄραγε, «ἀσθένησε» μόνος του, ἢ τοῦ συνέστησαν «ἀσθένεια» οἱ ἐδῶ ὑπεύθυνοι τοῦ συνεδρίου;

Ὅπως καὶ νἄγινε, ἡ εὐθύνη τῶν ὀργανωτῶν παραμένει στὸ ἀκέραιο: κανένας δὲν αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ δικαιολογήσει τὴν πρόσκληση τοῦ ναζιστῆ καθηγητῆ. Κανένας!..

Ἀλλὰ μήπως εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ σ' αὐτὸ τὸ συνέδριο καλεῖται κάποιος φασίστας Γερμανός; Καὶ ὁ ... φὸν Μὶνχ ποὺ ἦρθε πρόπερσι, τί ἦταν; Ἢ μήπως κι αὐτουνοῦ τὴν προϊστορία ἀγνοοῦσαν οἱ ὀργανωτές; Σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἂν εἶναι τόσο ἀπαραίτητο κάποιος φασίστας νὰ μιλᾶ σ' αὐτὸ τὸ συνέδριο, γιατί νὰ προσκαλεῖται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό; Λίγους ἔχουμε ἐδῶ; Κερδίζουμε καὶ τὰ ἔξοδα ταξιδιοῦ...

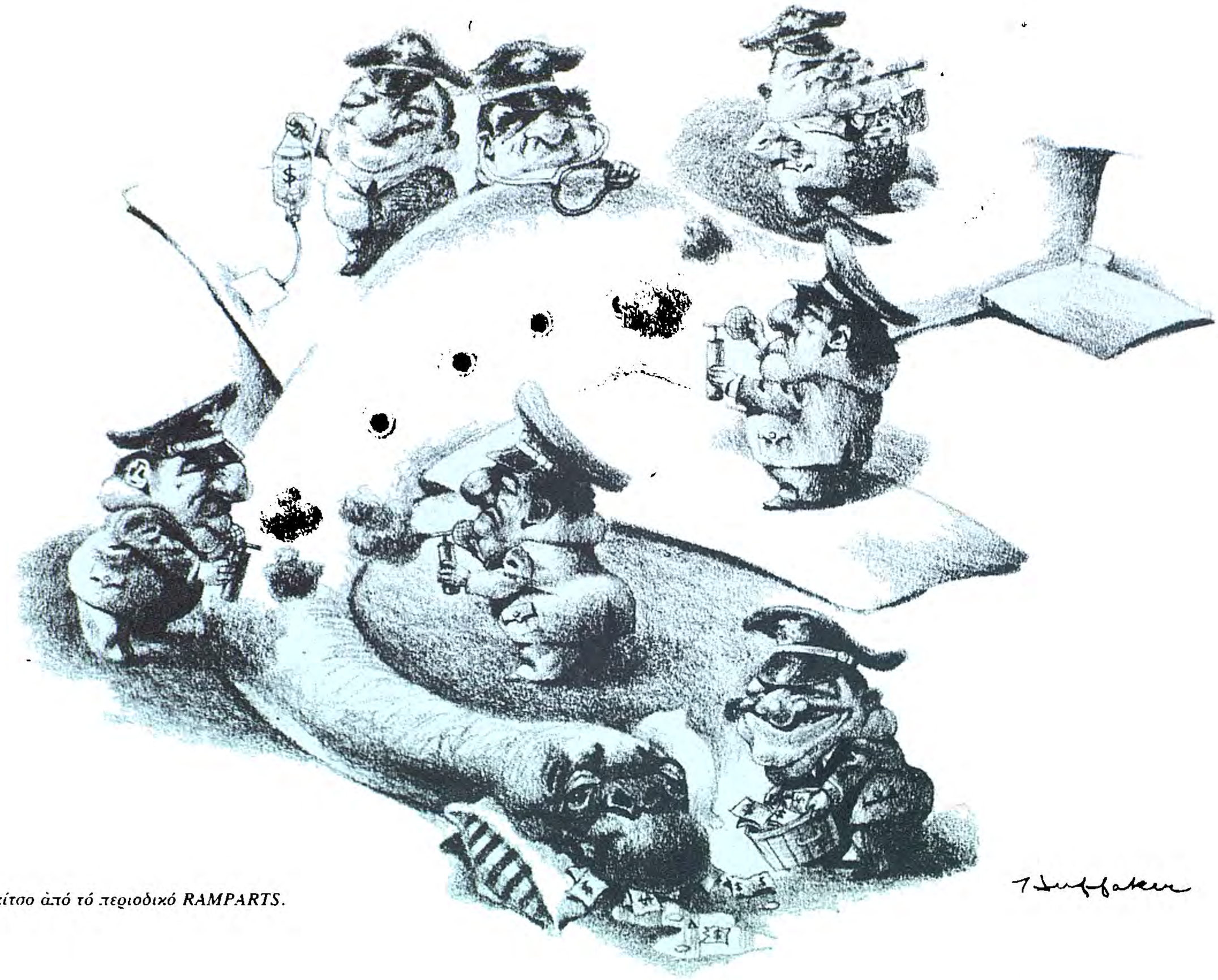

Σκίτσο ἀπό τό περιοδικό RAMPARTS.

Τὸ Πεντάγωνο πράκτορας τῆς ΛΟΚΧΗΝΤ

Στό προηγούμενο τεῦχος του τό «ΑΝΤΙ» ἔφερε στή δημοσιότητα ἕνα πολύ σημαντικό ντοκουμέντο: Τήν ἐπιστολή τοῦ ὑποστράτηγου Ράιντερ – ἐπικεφαλῆς, ἐπί Ἰωαννίδη, τῆς Ἀμερικανικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς στήν Ἑλλάδα (JUSMAG) - μέ τήν ὁποία ὁ ὑποστράτηγος ζητοῦσε ἀπό «ἐπιτελεῖς» τοῦ Πενταγώνου «νά σπρώξουν» ὑπέρ τῆς Λόκχηντ ὥστε νά προτιμηθεῖ γιά ἀνάδοχος τοῦ ὑπό ἵδρυση τότε ἐργοστασίου ἐπισκευῆς ἀεροσκαφῶν στήν Ἑλλάδα.

Σήμερα, δίνουμε περισσότερα στοιχεῖα, γιά τίς ἐνέργειες τοῦ στρατηγοῦ Ράιντερ καί τίς «παραστάσεις» καί ἐπιστολές του πρός τή Χούντα γιά τήν προώθηση τῶν συμφερόντων τῆς Λόκχηντ.

Τό «σπρώξιμο» τοῦ Πενταγώνου καί μαζί τά «λαδώματα», οἱ προμήθειες κ.λπ. ἀποδείχτηκαν ἀρκετά ἀποτελεσματικά, ὥστε ἡ Χούντα νά πέσει στή «θερμή ἀγκαλιά» τῆς Λόκχηντ. Τήν ἴδια αὐτή ἁμαρτωλή σύμβαση Χούντας-Λόκχηντ ἦρθε νά ἀναθεωρήσει καί νά νομιμοποιήσει – οὐσιαστικά – ἡ κυβέρνηση τῆς «Νέας Δημοκρατίας».

Ἡ περίπτωση Ράιντερ εἶναι ἀρκετά ἀποκαλυπτική γιά τίς δραστηριότητες τῆς JUSMAG στήν Ἑλλάδα. Ἡ ἀμερικανική πρεσβεία, ὀχυρωμένη μέ εὐαισθησία ἐλέφαντος, θεώρησε καλό νά σιωπήσει.

Τό ἐρώτημα ὅμως πού μένει γιά ὅσους σ' αὐτό τόν τόπο ἔχουν τήν ἀτυχία νά θυμοῦνται, εἶναι: Τί γίνεται μέ τήν «ἑλληνική πτυχή τοῦ σκανδάλου Λόκχηντ»; Ἁρμόδιος παράγοντας πῆγε τόν περασμένο Μάρτη στήν Οὐάσινγκτον γιά νά «συλλέξει» ἀπό τό Κογκρέσσο στοιχεῖα καί πληροφορίες γιά τή δραστηριότητα αὐτοῦ τοῦ σύγχρονου δεινόσαυρου στήν Ἑλλάδα. Σέ ποιό στάδιο, ἀλήθεια, βρίσκεται ἡ ἀξιοποίηση αὐτοῦ τοῦ ὑλικοῦ, πού ὑποτίθεται ὅτι ἄρχισε;

Καί γιατί ἡ πρωτοβουλία «ἀφήνεται» – μέχρι στιγμῆς – στόν κ. Ἀβέρωφ; Τί κάνει ὁ ἁρμόδιος ἐπί τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργός γιά τήν ἀπρόσκοπτη πρόοδο τῶν ἀνακρίσεων;

Φαίνεται ὅτι, σύμφωνα μέ τήν κυβερνητική ἄποψη, τά «κύματα» τῶν «ἐθνικῶν κινδύνων» εἶναι τόσο μεγάλα ὥστε νά μποροῦν νά «σκεπάσουν» ἕνα δεινόσαυρο.

Καί ἡ ἀντιπολίτευση; Συμφωνεῖ; Ἡ ἀδράνειά της = τουλάχιστο γιά τό θέμα Λόκχηντ – εἶναι παρατεταμένη...

Ἡ αἴσθηση πού προκάλεσε ἡ δημοσίευση τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ἐξηγεῖται ἀπό τό γεγονός ὅτι σ᾽ ὁλόκληρο τό παγκόσμιο βρώμικο πλέγμα τῆς «Λόκχηντ» ἀποδεικνύεται χαρακτηριστικά ἡ στενή – ὅσο καί περίεργη– σχέση της μέ τό ἀμερικανικό Πεντάγωνο.

Μέ τά νέα στοιχεῖα πού δημοσιεύουμε σήμερα, ξεκαθαρίζεται ἡ σκοπιμότητα τοῦ ἀπορρήτου ἐγγράφου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς JUSMAG, ἀποκαλύπτεται ἡ λυσσώδης ὑποστήριξη τοῦ ἀμερικανικοῦ Πενταγώνου πρός τή «Λόκχηντ» καί ἡ μέθοδος γιά τήν προώθησή της στή σύναψη τῆς ἀμαρτωλῆς σύμβασης.

Τά μέσα πού χρησιμοποιήθηκαν γι᾽ αὐτό, εἶναι:

● Ἡ βιομηχανική κατασκοπεία ὑπέρ τῆς «Λόκχηντ» καί σέ βάρος τῆς ἀνταγωνίστριάς της «Ὠτομέισον».

● Ἡ ἀπευθείας γνωστοποίηση τῆς κατασκοπείας αὐτῆς, μέ ἀπόρρητα ἔγγραφα, ὄχι μόνο πρός τό Πεντάγωνο ἀλλά καί πρός τήν ἴδια τή «Λόκχηντ».

● Ἡ περίεργη ἀπόσπαση τῆς ἑταιρίας «Τζένεραλ Ἐλέκτρικ» ἀπό τόν ἀνταγωνιστικό ὅμιλο καί ἡ ἔνταξή της στόν ὅμιλο «Λόκχηντ».

● Ἡ ἀπίστευτη διαφθορά καί δουλικότητα τῆς δικτατορίας στά κελεύσματα τοῦ ἀμερικανικοῦ Πενταγώνου.

● Ἡ ἀληθινή φύση τῆς Ἀμερικάνικης Στρατιωτικῆς Βοήθειας, πού εἶναι προπέτασμα γιά ληστρικές ἀποικιακές συμβάσεις, μέσω πολεμικῶν βιομηχανιῶν ὅπως ἡ «Λόκχηντ».

Αὐτή ἡ ἀπροσχημάτιστη ὑποστήριξη τοῦ ἀμερικανικοῦ Πενταγώνου πρός τή «Λόκχηντ» καί ὁ λυσσαλέος ἀγώνας του γιά τά συμφέροντά της, φαίνεται νά εἶναι ἀπό τά μεγάλα μυστικά τοῦ «ἑλληνικοῦ φακέλου Λόκχηντ», πού κρατεῖται μέ τόση ἐπιμέλεια κλειστός.

Ἀπό τόν Ἄγκνιου στό Ράιντερ

Μέ βάση τήν προκήρυξη τοῦ Μαρτίου 1971 γιά τήν ἵδρυση Κρατικοῦ Ἐργοστασίου Ἀεροπλάνων, ἑπτά μῆνες ἀργότερα, στίς 11 Ὀκτωβρίου 1971, ὑποβάλλονται δυό προσφορές. Ἡ πρώτη ἀπό τήν ἑταιρία «Ὠτομέισον» (ἀνάμεσα στούς ὑπεργολάβους καί ἡ «Τζένεραλ Ἐλέκτρικ») καί ἡ δεύτερη ἀπό τόν ὅμιλο «Ντασσώ-Λόκχηντ-Ὀλυμπιακῆς». Εἶναι ἡ ἐποχή πού ἡ «Λόκχηντ» ἀρχίζει νά γνωρίζει τό φάσμα τῆς χρεοκοπίας καί ἀναζητᾶ τρόπους νά διασωθεῖ. Κύριος ἀνάδοχος τοῦ ὁμίλου εἶναι ἡ γαλλική «Ντασσώ», ἐνῶ ἡ «Λόκχηντ» ἔχει ποσοστό συμμετοχῆς καί δικαιωμάτων γύρω στά 20%. Ἀπό ἐδῶ ἀρχίζει ὁ «ἑλληνικός φάκελος Λόκχηντ»: Ὁ ἑταῖρος τοῦ 20%, σταδιακά ἐκτοπίζει τούς ὑπόλοιπους καί γίνεται κύριος ἀνάδοχος καί ἐντολοδόχος μιᾶς ἀποικιακῆς σύμβασης. Στό πόρισμά της, ἡ ἁρμόδια ἐπιτροπή τοῦ διαγωνισμοῦ προκρίνει τήν καλύτερη ἀπό κάθε ἄποψη «Ὠτομέισον», ἀλλά τόν Μάρτιο τοῦ 1972, στή συνεδρίαση τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἐθνικῆς Ἀμύνης ὁ Παπαδόπουλος ἐπιλέγει ἐτσιθελικά τόν ὅμιλο «Ντασσώ - Λόκχηντ - Ὀλυμπιακή». Μ᾽ αὐτή τή σκανδαλώδη ἐπιλογή, ὁ μονοκράτορας, ἐκτός ἀπό τόν Ὠνάση καί τούς Γάλλους πού τόν ὑποστηρίζουν στό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης, θέλει νά ὑποχρεώσει τόν παντοδύναμο – τότε – προστάτη του Ἄγκνιου. Ὁ Ἄγκνιου εἶχε ἔλθει στήν Ἑλλάδα τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1971 (Σ.Σ.: ὅταν γινόταν ὁ διαγωνισμός) καί σύμφωνα μέ καταγγελίες πού δημοσιεύτηκαν στήν Ἀμερική – κι ἀπαγορεύτηκε νά ἀναγραφοῦν ἐδῶ – εἶχε ἐκδηλώσει «θερμό ἐνδιαφέρον» γιά τή «Λόκχηντ».

Ὅμως ἡ «Λόκχηντ», πού στίς δικές της παρασκηνιακές ἐνέργειες ὀφείλεται ἡ προτίμηση τοῦ ὁμίλου ἀπό τόν δικτάτορα, θέλει νά καρπωθεῖ τά πάντα γιά τόν ἑαυτό της. Ἔτσι, ὅταν ἀρχίζουν οἱ διαπραγματεύσεις τοῦ ὁμίλου γιά τήν κατάρτιση τῆς σύμβασης, προσπαθεῖ νά ἐκτοπίσει τή «Ντασσώ» καί νά γίνει αὐτή κυρία ἀνάδοχος. Ὅσο γιά τήν Ὀλυμπιακή, αὐτή εἶναι... ἀμελητέα ποσότης. Τά πράγματα γίνονται εὐκολότερα ὅταν ὁ Παπαδόπουλος, ἀντί γιά τά Μιράζ τῆς «Ντασσώ», προτιμᾶ τά Φάντομς, πού τοῦ ἔχει εἰσηγηθεῖ θερμά ὁ προστάτης του Ἄγκνιου. Ἡ «Ντασσώ» ξημιώνει καί... χολώνεται.

Οἱ πλάτες τῆς «Λόκχηντ»

Γιά τή χρεοκοπία ὅμως τοῦ ὁμίλου καί τόν ὁριστικό παραγκωνισμό τῆς «Ντασσώ» φροντίζει ὁ νέος «ἔπαρχος» στήν Ἑλλάδα τῆς δικτατορίας, ὁ ὑποστράτηγος Τσάρλς Ράιντερ, Ἀρχηγός τῆς Ἀμερικανικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς καί ἐκφραστής τῆς γραμμῆς τοῦ Πενταγώνου τῶν ΗΠΑ. Μέ ἀπόρρητο γράμμα του, πού προηγεῖται ἐκείνου πού δημοσιεύσαμε στό προηγούμενο τεῦχος μας, ὁ Ράιντερ εἰδοποιεῖ τή δικτατορική κυβέρνηση ὅτι:

«Ἡ Λόκχηντ ἔχει τήν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἀμερικανικοῦ Πενταγώνου καί στά ἐργοστάσιά της μπορεῖ νά ἐπισκευάζεται ἤ νά συναρμολογεῖται διαβαθμισμένο πολεμικό ὑλικό τῆς ἀμερικανικῆς ἀεροπορίας, πού δίνεται στά πλαίσια τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας. Ἀντίθετα τό ἀμερικανικό Πεντάγωνο δέν τρέφει ἐμπιστοσύνη πρός τή γαλλική ἑταιρία Ντασσώ καί γι᾽ αὐτό ἡ συμμετοχή τῆς Ντασσώ στό ἑλληνικό ἐργοστάσιο ἀεροπλάνων θά ἔχει σάν συνέπεια νά μήν παραδίνεται διαβαθμισμένο ὑλικό στήν Ἑλλάδα».

Πρόκειται γιά καθαρό ἐκβιασμό, στόν ὁποῖο ὑποκύπτει δουλικότατα ἡ δικτατορία – ἄν δέν τόν εὐχόταν: Ὅλα τά ἀεροπλάνα τῆς ἑλληνικῆς ἀεροπορίας εἶναι ἀμερικανικά καί ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τά ἀνταλλακτικά πού δίνονται ἀπό τήν Ἀμερικανική Ἀποστολή. Τό ἔγγραφο αὐτό τοῦ Ράιντερ, πού κοινοποιήθηκε στό ἀμερικανικό Πεντάγωνο, στάλθηκε στή Δ/νση Δημοσίων Σχέσεων τοῦ Ἀρχηγείου Ἀεροπορίας καί πρέπει νά ὑπάρχει στόν «φάκελο Λόκχηντ».

Ἔτσι, μαζί μέ ἄλλες περιπλοκές πού μεθοδεύει ἡ «Λόκχηντ», μέ τό τελεσίγραφο τοῦ Ράιντερ, ἡ διαδικασία γιά τήν κατάρτιση τῆς σύμβασης δέν προχωρεῖ. Ἡ δικτατορία σέ λίγο διαπιστώνει «ἀδιέξοδο» καί ἀντί νά προκηρύξει νέο διαγωνισμό ἤ νά καλέσει τήν «Ὠτομέισον», κάνει τόν ἐξῆς ἐλιγμό: Καλεῖ τίς τρεῖς ἑταιρίες τοῦ ὁμίλου (Ντασσώ, Λόκχηντ, Ὀλυμπιακή) νά κάνουν χωριστές προτάσεις ἡ κάθε μία (!) σάν κύριοι ἀνάδοχοι πλέον. Ἡ «Ντασσώ» καί ὁ Ὠνάσης καταλαβαίνουν ποῦ τό πᾶνε οἱ «ἁρμόδιοι» καί δέν λαβαίνουν μέρος. Ἔτσι μένει ἐλεύθερη ἡ «Λόκχηντ», πού κάνει προσφορά 105 ἑκατ. δολλαρίων ἔναντι 57 (!) ἑκατ. πού εἶχε δώσει μαζί μέ τή Ντασσώ καί τήν Ὀλυμπιακή. Ὑπάρχει ὅμως καί ἡ ἀνταγωνίστρια ἑταιρία «Ὠτομέισον», πού τά μαθαίνει ὅλα αὐτά καί γνωστοποιεῖ στήν κυβέρνηση τῆς δικτατορίας ὅτι ἡ πρότασή της γιά τό ἴδιο ἐργοστάσιο (πού εἶναι τώρα 77 ἑκατ.) ἐξακολουθεῖ νά ἰσχύει. Ὅμως θά βρεθεῖ τρόπος νά ἐκτοπιστεῖ κι αὐτή γιά νά ὁριστικοποιηθεῖ ἡ σχέση μέ τή «Λόκχηντ».

Ὡστόσο, τό παρασκήνιο μέχρι ἐδῶ εἶναι πολύ σκοτεινότερο καί ἀποκαλύπτει τίς γερές πλάτες πού ἐξασφάλισε ἡ «Λόκχηντ» χάρις στό ἀμερικανικό Πεντάγωνο καί τόν τοποτηρητή του στήν Ἑλλάδα.

Σέ κατοπινό ὑπόμνημά της – πού διανεμήθηκε στά μέλη τῆς κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀμύνης– ἡ «Ὠτομέισον» ἀναφέρει μιά σειρά μεροληπτικῶν ἐνεργειῶν ὑπέρ τῆς «Λόκχηντ», μέ σκοπό νά καταστεῖ μοναδικός ἀνάδοχος, καί καταγγέλλει γι᾽ αὐτό Ἕλληνες ἀξιωματικούς, πού μέχρι σήμερα δέν ἔχουν ἀντικρούσει τίς κατηγορίες αὐτές. Μιλώντας στό ὑπόμνημά της γιά τό «διαβλητόν τῶν τότε διαπραγματεύσεων μετά τοῦ Ὁμίλου Ντασσώ-Λόκχηντ-Ὀλυμπιακή», τό ὑπόμνημα ὑποστηρίζει:

«Οἱ ἐν λόγω ψίθυροι προεκλήθησαν κυρίως ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ ἐκπροσωποῦντες ἐν Ἑλλάδι τάς Ἑταιρίας τοῦ Ὁμίλου ἐτύγχανον πρώην ἀνώτατοι ἀξιωματικοί τῆς Ἀεροπορίας καί ἐπηρέαζον τούς ὑπευθύνους χειριστάς τοῦ θέματος (Ὑποπτέραρχος Σ. Μωραΐτης, Σμήναρχος Π. Κοντοδιός καί Ἐπισμηναγός Π. Ἰωακειμίδης).

Ὁ ἀτυχής χειρισμός ἦτο τοιαύτης ἐκτάσεως ὥστε νά προκαλέση σχόλια καί ἐκ μέρους τῆς Γαλλικῆς πλευρᾶς, ὅτι ἐκ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς, καί δή τῶν μελῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς Ἀεροπορίας, κατεβάλλετο προσπάθεια πλήρους ἐκτοπίσεως ἐκ τοῦ Ὁμίλου τῶν Γαλλικῶν Ἑταιρειῶν καί ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ διά τῆς Ἑταιρείας Lockheed. Τοιαύτη ἐτύγχανεν ἡ πίστις τῆς Lockheed ὡς πρός τάς ἀνωτέρω ἐπιδιώξεις τῆς Ἐπιτροπῆς, ὥστε αὕτη δέν ἀπέκρυπτε τοῦτο κατά τάς συζητήσεις της, διαδίδοντας ἐνταῦθα καί εἰς ΗΠΑ, ὅτι "οἱ ἀεροπόροι θέλουν τήν Lockheed" καί ὅτι πρός τήν ἀνωτέρω κατεύθυνσιν συνέτασσε ἡ Ἐπιτροπή τάς εἰσηγήσεις της πρός τήν Ἱεραρχίαν.....

Θά πρέπει νά τονισθῆ ὅτι καί κατά τήν φάσιν ταύτην ἀτυχεῖς χειρισμοί μελῶν τινων τῆς Ἐπιτροπῆς (τά ἐκ τῆς ἀεροπορίας προερχόμενα μέλη, τά ὁποῖα σημειωτέον διεξήγαγον τάς ἀποτυχούσας διαπραγματεύσεις, ἐξακολουθοῦν νά παραμέ-

νουν οἱ ὑπεύθυνοι χειρισταί τοῦ θέματος) ἔδωσαν ἀφορμήν εἰς σχόλια ὅτι ταῦτα εἶναι μεροληπτικῶς προσανατολισμένα πρός τήν πλευράν τῆς Lockheed, πρᾶγμα σχολιασθέν ποικιλοτρόπως. Θεωρῶ ἐπίσης ἀναγκαῖον νά ἀναφερθῆ ὅτι ἀπό πλευρᾶς Lockheed τό ὅλον θέμα παρουσιάζεται ὡς συμπεφωνημένον καί ὅτι ἡ διαδικασία τῆς ἀξιολογήσεως πραγματοποιεῖται ἁπλῶς ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς προκειμένου νά καλυφθοῦν τυπικῶς τά προσχήματα».

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπό τήν πλήρη ἀκρίβεια τῶν παραπάνω καταγγελιῶν, ἔχουμε δυό ἄλλα χαρακτηριστικά δείγματα, πού ἀποκαλύπτουν τίς παρασκηνιακές ἐνέργειες τῆς «Λόκχηντ» στήν Ἑλλάδα τῆς δικτατορίας, τή βιομηχανική κατασκοπεία πού διεξήγαγε γιά λογαριασμό της τό Πεντάγωνο καί τόν πρακτορικό ρόλο τῶν ἐθνοσωτήρων.

Βρισκόμαστε στόν Αὔγουστο τοῦ 1973, ὅταν εἶναι νά ἐξεταστοῦν οἱ δυό προσφορές: τῆς «Λόκχηντ» καί τῆς «Ὠτομέισον». Συγκροτεῖται ἡ σχετική ἐπιτροπή, ἡ ὁποία μόλις *τά μέσα Νοεμβρίου* ἀποφασίζει καί εἰσηγεῖται νά προκριθεῖ ἡ «Λόκχηντ». Κι ὅμως, ὅπως ἀποκάλυψε τό «ΑΝΤΙ» στό προηγούμενο τεῦχος του, ὁ ἀρχηγός τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς, στίς 6 Νοεμβρίου κιόλας, ἐνημερώνει ἐγγράφως τό Πεντάγωνο καί τή «Λόκχηντ» ὅτι προκρίνεται παμψηφεί ἡ τελευταία καί μαζί γνωστοποιεῖ ὅλες τίς παρασκηνιακές διαδικασίες (Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ κ.λπ.).

Ὅλα αὐτά θά μποροῦσαν ἁπλῶς νά χαρακτηριστοῦν σάν «καλή πληροφόρηση» τοῦ Ράιντερ, ἄν κάτι ἀνάλογο ἀπό τό παρελθόν δέν ἀποδείκνυε ὅτι ἡ «Λόκχηντ» καί οἱ προστάτες της εἶχαν ὑποτάξει τούς δικτατορικούς γραφειοκράτες. Καί σ' αὐτό δέν φαίνεται ἀμέτοχος ὁ θερμός πενταγωνικός συνήγορος τῆς «Λόκχηντ».

Ὁ Τσάρλς Ράιντερ, ἦρθε στήν Ἑλλάδα γιά νά ἀναλάβει τά καθήκοντά του τόν Ἰούνιο τοῦ 1972. Δυό μῆνες ἀργότερα ἔγινε γνωστό καί καταγγέλθηκε ὅτι ἡ πρόταση τῆς «Ὠτομέισον» (κτιριακές μελέτες, προϋπολογισμοί, τεχνικές προδιαγραφές) δόθηκε ὁλόκληρη στή «Λόκχηντ»(!). Ἔτσι, ἡ «Λόκχηντ» ἤξερε κάθε λεπτομέρεια γιά τούς ὅρους καί τίς τιμές πού πρότεινε ἡ ἀνταγωνίστριά της.

Μάλιστα ἀπό τόν Ἀγγελῆ, «Ἀρχηγό» Ἐνόπλων Δυνάμεων τότε, διατάχτηκε μιά διοικητική ἐξέταση γιά τό ποιός ἔδωσε τό ἀντίγραφο στή «Λόκχηντ», πού φυσικά ἔκλεισε χωρίς νά βρεθεῖ «ποιός». Ἀνάλογη ἐνημέρωση ὑπῆρχε λοιπόν καί γιά τά κατοπινά στάδια τῶν διαπραγματεύσεων καί τῶν συσκέψεων τῆς δικτατορίας, καθώς στό ἔγγραφό του τῆς 6ης Νοεμβρίου 1973 ὁ Ράιντερ μιλᾶ γιά «διοχέτευση» τῶν νέων στοιχείων.

Ἄν ὅμως δουλεύει τόσο καλά τό φαῦλο αὐτό κύκλωμα τῆς «συμμαχικῆς ἐνημερώσεως», δέν δουλεύει λιγότερο καλά καί τό σκοτεινό παρασκήνιο, πού μεθοδεύει τόν ἐκτοπισμό κάθε ἀνταγωνιστῆ καί τήν τελική κυριαρχία τῆς «Λόκχηντ».

Ἡ ρυμούλκηση τῆς «Τζένεραλ Ἐλέκτρικ»

Φυσικά ἡ «Λόκχηντ» ἔχει προκριθεῖ σάν κύριος ἀνάδοχος, ἀλλά ἡ πρότασή της ὑποφέρει σέ πολλά σημεῖα. Ἕνα ἀπ' αὐτά εἶναι ὅτι στόν τομέα τῶν κινητήρων χρησιμοποιεῖ σάν συνεργάτη τή γαλλική βιομηχανία Sochata, πρᾶγμα πού δέν βλέπει μέ καλό μάτι ὁ Ράιντερ. Σάν γνήσιος ἐκπρόσωπος τοῦ Πενταγώνου, θέλει ὅλα τά λεφτά ἀπό τήν ἀποικιακή σύμβαση νά πᾶνε στήν ὑπερατλαντική Δημοκρατία. Γι' αὐτό λοιπόν στό γράμμα του, πού δημοσιεύσαμε στό περασμένο τεῦχος, μιλάει γιά ἀντικατάστασή της ἀπό τήν «Τζένεραλ Ἐλέκτρικ» καί γιά ἕνα νέο συνδυασμό τῆς ἀπαιτήσεως μέ τήν ἀμερικανική βοήθεια. Ὅμως ὑπάρχουν δυό δυσκολίες: Ἡ «Τζένεραλ Ἐλέκτρικ» ἔχει ἀκριβό κοστολόγιο καί κυρίως- βρίσκεται στό ἀντίθετο στρατόπεδο μέ τήν «Ὠτομέισον». Ἀκόμα ἡ «G. E.» εἶχε παλιότερα ἀρνηθεῖ νά συνεργαστεῖ μέ τή «Λόκχηντ» λόγω τῆς κακῆς της οἰκονομικῆς κατάστασης. Τελικά ὅμως τό Πεντάγωνο καί ἡ «Λόκχηντ» θά τά καταφέρουν. Ὁ τρόπος εἶναι ἁπλός: Τά σπασμένα θά τά πλήρωνε τό ἑλληνικό Δημόσιο. Στήν Ἑλλάδα ὑπῆρχαν πρόθυμοι συνεργάτες. Ἡ «Τζένεραλ Ἐλέκτρικ» θά πάει μαζί μέ τή «Λόκχηντ» ἀφοῦ κανονιστεῖ νά πάρει κάπως λιγότερα λεφτά ἀπ' ὅσα γράφονταν στήν προσφορά μέ τήν «Ὠτομέισον», ἀλλά πού ἐδῶ εἶναι «καθαρά λεφτά». Δέ θά δώσει καινούργια μηχανήματα, ἀλλά μεταχειρισμένα(!). Ὁ Ράιντερ καί ἡ ἑλληνοαμερικανική συμμαχία ἔχουν θριαμβεύσει.

Σέ ἕνα ἀποκαλυπτικό του ὑπόμνημα ἕνα μέλος τῆς τότε Ἐπιτροπῆς γράφει:

«Ὅσον ἀφορᾶ τήν προσφοράν τῆς General Electric, *ἡ μείωσις τῶν τιμῶν αὐτῆς δέν ἐπετεύχθη διά συμπιέσεως αὐτῶν, ἀλλά*

α. Διά τῆς παραδοχῆς ὅτι ποσοστόν τοῦ μηχανολογικοῦ ἐξοπλισμοῦ θά εἶναι μεταχειρισμένον καί ἀνακατασκευασμένον, καίτοι εἰς τό ἄρθρον 6 τῆς Εἰσηγητικῆς Ἐκθέσεως ἀναφέρεται σαφῶς ὅτι «ὁ Ἀνάδοχος (ΣΣ: ἡ «Λόκχηντ») ἐγγυᾶται... τό ἐκσυγχρονισμένον καί καινουργές τοῦ μηχανολογικοῦ ἐξοπλισμοῦ».

β. Διά τῆς περικοπῆς τῆς παρασχεθησομένης τεχνικῆς βοηθείας τῶν 5 ἐτῶν σέ 3 ἔτη.

Οὕτω – συνεχίζει τίς ἀποκαλύψεις του τό μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς – αἱ τιμαί τῆς General Electric *διεμορφώθησαν διαδοχικῶς, ὡς ἑξῆς:*

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ: Τσάρλς Ράιντερ -ὑποστράτηγος-ἀρχηγός τῆς JUSMAG

Ὁ ὑποστράτηγος Τσάρλς Ράιντερ, ἔρχεται σάν Ἀρχηγός τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς στήν Ἑλλάδα τόν Ἰούνιο τοῦ 1972 καί μένει ἐδῶ μέχρι τόν Ἰούνιο τοῦ 1974. Διαδέχεται τόν ὁμοιόβαθμό του Τζών Χαϊτάουερ, πού ἔχει στήν Ἑλλάδα τῆς δικτατορίας ἀπό τόν Αὔγουστο τοῦ 1969.

Δέν πρόκειται γιά μιά τυπική διοικητική ἀλλαγή στή στρατοκρατούμενη Ἑλλάδα, ἀλλά γιά τόν ἐρχομό ἑνός φορέα «νέου πνεύματος». Τόν καιρό πού ἔρχεται ὁ Ράιντερ σάν νέος Ἀρχηγός τῆς Τζάσμαγκ, ἔρχεται καί ὁ νέος Ἀρχηγός τῆς CIA Σταίησυ Χώλλς, πού ἀντικαθιστᾶ τόν παπαδοπουλικό Πόττς. Συγχρόνως ἀρχίζει καί ὁ Τάσκα τίς βολές του κατά τοῦ Παπαδόπουλου. Ἔτσι οἱ δύο ἀλλαγές ἀποκτοῦν τή σημασία τους. Ράιντερ, Χώλλς καί Τάσκα κάνουν παρέα μέ τόν Τόμ Πάπας καί τόν Ἀνδρουτσόπουλο, ἐνῶ ὁ Ράιντερ ἀναπτύσσει τό δικό του δίκτυο μέσα στούς ἀξιωματικούς τῆς δικτατορίας.

Σήμερα, εἶναι γνωστό πώς αὐτός ὑπῆρξε ὁ μεθοδευτής τῶν σχέσεων τῶν μικρῶν τῆς CIA μέ τόν Ἰωαννίδη, πού ὁδήγησε στό πραξικόπημα κατά τοῦ Μακαρίου. Φυσικά ὁ ἐνορχηστρωτής Ράιντερ, λίγες ἡμέρες πρίν τήν πραγματοποίηση τοῦ πραξικοπήματος θά πάρει ὑπηρεσιακή μετάθεση (Ἰούνιος τοῦ 1974).

Ὁ ἀρκετά αἰνιγματικός Ράιντερ συμμετέχει μέ τόν τρόπο του στόν μηχανισμό ἀνατροπῆς τοῦ Παπαδόπουλου. Πέρα ἀπό τίς κρυφές συνδέσεις του μέ ἰωαννιδικούς ἀξιωματικούς γιά λογαριασμό τῆς CIA, συμμετέχει μέ κάθε τρόπο στήν ἐνίσχυση τῆς φήμης ὅτι οἱ Ἀμερικάνοι δέν θέλουν τόν Παπαδόπουλο. Μέσα Ὀκτωβρίου, ὅταν τό πείραμα Μαρκεζίνη εἶναι στό φόρτε του, ὁ Ἰωαννίδης κάνει τή γνωστή περιοδεία κρούσεως σ' ὅλες τίς μεγάλες μονάδες τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Τό πραξικόπημα ἔχει ἀποφασιστεῖ. Τόν ἴδιο καιρό γίνεται στή Μακεδονία ἡ μεγάλη ἄσκηση τοῦ ΝΑΤΟ «Ἀλεξάντερ Ἐξπρές». Τήν παρακολουθοῦν ὅλοι οἱ τιτλοῦχοι, μέ πρώτους τόν Παπαδόπουλο καί τόν «δοτό» Μαρκεζίνη.

Νωρίς τό πρωΐ, ὁ τότε Ἀρχηγός Ναυτικοῦ Ἀραπάκης συζητᾶ μέ τόν Τσάρλς Ράιντερ:

– Πῶς βλέπετε τήν κατάσταση, κ. ναύαρχε;

– Πάει νά δοθεῖ μιά λύση, λέει ὁ Ἀραπάκης.

– Νά δοῦμε τί θά πεῖ κι ὁ Ἰωαννίδης, λέει αἰνιγματικά ὁ Ράιντερ καί ἀπομακρύνεται.

Δέν εἶναι ἁπλῶς ἕνας ὑπαινιγμός ἀλλά καί μιά σαφής ὑπόδειξη γιά τίς νέες προτιμήσεις τῶν «συμμάχων». Ἔτσι ὁ Ἀραπάκης εἶναι ὁ μόνος ἀπό τούς ἀρχηγούς πού συντάσσεται μέ τόν Ἰωαννίδη καί διατηρεῖ ἔτσι τό πόστο του.

Τό πρῶτο πού πετυχαίνει μέ τόν Ἰωαννίδη ὁ Ράιντερ εἶναι νά κλείσει «ἐπ' ἀόριστον» τό θέμα τῶν διευκολύνσεων στόν ἀμερικανικό στρατό, πού τελευταῖο ὁρίο τους εἶχε ὁρίσει ὁ Παπαδόπουλος τήν 31η Δεκεμβρίου τοῦ 1973.

Φανατικός ὑπερασπιστής τῶν συμφερόντων τοῦ ἀμερικανικοῦ Πενταγώνου, ὁ Ράιντερ εἶναι γνωστός στήν Ἀμερική ἀπό τή δίκη τοῦ λοχαγοῦ Κάλεϋ, μακελάρη τοῦ Μάϋ Λάϊ, πού τόν ὑπερασπίστηκε μέ πάθος γιά τίς σφαγές του.

Σύμφωνα μέ καταγγελίες πού δημοσιεύτηκαν (18-9-76), τό δίκτυο τῆς CIA στήν Ἑλλάδα πού εἶχε ἀναπτύξει ὁ Ράιντερ τό διατηρεῖ σήμερα ἀνώτατος Ἀμερικανός ἀξιωματικός ὑφιστάμενος τοῦ Ράιντερ καί φίλος του.

α. Ἀρχική προσφορά	
–Μηχανολογικός ἐξοπλισμός καινουργής, μή συμπεριλαμβανομένων τῶν μεταφορικῶν καί ἀσφαλίστρων	*δολλ. 27.510.000*
–Τεχνική βοήθεια 5 ἐτῶν	*δολλ. 5.203.000*
	Σύνολον 32.713.000
β. Τελευταία προσφορά	
–Μηχανολογικός ἐξοπλισμός μεταχειρισμένος καί ἀνακατασκευασμένος εἰς ποσοστόν (κατ' ἐκτίμησην) 13-17%, συμπεριλαμβανομένων τῶν μεταφορικῶν καί ἀσφαλίστρων	*δολλ. 25.270.000*
–Τεχνική βοήθεια 3 ἐτῶν	*δολλ. 4.260.000*
	Σύνολον 29.530.000

τό σημαντικό ἀλλά καί τό πονηρό αὐτῆς τῆς δυνατότητας γιά μεταχειρισμένα ἀνταλλακτικά ἀντί γιά καινούργια, πού ὁριζόταν σαφῶς στήν ἀρχική εἰσηγητική ἔκθεση, εἶναι ὅτι στήν προσφορά τῆς «Τζένεραλ Ἐλέκτρικ» δέν καθορίζεται ποιά κομμάτια τοῦ μηχανολογικοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ τομέως κινητήρων θά εἶναι μεταχειρισμένα καί ἀνακατασκευασμένα. Σάν συνέπεια αὐτῆς τῆς φανερά σκόπιμης ἀοριστίας θά ἔχουμε τό γεγονός νά κερδοσκοπήσει ἀκόμα περισσότερο ὁ νέος ἑταῖρος τῆς «Λόκχηντ» (γιά τόν ὁποῖο τόσο ἀγωνίστηκε ὁ Ράιντερ), νά μήν ὑπάρχει ἕνα σύγχρονο ἐργοστάσιο ὅπως τό ἀπαιτοῦσε ἡ προκήρυξη, νά τό ἔχει πληρώσει τό ἑλληνικό Δημόσιο χρυσό, καί στό μέλλον, ὄχι πολύ μακρινό, ἡ «Τζένεραλ Ἐλέκτρικ» νά κερδοσκοποῦσε ἀκόμη περισσότερο καθώς θά προμήθευε τά ἀνταλλακτικά τῶν μεταχειρισμένων μηχανημάτων της!

Τό ἀργυρώνητο κύκλωμα

Αὐτά τά δελεαστικά ὑπῆρξαν τά κίνητρα πού «ἔπεισαν» τήν «Τζένεραλ Ἐλέκτρικ» νά συνεργαστεῖ μέ τή «Λόκχηντ» καί νά προσφέρει μιά μεγάλη ἐξυπηρέτηση ὁ Ράιντερ πρός τή δεύτερη. Τό ὅτι ἦταν παντοδύναμος τότε στήν Ἑλλάδα, καί ὅτι οἱ ἐπιτροπές πού εἶχε ἡ δικτατορία ἦταν γιά τούς τύπους, ἀποκαλύπτεται ἀπό παράγραφο ὑπομνήματος μέλους τῆς τότε ἐπιτροπῆς, πού δημοσιεύουμε:

«Σημειωτέον ὅτι ἡ τελευταία προσφορά τῆς Τζένεραλ Ἐλέκτρικ, (ΣΣ: αὐτή μέ τή «Λόκχηντ» πλέον) δέν Δ Ι Ε Ν Ε Μ Η Θ Η εἰς τά μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, ὥστε νά μελετηθῆ αὕτη καί νά ἐνημερωθοῦν τά μέλη ἐπί τοῦ περιεχομένου καί τῶν ὅρων αὐτῆς».

Τί νά μοιραστεῖ καί νά μελετηθεῖ ὅμως ἀπό τούς ταλαίπωρους ὑπηρεσιακούς παράγοντες, ἀφοῦ ὁ Ράιντερ εἶχε πάρει μαζί μέ τή συγκατάθεση τῆς «G.E.» στό πλευρό τῆς «Λόκχηντ» καί τήν ὑπογραφή ἀπό τή δικτατορία;

Τό σκάνδαλο «Λόκχηντ», πού τό σημερινό δημοσίευμα τοῦ «ΑΝΤΙ» προχωρεῖ ἀρκετά πρός τή νέα βρώμικη σχέση Πενταγώνου-«Λόκχηντ», φορτίζεται σχετικά καί μ' ἕνα ἄλλο στοιχεῖο:

Κατά τό Newsweek, ὁ στρατηγός πῆς χούντας πού δωροδοκήθηκε μέ τό ποσό τῶν 500.000 δολλαρίων, δωροδοκήθηκε γιά τήν «ἐπιτυχῆ ὑποστήριξη» (τήν ἀγορά δηλαδή) ἀνταλλακτικῶν ἀξίας ἑκατομμυρίων δολλαρίων ἀπό τή «Λόκχηντ»(!) Ἡ δωροδοκία αὐτή, σύμφωνα μέ τίς καταγγελίες, ἔγινε γιά ἀνταλλακτικά τῶν ἀεροσκαφῶν F-104 τῆς «Λόκχηντ» πού δόθηκαν μέσω τῆς Ἀμερικανικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς καί τοῦ σχετικοῦ προγράμματος «βοηθείας» πρός τήν Ἑλλάδα. Δηλαδή μέσω τοῦ παντοδύναμου συνήγορου τῆς «Λόκχηντ» ὑποστράτηγου Τσάρλς Ράιντερ, πού τότε ἐξασφάλισε γιά λογαριασμό της, χάρις στό κρυφό παρασκήνιο τῶν ἐκβιασμῶν, τῶν συμμαχικῶν πιέσεων κ.λπ.

Αὐτό τό ἐκρηκτικό μυστικό τοῦ «ἑλληνικοῦ φακέλου Λόκχηντ», ἡ Οὐάσινγκτον τό φυλάει καλά σφραγισμένο. Ὡς πότε ὅμως;

Ο ΡΕΠΟΡΤΕΡ

ΠΟΛΥΤΙΜΟ ΑΠΟΚΤΗΜΑ

Συγκεντρωμένα σὲ τρεῖς καλαίσθητους τόμους τὰ τεύχη 1 ἕως καὶ 35 τοῦ «ΑΝΤΙ»

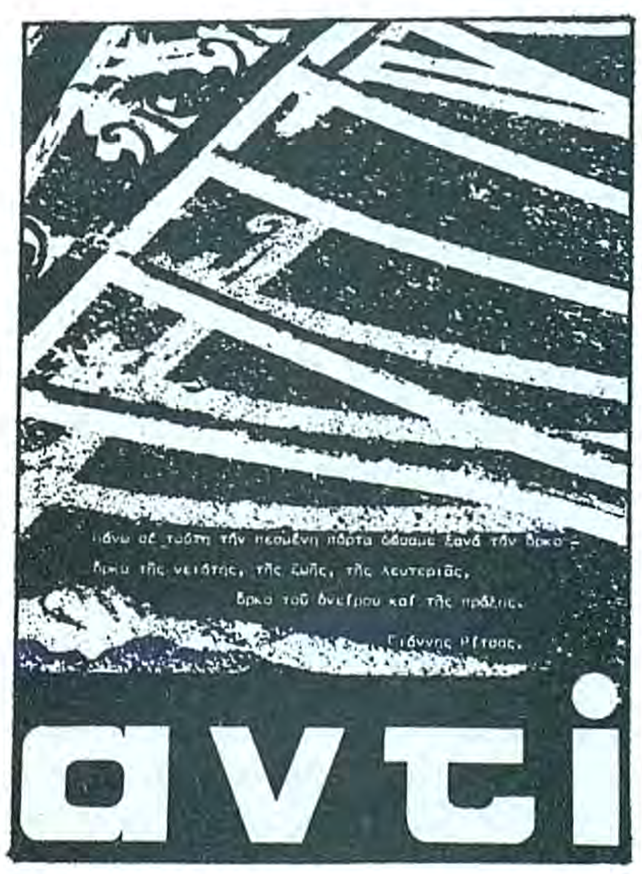

Α΄ ΤΟΜΟΣ
β΄ ἑξάμηνο '74
Δρχ. 200

Β΄ ΤΟΜΟΣ
α΄ ἑξάμηνο '75
Δρχ. 300

Γ΄ ΤΟΜΟΣ
β΄ ἑξάμηνο '75
Δρχ. 300

Θὰ βρεῖτε:

- *Χρονικὰ τῆς πολιτικῆτ ζωῆς*
- *διάλογο πάνω στὰ προβλήματα τῆς Ἀριστερᾶς*
- *μελέτες γιὰ τὴν Ἱστορία μας*
- *ἀναλύσεις γιὰ τοὺς μηχανισμοὺς ποὺ ἐλέγχουν τὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ*
- *ἄρθρα γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωή*

Ὁ παροπλισμός τοῦ ΑΒΕΡΩΦ

Τοῦ Πάνου Ἀνδρέου

Δύο ὑφυπουργοί μέ ὑπερτροφικές ἁρμοδιότητες καί ἕνας ἀποδυναμωμένος ὑπουργός ἀποτελοῦν τή νέα κορυφή τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης, πού ἕως τώρα βρισκόταν κάτω ἀπό τόν ἀπόλυτο ἔλεγχο τοῦ κ. Ἀβέρωφ. Ἡ πρόσφατη ἀναδιάρθρωση τῆς ἡγεσίας τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τήν τοποθέτηση τοῦ στρατηγοῦ Ντάβου στή θέση τοῦ Ἀρχηγοῦ Ε.Δ. – μία θέση πού μέ τόν νέο νόμο θά ἔχει περιορισμένη σχετικά σημασία – καί τήν ἀνάθεση τῆς ἀρχηγίας τοῦ στρατοῦ στόν ἀντιστράτηγο Γκράτσιο. Μετά τίς μεταβολές αὐτές ὁ κ. Ἀβέρωφ καί ὁ στρατηγός Ντάβος ἔπαψαν πιά νά εἶναι οἱ «ἰσχυροί ἄνδρες» τῆς στρατιωτικῆς δομῆς τῆς χώρας, παραχωρώντας τή θέση τους στόν ὑφυπουργό Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Δαβάκη καί τόν ἀντιστράτηγο Γκράτσιο. Σέ ποιό βαθμό ἔγινε καί μέ τή θέλησή τους ἡ «παραχώρηση» αὐτή, θά φανεῖ στό ἄμεσο μέλλον. Ἐκεῖνο πού φαίνεται ὅμως τή στιγμή ἐτούτη εἶναι ὅτι οἱ τελευταῖες ἀλλαγές στό ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί στήν ἡγεσία τῶν ἐνόπλων δυνάμεων συνδέονται στενά μεταξύ τους καί ὑπαγορεύθηκαν περισσότερο ἀπό πολιτικούς καί λιγότερο ἀπό στρατιωτικούς λόγους.

Μία κοινή ἀπόφαση τοῦ πρωθυπουργοῦ καί τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης «περί ἀναθέσεως ἁρμοδιοτήτων ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἰς ὑφυπουργούς», πού δημοσιεύτηκε τήν περασμένη ἑβδομάδα στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, ὑπῆρξε ἡ ληξιαρχική πράξη θανάτου τῶν ὑπερεξουσιῶν τοῦ κ. Ἀβέρωφ. Ὁ ἴδιος βρισκόταν τήν ἡμέρα ἐκείνη στό Στρασβοῦργο, ἀναπληρώνοντας στό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν. Ἐπιστρέφοντας ὅμως στήν Ἀθήνα βρέθηκε «ἐλαφρωμένος» ἀπό τίς σημαντικότερες ἴσως ἁρμοδιότητές του, πού περιῆλθαν στούς δύο ὑφυπουργούς καί κυρίως στόν κ. Δαβάκη. Στόν τελευταῖο ἀναθέτει ἡ κοινή ἀπόφαση τοῦ πρωθυπουργοῦ καί τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης μεταξύ ἄλλων τό κύκλωμα τῶν πληροφοριῶν, τά διοικητικά ζητήματα καί τά θέματα τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, τήν ἐκπαίδευση, τίς ψυχολογικές ἐπιχειρήσεις κ.λπ. Ὁ δεύτερος ὑφυπουργός, ὁ κ. Ζαΐμης, ἀναλαμβάνει ὅλα τά οἰκονομικά ζητήματα τοῦ ὑπουργείου, ἀνάμεσα στά ὁποῖα περιλαμβάνεται ὁ προϋπολογισμός, οἱ διαπραγματεύσεις συμβάσεων, οἱ προμήθειες καί οἱ δαπάνες, ἡ πολεμική βιομηχανία κ.λπ.

Ὅσο συγκεκριμένα καθορίζεται τό ἀντικείμενο τῆς ἁρμοδιότητας τῶν δύο ὑφυπουργῶν τόσο ἀφηρημένη εἶναι ἡ διατύπωση τῶν ἐξουσιῶν (;) πού ἀπομένουν στόν κ. Ἀβέρωφ. Ὁ τελευταῖος εἶναι ἁρμόδιος γιά τήν πολιτική τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας, τόν προγραμματισμό καί τή σχεδίαση; τίς ἐπιχειρήσεις, τίς ἐπιχειρησιακές ἔρευνες, τήν ἀνάπτυξη καί τόν ἐκσυγχρονισμό τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, τίς δημόσιες σχέσεις καί τήν κατανομή τοῦ προϋπολογισμοῦ. Οἱ περισσότερες ἀπό τίς ἁρμοδιότητες αὐτές ὅμως εἴτε ἀνήκουν σέ συλλογικά ὄργανα, στά ὁποῖα ὁ ὑπουργός ἀμύνης εἶναι ἁπλός εἰσηγητής, εἴτε βρίσκονται στόν κύκλο τῶν καθηκόντων ἀποκλειστικά στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν καί ὁ ὑπουργός ἐπικυρώνει μόνο τίς ἀποφάσεις τους. Ἡ πολιτική τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας π.χ. χαράσσεται ἀπό τό ὑπουργικό συμβούλιο καί τό ΑΣΕΑ, ἐνῶ οἱ ἐπιχειρήσεις καί ἡ σχεδίαση ἀπό τό Ἀρχηγεῖο Ἐνόπλων Δυνάμεων καί τά ἀρχηγεῖα τῶν τριῶν κλάδων. Ἔτσι, ἐκτός ἀπό τίς δημόσιες σχέσεις, λίγα πράγματα ἀπομένουν στόν κύκλο τῆς ἁρμοδιότητας τοῦ κ. Ἀβέρωφ, ἡ οὐσιαστική κατάργηση τοῦ ὁποίου ὅμως δέν σταματᾶ ἐδῶ: Ἡ ἀπόφαση πού δημοσιεύθηκε στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως περιέχει καί τήν πρωτοφανή διάταξη ὅτι «ἀμφότεροι οἱ ὑφυπουργοί δύνανται νά αἰτῶνται ὅπως λάβουν γνῶσιν ἁπάντων τῶν θεμάτων τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ ὑπουργοῦ», καθιερώνοντας γιά πρώτη φορά στήν Ἑλλάδα τόν θεσμό τοῦ «ὑπό ἔλεγχον ὑπουργοῦ».

Στή μετατόπιση τοῦ κέντρου βάρους τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἀπό τόν ὑπουργό στούς ὑφυπουργούς ἔδωσε ἰδιαίτερη ἔμφαση καί ἡ ἴδια ἡ κυβέρνηση, προβάλλοντας ἐντυπωσιακά τή σχετική εἴδηση ἀπό ὅλα τά κρατικά μέσα ἐνημερώσεως. Τό γεγονός αὐτό, πού ἀσφαλῶς δέν ἦταν τυ-

Εὐάγγελος Ἀβέρωφ-Τοσίτσας

Ἰωάννης Ντάβος

Ἀγαμέμνων Γκράτσιος

Δημήτριος Δαβάκης

χαῖο, δίνει τό μέτρο τῆς πολιτικῆς σημασίας τῶν πρόσφατων μεταβολῶν.

Ἀμέσως μετά τήν κατάρρευση τῆς δικτατορίας δόθηκαν στόν κ. Ἀβέρωφ δικτατορικές σχεδόν ἐξουσίες στόν τομέα τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Οἱ ἐξουσίες αὐτές ἀπέτρεψαν ἴσως – κυρίως στούς πρώτους μῆνες τῆς μεταπολίτευσης – τήν ἐκδήλωση κάποιου νέου πραξικοπήματος. Παράλληλα ὅμως ἀσκήθηκαν πολλές φορές μέ τέτοιο τρόπο, πού ἔδιναν τήν ἐντύπωση ὅτι ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἀσκοῦσε μία προσωπική πολιτική, ἄσχετη μέ τίς γενικότερες κυβερνητικές κατευθύνσεις. Πιστός στή γραμμή τῆς «γέφυρας», ὁ κ. Ἀβέρωφ προσπάθησε νά στήσει νέα γεφύρια στόν στρατό καί νά ἐμφανιστεῖ σάν «πολιτικός ἐκφραστής τοῦ συνόλου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων», ἔχοντας σάν βασικό ἴσως στόχο τήν ἐνίσχυση τοῦ προσωπικοῦ του εἰδικοῦ βάρους μέσα στήν κυβερνητική παράταξη.

Ἡ προσπάθεια αὐτή διακόπηκε αἰφνιδιαστικά καί βίαια τήν περασμένη ἑβδομάδα καί ὁ κ. Ἀβέρωφ ἔχασε τίς ὑπερεξουσίες του, «μαδήθηκε», ὅπως ἔγραψε χαρακτηριστικά ἀπογευματινή ἐφημερίδα. Ποῦ θά ὁδηγήσει τό μάδημα αὐτό δέν εἶναι ἀκόμη γνωστό. Πολλοί ὡστόσο ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ σημερινός ὑπουργός Ἀμύνης θά περιμένει λίγο καιρό, γιά νά ἀποχωρήσει μετά εὔσχημα ἀπό τό ὑπουργεῖο του. Προβλήματα διαδοχῆς του εἶναι βέβαιο ὅτι δέν θά ὑπάρξουν, ἀφοῦ ὁ πρῶτος ὑφυπουργός κ. Δαβάκης γνωρίζει πολύ καλά τά ἀμυντικά ζητήματα ἐνῶ παράλληλα θεωρεῖται σάν ἕνας ἀπό τούς πιό πιστούς στόν κ. Καραμανλῆ βουλευτές τῆς Νέας Δημοκρατίας.

Ὁ κ. Ἀβέρωφ παρέσυρε ὅμως στήν πτώση του καί τόν στρατηγό Ντάβο, τόν πανίσχυρο ἕως χθές ἀρχηγό τοῦ στρατοῦ. Ὁ κ. Ντάβος πῆρε βέβαια προαγωγή καί τοποθετήθηκε ἀρχηγός τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἕνα σχέδιο νόμου ὅμως, πού εἶναι ἤδη ἕτοιμο, ἀφαιρεῖ ἀπό τόν ἀρχηγό τό μεγαλύτερο καί σημαντικότερο μέρος τῶν ἁρμοδιοτήτων του καί τίς ξαναδίνει στούς τρεῖς κλάδους. Ὁ ἀρχηγός ἐνόπλων δυνάμεων ἔχει, σύμφωνα μέ τό νομοθέτημα αὐτό, οὐσιαστικές ἁρμοδιότητες μόνο σέ καιρό πολέμου, ἐνῶ σέ καιρό εἰρήνης θά περιορίζεται σέ ἕναν καθαρά συντονιστικό ρόλο, χωρίς διοικητικές ἐξουσίες. Ἡ πραγματική δύναμη ξαναγυρνᾶ ἔτσι στούς ἀρχηγούς τῶν κλάδων καί κυρίως τόν ἀρχηγό τοῦ στρατοῦ ἀντιστράτηγο Γκράτσιο, ἕναν ἀξιωματικό πού εἶχε τή φήμη τοῦ φανατικοῦ «καραμανλικοῦ» ἀπό τήν ἐποχή τῆς δικτατορίας.

Πέρα ἀπό τίς ἀλλαγές τῶν προσώπων ὅμως, ἕνα ἀπό τά βασικότερα προβλήματα τοῦ στρατιωτικοῦ κυκλώματος παραμένει: Ἡ πλήρης στρατιωτικοποίηση τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης, πού λειτουργεῖ περισσότερο σάν στρατιωτική μονάδα παρά σάν ὑπουργεῖο. Οἱ πολιτικοί ὑπάλληλοι χρησιμοποιοῦνται μόνο σέ δευτερεύουσες γραφειοκρατικές θέσεις καί δέν ὑπάρχουν εἰδικευμένοι ἐπιστήμονες μέ εὐρύτερη ἐποπτεία τῶν ἀμυντικῶν θεμάτων. Ἡ ἀρχή ὅτι μόνοι ἁρμόδιοι γιά τά ζητήματα αὐτά εἶναι οἱ στρατιωτικοί, τηρεῖται μέ εὐλάβεια, ἔστω καί ἄν συχνά δέν διαθέτουν τίς ἀπαιτούμενες ἐπιστημονικές γνώσεις.

Τό ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης δέν εἶναι σήμερα τίποτα ἄλλο παρά μιά στρατιωτική ὑπηρεσία, στήν οὐσία ταυτίζεται μέ τό ἀρχηγεῖο ἐνόπλων δυνάμεων, καί τοῦτο τή στιγμή πού σέ ὅλες σχεδόν τίς ἀνεπτυγμένες χῶρες τοῦ κόσμου ἀποτελεῖ ἀξίωμα ὅτι οἱ στρατιωτικοί δέν εἶναι πανεπιστήμονες καί κατά συνέπεια τήν εὐθύνη, τουλάχιστον, τοῦ προγραμματισμοῦ, τῆς ὀργάνωσης, τῶν οἰκονομικῶν καί τῶν τεχνικῶν θεμάτων πρέπει νά τήν ἔχουν εἰδικευμένοι πολιτικοί ὑπάλληλοι.

Ἡ στρατιωτικοποίηση αὐτή τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης καθιστᾶ ἰδιαίτερα εὐαίσθητη τή θέση τοῦ ὑπουργοῦ, πού τελικά χάνει τήν πολιτική του ἰδιότητα καί γίνεται ἕνας ἀξιωματικός χωρίς στολή, δέσμιος τῶν ἐν στολῇ συναδέλφων του, οἱ ὁποῖοι συνήθως γνωρίζουν πολύ καλύτερα ἀπό αὐτόν τά διάφορα θέματα. Τό μεγάλο αὐτό πρόβλημα δέν τό ἀντιμετωπίζει οὔτε ὁ νέος νόμος πού ἔχει καταρτιστεῖ ἀπό τό ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Ἔτσι τό ὑπουργεῖο θά συνεχίσει νά εἶναι στήν οὐσία ἕνα στρατιωτικό ἐπιτελεῖο καί ὁ ἑκάστοτε ὑπουργός θά ἐξακολουθεῖ νά μπαίνει στόν πειρασμό νά ἀναπτύσσει ἐξαιρετικά στενές σχέσεις μέ τούς ἄμεσους στρατιωτικούς συνεργάτες του, πού ἀποτελοῦν τήν ἡγεσία τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἐπιδιώκοντας νά ἀποκομίσει στενά κομματικά ἤ ἀκόμη καί προσωπικά ὀφέλη. Ὁ κ. Ἀβέρωφ φαίνεται ὅτι δέν ἄντεξε στόν πειρασμό αὐτό καί δέν ἀποκλείεται σέ τοῦτο ἀκριβῶς τό σημεῖο νά βρίσκεται ἕνα ἀπό τά αἴτια τοῦ ξαφνικοῦ παραμερισμοῦ του. Ὁ παραμερισμός ὅμως αὐτός δέν ἀρκεῖ. Ἄν δέν μεταβληθεῖ τό σημερινό θεσμικό πλαίσιο, θά βρεθοῦν ἀσφαλῶς καί ἄλλοι πού θά ἀκολουθήσουν στό μέλλον τό παράδειγμά του, ἐλπίζοντας ὅτι ἐκεῖνοι θά ἔχουν καλύτερη τύχη. ■

Σέ ἀριθμούς:

Ἡ χρησιμότητα ἑνός τεκμηριωτικοῦ κέντρου τῶν πραγματοποιήσεων τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, μέ εἶχε ἀπασχολήσει σ' ἕνα σημείωμά μου στό τεῦχος 50 (24.7.76) τοῦ «ΑΝΤΙ». Βέβαια δέν ἔχω τή γνώμη ὅτι μέσα στά καθήκοντα ἑνός τέτοιας ὑφῆς κέντρου ἐμπίπτει ἡ παρακολούθηση τοῦ ἔργου τοῦ Κοινοβουλίου. Ἡ ἁρμοδιότητα ἀνήκει προφανῶς στίς ὑπηρεσίες τῆς Βουλῆς, πού μέ ἐπιστημοσύνη κι ἀντικειμενικότητα ἔχουν ὑποχρέωση νά παρουσιάζουν κατά διαστήματα τά συνοπτικά πεπραγμένα τοῦ Σώματος. Παρακολουθώντας γιά ἐπαγγελματικούς λόγους τίς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς κατάρτισα μέ δική μου πρωτοβουλία τό «Εὑρετήριο» τῶν συνεδριάσεών της, ἡμερολογιακά,ἀλλά καί θεματικά καί κατά βουλευτή. Μιά σπουδή πραχτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς τεκμηριωτικῆς ἔρευνας γιά σκοπούς τό ἴδιο παιδευτικούς, ὅσο καί ἐκεῖνοι τῆς καταγραφῆς τῆς πολιτιστικῆς ζωῆς. Κι ἀκόμη, ἴσως, ἐπιβεβαίωση τῆς χρησιμότητάς της ὡς γενικῆς καταγραφικῆς ἐπιστήμης, ἀγωγοῦ πληροφοριῶν.

Τοῦ Γιώργου Παναγιώτου

Ἡ Β΄ Σύνοδος τῆς Βουλῆς

Ὁ πρωθυπουργός τῆς χώρας μιλώντας στή διάρκεια τοῦ «κύκνειου ἄσματος» τῆς δεύτερης συνόδου τῆς Βουλῆς, στίς 12 Ἰούνη, παρότρυνε τή «σιωπηλή πλειοψηφία» σέ δυναμικότερη ἀντιμετώπιση καί διεκδίκηση τῆς γαλήνης καί τῆς τάξης τοῦ τόπου. Δυστυχῶς γιά τόν κ. Καραμανλῆ ἡ πλειοψηφία δέν ὑπάκουσε καί ἔμεινε σιωπηλή ἀκόμα καί μέσα στό Κοινοβούλιο. Τριανταένας βουλευτές τοῦ κόμματός του, δηλαδή 14 στά ἑκατό ἀπό τή συνολική δύναμη τῆς «Νέας Δημοκρατίας», παρέμειναν ὁλωσδιόλου βουβά πρόσωπα καί στίς 172 συνεδριάσεις τῆς συνόδου. Τό φαινόμενο προσφέρει ἐπαρκῆ περιθώρια σχολιασμοῦ καί ὁδηγεῖ ἄφευκτα στήν ἐξαγωγή πολύτιμων συμπερασμάτων.

Ἡ δεύτερη σύνοδος τῆς πρώτης περιόδου τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς εἶχε διάρκεια ἀκριβῶς 250 ἡμερῶν. Ἀπό τίς 6 Ὀχτώβρη 1975 ὡς τίς 12 Ἰούνη 1976. Στή διάρκειά της ψηφίστηκαν 164 νόμοι καί συζητήθηκαν 73 ἐπερωτήσεις καί 444 ἐρωτήσεις. Ἀρκετές ἄλλες ἐρωτήσεις θεωρήθηκε ἄσκοπο νά ἀναπτυχθοῦν προφορικά, εἴτε γιατί ὅσοι τίς εἶχαν ὑποβάλει ἔκριναν ἱκανοποιητικές τίς ἀπαντήσεις τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν, εἴτε ἐπειδή κατά τήν ἐκφώνησή τους οἱ βουλευτές πού τίς εἶχαν ὑποβάλει περιορίστηκαν στή φράση «συνηγορῶ».

Παράλληλα ἀνακοινώθηκε στό Σῶμα ἡ κατάθεση 7.587 ἀναφορῶν, ἐνῶ στά Ἐπίσημα Πρακτικά τῆς Βουλῆς δημοσιεύτηκαν 2.668 ἀπαντήσεις τῶν ὑπουργῶν, σέ ἰσάριθμες ἐρωτήσεις βουλευτῶν. Ἡ Βουλή συνεδρίασε συνολικά στό διάστημα αὐτό 172 φορές, 146 σέ ὁλομέλεια καί ἀπό 13 στό πρῶτο καί τό δεύτερο τμῆμα της νομοθετικῆς ἐργασίας. Οἱ 266 βουλευτές πού ἀγόρευσαν στή διάρκεια τῶν ἐργασιῶν της (ὑπάρχουν καί 3 ἄλαλοι ἀπό τήν ΕΔΗΚ), πραγματοποίησαν 5.712 συνολικά ὁμιλίες, τόσο στήν ὁλομέλεια ὅσο καί στά τμήματα.

Ἡ ἀναδρομή στήν πρώτη σύνοδο, τῆς περιόδου 1975, γιά τήν ἐξαγωγή μερικῶν χρήσιμων συμπερασμάτων καί τή δυνατότητα συγκρίσεων, μαρτυρεῖ τά παρακάτω δεδομένα: Πέρυσι ψηφίστηκαν τό Σύνταγμα, 11 ψηφίσματα, 93 νόμοι καί συζητήθηκαν 40 ἐπερωτήσεις καί 259 ἐρωτήσεις, μέ δεδομένα μεθοδολογίας ὅπως καί γιά φέτος. Ἀκόμη στό τμῆμα διακοπῶν τοῦ καλοκαιριοῦ ψηφίστηκαν ἄλλοι 113 νόμοι. Ἀνακοινώθηκε ἡ κατάθεση 8.521 ἀναφορῶν καί ἐρωτήσεων καί δημοσιεύτηκαν 1.200 ὑπουργικές ἀπαντήσεις στά Πρακτικά. Ἡ Βουλή συνεδρίασε 150 φορές (καί ἄλλες 45 τό καλοκαίρι) καί οἱ 244 βουλευτές πού πῆραν τό λόγο πέρυσι πραγματοποίησαν 4.563 ἀγορεύσεις (καί ἀκόμη 1.242 τό καλοκαίρι.)

Ἡ τεκμηριωτική καταγραφή τῶν πεπραγμένων τοῦ Κοινοβουλίου, ὡστόσο, δέν εἶναι δυνατόν νά παραμείνει ἀπαθής μπρός σέ μερικά προβλήματα οὐσίας πού ἀπορρέουν ἀπό τήν ἄσκηση τόσο τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου, ὅσο καί τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου ἀπό τή Βουλή. Προβλήματα οὐσίας πού καθορίζουν σέ σημαντικό βαθμό τίς προοπτικές τοῦ τόπου, ὁδηγώντας τις σέ ἀδιέξοδες καταστάσεις. Ἐπιτείνοντας ταυτόχρονα τόν σκεπτικισμό ὅσον ἀφορᾶ τίς δυνατότητες ἐπιλογῆς πού διαθέτει στήν πράξη, ἰδιαίτερα μέ τή σημερινή του σύνθεση, κατά τήν ἄσκηση τῶν καθηκόντων του τό Κοινοβούλιο. Πρόκειται γιά σωρεία ἀποδυναμωτικῶν τοῦ κύρους του φαινομένων πού ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἀπό τό ἴδιο τό βῆμα του. Ὑπενθυμίζονται ἡ καταψήφιση ἀπό βουλευτές τῆς πλειοψηφίας προτάσεων πού οἱ ἴδιοι εἶχαν θέσει σέ ψηφοφορία, ἡ ἔγκριση βασικῶν νομοσχεδίων μέ ἐλάχιστο ἀριθμό παρόντων, ἤ τό ὅτι ἀπό τίς 21 ὡς τώρα ὀνομαστικές ψηφοφορίες γιά κρίσιμες διατάξεις πού ἔχουν πραγματοποιηθεῖ στή Βουλή, μόνο στίς τέσσερις ἔχει ὑπερψηφιστεῖ νομοθέτημα μέ ἀπόλυτη πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Μάλιστα σέ ὀνομαστική ψηφοφορία γιά τά κονδύλια πού ζήτησε καί ἔλαβε ὁ κ. Γκίκας ἦταν παρόντες καί ψήφισαν μόλις 34 βουλευτές (25 ὑπέρ καί 9 κατά) κι ὅμως ἡ ἀπόφαση περιβλήθηκε τό κύρος νόμου. Προβλήματα ὅπως αὐτά καί πολλά ποιοτικά ὁμόλογά τους προκαλοῦν τή βάσιμη ὑποψία πώς στίς μέρες μας ἡ νομοθετική ἐξουσία δέν εἶναι παρά ἄπραγη θεραπαινίδα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἔχοντας ὑποταχτεῖ ἀπόλυτα στά κελεύσματά της,καί ὅτι ἡ ἐπιβίωση τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, ἀκόμα καί κάτω ἀπό τή νόθα περιτύλιξη τοῦ «δημοκρατικοῦ ἀστισμοῦ», συναρτᾶται ἄμεσα ἀπό βαθύτατες διαρθρωτικές μεταβολές στή δομή καί τό χαρακτήρα του. Πολύ περισσότερο στή χώρα μας, ὅπου ὁ κοινοβουλευτικός μανδύας ἦταν σχεδόν πάντοτε τό ἐπικάλυμμα γιά τήν ἐδραίωση ἑνός αὐταρχικά προσωποπαγοῦς καθεστῶτος, πάντοτε εὐήκοου στά προστάγματα τοῦ ξένου παράγοντα. Μιά τέτοια συζήτηση φέρνει στήν ἐπιφάνεια κι ἀναξέει προβλήματα συνθετότερα, ὅπως ἡ πραγματική σημασία τοῦ ταλαιπωρημέ-

νου ἀπό ψευδολεκτικούς ἀφορισμούς ὅρου «Λαός», ἤ τό δυναμικό ἀντικείμενο τῆς ἔννοιας «ἀντιπροσωπευτικό σύστημα», πού πρέπει κάποτε νά ἀποφετιχιστεῖ ἀπό τίς ποικίλες ὅσες μαγγανεῖες τό κατατρέχουν.

Προχωρώντας στήν ἀναλυτικότερη ἀπαρίθμηση τῶν πεπραγμένων τῆς Βουλῆς, χωρίς νά ἀναιρεῖται κανείς ἀπ' τούς ἐνδοιασμούς πού ἐκφράστηκαν προηγούμενα γιά τό ἀλλοτριωτικό σχῆμα καί τήν καταλυτική ἀνάσχεση πού ἐπιβάλλει στόν ἐνεργό πολίτη, διαπιστώνουμε ὅτι κατά ὑπουργεῖο ὁ ἀπολογισμός σκιαγραφεῖται ὡς ἑξῆς:

● **Συντονισμοῦ:** Νόμοι 11, ἐρωτήσεις 19, ἐπερωτήσεις 3, ἀπαντήσεις 67. (Τό περυσινό ἀντίστοιχο, μέ ἐνιαιοποιημένο καί τό θερινό τμῆμα, εἶναι τό ἀκόλουθο: Νόμοι 11, ἐρωτήσεις 10, ἐπερωτήσεις 1, ἀπαντήσεις 24)

● **Βιομηχανίας:** Νόμοι 10, ἐρωτήσεις 42, ἐπερωτήσεις 0, ἀπαντήσεις 151 (πέρυσι 10-4-2-61)

● **Πολιτισμοῦ καί Ἐπιστημῶν:** Νόμοι 8, ἐρωτήσεις 12, ἐπερωτήσεις 0, ἀπαντήσεις 69 (πέρυσι 6-5-2-41)

● **Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν:** Νόμοι 17, ἐρωτήσεις 21, ἐπερωτήσεις 11, ἀπαντήσεις 447 (πέρυσι 19-0-4-150)

● **Δημοσίων Ἔργων:** Νόμοι 2, ἐρωτήσεις 28, ἐπερωτήσεις 3, ἀπαντήσεις 202 (πέρυσι 9-31-1-97)

● **Ἀπασχόλησης:** Νόμοι 4, ἐρωτήσεις 12, ἐπερωτήσεις 5, ἀπαντήσεις 115 (πέρυσι 10-15-2-59)

● **Μεταφορῶν καί Ἐπικοινωνιῶν:** Νόμοι 4, ἐρωτήσεις 5, ἐπερωτήσεις 3, ἀπαντήσεις 157 (πέρυσι 4-0-0-65)

● **Δημόσιας Τάξης:** Νόμοι 4, ἐρωτήσεις 3, ἐπερωτήσεις 5, ἀπαντήσεις 145 (πέρυσι 6-0-4-86)

● **Ἐμπορίου:** Νόμοι 13, ἐρωτήσεις 32, ἐπερωτήσεις 5, ἀπαντήσεις 96 (πέρυσι 8-13-0-31)

● **Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας:** Νόμοι 5, ἐρωτήσεις 0, ἐπερωτήσεις 3, ἀπαντήσεις 43 (πέρυσι 10-6-1-45)

● **Προεδρίας:** Νόμοι 8, ἐρωτήσεις 52, ἐπερωτήσεις 7, ἀπαντήσεις 50 (πέρυσι 14-15-1-34)

● **Δικαιοσύνης:** Νόμοι 10, ἐρωτήσεις 24, ἐπερωτήσεις 2, ἀπαντήσεις 37 (πέρυσι 9-9-1-33)

● **Ἐξωτερικῶν:** Νόμοι 4, ἐρωτήσεις 7, ἐπερωτήσεις 0, ἀπαντήσεις 40 (πέρυσι 11-0-2-24).

● **Ἄμυνας:** Νόμοι 12, ἐρωτήσεις 21, ἐπερωτήσεις 8, ἀπαντήσεις 105 (πέρυσι 17-7-6-82).

● **Οἰκονομικῶν:** Νόμοι 26, ἐρωτήσεις 36, ἐπερωτήσεις 4, ἀπαντήσεις 179 (πέρυσι 22-31-1-94)

● **Παιδείας:** Νόμοι 10, ἐρωτήσεις 37, ἐπερωτήσεις 4, ἀπαντήσεις 272 (πέρυσι 16-19-5-140)

● **Ἐσωτερικῶν:** Νόμοι 6, ἐρωτήσεις 42, ἐπερωτήσεις 2, ἀπαντήσεις 109 (πέρυσι 14-27-1-39)

● **Γεωργίας:** Νόμοι 10, ἐρωτήσεις 51, ἐπερωτήσεις 11, ἀπαντήσεις 260 (πέρυσι 9-58-6-94).

● **Βόρειας Ἑλλάδας:** ἀπαντήσεις 4 (πέρυσι 1).

Ὑπενθυμίζεται καί πάλι ὅτι προκειμένου γιά ἐπερωτήσεις καί ἐρωτήσεις μέ κοινό θέμα πού συζητήθηκαν στήν αὐτή συνεδρίαση τοῦ Σώματος ἡ καταγραφή τίς θεωρεῖ ὡς μία.

Στόν τομέα τῆς προσωπικῆς παρουσίας τῶν βουλευτῶν στήν κοινοβουλευτική διαδικασία πολλά θά εἶχε κανείς νά καταμαρτυρήσει. Μέ γνώμονα ὄχι τήν παρουσία τους στήν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων, ἀλλά τήν ὑπόλοιπη δραστηριότητά τους, διακρίνουμε ἕνα τεράστιο ποσοστό ἀποχῆς.

Τριαντατέσσερις βουλευτές δέν ἀπασχόλησαν διόλου τό βῆμα, 37 δέν κατάθεσαν ἐρώτηση, 73 δέν κατάθεσαν ἀναφορά. Ὅσο κι ἄν ἡ διαφορά ἀπό πέρυσι εἶναι εὐδιάκριτη (56 βουβοί, 83 χωρίς ἐρώτηση, 76 χωρίς ἀναφορά) τά ἐρωτηματικά παραμένουν. Χαρακτηριστικά ἀναφέρονται τά ὀνόματα 22 βουλευτῶν (19 τῆς Ν.Δ. καί 3 τῆς ΕΔΗΚ) πού παρέμειναν ἀμέτοχοι καί στίς 367 συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς ἀπό τόν Δεκέμβρη τοῦ 1974 ὡς τόν Ἰούνη τοῦ 1976. Εἶναι, σέ ἀλφαβητική σειρά οἱ: Βλάχου Ἑλένη, Γκαράνης Κ., Ἑρμείδης Χ., Εὐαγγελίδου Δ., Ζωγράφος Α., Ἠλίας Η., Κλεῖτος Ν., Μακρῆς Δ., Μακρῆς Μ., Μεμέτ Γιασάρ, Μπουγᾶ Ταρσή, Παπαλαζάρου Ζ., Περρωτῆς Α., Πεταλωτῆς Δ., Πετραλιᾶς Α., Τσακιρίδης Π., Τσαντούλας Ι., Τσουδερός Ι., Φασούλας Β., Χαλικιόπουλος Γ., Χατζή Χαφούζ, καί Ψαρρέας Ι.

Στούς ἀντίποδες ὑπάρχουν κάποιοι ἄλλοι βουλευτές μέ ἔντονη δραστηριότητα, πού ἀντικαθρεφτίζεται στό χῶρο τοῦ Κοινοβουλίου. Ἄν θέσουμε ὡς ὁριακό σημεῖο δραστηριότητας τόν ἀριθμό 100, στή διάρκεια τῆς β΄ συνόδου τόν ξεπέρασαν στούς παρακάτω τομεῖς (σέ παρένθεση ἡ περυσινή ἀντίστοιχη δραστηριότητά τους) οἱ βουλευτές:

● **Ἀγορεύσεις:** Κακλαμάνης 200(121), Κάππος 145(124), Στεφανίδης 134(84), Ἀποστολάτος 120(125), Γραμματίδης 115(132) καί Ν. Ἀλαβάνος 113(114). Πέρυσι εἶχαν ὑπερβεῖ τίς ἑκατό ἀγορεύσεις καί οἱ Πρωτοπαπᾶς (124) καί Στεφανάκης (123).

● **Ἐρωτήσεις:** Κάππος 275(97), Γ. Παπαδημητρίου 250 (31), Δ. Γόντικας 213(64), Γιάννου 137(57), Κακλαμάνης 111(32), Δρακόπουλος 101(69) καί Κύρκος 101(72).

● **Ἀναφορές:** Δρακόπουλος 744(594), Κύρκος 744(598), Γ. Παπαδημητρίου 406(287), Κακλαμάνης 347(126), Κάππος 320(129), Γραμματίδης 272(204), Παπαστεργίου 222(140), Τρικούπης 221(113), Παπαθεμελῆς 203(92), Παπαρρηγόπουλος 192(124), Δερβέναγας 189(72), Ἠλιοῦ 183(64), Λασκαρίδης 172(81), Παπαλουκᾶς 170(29), Κ. Ἀλαβάνος 159(53), Δ. Γόντικας 149(76), Χιονίδης 140(83), Γιάννου 137(127), Πλεύρης 137(61), Στεφανίδης 129(51), Βγενόπουλος 124(74), Βλαχόπουλος 121(76), Βουγιουκλάκης 112(33), Ἀγγελούσης 111(34), καί Ἀντωνόπουλος 109(86). Πέρυσι εἶχαν ξεπεράσει τό ὁριακό σημεῖο καί οἱ Σαββούρας (143), Ἀνερούσης (118), Ι. Παπασπύρου (109) καί Γ. Παπαδόπουλος (107).

Ὅσον ἀφορᾶ τή δραστηριότητα τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, στόν τομέα τῶν ἀγορεύσεων σημειώνεται ὅτι ὁ κ. πρωθυπουργός μίλησε 10 φορές (11 πέρυσι), ὁ κ. Μαῦρος 36(84), ὁ κ. Παπανδρέου 22(65), ὁ κ. Φλωράκης 5(2) καί ὁ κ. Ἠλιοῦ 37(19).

Αὐτή εἶναι συνοπτικά ἡ πορεία τῆς β΄ συνόδου τῆς Βουλῆς, ἐκφρασμένη σέ ἀριθμούς. Ἡ ποιοτική της ἐπιφάνεια αὐλακώνεται ἐντούτοις ἀπό πλῆθος ἀδυναμιῶν πού συρρικνώνουν ἀποφασιστικά τήν ὅλη της διαδρομή. □

Ἡ «εὐρύχωρος συνείδησις»

ἤ πῶς ἡ ἑλληνική κυβέρνηση παράδωσε στό ΧΙΤΛΕΡ Γερμανούς ἀντιφασίστες

τοῦ Γώργη Κορύλλου

«Ἐρωτῶμεν σέ, ὦ Κυβέρνησις: Δέν σοί ἤρκεσαν αἱ τοσαῦται καί τηλικαῦται παρανομίαι σου! δέν σοί ἤρκεσεν ὁ ὑπόκωφος κατά τοῦ ἔθνους πόλεμός σου· δέν σοί ἤρκεσεν ἡ προφανής παραμέλησις καί ἀντίδρασις κατά τῶν πολυτιμοτέρων τοῦ ἔθνους συμφερόντων, δέν σοί ἤρκεσεν ἡ βανδαλικωτέρα καταπάτησις καί προσβολή τῆς τιμῆς τῶν πολιτῶν, δέν σοί ἤρκεσεν ἡ διαφθορά δι' ἧς κατέκλυσας τό ἔθνος, πνίξασα πᾶσαν πολιτικήν ἀρετήν, δέν σοί ἤρκεσαν πάντα ταῦτα ἀλλ' ἐχρειάσθη νά ἐκθέσῃς τελευταῖον αὐτό μέ τόν χαμερπέστερον τρόπον ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης, νά ἐκθέσῃς καί αὐτήν τήν ἐθνικήν ἡμῶν τιμήν, τήν πρωτίστην ταύτην καί πολύτιμον ἀρετήν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους».

ΤΟ ΠΑΡΑΠΑΝΩ παράθεμα καί ὁ τίτλος τοῦ κειμένου ὀφείλονται στή γραφίδα ἑνός ριζιμιοῦ λιθαριοῦ τῆς ἑλληνοσύνης, στή γραφίδα τοῦ Μακρυγιάννη. Ἡ ὑπόμνησή τους γίνεται ἀναγκαία κάθε φορά πού ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία τοῦ τόπου μας ὑποχωρεῖ στίς πιέσεις τῶν ξένων, μή διστάζοντας νά ἐπεμβαίνει καί ν' ἀνατρέπει ἀποφάσεις τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

ΣΤΗΝ ἁλυσίδα τῶν πράξεων «εὐρύχωρης συνείδησης» πού ἐκθέτουν τήν ἀξιοπρέπεια τῆς χώρας ἀνήκει ὁ κυβερνητικός χειρισμός τῆς ὑπόθεσης τοῦ γερμανοῦ πολιτικοῦ φυγάδα Ρόλφ Πόλε. Τό ἱστορικό της εἶναι ἀρκετά γνωστό καί ἡ κατάληξή της εὐχερέστατα νοούμενη. Ὅ,τι διαφεύγει εἶναι πώς καί στό παρελθόν ἑλληνικές κυβερνήσεις ἔχουν στέρξει στήν ἀποδοχή καταλυτικῶν τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρέπειας πιέσεων, παραδίνοντας πολιτικούς φυγάδες στούς διώχτες τους. Μιά τέτοια περίπτωση, συγγενής πρός τοῦ Πόλε, ἐφόσον ὁ διώκτης καί στίς δύο περιπτώσεις εἶναι κοινός, ἡ Γερμανία, εἶναι ἐκείνη τῆς ἔκδοσης, τό Σεπτέμβρη τοῦ 1934, ὁμάδας γερμανῶν ἀντιχιτλερικῶν καί ἡ παράδοσή τους στή γερμανική ἀστυνομία. Μετά ἀπό λίγο καιρό μετά τήν γκαγκστερική φυγάδευσή τους στούς ναζί μαθευόταν πώς οἱ γερμανοί ἀντιφασίστες καταδικάστηκαν σέ θάνατο καί ἐκτελέστηκαν.

ΣΤΙΣ 17 Σεπτέμβρη 1934 μιά λιγόλογη ἀνακοίνωση τῆς Γενικῆς Ἀσφάλειας ἀνάφερε ὅτι:

● *«Εἰς τήν ἐπί τῆς ὁδοῦ Κερκύρας 94 οἰκίαν συνελήφθησαν οἱ γερμανοί κομμουνισταί Κούρτ Βέρνερ, Ἑλένη Οὔνγκερ, Βίλυ Τσέγκλερ, Ἔμιλ Πρέσνερ καί Φρίτς Κέρς».*

Η ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ κατάληγε πώς κατασχέθηκαν κομματικά ἔντυπα καί ἐνοχοποιητική ἀλληλογραφία γιά τίς σχέσεις τους μέ ἀντιναζιστικές ὁμάδες τοῦ

Τή στιγμή πού γράφονται αὐτές οἱ γραμμές δέν εἶναι ἀκόμα γνωστή ἡ ἀπόφαση τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὅμως, ἄσχετα ἀπό τήν τελική ἔκβαση τῆς δικαστικῆς μάχης, ἡ θαρραλέα στάση τοῦ Ρόλφ Πόλε καί τό κίνημα συμπαράστασης στόν Γερμανό ἀγωνιστή εἶχαν ἤδη σημαντικά ἀποτελέσματα.

● *Συνέβαλαν στήν εὐρύτερη συνειδητοποίηση τοῦ ρόλου πού διαδραματίζει σήμερα ἡ Δ. Γερμανία, κύρια σύμμαχος καί ἐκπρόσωπος τοῦ ἀμερικάνικου ἰμπεριαλισμοῦ στήν Εὐρώπη.*

● *Ἔδειξαν καθαρά τό εἶδος τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας πού βασιλεύει μέ σοσιαλδημοκρατικό μανδύα στή Δ. Γερμανία καί πού συστατικό της στοιχεῖο ἀποτελοῦν τά λευκά κελλιά τοῦ θανάτου γιά τά μέλη τῆς RAF καί τά γενικευμένα πιστοποιητικά κοινωνικῶν φρονημάτων γιά ὁποιονδήποτε προσπαθήσει νά σπάσει τό φράγμα τοῦ περιβάλλοντος κονφορμισμοῦ καί τοῦ ὑποβόσκοντος φασισμοῦ.*

● *Τέλος, ἐξαιρετικά θετική εἶναι ἡ σημαντική ἀντίδραση πού προκάλεσε, ἡ προσπάθεια χαραχτηρισμοῦ μερικῶν πολιτικῶν πράξεων σάν κοινῶν ποινικῶν ἀδικημάτων. Ὅταν κάποιος πού ἀγωνίζεται ἐναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ χαραχτηρίζεται σάν ἐγκληματίας, τότε καί ὁποιοσδήποτε ἄλλος, πού ἔχει τόν ἴδιο στόχο, ἄσχετα ἄν χρησιμοποιεῖ διαφορετικά μέσα, γίνεται αὐτόματα συνεργός σέ ἔγκλημα. Εἶναι κάτι πού δέν πρέπει ποτέ νά ξεχνᾶμε.*

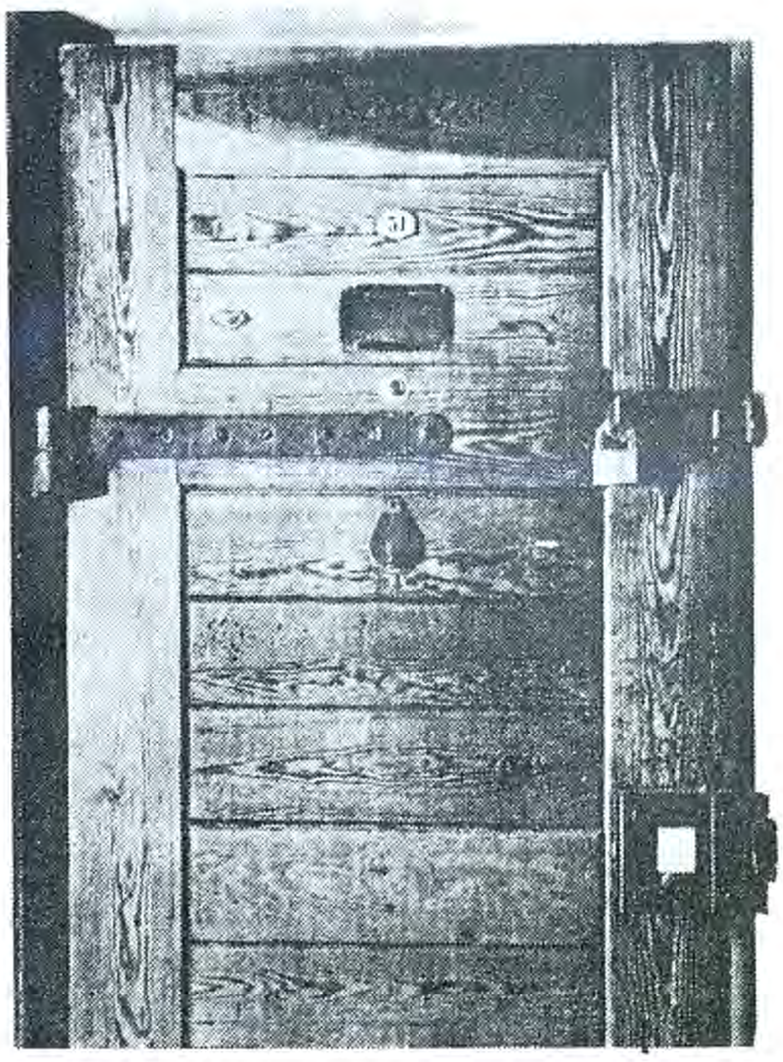

εὐρωπαϊκοῦ χώρου. Τό σχετικό ρεπορτάζ πληροφοροῦσε ἀκόμα ὅτι οἱ δυό πρῶτοι εἶχαν ἔλθει στήν Ἑλλάδα ἀμέσως μετά τήν ἄνοδο τοῦ Χίτλερ στήν ἀρχή κι εἶχαν ἀνοίξει βιβλιοπωλεῖο στήν Ἐμμ. Μπενάκη. Οἱ ὑπόλοιποι εἶχαν καταλήξει στόν τόπο μας ὕστερα ἀπό περιπλάνηση σέ πολλές χῶρες.

ΣΤΙΣ 21 Σεπτεμβρη οι τέσσερις ἄντρες τῆς ὁμάδας ἐπιβιβάζονταν σέ γερμανικό φορτηγό πλοῖο, πού παρεξέκλινε τῆς κανονικῆς του πορείας γι᾽ αὐτόν ἀκριβῶς τόν σκοπό, μέ ἄμεσο προορισμό τό Ἀμβοῦργο. Ἡ παράδοσή τους ἔγινε ὕστερα ἀπό παρέμβαση τοῦ πρεσβευτῆ τῶν ναζί στήν Ἀθήνα, μέ εἰδική ἐντολή τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν τῆς κυβέρνησης Τσαλδάρη, Γιαννόπουλου, παρόλο πού οἱ δικαστικές ἀρχές, στίς ὁποῖες εἶχε παραπεμφθεῖ ἡ ὑπόθεση, δέν εἶχαν περατώσει τήν προδικαστική ἔρευνα καί παρά τήν ἀντίθετη γνώμη τοῦ προϊσταμένου τῆς εἰσαγγελίας ἐφετῶν Γαρέζου. Ἡ Γενική Ἀσφάλεια ἔφερε σάν δικαιολογία τῆς πράξης τόν ἰσχυρισμό ὅτι δῆθεν οἱ ἴδιοι εἶχαν ἐπιλέξει τή Γερμανία ὡς τόπο μεταφορᾶς τους.

ΤΟ περιστατικό ἀπασχόλησε, ὅπως ἦταν φυσικό, καί μερίδα τοῦ τύπου τῆς ἐποχῆς, χωρίς ἐντούτοις συνοχή καί συνέχεια. Βρισκόμαστε ἄλλωστε σέ μιά περίοδο καμπῆς στήν πολιτική ζωή τοῦ τόπου, ἀνάλογη σέ ὁρισμένα φανερώματά της μέ ὅ,τι συμβαίνει καί σήμερα. Ὁ «μύθος» τοῦ Βενιζελισμοῦ βρισκόταν στό ἀπόγειό του. Εἶχαν μεσολαβήσει ἡ προδοτική στάση τῆς «μετριοπαθοῦς» δεξιᾶς στά γεγονότα τῆς 6 Μάρτη 1933 (πού πολλά ἀπό τά ἐπακόλουθά της γευόμαστε μέχρι τό 1976) καί ἡ ἀπό μέρους της ψήφιση τοῦ ἰδιώνυμου (μέ ὑπουργό-εἰσηγητή τόν «ἀλήστου μνήμης» Π. Ἀργυρόπουλο). Ὁ Κονδυλισμός κι ἡ διχτατορία τοῦ Μεταξᾶ βρισκόντουσαν πίσω ἀπό τίς κουίντες.

ΕΤΣΙ οἱ λιγοστές «φιλελευθερόφρονες» ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἀρκέστηκαν μόλις σέ κάποια μικρότατα σχόλια, τή στιγμή πού οἱ «καθοδηγητές τοῦ λαοῦ» πάλευαν στό ποιός θά ἐπιδείξει περισσότερο ἀλέκιαστη ὀρθοδοξία στίς ἐπιταγές τῆς γραμματείας τῆς Γ΄ Διεθνοῦς.

Τό «Ἐλεύθερο Βῆμα» δημοσίεψε στίς 22 Σεπτέμβρη, μέ τίτλο «Μιά ἐλεεινή κυβερνητική πρᾶξις», τό παρακάτω σχόλιο:

● *«Χθές τήν πρωΐαν οἱ συλληφθέντες πρό ἡμερῶν ὑπό τῆς ἀστυνομίας τέσσερες γερμανοί κομμουνισταί, διά τούς ὁποίους ὡς γνωστόν εἶχε ληφθεῖ ἀπόφασις ἀπελάσεώς των, ἐπεβιβάσθησαν γερμανικοῦ φορτηγοῦ τό ὁποῖον καί ἀνεχώρησε χθές τήν μεσημβρίαν ἀμέσως ἐκ Πειραιῶς διά Γερμανίαν, ὅπου προφανῶς, ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ πλοίου, θά συλληφθοῦν ὑπό τῶν ἐκεῖ ἀρχῶν ὡς ἐχθροί τοῦ χιτλερικοῦ καθεστῶτος. Ἐκ τῆς Γενικῆς Ἀσφαλείας παρεσχέθη ἡ πληροφορία ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐγένετο κατόπιν ἐκφρασθείσης ὑπό τῶν ἰδίων «ἐπιθυμίας», πρᾶγμα ὅμως τό ὁποῖον δέν εἶναι δυνατόν νά γίνῃ πιστευτόν, διότι οἱ τέσσερες οὗτοι γερμανοί, γνωρίζοντες τί τούς ἀναμένει εἰς τήν χώραν των, ἐκ τῆς ὁποίας, ὡς ἀνεγράφη, ἀνεχώρησαν φεύγοντες τάς διώξεις τῶν ἀρχῶν, θά ἐπροτίμων ἀσφαλῶς ὡς τόπον ἀπελάσεώς των κάθε ἄλλην χώραν πλήν τῆς Γερμανίας. Δέον νά σημειωθῇ ὅτι καθ᾽ ὑπάρχουσαν ἀνεξακρίβωτον ἐν τούτοις πληροφορίαν, ἡ ἔμμεσος αὕτη παράδοσις τῶν κομμουνιστῶν τούτων εἰς τάς γερμανικάς ἀρχάς ἐγένετο κατόπιν ἐπεμβάσεως τῆς ἐδῶ γερμανικῆς πρεσβείας εἰς τήν κυβέρνησιν».*

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ μαχητικό τό ἀπογευματινό ὄργανο τοῦ συγκροτήματος Λαμπράκη, τά «Ἀθηναϊκά Νέα», ἔγραφαν τήν ἴδια μέρα μέ τίτλο «Μία εὐτέλεια:»

● *«Δέν γνωρίζομεν ἄν οἱ τέσσερες γερμανοί νέοι τούς ὁποίους οἱ ἀρχές παρέδωσαν εἰς τό χιτλερικόν φορτηγόν εἶναι κομμουνισταί ἤ ἁπλῶς σοσιαλισταί. Μᾶς ἀρκεῖ ὅτι εἶναι ἄνθρωποι ξένοι, διωγμένοι καί δυστυχεῖς. Θέλομεν νά παρατηρήσωμεν ὅτι ἐάν ἠπείλουν ἤ ὁπωσδήποτε ἠνόχλουν τήν ἡσυχίαν μας, ἐδικαιούμεθα νά τούς ἀπελάσωμεν. Τό δικαίωμά μας σταματᾶ εἰς τό νά τούς ἀρνηθῶμεν τήν φιλοξενίαν μας. Πέραν τούτων ἡ παράδοσίς των εἰς τάς χεῖρας τῆς ἀμειλίκτου ἀστυνομίας τοῦ Χίτλερ, χωρίς νά εἶναι κακοῦργοι τοῦ κοινοῦ δικαίου, ἀλλ᾽ ἁπλοί πολιτικοί φυγάδες, ἀποτελεῖ ἀνανδρίαν καί εὐτέλειαν κατά πολύ ἀναξίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ μικρά δημοκρατία τῆς Ἀνδόρας, τό Λουξεμβοῦργον, αὐτό τό κρατίδιον τοῦ Σάαρ, τό εὑρισκόμενον εἰς τήν ἄμεσον γειτνίασιν καί ἐπιροήν τῆς τευτονικῆς δικτατορίας, οὐδέποτε θά ἐδέχοντο νά ἀπαρνηθοῦν τόσον θλιβερῶς τάς ἀρχάς καί τάς παραδόσεις τῶν ἀνεξαρτήτων χωρῶν».*

ΜΕ ΤΟ ἴδιο πνεῦμα, κάτω ἀπό τόν τίτλο «Ἡ κατάπτυστος ἐνέργεια», ἡ «Δημοκρατική» δημοσιεύει στίς 24 Σεπτέμβρη δήλωση τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν ὅτι ἡ ἀπόφαση νά ἀπελαθοῦν ὁπωσδήποτε οἱ γερμανοί ὀφειλόταν σέ δική του πρωτοβουλία καί καυτηριάζει τήν ἐπέμβασή του στά ἐσωτερικά τῆς δικαιοσύνης (ὁ ἁρμόδιος ὑπουργός Δικαιοσύνης Ταλιαδοῦρος δέν ἀναμίχθηκε στό θέμα ἐνεργά). Τέλος, ὅσον ἀφορᾶ τό «Ριζοσπάστη», τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά καταδικάσει τίς ἀτομικές πράξεις βίας, καλή ὥρα ὅπως σήμερα μέ τή σιωπή του «καταδίκασε» τήν... ἀτομική πράξη ἑνός λαοῦ 800 ἑκατομμυρίων, ὅπως ὁ Κινέζικος. □

India

οἰκονομικὴ κρίση καὶ ἔκτακτα μέτρα

ΕΝΑΣ χρόνος καὶ μερικοὶ μῆνες ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε (26/6/75) ποὺ ἡ κυβέρνηση τῆς Γκάντι ἀνακοίνωσε τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐκτάκτων μέτρων, ποὺ πολιτικὰ στὴ βάση τους συνοδευόντουσαν ἀπὸ μιὰ σειρὰ οἰκονομικῶν μέτρων (τὰ ἀρχικὰ 20 σημεῖα τῆς Νέας Πολιτικῆς). Στὸ ἄρθρο αὐτὸ θὰ συνοψίσουμε τὴν κατάσταση τῆς ἰνδικῆς οἰκονομίας πρὶν ἀπὸ τὰ ἔκτακτα μέτρα, θὰ προσπαθήσουμε νὰ δικαιολογήσουμε τὴν ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐφαρμογή τους καί, τέλος, θὰ ἀξιολογήσουμε τὴν ἀποτελεσματικότητά τους παρουσιάζοντας τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς Ἰνδίας στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 1975 καὶ στοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1976. Ἡ ἀνάλυση τούτη δὲν ἔχει γιὰ σκοπὸ νὰ ἐξετάσει τὴν ἰνδικὴ οἰκονομία σὲ ἕνα πολιτικὸ κενό, δηλ. ἀπομονωμένη ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἐξελίξεις στὴ χώρα αὐτὴ τῶν 580 ἑκατομ. κατοίκων. Ἀντίθετα, ἔχει γιὰ σκοπὸ νὰ ρίξει φῶς στὴν οἰκονομικὴ κατάσταση, ἔτσι ὥστε νὰ βοηθήσει τὸν ἀναγνώστη νὰ τοποθετήσει τὶς ἰνδικὲς πολιτικὲς ἐξελίξεις σὲ ἕνα τέτοιο πλαίσιο ποὺ νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν μιὰ γενικὴ θεώρηση τῶν ἰνδικῶν πραγμάτων. Ἐπίσης, ἂν καὶ δὲν θὰ συζητήσουμε στὶς λεπτομέρειές τους τὰ ὅσα διαδραματίζονται στὸν πολιτικὸ χῶρο, δηλ. θὰ περιοριστοῦμε βασικὰ στὴν οἰκονομικὴ ἀνάλυση, θὰ ἐπιδιώξουμε μὲ τὸ ἄρθρο αὐτὸ νὰ καταρρίψουμε δύο πλατιὰ διαδεδομένες γνῶμες:

1. Ὅτι τὰ ἔκτακτα μέτρα, στὸ πολιτικὸ ὅσο καὶ στὸ οἰκονομικὸ ἐπίπεδο, εἶχαν γιὰ στόχο τὴν ἥττα τῶν δυνάμεων τῆς «δεξιᾶς ἀντίδρασης», ὅτι υἱοθετήθηκαν γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὶς οἰκονομικὲς δυσκολίες πρὸς ὄφελος τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ ὅτι μετὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1975 τὰ μέτρα κατόρθωσαν νὰ θγάλουν τὴν οἰκονομία ἀπὸ τὸ τέλμα τῆς κρίσης.

2. Νὰ καταρρίψουμε τὴ γνώμη ποὺ καλλιεργεῖται ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν δυτικὸ τύπο καὶ ποὺ τοποθετεῖ τὴν ἀντίθεσή του στὰ μέτρα τῆς Γκάντι σὲ προσωπικὴ θάση. Δηλ. ποὺ ἑρμηνεύει τὴν υἱοθέτησή τους σὰν τὴν ἐκδικητικὴ καὶ ὑπεροπτικὴ ἀπάντηση μιᾶς πληγωμένης γυναίκας στὶς προσπάθειες τῶν ἀντιπάλων της νὰ τὴν ὁδηγήσουν σὲ πολιτικὸ θάνατο ἢ σὰν ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειας τῶν ἀντιπάλων της ποὺ διψώντας γιὰ ἐξουσία ἐκμεταλλεύτηκαν τὴν ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου τοῦ Allahaband *ποὺ καταδίκασε τὴν Γκάντι γιὰ ἐκλογικὲς παρανομίες καὶ ἀτασθαλίες καὶ ποὺ θασίστηκε σὲ τεχνικὲς λεπτομέρειες καὶ μηδαμινὲς παραθάσεις τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου. Ἢ ἀκόμα ποὺ τὴν κατηγορεῖ γιὰ ἀχαλίνωτο νεποτισμὸ μὲ τὸ νὰ προσπαθεῖ νὰ στεριώσει καὶ νὰ ἐπεκτείνει τὴν οἰκογενειακή της δυναστεία προωθώντας τὸν 30χρονο γιό της σὲ ἕναν ὑπερ-ὑπουργὸ κι ὑπερ-σύμβουλο μεσσιανικοῦ τύπου (κοίτα π.χ.* The Economist, *29/5/76)*

ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΓΚΑΝΤΙ

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ. – Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση στὴν Ἰνδία πρόσφατα ἀκολουθεῖ σχεδὸν παράλληλο δρόμο μὲ τὴν οἰκονομικὴ κρίση τῶν ἀναπτυγμένων καπιταλιστικῶν χωρῶν, ἀποκαλύπτοντας τὰ ἴδια γνωρίσματα καὶ χαρακτηριστικά: διψήφιους ἀριθμοὺς αὔξησης τιμῶν καὶ ταυτόχρονα ἀριθμοὺς ἀνέργων χωρὶς προηγούμενο (γύρω στὰ 50 ἑκ. ἄνεργοι στὴν Ἰνδία)· χρόνια πλεονάζουσα δυναμικότητα μὲ αὐξανόμενη τὴ συγκέντρωση τοῦ κεφάλαιου καὶ τοῦ πλούτου, στάσιμη ἢ πτωτικὴ παραγωγὴ μὲ μείωση τῶν πραγματικῶν μισθῶν τῶν ἐργαζομένων.

Ἡ κατάσταση ὅμως στὴν Ἰνδία ἀποκαλύπτει μιὰ πρώτη διαφορά, ποὺ εἶναι ἡ καταθλιπτικὴ μοίρα τῶν μαζῶν τῆς ὑπαίθρου ποὺ στενάζουν κάτω ἀπὸ τὸν διπλὸ ζυγὸ τῶν φεουδαρχικῶν καὶ ἡμιφεουδαρχικῶν σχέσεων καὶ τῆς καπιταλιστικῆς ἀγορᾶς (τὰ 2/3 τοῦ πληθυσμοῦ ζοῦν κάτω ἀπὸ τὸ «ὅριο λιμοκτονίας»).

Μὲ τὸ νὰ μιλᾶμε γιὰ τὴν πρόσφατη οἰκονομικὴ κρίση στὴν Ἰνδία μπορεῖ νὰ δώσουμε τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ μόνο τὸν τελευταῖο καιρὸ συμβαίνει. Ὅτι προηγουμένως δηλ. αὐτὸ ποὺ χαρακτήριζε τὴν οἰκονομία ἦταν μιὰ φάση ἀνοδικὴ μὲ κυκλικότητα, ὅπως οἱ καπιταλιστικὲς χῶρες τοῦ δυτικοῦ κόσμου γνωρίζουν. Κι ἐδῶ εἶναι ἡ δεύτερη διαφορά. Γιὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς περασμένης δεκαετίας, ἡ στάσιμη παραγωγὴ – διανθισμένη μὲ μικρὲς καὶ βραχυχρόνιες αὐξήσεις ποὺ συνοδευόντουσαν μὲ αὐξανόμενες τιμὲς – εἶναι τὸ χρόνιο χαρακτηριστικὸ τῆς οἰκονομικῆς σκηνῆς στὴν Ἰνδία, μὲ τρομερὰ ἀποτελέσματα στὸν τομέα τῆς ἀπασχόλησης καὶ τὸ θιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν ἐργαζομένων. Ὅλοι, οἱ ἐργάτες καὶ ἀγρότες, οἱ ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες, οἱ φοιτητές, οἱ μικροπαραγωγοὶ καὶ θιοτέχνες, εἶδαν τὰ θάρη τῆς οἰκονομικῆς κρίσης νὰ πέφτουν στοὺς ὤμους τους, καὶ τοὺς φεουδάρχες, τοὺς μεγαλοκεφαλαιούχους ξένους καὶ ντόπιους νὰ ἀποκομίζουν τεράστια κέρδη.

Βλέποντας τὴν κατάσταση νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ χέρια της, ἡ κυβέρνηση καταφεύγει στὰ μέσα τοῦ 1974 σὲ «δραστικὰ» μέτρα, παγώνει τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ μεροκάματα καὶ περιορίζει σημαντικὰ τὶς πιστώσεις.

Ἡ μείωση τῶν πιστώσεων χτύπησε ἰδιαίτερα τοὺς μικροὺς καὶ μεσαίους παραγωγοὺς καὶ ἀντὶ νὰ ἐπιθραδύνει τὸν πληθωρισμό, ὅπως εἶχε νομιστεῖ, εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία ἔλλειψης ἀγαθῶν καὶ ψηλότερες τιμὲς σὲ θασικὰ εἴδη, καὶ πιὸ πολὺ στὰ δημητριακά. Ἐπιθράθευσε καὶ ἔκανε ἀκόμα πιὸ ἀποδοτικὴ τὴν ἀπόκρυψη ἀγαθῶν καὶ τὶς σπεκουλαδόρικες αἰσχροκέρδειες. Ἀντὶ νὰ πειθαρχήσουν καὶ νὰ «τονώσουν» ταυτόχρονα τὴν οἰκονομία, τὰ μέτρα ἐνάντια στὴν κρίση περιόρισαν σημαντικὰ τὴν ἀγοραστικὴ δύναμη τῶν ἐργαζομένων, μὲ συνέπεια νὰ ὑπάρχει ὑπεραφθονία σὲ ἄλλα ἀγαθά, ἔτσι ποὺ ἔμεναν ἀπούλητα, π.χ. ὑφάσματα. Τὰ ἀλλοπρόσαλλα αὐτὰ ἀποτελέσματα χτύπησαν ἰδιαίτερα σκληρὰ τὶς ἐργαζόμενες μάζες, αὐτὲς ποὺ ἡ υἱοθέτηση τῶν μέτρων ὑποθετικὰ θὰ βοηθοῦσε.

Ὁ πρῶτος θιομηχανικὸς κλάδος ποὺ χτυπήθηκε ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ κρίση ἦταν ἡ ὑφαντουργία. Νωρὶς τὸ 1975 ἡ κρίση χτύπησε καὶ τὶς θιομηχανίες μηχανημάτων καὶ αὐτοκινήτων.

Τὸ πάγωμα τῶν μισθῶν εἶχε πράγματι φέρει ἀποτελέσματα. Ἑκατοντάδες χιλιάδες νέοι ἄνεργοι, ἡ παραγωγὴ κατρακύλαγε. Ἡ οἰκονομικὴ κρίση χειροτέρευε καὶ ἐπιταχυνόταν. Ἡ κυβέρνηση τοῦ κόμματος τοῦ Κογκρέσσου καὶ οἱ οἰκονομολόγοι ἀντέτειναν ὅτι ὅλα αὐτὰ ποὺ συνέθαιναν δὲν ἦταν παρὰ σποραδικὰ φαινόμενα μὲ περιορισμένη σημασία ποὺ ἀφοροῦσαν σὲ λίγους τρωτοὺς καὶ ἀπομονωμένους θιομηχανικοὺς κλάδους. Ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ προ-

χωρημένα κομμάτια τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων δὲν μπόρεσαν νὰ πιάσουν τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς οἰκονομικῆς κρίσης, τὴν ταξικὴ ἐπίθεση τῶν ἐκμεταλλευτριῶν τάξεων. Ἀντιδροῦσαν σὲ κάθε ξεχωριστὸ πρόβλημα ὅπως ἀνάκυπτε χωρὶς νὰ ἀντιδράσουν ὁλοκληρωμένα στὴν ἐπίθεση.

● Τὶς παραμονὲς τῶν ἐκτάκτων μέτρων ὁ ἰνδικὸς λαὸς ἀντιμετώπισε τὴ χειρότερη οἰκονομικὴ κρίση ἀπὸ τὸ 1930 - 4 καὶ λίγο μετὰ ἀπὸ τὴν κήρυξή τους ἡ κρίση χτύπησε καὶ τὴ βιομηχανία σιδήρου καὶ χάλυβος, τὸ χαϊδεμένο παιδὶ τῆς ἰνδικῆς οἰκονομίας.

● Συνήθως τὰ λιπάσματα ἦταν ἕνα ἀγαθὸ μὲ μεγάλη ζήτηση. Ὅμως τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1975 τὰ κρατικὰ ἐργοστάσια λιπασμάτων βρέθηκαν μὲ 117.000 τόνους ἀποθέματα καὶ αὐτὸ ἀποτελοῦσε 250% αὔξηση στὰ ἀποθέματα ποὺ εἶχαν προβλεφθεῖ. Ὀκτὼ ἑταιρίες λιπασμάτων ἀπὸ τὸν ἰδιωτικό, κρατικὸ καὶ συνεταιρικὸ τομέα ἀνάγγειλαν ἐλάχιστες μειώσεις τιμῶν, ἀλλὰ τὰ ἀποθέματα δὲ φάνηκαν νὰ ἐλαττώνονται. Ἡ κυβέρνηση μεταχειρίστηκε ὅλες τὶς δυνατὲς δικαιολογίες γι' αὐτὴ τὴν κατάσταση: ἀναφέρθηκε σὲ κλιματολογικὲς συνθῆκες, στὴν ἔλλειψη τραπεζιτικῶν προκαταβολῶν καὶ ἔριξε ἀκόμα τὴν εὐθύνη στὴν ἀγραμματοσύνη καὶ ἄγνοια τῶν μικροκαλλιεργητῶν! Τὴν ἀληθινὴ αἰτία ξέχασε ὅμως νὰ τὴν ἀναφέρει: ὅτι μὲ τὴ χειροτέρευση τῆς οἰκονομικῆς κρίσης ὁ μικρὸς καὶ μεσαῖος καλλιεργητὴς δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ ἀγοράσει λιπάσματα.

● Ἡ βιομηχανία τῆς γιούτας στὴν ἀνατολικὴ Ἰνδία γνωρίζει τὴ χειρότερη κρίση τῆς ἱστορίας της, σύμφωνα μὲ ἀνακοίνωση τύπου τῆς Ἰνδικῆς Ἕνωσης Βιομηχανίας Γιούτας. Μέσα σὲ δύο μῆνες τὰ ἀποθέματα ἔφτασαν στὸ ὕψος τῶν 150 ἑκ. ρουπίων καὶ ἡ ἀπάντηση ἦταν ἡ γνωστὴ καπιταλιστικὴ συνταγή: ἐθελοντικὴ μείωση κατὰ 15% τῆς παραγωγῆς. Οἱ παραγωγοὶ γιούτας καὶ ἡ CITU (Ὁμοσπονδία Ἰνδικῶν Ἐργατικῶν Ἑνώσεων) ἀντέδρασαν δυναμικὰ σὲ μιὰ τέτοια ψευτολύση καὶ ὑποχρέωσαν τὴν κεντρικὴ κυβέρνηση νὰ διαβεβαιώσει ὅτι δὲν θὰ δεχθεῖ μείωση τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ γύρω στὰ μέσα τοῦ Σεπτέμβρη τὸ ὀργανωμένο κεφάλαιο μέσω τῆς κυβέρνησης τῆς Δ. Βεγγάλης ἀποφάσισε τὴ μείωση τῆς ἐπεξεργασίας γιούτας γιὰ νὰ ξαναφέρει τὸ ποσοστὸ κέρδους στὰ προηγούμενα ἐπίπεδα.

● Στὴν παραγωγὴ ζάχαρης τὰ πράγματα δὲν εἶναι καλύτερα. Οἱ χαμηλὲς τιμὲς ποὺ πληρώνουν οἱ βιομήχανοι στοὺς μικροὺς καλλιεργητὲς ζαχαροκάλαμου τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ χωριά τους, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ἔκταση ποὺ καλλιεργεῖται στὴν πολιτεία τοῦ Tamil Madu νὰ περιοριστεῖ κατὰ 1/3. Παρ' ὅλη τὴν πεσμένη παραγωγή, οἱ τιμὲς ἐξακολουθοῦν ν' ἀνεβαίνουν, τὰ ἀποθέματα φτάνουν σὲ δυσθεώρητα ὕψη καὶ ἡ κυβέρνηση βάζει ἐξαγωγικὸ στόχο 1,2 ἑκ. τόνους, μὲ φανταστικὲς ἐπιδοτήσεις γιὰ τὴ βιομηχανία.

Οἱ ἄλλοι κλάδοι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ κτυπηθοῦν κι αὐτοὶ ἀπὸ τὴ γενικὴ κρίση.

● Ἡ τσιμεντοβιομηχανία, παρ' ὅλο ποὺ μείωσε τὶς τιμές της, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀντιμετωπίζει πολὺ χαμηλὴ ζήτηση.

● Ἐνῶ πρὶν 2 χρόνια τὸ δημοσιογραφικὸ χαρτὶ ἦταν περιζήτητο, τώρα 45.000 τόνοι ἀπὸ τὴν Ἰαπωνία καὶ τὸν Καναδὰ μένουν ἀπούλητοι ἀπὸ τὴν Κρατικὴ Ἐμπορικὴ Ἑταιρία.

● Στὴν αὐτοκινητοβιομηχανία, 14.000 ἐργάτες πετάχτηκαν στοὺς δρόμους, ἐνῶ ἡ βιομηχανία ἐλαστικῶν, μονοπώλιο ποὺ ἐλέγχεται ἀπὸ ξένο κεφάλαιο, ζητάει συνέχεια χρηματικὴ βοήθεια, ἐξαγωγικὲς ἐπιδοτήσεις καὶ μεγαλύτερες πιστώσεις ἀπὸ τὴν κυβέρνηση.

Ὁ μόνος κλάδος ποὺ παράμεινε σχετικὰ ἀπείραχτος ἀπὸ τὴν κρίση, ἦταν ἡ βιομηχανία καταναλωτικῶν ἀγαθῶν (καὶ ἰδιαίτερα διαρκῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ προϊόντων τῆς χημικῆς βιομηχανίας). Αὐτὸ ὀφειλόταν στὴ ζήτηση γιὰ τέτοια ἀγαθὰ ἀπὸ τὰ ἀνώτερα εἰσοδηματικὰ στρώματα, ποὺ μόνο αὐτὰ εἶχαν τὴν ἱκανότητα νὰ τὰ ἀγοράζουν (Economic And Political Weekly, 18/1/75, T.83). Κι ἔτσι, ὄχι μόνο ἡ ψαλίδα τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου ἀνάμεσα στὰ πιὸ πάνω στρώματα καὶ στὴν «ἐργατιὰ - ἀγροτιὰ - μικροϊδιοκτῆτες» συνέχεια ἄνοιγε, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰνδικὴ οἰκονομία ὑπόφερε ἀπὸ τὴ σπατάλη ξένου συναλλάγματος, ποὺ χρειαζόταν νὰ ἐξαχθεῖ γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ πρώτων ὑλῶν, ξένης τεχνολογίας καὶ γιὰ τὶς πληρωμὲς τοῦ ξένου κεφάλαιου ποὺ χρειάζονταν ἡ παραγωγὴ αὐτῶν τῶν προϊόντων.

Ὅπως βλέπουμε λοιπὸν ἀπ' ὅ,τι ἀναφέρθηκε πιὸ πάνω, ἡ κρίση ποὺ μαστίζει τὴν ἰνδικὴ οἰκονομία εἶναι γενική, εἶναι κρίση ὑπερπαραγωγῆς – ὑπερπαραγωγῆς ὄχι σὲ σχέση μὲ τὶς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ ἀλλὰ σὲ σχέση μὲ τὴν ἐνεργὴ ζήτηση, σὲ σχέση μὲ τὴν ἀγοραστικὴ δύναμη στὰ χέρια τοῦ λαοῦ. Εἶναι ἡ ἐκδήλωση, σὲ προχωρημένη μορφή, τῆς θεμελιακῆς ἀντίφασης τῆς ἰνδικῆς οἰκονομίας: τῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα στὸν κοινωνικὸ χαρακτήρα τῆς παραγωγῆς καὶ στὴν ἰδιωτικὴ φύση τῆς οἰκειοποίησης.

Μετὰ ἀπὸ τὴ συνοπτικὴ εἰκόνα ποὺ δώσαμε θὰ θέλαμε τώρα:

● *Νὰ ἀναφερθοῦμε πιὸ ἀναλυτικὰ στὰ ἀποτελέσματα ποὺ εἶχαν τὰ οἰκονομικὰ μέτρα στὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν.*

● *Νὰ μιλήσουμε γιὰ τὶς ἐξελίξεις τοῦ πληθωρισμοῦ καθὼς καὶ τὸ νέο ρόλο τοῦ ξένου κεφαλαίου στὴν ἰνδικὴ οἰκονομία.*

1. ΤΟ ΞΕΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Βιομηχανίας A.P. Sharme δήλωσε ὅτι ἂν καὶ σὰν γενικὸς κανόνας ἡ ξένη συμμετοχὴ σὲ νέες ἑταιρίες θὰ παραμείνει στὸ 40%.«ἐξαιρέσεις θὰ γίνουν καὶ ἤδη ἔχουν γίνει καὶ πιὸ εἰδικὰ στὶς ἐξαγωγικὲς βιομηχανίες». Ἐπίσης ἡ κυβέρνηση φαίνεται νὰ υἱοθετεῖ μιὰ «εὐέλικτη» στάση στὶς ἀπαιτήσεις τῶν ξένων ἑταιριῶν ποὺ ζητοῦν τὸν διαχωρισμὸ τῶν προϊόντων τους σὲ βασικὰ καὶ μὴ βασικὰ εἴδη, ἔτσι ὥστε νὰ παρακάμψουν τὶς διατάξεις τοῦ Νόμου περὶ Ἐλέγχου Ξένου Συναλλάγματος (FERA). Μ' αὐτὴ τὴ μέθοδο δύο διαφορετικὲς «ἑταιρίες» θὰ δημιουργηθοῦν καὶ αὐτὲς ποὺ θὰ παράγουν τὰ βασικὰ εἴδη θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κατέχουν τὸ 74% τοῦ κεφαλαίου ἐνῶ αὐτὲς ποὺ θὰ παράγουν τὰ μὴ βασικὰ δὲν θὰ μποροῦν νὰ κατέχουν πάνω ἀπὸ τὸ 40% τοῦ κεφαλαίου.

Μετὰ τὴν κήρυξη τῶν ἐκτάκτων μέτρων ἡ κυβέρνηση ἄρχισε νὰ ἐρωτοτροπεῖ ὅλο καὶ σὲ πιὸ ἔντονο βαθμὸ μὲ τὸ ξένο κεφάλαιο καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὸ ἀμερικανικό, βρετανικὸ καὶ δυτικογερμανικὸ κεφάλαιο. Ἡ διαβεβαίωση τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν (11/9/75) ὅτι τὸ ἀμερικανικὸ κεφάλαιο εἶναι καλοδεχούμενο στὴν Ἰνδία πῆρε πιὸ συγκεκριμένη μορφὴ στὴ συνάντηση, στὶς ἀρχὲς τοῦ Ὀχτώβρη, στὴν Οὐάσιγκτον, τῆς Μικτῆς Ἰνδο-Ἀμερικανικῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ συνάντηση ξεπήδησε ἕνα μικτὸ ἐπιχειρηματικὸ συμβούλιο ποὺ θὰ ἔχει σὰν σκοπὸ τὴν «αὔξηση τοῦ ἐμπορίου καὶ ἐπενδύσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν» (Economic Times 8/10/75). Ἡ κυβέρνηση ἐπίσης προσπαθεῖ νὰ ἀναπτύξει τὶς σχέσεις της μὲ τοὺς δυτικογερμανοὺς ἐπιχειρηματίες. Ἡ σπουδαιότητα τοῦ δυτικογερμανικοῦ κεφαλαίου στὴν Ἰνδία παίρνει ὁλοένα καὶ μεγαλύτερες διαστάσεις. Σύμφωνα μὲ δηλώσεις τοῦ H.D. Grabenhoost,προέδρου τοῦ Ἰνδο-Γερμανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, 71 νέες «συνεργασίες» κλείστηκαν τὸ 1974 – ρεκὸρ ἀπὸ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἰνδίας. Αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς τοποθετεῖ τὴ Δ. Γερμανία δίπλα στὶς ΕΠΑ καὶ μπροστὰ ἀπὸ τὴ Βρετανία ἀναφορικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ νέων «συνεργασιῶν» (Economic Times 13 - 9 - 1975).

Σχετικὰ μὲ τὴν ξένη βοήθεια, ποὺ παίζει ὅλο καὶ σπουδαιότερο ρόλο στὴν προσπάθεια ξελασπώματος τῆς ἰνδικῆς οἰκονομίας, ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε ὅτι σύμφωνα μὲ τὴ συνταγὴ μιᾶς ὁμάδας οἰκονομολόγων τῆς Διεθνοῦς Τραπέζης ποὺ πρόσφατα ἐπισκέφθηκε τὴ χώρα: «Ἡ Ἰνδία πρέπει νὰ ἀναθεωρήσει τὸ πρόγραμμα βιομηχανικῆς ἀνάπτυξης, νὰ ἀφήσει κατὰ μέρος τὴ βαριὰ βιομηχανία κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν καὶ νὰ δώσει ἔμφαση στὴν παραγωγὴ γιὰ

εξαγωγές τὴν ἐπόμενη δεκαετία» (Economic Times, 20/10/75). Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ Ἰνδία πρέπει νὰ ἐγκαταλείψει ὅλες της τὶς προσπάθειες γιὰ ἐπέκταση τῆς βιομηχανικῆς ὑποδομῆς, βαριᾶς βιομηχανίας καὶ βιομηχανίας κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν καί, ἀντίθετα, νὰ συγκεντρώσει τὴν προσοχή της στὸ νὰ ὀργανώσει μιὰ οἰκονομία κομμένη καὶ ραμμένη στὰ μέτρα τοῦ «διεθνοῦς καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας», δηλ. στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ διεθνοῦς ἰμπεριαλισμοῦ.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ Γκάντι, μετὰ τὴν ἐπίσκεψή της στὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση, τὴ δεύτερη βδομάδα τοῦ Ἰουνίου αὐτοῦ τοῦ χρόνου, ἀπόφυγε νὰ σχολιάσει τὸ ἂν μπόρεσε νὰ ἐξασφαλίσει πιὸ «εὐνοϊκοὺς» ὅρους γιὰ τὸ βαρύτατο χρέος τῆς Ἰνδίας στὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση (Guardian 12/6/76)([1])

II. Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΤΑΞΗ

Μὲ τὰ νέα μέτρα τῆς Γκάντι σχηματίστηκε τὸ NAB, ἕνα συμβούλιο κορυφῆς γιὰ προβλήματα ποὺ ἀνακύπτουν στὸν ἰδιωτικὸ τομέα. Στὴν πρώτη του συνεδρίαση γνωμάτευσε ὅτι καλὸ θὰ ἦταν, ἀπολύσεις, κλεισίματα ἐργοστασίων κι ἀπεργίες ν' ἀποφεύγονται. Ἀλλὰ στὴ δεύτερη συνεδρίασή του (13/8/75) φαίνεται νὰ ἐγκαταλείπει τὴν ἔστω χλιαρὴ προηγούμενη θέση του καὶ νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν θὰ μπορεῖ νὰ ἐπιλαμβάνεται ἀτομικῶν περιπτώσεων ἀπολύσεων καὶ κλεισιμάτων ἐργοστασίων, ἀλλὰ ὅτι θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ προτείνει μόνο γενικὲς κατευθύνσεις (Economic Times 14/8/75). Πολὺ θόρυβο ἔκανε ἡ κυβέρνηση γιὰ τὴν ἐργατικὴ συμμετοχὴ (ὑποχρεωτικὴ μόνο στὸν κρατικοποιημένο τομέα). Γιὰ πρώτη φορά, ὑποστηρίχτηκε, στοὺς ἐργάτες θὰ προσφερθοῦν μετοχὲς τῶν ἑταιριῶν τους σὰν κίνητρο αὔξησης τῆς παραγωγικότητας καὶ οἱ ἐργάτες θὰ ἐκλέξουν ἀντιπροσώπους στὰ συμβούλια τῶν ἑταιριῶν, ὅπου ἐλεύθερα θὰ μποροῦν νὰ συζητοῦν ζητήματα ποὺ θὰ ἀφοροῦν τὴν παραγωγικότητα καὶ τὴν αὔξησή της. Θέματα σχετικὰ μὲ τὰ δικαιώματα τῶν ἐργατῶν, μὲ τὶς συνθῆκες κ.ἄ. δουλειᾶς θέβαια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μποῦν στὴν ἡμερήσια διάταξη τῶν συζητήσεων τοῦ συμβουλίου, μιὰ κι αὐτὰ τὰ θέματα τὰ ἔχουν ἀναλάβει οἱ ἀναγνωρισμένες ἐργατικὲς ἑνώσεις (Economic Times, 28/ 9/75). Καὶ σὰν ἀναγνωρισμένες ἐργατικὲς ἑνώσεις, θεωροῦνται φυσικὰ ἐκεῖνες ποὺ ὑποστηρίζουν τὰ οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ μέτρα ποὺ παίρνει ἡ κυβέρνηση. Ἂν οἱ ἐργάτες ἀποφασίσουν νὰ ἐκλέξουν τοὺς ἐκπροσώπους τους ἀπὸ τὶς «μὴ ἀναγνωρισμένες» ἑνώσεις, τότε βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ γίνει λόγος γιὰ ἀντιπροσώπευσή τους στὰ συμβούλια τῶν ἑταιριῶν.

Πραγματικά, ὅλοι οἱ οἰκονομικοὶ δεῖχτες ἀποκαλύπτουν τὴ συνεχὴ χειροτέρευση τῆς κατάστασης τῶν ἐργατῶν στὴν Ἰνδία. Ἡ κυβέρνηση δείχνει σημεῖα νὰ θέλει νὰ καταργήσει τὶς τιμαριθμικὲς ρῆτρες. «Τὰ κέρδη καὶ ἡ παραγωγικότητα κι ὄχι οἱ τιμὲς καὶ τὸ κόστος ζωῆς πρέπει νὰ ἔχουν τὸ ἀποφασιστικὸ βάρος στὸν ὁρισμὸ καὶ ἀναθεώρηση τῶν μεροκάματων» (Indian Express, 15/10/75). Ἐπίσης, ἡ Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ Ἐργασίας ἀνακοίνωσε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ δώσει ἐγγυήσεις ὅτι οἱ πραγματικοὶ μισθοὶ δὲν θὰ πέσουν (Economic Times 14/10/75). Τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν ἐργατῶν κατρακυλάει συνέχεια. Μιὰ πρόσφατη ἔρευνα σχετικὰ μὲ τὰ χρέη τῶν ἐργατῶν μιᾶς ἀντιπροσωπευτικῆς ὑφαντουργοβιομηχανίας τοῦ Ahmedabad, ἀποκάλυψε ὅτι τὸ 91% τῶν ἐργατῶν ἦταν χρεωμένοι ὡς τὸ λαιμὸ παρ' ὅλο ποὺ ὁ μέσος ἐργάτης ὑφαντουργίας στὴν πόλη τοῦ Ahmedabad, κέντρο καπιταλιστικῆς παραγωγῆς, ἔχει ἕναν ἀπὸ τοὺς ψηλότερους βιομηχανικοὺς μισθοὺς σ' ὁλόκληρη τὴ χώρα. Σχετικὰ μὲ τὶς δαπάνες τῶν ἐργατῶν, ἀποκαλύφτηκε ὅτι περίπου τὸ 90% τῶν ἀποδοχῶν τους πάει στὰ βασικὰ ἀγαθὰ καὶ τὸ 72,5% σὲ τρόφιμα μόνο (Economic Times, 25/8/75).

III. Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΑ

Ἂν σκοπεύει κανεὶς νὰ κάνει μιὰ ἀληθινὴ ἐπίθεση ἐνάντια στὴ φτώχεια καὶ στὴ μιζέρια τοῦ ἰνδικοῦ λαοῦ, ποὺ ὅλο καὶ χειροτερεύει, ἐνάντια στὸ μποτιλιάρισμα τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ πηγῶν στὴν ὕπαιθρο, ὁ πρῶτος του στόχος θὰ πρέπει νά 'ναι ὁ φεουδαρχισμός. Ὁ φεουδαρχισμὸς εἶναι τὸ ἀσήκωτο φορτίο ποὺ λυγίζει τὶς πλάτες τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν. Εἶναι σὰν ἕνα παράσιτο ποὺ κατατρώει τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς ἀγροτικῆς βάσης γιὰ μιὰ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη. Εἶναι μιὰ τροχοπέδη στὴν ἐξέλιξη τῆς ἰνδικῆς οἰκονομίας, τόσο τῆς βιομηχανικῆς ὅσο καὶ τῆς ἀγροτικῆς. Χωρὶς μιὰ οὐσιαστικὴ ἐπίθεση μὲ σκοπὸ νὰ ξεριζωθεῖ καὶ νὰ ἐξαλειφθεῖ ὁ φεουδαρχισμὸς σ' ὅλη του τὴν ἔκταση, κάθε προσπάθεια νὰ «καλυτερεύσει» ἡ μοίρα τοῦ φτωχοῦ ἀγρότη εἶναι ἀναγκαστικὰ καταδικασμένη νὰ ἀποτύχει.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνεξαρτησίας υἱοθετήθηκαν διάφορα ἐπίσημα μέτρα: ἕνα ἀνώτατο ὅριο ἰδιοχτησίας γῆς (2), νομοθετικὲς πράξεις ποὺ εἶχαν γιὰ στόχο νὰ προστατεύσουν τοὺς ἀχτήμονες ἐνοικιαστὲς γῆς κ.ἄ. Ὅλα αὐτὰ θεωρήθηκαν – ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὶς ἐπίσημες ἀναφορὲς καὶ ἐχτιμήσεις – ὅτι δὲν εἶχαν καμιὰ ἐπίδραση στὴ δομὴ τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας καὶ στὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν φτωχῶν.

Τί γίνεται λοιπὸν μὲ τὴν τωρινὴ «ἐπίθεση» τῆς κυβέρνησης τοῦ Κογκρέσσου γιὰ χάρη τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν; Κι ἂς δοῦμε ἂν πράγματι ὑπάρχει κι ἡ παραμικρὴ ἀναφορὰ ἐνάντια στὸν φεουδαρχισμὸ στὰ μέτρα ποὺ ἀνακοίνωσε ἡ κυβέρνηση.

Κι ἂν ἀκόμα ἐφαρμοστεῖ σκληρὰ ὁ περίφημος νόμος «περὶ ἀνωτάτου ὁρίου ἰδιοχτησίας γῆς» δὲν θὰ διατεθοῦν πάνω ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριο ἑκτάρια «πλεονάζουσας γῆς». Πῶς ὅμως μιὰ τέτοια ἔκταση θὰ μοιραστεῖ στὰ 60 ἑκατομμύρια ἀγροτικὰ νοικοκυριὰ χωρὶς γῆ;

Στὴν πραγματικότητα, ἡ κυβέρνηση ἐδήλωσε ὅτι ἡ τελευταία μέρα γιὰ τὴν ἀγροτικὴ μεταρρύθμιση ἦταν ἡ 30/6/76. Ὡς τὴν παραμονὴ πρὶν λήξει ἡ προθεσμία, μόνο 600.000 ἑκτάρια «πλεονάζουσας γῆς» εἶχαν καταλήξει στὰ χέρια τῆς κυβέρνησης καὶ μόνο 120.000 μὲ 200.000 ἑκτάρια εἶχαν ἀποδοθεῖ σὲ νέους ἰδιοκτῆτες. Κι αὐτὸ γιατὶ οἱ μεγαλοχτηματίες βρῆκαν τρόπους νὰ πείσουν τοὺς τοπικοὺς ὑπαλλήλους νὰ πλαστογραφήσουν τὰ ἀρχεῖα κἀὶ τοὺς τίτλους κυριότητας καὶ ἐπίσης ἐδήλωσαν τὰ χωράφια εἴτε σὲ ἀνύπαρκτα πρόσωπα, εἴτε στοὺς μπράβους τους ἢ καὶ σὲ κατοικίδια ζῶα!

Κι ὅταν ἀκόμα ἔγινε κάποια ἀναδιανομὴ γῆς, οἱ μεγαλοχτηματίες ἐμπόδιζαν τοὺς νέους μικροϊδιοκτῆτες νὰ ὀργώσουν τὴ γῆ καὶ σὲ μιὰ τουλάχιστο περίπτωση τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τὰ χωράφια λέγοντας ὅτι αὐτὰ ἦταν γεμάτα ἀπὸ φαντάσματα!!! (Guardian, 30/6/76).

Μὲ τὸ τωρινὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀγροτικοῦ χρέους, ποὺ ὑπολογίζεται στὸ ἐξωφρενικὸ ποσὸ τῶν 40.000 ἑκατ. ρουπίων (Indian Express, 31-7-75) ἀπαιτοῦνται μαζικὰ μέτρα γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή του. Ἂν ἐπίσης σκεφτοῦμε ὅτι ἕνα 70% τῶν ἀγροτικῶν δανείων προέρχεται ἀπὸ «μὴ θεσμικὲς πηγές», ὅπως εἰρωνικὰ ἀποκαλοῦνται, ὅπου ὁ ἀγροτικὸς δανειστής, δηλ. ὁ γαιοκτήμονας καὶ ὁ πλούσιος χωρικός, παίζει τὸν σπουδαιότερο ρόλο, τότε καταλαβαίνουμε καλὰ ὅτι ἀκριβῶς αὐτὲς οἱ πηγὲς πρέπει νὰ γίνουν ὁ στόχος αὐτῶν τῶν μέτρων, ἂν πράγματι ὁ σκοπός τους εἶναι νὰ ἐξαλείψουν ἢ τουλάχιστον νὰ μειώσουν δραστικὰ τὸ ἀγροτικὸ χρέος.

Ἡ κυβέρνηση τοῦ Κογκρέσσου ἐξάγγειλε ἕνα χρεωστάσιο στὶς ὀφειλὲς τῶν πιὸ φτωχῶν ἐργατῶν γῆς, χωρικῶν καὶ βιοτεχνῶν καὶ ἐπίσης τὴν ἵδρυση μιᾶς νέας μορφῆς πιστοδοτικῶν ὀργανισμῶν εἰδικὰ προσαρμοσμένων στὶς ἀνάγκες τῶν φτωχῶν – πενήντα νέες ἀγροτικὲς τράπεζες. Ἡ ἐξαγγελία τοῦ χρεωστασίου ἠχεῖ σὰν ἕνα ὡραῖο μέτρο, ποὺ ὅμως παραμένει τέτοιο ἂν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ βοήθεια πρὸς τὸ ἀγροτικὸ προλεταριάτο καὶ τοὺς φτωχοὺς χωρικοὺς γιὰ νὰ χτυπήσουν στὴ βάση του τὸν φεουδαρχισμὸ καὶ τὸ τοκογλυφικὸ κεφάλαιο. Ἀλλὰ πῶς κάτι τέτοιο εἶναι δυνατὸ νὰ συμβεῖ ὅταν ἡ κυβέρνηση στὴν ἐπαρχία βασίζεται στὸν φεουδάρχη, στὸ ἐμπορευματικὸ καὶ τοκογλυφικὸ κεφάλαιο; Καὶ σχετικὰ μὲ τοὺς νέους πιστοδοτικοὺς ὀργανισμοὺς σημειώνουμε ὅτι ὅλες οἱ προηγούμενες προσπάθειες εἶχαν καταλήξει σὲ φιάσκο, ὅπως σὲ πολλὲς ἐκθέσεις της ἔχει τονίσει ἡ Ἰνδικὴ Τράπεζα Ἀποθεμάτων. Αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ πέτυχαν ὅλα τὰ «θελτιωτικὰ» μέτρα τὴν τελευταία εἰκοσαετία ἦταν νὰ ἐπιταχύνουν τὴν πόλωση στὴν ἰνδικὴ ὕπαιθρο, μὲ ὅλο καὶ πιὸ πολλοὺς ἀγρότες καὶ χωρικοὺς νὰ καταντοῦν πένητες, ἀχτήμονες καὶ καταχρεωμένοι.

Εἶναι μάταιο νὰ περιμένει κανεὶς ὅτι τὰ πράγματα θ' ἀλλάξουν μὲ τὶς νέες τράπεζες. Ὁ C. Subramaniam προειδοποίησε ὅτι ἡ ἱκανότητα τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν νὰ πλησιάσουν αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ δανειστοῦν χωρὶς μεσάζοντες περιορίζεται ἀπὸ πολλὰ φυσικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἐμπόδια. Ἄρα ἡ ἐπιτυχία τῶν νέων ἀγροτικῶν τραπεζῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς «θεσμικοὺς μεσάζοντες» ποὺ θὰ διοχετεύσουν ἔτσι τὰ χρήματα στὶς ἀγροτικὲς περιοχές. Οἱ «θεσμικοὶ μεσάζοντες», ποὺ ἀναμεταξύ τους συγκαταλέγονται καὶ οἱ συνεταιρισμοί, εἶναι γνωστὸ ὅτι βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν πλουσιότερων ἀγροτῶν καὶ τῶν εὐπόρων στρωμάτων τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας. Παρ' ὅλο ὅτι μεγάλη ἔμφαση δίνεται στὴ «βοήθεια τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν, τὸ διάταγμα ποὺ ἱδρύει τὶς περιφερειακὲς ἀγροτικὲς τράπεζες δὲν ἀποκλείει δάνεια καὶ προκαταβολὲς στὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη ποὺ ἀνταποκρίνονται στὰ ἐμπορικὰ κριτήρια, ὅπως ἐξ ἄλλου θὰ πρέπει νὰ δουλεύουν οἱ νέες τράπεζες» (Indian Express, κύριο ἄρθρο, 7/10/75).

Ἀναφορικὰ μὲ τὴ δεσμευμένη ἐργασία (ποὺ σχετίζεται στενὰ μὲ τὰ ἀγροτικὰ χρέη) ἂς σημειώσουμε ὅτι αὐτὴ «καυτηριάστηκε» σὲ προεδρικὸ διάταγμα τῆς 24/10/75. Ἀλλὰ ἡ δεσμευμένη ἐργασία εἶναι κάτι τὸ παράνομο ἀπὸ τὸ 1950!! Εἶναι ὅμως μέρος τοῦ γενικότερου προβλήματος – τοῦ βάρους τοῦ φεουδαρχισμοῦ – κι αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ χτυπηθεῖ ἀπὸ τὴν τωρινὴ κυβέρνηση. Τέλος, ἂς ἀναφερθοῦμε στὰ κατώτατα ὅρια τῶν ἀγροτικῶν μεροκάματων. Ἀμέσως μετὰ τὰ ἔκτακτα μέτρα, ἡ κυβέρνηση διάταξε τὶς πολι-

τεῖες ὅπου τὰ κατώτατα ὅρια ἦταν πολὺ χαμηλὰ νὰ ἀναθεωρήσουν τὰ μεροκάματα ὡς τὶς 15/8/75. Ὅμως, «παρ' ὅλο ποὺ τὰ μεροκάματα ἀναθεωρόντουσαν σὲ μερικὲς πολιτεῖες τὰ τελευταῖα πέντε χρόνια, μιὰ πρόσφατη μελέτη τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης ἀποκαλύπτει ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου τὰ ἀναθεωρημένα μεροκάματα δὲν φθάνουν στὸ νὰ ἐπιτρέψουν στοὺς ἐργάτες γῆς νὰ συμπληρώσουν τὶς ἀνάγκες τους σὲ θερμίδες» (Economic Times, 7/8/75). Καὶ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι 10 ἑκ. ἑκτάρια καλλιεργήσιμης γῆς μένουν χέρσα!! (Guardian 27/12/1975).

Τέλος, «μιὰ ἐπιτροπὴ ποὺ εἶχε σχηματισθεῖ ἀπὸ τὸν νόμο περὶ κατωτάτων ἡμερομισθίων στὴν Karnataka... ὑπολόγισε τὸ κόστος γιὰ δυὸ ἡμερήσια γεύματα τοῦ φθηνότερου δημητριακοῦ τῆς περιοχῆς, γιὰ δυὸ ἀλλαξιὲς τὸ χρόνο καὶ ἕνα παράπηγμα γιὰ τὴν οἰκογένεια (ἀντρόγυνο καὶ 3 παιδιὰ) γιὰ νὰ φθάσει στὸ ποσὸ ποὺ ἀπαιτεῖται ἀπ' αὐτὴ τὴν οἰκογένεια καὶ μετὰ ὅρισε τὰ κατώτατα μεροκάματα πιὸ χαμηλὰ ἀπὸ τὸ κόστος ποὺ ὑπολόγισε, μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι τὰ μεροκάματα στὴν ἐλεύθερη ἀγορὰ ἦταν ἀκόμα χαμηλότερα, (Indian Express, κύριο ἄρθρο, I/10/75).

IV. Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ «ΦΙΛΟΣ» ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΚΑΙ Ο ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Ἡ θριαμβολογία γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν οἰκονομικῶν μέτρων τῆς κυβέρνησης δὲν περιορίστηκε μόνο στοὺς τομεῖς ποὺ ἀναφέρθηκαν πιὸ πάνω ἀλλὰ ἀντίθετα πῆρε ἰδιαίτερο τόνο καὶ ἔμφαση στὸν τομέα τῶν τιμῶν.

Μετὰ τὸν Ἰούλιο 1975, μιὰ σειρὰ οἰκονομικῶν μέτρων ἀνακοινώθηκαν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, ὅπως ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀναγραφὴ τῶν τιμῶν πάνω στὰ βασικὰ εἴδη καὶ στὰ πακεταρισμένα ἀγαθά, κατάργηση πρακτορείων ποὺ πουλοῦσαν μονοπωλιακὰ ὁρισμένα ἀγαθά, τροφοδότηση τῆς ἀγορᾶς μὲ βασικὰ εἴδη διατροφῆς ἀπὸ τὰ Κεντρικὰ Κυβερνητικὰ Ἀποθέματα, κι ὅλα αὐτὰ πλαισιωμένα ἀπὸ παραινέσεις πρὸς τοὺς ἐμπόρους νὰ ἐπιδείξουν τὴν αὐστηρότερη πειθαρχία ὅταν καθορίζουν τὰ περιθώρια κέρδους σὲ βασικὰ εἴδη (Economic Times , 16/7/75). Ἡ ἴδια ἡ Γκάντι καυχήθηκε ὅτι ὄχι μόνο μειώθηκε ὁ ρυθμὸς αὔξησης τῶν τιμῶν ἀλλὰ ὅτι οἱ τιμὲς πέσαν ἀπόλυτα: «ἀπὸ 31% μεῖον 2%» (Indian Express, 13/10/75).

Εἶναι πραγματικὰ ἔτσι ἡ κατάσταση;

Μιὰ ἔκθεση τῶν Economic Times (10/8/75) ἀποκάλυψε ὅτι δὲν ὑπάρχει σχέση μεταξὺ τῆς μείωσης τοῦ ρυθμοῦ αὔξησης τῶν χονδρικῶν τιμῶν στοὺς πρώτους τρεῖς μῆνες τοῦ οἰκονομικοῦ χρόνου 1975-6 καὶ τσῦ ἐπιπέδου λιανικῶν τιμῶν. Ἐπίσης πάλι οἱ Economic Times (16/9/75) τόνισαν ὅτι ἡ διαφορὰ στὶς τιμές, ἂν ὑπῆρξε βέβαια κάτι τέτοιο, ὀφείλεται βασικὰ στὶς συνεχεῖς εἰσαγωγὲς ποὺ χρηματοδοτήθηκαν ἀπὸ ἐξωτερικὴ βοήθεια καὶ δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς κυβέρνησης στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Τέλος, μιὰ λεπτομερειακὴ ἔκθεση τῶν Economic Times (1/10/1975) ἔδειξε ὅτι αὐξήθηκαν σημαντικὰ οἱ τιμὲς στὸ στάρι, ρύζι, ζάχαρη (τὰ ἀγαθὰ δηλ. ποὺ δίνουν τὸν τόνο στὴν ἀγορά), λαχανικά, σαπούνι, ὀδοντόπαστα, ξυραφάκια, μαγειρικὰ σκεύη ἀπὸ ἀλουμίνιο, ἐνῶ στὶς πατάτες, ντομάτες καὶ κρεμμύδια, ποὺ ἀποτελοῦν βασικὰ εἴδη διατροφῆς γιὰ τὶς φτωχὲς μάζες, οἱ τιμὲς αὐξήθηκαν ἀκόμα πιὸ γρήγορα.

Μιὰ ἄλλη «ἐπίθεση» τῆς κυβέρνησης ὑποτίθεται ὅτι ἔγινε ἐνάντια στὸ «Μαῦρο Χρῆμα» κι ὅτι εἰδικὲς ὁμάδες ἐφοριακῶν ἔφθαναν ἀπρόσμενα στὶς πολυτελεῖς συνοικίες τῶν μεγαλυτέρων ἰνδικῶν πόλεων καὶ ἔψαχναν γιὰ «μὴ δεδηλωμένο πλοῦτο». Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν διάρκεσε καὶ πολύ· στὶς 8/10 ἡ κυβέρνηση ἀνακοίνωνε ὅτι σταματοῦσε αὐτὲς τὶς «ἐπιδρομὲς» καὶ ὅτι εἰσάγει μὲ διάταγμα τὴν ἑκουσία ἀποκάλυψη ἀδήλωτου πλούτου καὶ εἰσοδήματος, κι αὐτὸ παρ' ὅλο ὅτι ἀπὸ τὸ 1971 ἡ Ἐπιτροπὴ Ἔρευνας Ἀμέσων Φόρων εἶχε δριμύτατα ἐπικρίνει τὴ μέθοδο τῆς ἑκουσίας ἀποκάλυψης ποὺ τώρα προβλέπει φορολογικὸ συντελεστὴ 46,25% γιὰ τὴν ἀποκάλυψη 100.000 ρουπίων ἐνῶ κανονικὰ ὁ συντελεστὴς γιὰ τὸ ἴδιο ποσὸ εἶναι 53,6% (Economic Times, κύριο ἄρθρο, 10/10/75). Ἡ κυβέρνηση ἐπίσης ὑποσχέθηκε ὅτι ὅσοι δηλώσουν ἐθελοντικὰ τὰ εἰσοδήματά τους δὲν θὰ παρακολουθοῦνται στὸ μέλλον ἀπὸ τὶς φορολογικὲς ἀρχὲς (Economic And Political Weekly, 11/10/75) οὔτε ἀδιάκριτες ἐρωτήσεις τύπου «πόθεν ἔσχες;» θὰ γίνονται κι οὔτε θὰ διώκονται δικαστικά.

Μὲ ἄλλα λόγια, ὁποιοσδήποτε θὰ μπορεῖ νὰ μοιράσει τὸ «Μαῦρο Χρῆμα» στὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του γιὰ νὰ φορολογηθεῖ μὲ μικρότερους συντελεστές. Σὲ τρεῖς προηγούμενες περιπτώσεις «ἑκουσίων δηλώσεων» μεταξὺ 1951 καὶ 1965 τὸ ποσὸ ποὺ δηλώθηκε ἦταν 2.670 ἑκ. ρουπίες, δηλ. «κλάσμα μόνον τῶν πιὸ μετρίων ὑπολογισμῶν εἰσοδήματος ποὺ εἶχε ἀποκρυφθεῖ μέσα στὰ 15 αὐτὰ χρόνια» (Economic And Political Weekly, 11/10/75). Ἡ «παράλληλη» οἰκονομία τῆς Μαύρης Ἀγορᾶς, ποὺ ὑπολογίζεται στὰ 100.000 ἑκ. ρουπίες (Mjk Thavaraj «Δημοσιονομικὴ πολιτικὴ καὶ Πληθωρισμός. Ἡ Ἰνδικὴ περίπτωση», Social Scientist. No 30-31. Ἰαν. - Φεβρ. 1975), τόσο πολὺ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο κομμάτι τῆς ἰνδικῆς οἰκονομίας ποὺ πράγματι εἶναι ἀδύνατο γιὰ κάποιον νὰ ξεχωρίσει τὸ «μαῦρο» ἀπὸ τὸ «ἄσπρο».

Ἡ προθεσμία γιὰ τὴ δήλωση τοῦ «Μαύρου Χρήματος» ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση ἔληγε στὶς 31/12/75. Ὁ διοικητὴς τῆς Κεντρικῆς Διεύθυνσης Ἄμεσων Φόρων παραδέχτηκε ὅτι μιὰ βδομάδα πρὶν τὴ λήξη, τὸ συνολικὸ ποσὸ ποὺ δηλώθηκε ἦταν μόνο 75 ἑκατ. στερλίνες (περίπου 1.370 ἑκ. ρουπίες), ἐνῶ οἱ ἐμπειρογνώμονες δήλωσαν ὅτι δὲν προβλέπουν τὸ ποσὸ νὰ ξεπεράσει τὰ 150 ἑκ. στερλίνες ὡς τὸ τέλος τῆς προθεσμίας (Guardian 29/12/75).

Τελικὰ ἡ κυβέρνηση ἰσχυρίστηκε ὅτι 550 ἑκ. στερλίνες δηλώθηκαν ὡς τὶς 31/12/75 (Guardian 2/1/76), ποσὸ ποὺ μολονότι ξεπέρασε τὶς προσδοκίες τῶν εἰδικῶν, δὲν εἶναι παρὰ ἕνα κλάσμα τοῦ συνολικοῦ «Μαύρου Χρήματος», ὅπως ἀναφέρθηκε πιὸ πάνω.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ πραγματικὸ κι ἀμέριστο ἐνδιαφέρον τῆς κυβέρνησης γιὰ τὰ πιὸ ἀδύνατα κομμάτια τῆς ἰνδικῆς κοινωνίας καὶ δὲν θὰ μποροῦσε βέβαια νὰ εἶναι διαφορετικὰ ἂν σκεφτοῦμε ὅτι τὸ κόμμα τοῦ Κογκρέσσου βασίζεται στοὺς κερδοσκόπους, τοὺς μαυραγορίτες, στοὺς μεγαλογαιοχτήμονες καὶ καπιταλιστὲς καὶ ὅτι τὸ «Μαῦρο Χρῆμα» εἶναι ἐκεῖνο ποὺ κινεῖ τὸν ἐκλογικό, πολιτικὸ κι ὀργανωτικὸ μηχανισμὸ τοῦ ἴδιου τοῦ κόμματος τοῦ Κογκρέσσου.

Ὁ ἕνας χρόνος τῆς «Νέας Πολιτικῆς» μᾶς δείχνει τὴν πλατιὰ ἀλήθεια πάνω στὸ δρόμο ποὺ χάραξε καὶ τὶς «λύσεις» ποὺ ἀναζή-

τησε τὸ καθεστὼς τῆς Ἰντίρα Γκάντι. Ἡ «Νέα Πολιτικὴ» ὑποσχέθηκε νὰ κανονίσει τὰ πάντα γιὰ ὅλες τὶς τάξεις καὶ γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Στοὺς μεγάλους Ἰνδοὺς καὶ ξένους καπιταλιστὲς ὑποσχέθηκε ταξικὴ εἰρήνη κι ἕνα τέτοιο πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ κλίμα ποὺ νὰ διευκολύνει τὴν ἐπικερδὴ ἐπένδυση καὶ τὴν ἄνοδο τῆς παραγωγῆς. Στὴν ἐργατικὴ τάξη ὑποσχέθηκε μιὰ νέα ἐποχὴ μὲ συμμετοχὴ στὴ βιομηχανικὴ «πρωτοβουλία» καὶ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴν «ἄδικη» ταλαιπωρία σὰν ἀνταμοιβὴ γιὰ μιὰ «ὑπεύθυνη καὶ πειθαρχημένη» διαγωγὴ μὲ τὸ νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν ταξικὸ ἀγώνα καὶ πάλη.

Στοὺς φεουδάρχες πρόσφερε τὴ συνεχὴ ἐγγύηση τῆς καταστολῆς κάθε κινητοποίησης καὶ κάθε ἀγώνα ἐνάντια στὸν φεουδαρχισμὸ μαζὶ μὲ τὴ νέα ἐγγύηση γιὰ ὀργανώσεις χωρικῶν καὶ ἐργατῶν γῆς ποὺ θὰ ἐλέγχονται ἀπὸ τὸ κόμμα τοῦ Κογκρέσσου. Στὸ φτωχὸ ἀγρότη ὑποσχέθηκε νὰ τὸν ἀπελευθερώσει ἀπὸ τὰ χρέη καὶ τὴ δουλειά, καὶ νὰ τοῦ μοιράσει στρέμματα. Σ' ὅλο τὸν κόσμο ὑποσχέθηκε ἀποτελεσματικότητα, πειθαρχία καὶ τὸ τέλος τοῦ πληθωρισμοῦ.

Στὴ ρητορεία τοῦ αὐταρχικοῦ καθεστῶτος ὁ «σοσιαλισμὸς» διαδέχεται τὸν ξετσίπωτο καπιταλισμό, οἱ μακροπρόθεσμες ὑποσχέσεις διαδέχονται τὰ ἀνακοινωθέντα ποὺ ἐξυπηρετοῦν τὴ συγκυρία τοῦ σήμερα, οἱ ἐξορκισμοὶ γιὰ ὑψηλὸ φρόνημα τὶς ἐλεεινὲς κοινοτοπίες, ἡ ὑποστήριξη στοὺς ἀδύναμους καὶ στοὺς φτωχοὺς τὶς στενὲς σχέσεις μὲ τοὺς μεγάλους ἐκμεταλλευτές· εἶναι ἕνα συνονθύλευμα διαφόρων ἰσχυρισμῶν ποὺ ἔχουν γιὰ σκοπὸ νὰ καλύψουν τὴν πραγματικότητα καὶ τὸν καπιταλιστικὸ δρόμο ποὺ ἀκολουθιέται σὲ μιὰ ἐποχὴ ἔντονης καὶ χωρὶς προηγούμενο οἰκονομικῆς κρίσης. Ἡ ἀσυνειδησία τοῦ προγράμματος τῆς κυβέρνησης ποὺ προσφέρει καὶ κάτι σ' ὅλα τὰ τμήματα τοῦ πληθυσμοῦ χωρὶς κανένα πρόσχημα γιὰ νὰ φανεῖ συνεπές, ἡ θρασύτητα τῶν ξαφνικῶν ἀλλαγῶν καὶ ἡ διάψευση τοῦ προγράμματος ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κόμμα τοῦ Κογκρέσσου, ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν μιὰ ποιοτικὰ νέα προσπάθεια γιὰ δημαγωγία ποὺ δὲν εἶναι τελικὰ τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ τέχνη νὰ παίζει μὲ τὶς ἐλπίδες καὶ τοὺς φόβους, μὲ τὰ συναισθήματα καὶ τὴν ἄγνοια τῶν φτωχῶν καὶ τῶν ἐκμεταλλευόμενων γιὰ ὄφελος τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἐκμεταλλευτῶν.

Δὲν εἶναι ὅμως μόνο δημαγωγία ὅλα αὐτά. Τὸ καθεστὼς προσπαθεῖ πράγματι νὰ ρίξει λίγα ψίχουλα στὸν λαὸ κι ὅταν ἀκόμα ἡ ἱκανότητά του νὰ κάνει παραχωρήσεις μὲ σκοπὸ νὰ δημιουργήσει αὐταπάτες περιορίζεται γρήγορα. Πρέπει νὰ τονίσουμε τὴν καθαρὴ θρασύτητα μερικῶν τέτοιων προσπαθειῶν. Π.χ. στὶς ἀρχὲς τοῦ Ὀχτώβρη δημοσιεύτηκαν πλατιὰ στὸν τύπο φωτογραφίες ποὺ ἔδειχναν τὸν Πρωθυπουργὸ τοῦ Uttar Pradesh νὰ προσφέρει ἕνα ζευγάρι ὡραίους ρωμαλέους ταύρους κι ἕνα ἄροτρο στὴν πιὸ φτωχὴ ἀχτήμονα ἐργάτρια ἑνὸς χωριοῦ. Μιὰ αἰσχρὴ προσβολὴ καὶ γιὰ τὴ γυναίκα, ποὺ δὲν εἶχε γῆ νὰ ὀργώσει, καὶ γιὰ τὸν ἰνδικὸ λαό, ὅπου προφανέστατα ἀπευθυνόταν αὐτὴ ἡ χοντροκομμένη κι ἄνοστη ἐπίδειξη.

Ἀλλὰ ξέχωρα ἀπὸ τὴ φανφάρα τῆς κυβερνητικῆς προπαγάνδας μὲ τὶς πολύχρωμες βιτρίνες καὶ τὶς διαφημιστικὲς καμπάνιες ὅτι ὅλο καὶ κάτι ὑπάρχει γιὰ τὸν καθένα, ἡ πραγματικὴ εἰκόνα στὴν Ἰνδία ὅπως ἐξελίσσεται κάθε μέρα γίνεται ὅλο καὶ πιὸ ζοφερή. Κι ἐνῶ ἡ κυβέρνηση διακηρύσσει τὰ «ὑπὲρ τῶν πτωχῶν» ψέματά της καὶ διαλαλεῖ τὶς «καλές» της προθέσεις, ἀπὸ ἕνα μεγάλο τμῆμα τοῦ καθημερινοῦ τύπου φαίνεται ἀντίθετα ὅτι ἐκφράζει τὰ συμφέροντα τῶν σκληρῶν ἐκμεταλλευτῶν, μὲ ὅλο καὶ μικρότερη ἱκανότητα ἀπόκρυψης. Αὐτὴ ἡ πραγματικότητα δὲν περνάει ἀπαρατήρητη στὸ κύριο ἄρθρο μιᾶς γνωστῆς ἰνδικῆς ἀγγλόφωνης ἐφημερίδας: «Τὸ ἰδιαίτερο χαραχτηριστικὸ τῆς συνοδοιπορίας τῶν ὑπουργῶν τῆς κυβέρνησης καὶ τῶν προσωπικοτήτων τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα τὸν τελευταῖο καιρό, εἶναι ἡ ἐπίδειξη ἐγκαρδιότητας καὶ κατανόησης καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ συνεργασθοῦν καὶ νὰ δράσουν μαζὶ γιὰ νὰ λύσουν ἀμοιβαῖα προβλήματα» (Indian Express 20/10/75).

Μιὰ πιὸ σαφὴς καὶ πραχτικὴ ἔκφραση τῆς συνοδοιπορίας τοῦ καθεστῶτος τοῦ Κογκρέσσου καὶ τοῦ μεγάλου κεφαλαίου φαίνεται στὴν ἀκόλουθη δήλωση: «Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Κεντρικὴ Κυβέρνηση θά 'χει συζητήσεις πάνω στὸ σχέδιο τοῦ προϋπολογισμοῦ μὲ προσωπικότητες τῆς βιομηχανίας... Αὐτὴ ἡ σπουδαία ἀλλαγὴ στὴ διαδικασία ἐπεξεργασίας τῶν κατευθύνσεων τοῦ προϋπολογισμοῦ ἔγινε μετὰ ἀπὸ αἴτημα ποὺ διατυπώθηκε ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῶν Ἰνδικῶν Ἐμπορικῶν καὶ Βιομηχανικῶν Ἐπιμελητηρίων (FICCI) Mr Harish Mahindra (Economic Times 3/8/75).

Τὸ χάσμα μεταξὺ τῆς δημαγωγίας καὶ τῆς προσπάθειας ποὺ θὰ δημιουργήσουν αὐταπάτες, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, καὶ τῆς σκληρῆς πραγματικότητας, ἀπὸ τὴν ἄλλη, μεγαλώνει συνέχεια καθὼς ἡ ταξικὴ ἀντίθεση γίνεται μέρα τὴ μέρα ὅλο καὶ πιὸ ξεκάθαρη.

● Τὸ καθεστὼς τοῦ Κογκρέσσου ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ οἰκονομία βρίσκεται σὲ ἀνοδικὴ φάση κι ὅτι ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ παραγωγικότητα αὐξάνονται μὲ ἐπιταχυνόμενους ρυθμοὺς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν ἔκτακτων μέτρων. Ἡ ἀλήθεια ἀντίθετα εἶναι μιὰ γενικὴ κρίση ποὺ μαστίζει τὴν ἰνδικὴ οἰκονομία καὶ ποὺ καθρεφτίζεται σ' ὅλες τὶς παραγωγικὲς δυνάμεις τῆς κοινωνίας.

● Τὸ καθεστὼς τοῦ Κογκρέσσου ἰσχυρίζεται ὅτι ὑποχρέωσή του εἶναι νὰ ὁδηγήσει τὴν Ἰνδία στὸ «μετριοπαθὴ δρόμο», τὸ δρόμο τοῦ «δημοκρατικοῦ σοσιαλισμοῦ», καὶ νὰ καταλάβει «τὰ ὕψη ποὺ κυριαρχοῦν στὴν οἰκονομία». Μόλις κηρύχτηκαν τὰ ἔκτακτα μέτρα ἔδωσε στὰ μονοπώλια ἄδειες γιὰ τὴν αὔξηση τιμῶν, πρόσφερε νέα κίνητρα στὸ βιομηχανικὸ καὶ χρηματιστικὸ κεφάλαιο, ὑποσχέθηκε μικρότερους φόρους ἐμπορευμάτων καὶ ὑποστήριξε ἀνοιχτὰ τὴν τάση γιὰ αὔξηση τῆς συγκέντρωσης καὶ τῆς κεντρικοποίησης τοῦ κεφαλαίου.

● Στὴν προπαγάνδα του, τὸ κόμμα τοῦ Κογκρέσσου τονίζει τὴν ἀνάγκη γιὰ «σχεδιοποιημένη» καὶ «ἰσομερὴ» ἀνάπτυξη καὶ ὁρκίζεται στὸ ὄνομα τοῦ κρατικοῦ τομέα. Στὴν πραγματικότητα, υἱοθέτησε μιὰ σειρὰ ἀπὸ μέτρα ποὺ ἔχουν γιὰ σκοπὸ νὰ ἐντείνουν τὴν ἀσχεδίαστη ἀνάπτυξη, ἔβαλε στὸ ράφι τὸ πεντάχρονο σχέδιο καὶ προώθησε τὴν ἀναρχία τῆς ἰδιωτικῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς στὴν οἰκονομία.

● Κάθε τόσο τὸ καθεστὼς τοῦ Κογκρέσσου προσποιεῖται ὅτι ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ μικρὴ βιομηχανία καὶ γιὰ τὶς καθυστερημένες περιοχές. Παρ' ὅλ' αὐτά, ἀπὸ ἀδυσώπητη ταξικὴ ἀναγκαιότητα, προσπαθεῖ νὰ ἐντείνει τὴν ἄνιση ἀνάπτυξη καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἀνάπτυξη τῶν μονοπωλίων.

● Τὸ καθεστὼς τοῦ Κογκρέσσου, ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ ἐξαγωγὲς ἔχουν θαυμάσιες προοπτικές. Στὴν πραγματικότητα, ἡ προώθηση τῶν ἐξαγωγῶν εἶναι σὲ βάρος τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ τοῦ λαοῦ καὶ ποὺ σὲ κάθε περίπτωση ξεπερνιέται ἀπὸ τὸ κύμα τῶν εἰσαγωγῶν.

● Τὸ καθεστὼς τοῦ Κογκρέσσου συνεχίζει νὰ μιλάει γιὰ «αὐτοδυναμία», «πατριωτισμὸ» καὶ «ἐθνικὴ ἀναγέννηση». Στὴν πραγματικότητα, σπάει τὰ μοῦτρα του στὴν ἐπιθυμία του νὰ δελεάζει τὸ ξένο κεφάλαιο καὶ νὰ ἱκετεύει τὸν παγκόσμιο καπιταλισμὸ γιὰ «βοήθεια» κάνοντας οὐσιαστικότατες παραχωρήσεις στὶς ἰμπεριαλιστικὲς δυνάμεις.

● Τὸ καθεστὼς τοῦ Κογκρέσσου ζητάει ἀνοιχτὰ «ἴσες θυσίες» καὶ «ἴση πειθαρχία» ἀπὸ ὅλους, ἀφεντικὰ καὶ ἐργάτες. Στὴν πρα-

γματικότητα, ἀπαγορεύει τὶς ἀπεργίες καὶ τοὺς ἀγῶνες, ἀστυνομεύει τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ μεροκάματα, ἐπιτίθεται καὶ καταπιέζει τὶς ταξικὲς ἐργατικὲς ὀργανώσεις καὶ προσπαθεῖ νὰ πάρει πίσω ἀπὸ τὶς ἐργαζόμενες μάζες ὅ,τι αὐτὲς εἶχαν καταχτήσει μὲ ἡρωϊκοὺς ἀγῶνες καὶ θυσίες.

Στὴν ἀγροτιά, τὸ κόμμα τοῦ Κογκρέσσου μιλάει γιὰ τὴ νέα ἀποφασιστικότητα ποὺ τὸ διακρίνει γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ ἀγροτικῶν μεταρρυθμίσεων, γιὰ τὴν κατάργηση τῶν χρεῶν τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν καὶ χωρικῶν καὶ τῆς δεσμευμένης ἐργασίας, γιὰ αὔξηση τῶν κατωτάτων ὁρίων γιὰ τοὺς ἐργάτες γῆς. Στὴν πράξη, ὑποστηρίζει τὸ τέρας τοῦ φεουδαρχισμοῦ, προσφέρει τιμὲς ἀσφαλείας ποὺ θὰ αὐξήσουν τὸ πλιάτσικο τῶν φεουδαρχῶν καὶ χαμηλώνει τὸ ποσὸ τῶν δημητριακῶν ποὺ οἱ φεουδάρχες πρέπει νὰ προσφέρουν στὴν ἀγορά.

● Τὸ καθεστὼς τοῦ Κογκρέσσου, δημαγωγικά, ἰσχυρίζεται ὅτι ἔριξε τὸν πληθωρισμὸ κατὰ 2% καὶ ὅτι διείσδυσε γερὰ στὴν «παράλληλη» οἰκονομία τοῦ «Μαύρου Χρήματος». Αὐτὴ ἡ προσπάθεια γίνεται βασικὰ γιὰ νὰ σκεπάσει τὴν ὕψωση τῶν τιμῶν ποὺ συνεχίζεται ἀδιάκοπα, ἰδιαίτερα τῶν βασικῶν εἰδῶν ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ λαοῦ, παρ' ὅλο ὅτι ἡ οἰκονομία βρίσκεται σὲ κρίση, καὶ γιὰ νὰ σκεπάσει ἐπίσης τὰ νέα κίνητρα ποὺ προσφέρονται σ' αὐτοὺς ποὺ κατέχουν ἀδήλωτους πόρους.

Πίσω ἀπὸ τὴ δημαγωγία, τὰ ψέματα, τὴν ὑποκρισία, τὴν προσπάθεια νὰ δημιουργηθοῦν αὐταπάτες, πίσω ἀπὸ τὴ «Νέα Πολιτικὴ» ποὺ φανερώνεται μέσα ἀπὸ τὸν τύπο ποὺ λογοκρίνεται καὶ τὰ ἐπίσημα μέσα ἐνημέρωσης, ἕνα νέο εἶδος «Νέας Πολιτικῆς» ἀρχίζει νὰ σχηματίζεται κάτω ἀπὸ τὸ αὐταρχικὸ καθεστώς. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀπάντηση τῆς ἄρχουσας τάξης καὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ στὴν οἰκονομικὴ κρίση ποὺ ἐντείνεται καὶ στὴν πολιτικὴ ἀστάθεια καὶ ἀντίθεση ποὺ ὅλο καὶ μεγαλώνουν σ' ὅλη τὴ χώρα. Σ' αὐτὴ τὴ «Νέα Πολιτικὴ» οἱ κερδισμένοι δὲν εἶναι οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ ἀδύνατοι, οἱ βαριὰ χρεωμένοι κι αὐτοὶ ποὺ ὑποσιτίζονται, οἱ ἄνεργοι καὶ οἱ καταπιεζόμενοι ἄνθρωποι τοῦ μόχθου. Αὐτοί, ἀντίθετα, ἀποτελοῦν τὸν στόχο σ' αὐτὴ τὴν ποιοτικὰ νέα ἐπίθεση. Αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὶς «θυσίες», ποὺ κρατοῦν «πειθαρχία», ποὺ ἀφιερώνουν τὴ ζωὴ καὶ τὴν ψυχή τους στὸ ἱερὸ καθῆκον «αὔξησης τῆς παραγωγῆς καὶ παραγωγικότητας», ποὺ ζοῦν μὲ πραγματικὰ μεροκάματα καὶ εἰσοδήματα ποὺ συνεχῶς μειώνονται, ποὺ παραιτοῦνται ἀπὸ ἀπεργίες καὶ ἀγῶνες κάθε εἴδους, ποὺ προσαρμόζονται στὴν κυριακάτικη δουλειὰ καὶ στὶς συνεχεῖς βάρδιες, ποὺ ἀνέχονται μὲ τὸ χαμόγελο «δικαιολογημένες» κακουχίες (3).

Μέσω αὐτῆς τῆς ἐπίθεσης – καὶ μὲ τὰ ἔκτακτα μέτρα νὰ ἀνοίγουν πολιτικὰ τὸν δρόμο – τὸ καθεστὼς τῶν μεγαλοκεφαλαιούχων καὶ φεουδαρχῶν προσπαθεῖ νὰ ξελασπώσει γιὰ δικό του ὄφελος.

Μπροστὰ σ' αὐτὲς τὶς ἀπειλές, τὶς πράξεις τιμωρίας, τὶς ἀπαγορεύσεις ἀπεργιῶν καὶ τὶς μαζικὲς κινητοποιήσεις τῆς ἀστυνομίας, ἡ ἐργατικὴ τάξη ἀπαντάει μὲ σκληρὰ κι ἡρωϊκὰ χτυπήματα. Ἡ καταπληχτικὴ ἀπεργιακὴ ἐκδήλωση στὸ Tamil Nadu ἐμπνέει καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρότυπο γιὰ ἐργατικὲς κινητοποιήσεις σ' ὅλη τὴν Ἰνδία. Στὶς 24/10/75 400.000 ἐργάτες αὐτῆς τῆς πολιτείας κατέβηκαν στὴν πρώτη γενικὴ ἀπεργία μετὰ τὰ ἔκτακτα μέτρα καὶ στὴν πιὸ μαζικὴ κινητοποίηση σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία μετὰ τὴν ἀπεργία γιὰ ἀλληλεγγύη στὴν ἀνταρσία τοῦ Ἰνδικοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ τὸ 1946. Καὶ νέα ἔρχονται ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς χώρας ποὺ μιλοῦν γιὰ τοπικοὺς ἀγῶνες καὶ γι' ἀγῶνες ποὺ ἁπλώνονται σ' ὁλόκληρους βιομηχανικοὺς τομεῖς καὶ ποὺ παίρνουν διάφορες μορφὲς ἀπὸ τοὺς ἐργάτες ποὺ ἐκφράζουν τὴν ἀντίθεσή τους στὰ μέτρα τῆς κυβέρνησης.

Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ σαφὴ ἔνδειξη ὅτι τὸ πιὸ προχωρημένο τμῆμα τῆς ἰνδικῆς κοινωνίας ἀρχίζει νὰ δρᾶ θαρραλέα κι ἀνοιχτά, νὰ ὀργανώνει πλατιὰ τὴν ἀντίστασή του καὶ νὰ χτυπάει ἀλύπητα τὴν ἐπίθεση τοῦ μεγάλου κεφαλαίου.

1. Γιὰ τοὺς σκληροὺς ὅρους τῶν δανείων τῶν ἀνατολικοευρωπαϊκῶν χωρῶν στὴν Ἰνδία κοίτα P. Chandhuri, « East European Aid to India», World Development, May 1975, σ. 340 - 1.

2. Ἀνώτατο ὅριο ἰδιοχτησίας γῆς τουλάχιστον στὰ χαρτιὰ ὑπάρχει ἀλλὰ καθένας μπορεῖ νὰ νοικιάσει γιὰ νὰ καλλιεργήσει ὅση ἔκταση γῆς θέλει. Τὸ ἀποτέλεσμα: κάθε μέρα 300 χωρικοὶ φθάνουν στὴ Βομβάη ἔχοντας νοικιάσει τὰ χτήματά τους σὲ πλούσιους ἀγρότες. Τόσο πολὺ περιμένει ἡ κυβέρνηση τῆς Maharastra *αὐτὸν τὸν ἀριθμὸ νὰ αὐξηθεῖ στοὺς ἑπόμενους μῆνες, ποὺ σκέφτεται νὰ ἀπαγορέψει τὴ μετακίνηση τῶν φτωχῶν χωρικῶν χωρὶς προηγουμένη ἄδεια* (Guardian, *27-12-1975)*

*3. Ἡ κυβέρνηση, γιὰ νὰ ἐξωραΐσει τὴν πρωτεύουσα, γκρέμισε τὶς παράγκες 300.000 φτωχῶν ἐργατῶν, τοὺς μετάφερε σὰν λεπροὺς 25 μίλια μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τοὺς ἄφησε χωρὶς δουλειὰ καὶ στέγη (*Guardian *7-1-76)*.

■

Ἔκδοση
τῆς Κομμουνιστικῆς Θεωρίας καὶ Πολιτικῆς
Αὔγουστος '76

Λεωνίδα Κύρκου

ΤΟ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Γιὰ νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴν κρίση
Γιὰ τὴ Δημοκρατικὴ Ἀναγέννηση
καὶ τὸ Σοσιαλισμό

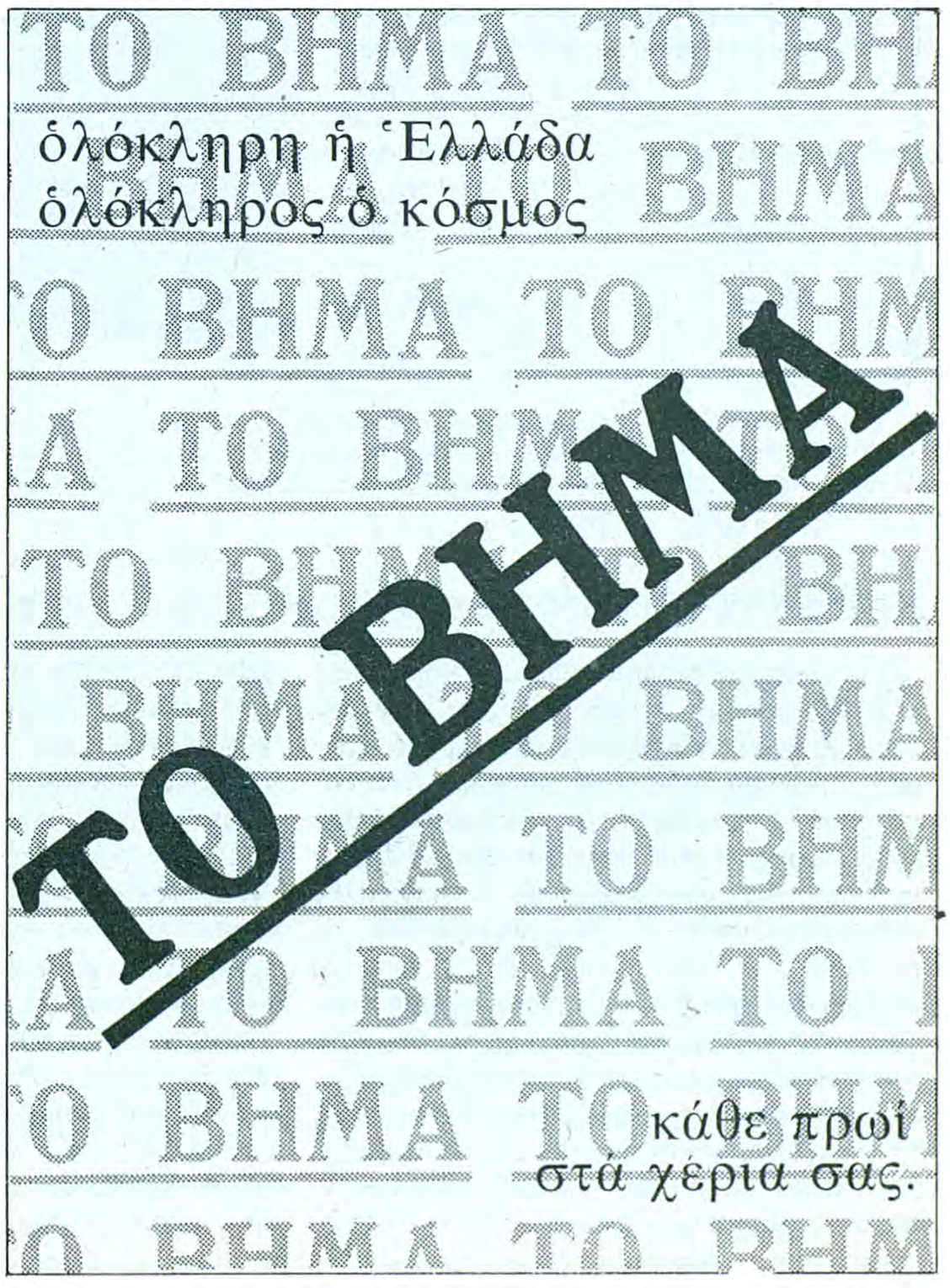

Κοινωνικά κινήματα τοῦ δομημένου χώρου στήν Ἑλλάδα

Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ βασίζεται σέ μιά ὁμαδική δουλειά σπουδαστῶν ἀρχιτεκτόνων τό Μάη τοῦ '76. Ἡ δουλειά αὐτή εἶχε σάν βάση τόν προβληματισμό πάνω στή διαδικασία ἀλλαγῆς τοῦ δομημένου χώρου. Ἦταν μιά προσπάθεια νά παρουσιαστεῖ μιά ἀντίληψη πού παίρνει ὑπ' ὄψη της τούς κοινωνικούς καθορισμούς τῆς ἀλλαγῆς αὐτῆς.

Ἡ ἀντίληψη αὐτή ἔρχεται σέ σύγκρουση μέ κείνη πού κυριαρχεῖ σήμερα στίς ἀρχιτεκτονικές σπουδές, καί πού εἶναι ἔκφραση τῆς τεχνοκρατικῆς ἰδεολογίας, μιά καί δέν βλέπει τήν ὕπαρξη ἰδιαίτερων, ἀντικρουόμενων συμφερόντων, καί ἀναθέτει στούς τεχνικούς νά λύσουν κοινωνικά προβλήματα.

τῶν Ε. ΑΗΔΟΝΗ – Σ. ΒΑΦΕΑ – Α. ΖΟΥΛΙΑ

Ο ΔΟΜΗΜΕΝΟΣ ΧΩΡΟΣ, ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΟΥΣ

Κάθε κοινωνικός σχηματισμός ὀργανώνει τό χῶρο σύμφωνα μέ τίς ἀνάγκες του, ἔτσι ὁ δομημένος χῶρος ἐκφράζει σέ κάθε στιγμή ἕνα ὁρισμένο συσχετισμό κοινωνικῶν δυνάμεων καί ἀντιστοιχεῖ σ' ἕνα ὁρισμένο πλέγμα κοινωνικῶν σχέσεων. Μ' αὐτή τήν ἔννοια, τά 3 ἐπίπεδα τοῦ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ (οἰκονομικό, πολιτικό, ἰδεολογικό) ἐκφράζονται καί στό δομημένο χῶρο ὡς ἑξῆς:

ΚΟΙΝΩΝ. ΕΠΙΠΕΔΟ	ΣΤΟΙΧΕΙΟ	ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΤΟ ΔΟΜΗΜ. ΧΩΡΟ
οἰκονομικό	Παραγωγή κατανάλωση (ἀναπαραγωγή)	ἐργοστάσια, καλλιέργειες κατοικία, δίκτυα, παροχές
πολιτικό	ἀνταλλαγή διαχείριση	δρόμοι, λιμάνια, ἀεροδρόμια σχεδιοποίηση τῶν στοιχείων τοῦ χώρου (α)
ἰδεολογικό	συμβολισμός	κοινωνική σημασία τῶν στοιχείων τοῦ χώρου (β)

(α): Ἡ σχεδιοποίηση ὑπάρχει πάντα, ἔστω καί ὄχι ἐκφρασμένη σέ χωροταξικά ἤ ρυθμιστικά σχέδια.
(β): Ὁ συμβολισμός ἐκφράζεται στό χῶρο π.χ. σάν θέση καί ἐπιβλητικότητα μνημείων, δημοσίων κτιρίων, τραπεζῶν, ἐκκλησιῶν, καταστημάτων κ.λπ. καί χρησιμεύει σά μέσο προβολῆς κοινωνικῶν ἀξιῶν καί δημιουργίας «ψεύτικης συνείδησης».

ΑΓΩΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΧΩΡΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στήν καθημερινή μας ζωή, εὔκολα διαπιστώνουμε μιά σειρά ἀπό προβλήματα στό δομημένο χῶρο: Εἶναι τά ψηλά νοίκια, πού τρῶνε μεγάλο ποσοστό ἀπ' τό μισθό μας, τά λεωφορεῖα πού περιμένουμε μέ τίς ὧρες, τό πράσινο πού δέν ὑπάρχει, οἱ ἐλλείψεις σέ σχολεῖα, σέ νοσοκομεῖα, στήν ἀποχέτευση. Τί ἀκριβῶς φταίει;

Γιά τίς ἄρχουσες τάξεις ἐκεῖνο πού μετράει εἶναι ἡ ἀποτελεσματική λειτουργία τῶν ἐργαλείων καί ὄχι ἡ ἱκανοποίηση τῶν συλλογικῶν ἀναγκῶν. Ἔτσι, θ' ἀναπτυχθοῦν γιά παράδειγμα οἱ συγκοινωνίες στό βαθμό πού χρειάζεται γιά νά φέρουν στό χῶρο ἐργασίας ἱκανοποιητικό ἀριθμό ἐργαζομένων, ἄσχετα ἄν πᾶνε ὄρθιοι ἤ ἄν χάνουν μεγάλο μέρος ἀπ' τόν ἐλεύθερο χρόνο τους. Ἀπ' τήν ἄλλη μεριά, τά νέα καθήκοντα τοῦ εἰδικευμένου ἐργάτη ἀπαιτοῦν ἀνέβασμα τοῦ μορφωτικοῦ του ἐπιπέδου. Θά χτιστοῦν λοιπόν σχολεῖα σύμφωνα μέ τίς ἀνάγκες τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἐγκατάσταση ἐπίσης τῶν ἐργοστασίων, ἀκολουθώντας τή λογική τοῦ μέγιστου κέρδους, λίγο ἀσχολεῖται μέ τά προβλήματα πού μπορεῖ νά δημιουργήσει.

Βέβαια, ἡ λογική αὐτή δέν μπορεῖ νά ἀναπτυχθεῖ ὥς τίς τελευταῖες της συνέπειες. Ἡ κοινωνία δέν προχωράει μέ βάση τήν ἀνάπτυξη μιᾶς λογικῆς ἀλλά μέ βάση τό συσχετισμό δυνάμεων ἀνάμεσα στίς κοινωνικές τάξεις, πού ἔχουν τά δικά τους, ἀντιμαχόμενα συμφέροντα.

Στήν ἐποχή μας ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ συμβάδισε μέ τήν ἄνδρωση τοῦ ἐργατικοῦ καί δημοκρατικοῦ κινήματος. Οἱ ἐργαζόμενοι στίς περισσότερες χῶρες ἔχουν κατακτήσει μιά σειρά ἀπό δικαιώματα στή ζωή (κατοικία, κουλτούρα κ.λπ.) πού ἡ ἱκανοποίησή τους γίνεται ὁλοένα καί πιό συλλογική. Παράλληλα, οἱ συλλογικές αὐτές ἀνάγκες γίνονται διαρκῶς περισσότερες καί πιό σύνθετες. Ὁ τομέας ὅμως τῆς ἱκανοποίησης τῶν συλλογικῶν ἀναγκῶν δέν εἶναι γενικά παραγωγικός γιά τό κεφάλαιο. Τά σχολεῖα καί τά κρατικά νοσοκομεῖα δέν δίνουν κέρδη καί ὁ κύκλος τοῦ κεφάλαιου στόν τομέα κατοικία εἶναι πολύ ἀργός, δηλ. ἀσύμφορος. Νά λοιπόν πού βρισκόμαστε μπροστά σέ μιά βασική ἀντίφαση:

Ἡ συλλογική κατανάλωση (κατοικία, ἐξοπλισμός, μεταφορές) γίνεται ὅλο καί πιό ἀναγκαῖο στοιχεῖο γιά τή λειτουργία τοῦ συστήματος, ἐνῶ ταυτόχρονα εἶναι ἐλλειμματικός τομέας γιά την καπιταλιστική οἰκονομία.

Ὅμως αὐτή ἡ ἀντίφαση δέν εἶναι ἡ μόνη. Γιατί ἐνῶ ἡ κυρίαρχη ἰδεολογία ἔχει ἐπιβάλει μιά ἀτομική ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν (καθένας τή ζωή του, ἰδιωτική πρωτοβουλία), ταυτόχρονα οἱ συλλογικοποιημένες πιά ἀνάγκες εἶναι ἀδύνατο νά ἀντιμετωπισθοῦν ἀτομικά. Γιά παράδειγμα, δέν εἶναι δυνατόν ὁ κάτοικος μιᾶς σύγχρονης πόλης νά λύσει ἀπό μόνος του τό πρόβλημα τῆς ὕδρευσης ἤ τῆς ἀποχέτευσης, ἄν δέν ὑπάρχουν τά ἀντίστοιχα δίκτυα συλλογικῆς ἐξυπηρέτησης τῆς γειτονιᾶς. Ἤ, σέ ἐπίπεδο λειτουργιῶν μιᾶς πόλης, εἶναι ἀδύνατο νά ἀντιμετωπισθοῦν τά προβλήματα π.χ. κατοικίας χωριστά ἀπό κεῖνα τῶν μεταφορῶν κ.λπ.

Οἱ δύο αὐτές ἀντιφάσεις εἶναι βασικές μέσα σ' ἕνα πλέγμα ἀντιφάσεων πού προσδιορίζουν τήν ἀπαραίτητη παρουσία τοῦ κράτους γιά τή «ρύθμισή» τους.[1]

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ Δ. ΧΩΡΟΥ

Στό πεδίο τοῦ δομημένου χώρου ἡ παρέμβαση τῶν κυρίαρχων τάξεων μέσα ἀπ' τόν κρατικό μηχανισμό, γίνεται μέ τή σχεδιοποίηση, πού, εἴτε ἐκφρασμένη σέ σχέδια (ρυθμιστικά - χωροταξικά), εἴτε ὄχι, προσπαθεῖ νά ρυθμίσει τίς ἀντιφάσεις τοῦ δομημένου χώρου. Κι αὐτό γιατί μέ βάση αὐτές τίς ἀντιφάσεις ὀργανώνονται κοινωνικά κινήματα πού ἀντικειμενικά βάζουν γιά στόχο τους τή δημιουργία νέων μορφῶν ὀργάνωσης τῆς συλλογικῆς ζωῆς, ἀντίθετων μέ τίς σήμερα κυρίαρχες.

Αὐτά τά κινήματα, πού μποροῦμε νά τά ὀνομάσουμε «κοινωνικά κινήματα τοῦ δομημένου χώρου» (Κ.Κ.Δ.Χ.), σίγουρα δέν ἔχουν δυνατότητα βαθιοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς κοινωνίας. Μποροῦν ὅμως νά ἀλλάξουν μερικά τή λογική τοῦ δομημένου χώρου. Παράλληλα ἡ πολυταξική τους βάση τά κάνει σπουδαῖα πεδία γιά τό χτίσιμο συμμαχιῶν τῆς ἐργατικῆς τάξης μέ εὐρύτερα λαϊκά στρώματα. Πρέπει νά τονιστεῖ ἡ ἀδυναμία νά ἀναπτυχθοῦν πραγματικά τέτοια κινήματα χωρίς τήν παρέμβαση πολιτικοῦ φορέα. Οἱ αὐθόρμητες κινητοποιήσεις καταστέλλονται συνήθως εὔκολα ἀπ' τό σύστημα, ἔτσι ὥστε ἡ σύνδεσή τους μέ τό γενικότερο λαϊκό κίνημα νά ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο ὅρο γιά τήν ἀνάπτυξή τους.

Ἡ ἐπιλογή τῶν παραδειγμάτων πού ἀκολουθοῦν, ἔγινε μέ μόνο κριτήριο τή δυνατότητα συλλογῆς πληροφοριῶν. Κι αὐτό γιατί στόχος μας δέν ἦταν ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν ἀγώνων γιά τό δομημένο χῶρο στήν Ἑλλάδα, ἀλλά ἡ παρουσίαση μιᾶς μεθόδου γιά τήν ἀνάλυσή τους καί ἡ διαπίστωση μέ βάση αὐτή ὁρισμένων ποιοτικῶν τους χαρακτηριστικῶν. Ἔτσι, στό τέλος κάθε παραδείγματος τά στοιχεῖα ὀργανώνονται συνοπτικά σ' ἕναν πίνακα, ὥστε νά γίνονται συγκρίσιμα καί νά βοηθοῦνε στήν ἐξαγωγή συμπερασμάτων.[2]

Σπάτα (ἀεροδρόμιο)	
αντικειμενο	ἀπαλλοτρίωση χωραφιῶν
κοιν. βαση	μεγάλη πλειοψηφία τῶν κατοίκων
οργανωση	συντονιστικη ἐπιτροπή ἀγώνα – τοπική αὐτοδιοίκηση.
κοιν.δυναμη	κάτοικοι , ἀγρότες κατά 80%
αντιπαλος	κράτος
διεκδικηση	"ὄχι ἀεροδρόμιο στά μεσόγεια"
δραση	κινητοποιήσεις - γενική ἀπεργία – μαχητικές συγκρούσεις μέ χωροφυλακή
αποτελ.στο δομημ.χωρο	προσωρινό πάγωμα τοῦ θέματος
αποτελ. πολιτικο	ἀντιθέσεις στήν ἐξουσιαστική βάση τῆς δεξιᾶς

ΣΠΑΤΑ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ

Στά Σπάτα αὐτή τή στιγμή 40.000 στρέμματα καλλιεργημένης γῆς, σχεδόν ὅλα τά κτήματα τῶν Σπαταναίων, εἶναι δεσμευμένα. Αὐτό συμβαίνει γιατί ἡ περιοχή ἔχει ἐπιλεγεῖ σάν τόπος κατασκευῆς τοῦ νέου ἀεροδρόμιου τῆς Ἀττικῆς καί ἔχει κηρυχτεῖ ἀναγκαστικά ἀπαλλοτριωτέα.

Ἄν τό ἔργο τελικά γίνει, αὐτό θά σημάνει τήν οὐσιαστική καταστροφή τοῦ ἀγροτικοῦ οἰκισμοῦ τῶν Σπάτων. Οἱ κάτοικοι, στή συντριπτική τους πλειοψηφία ἀγρότες, χάνοντας τά χωράφια τους καί μή ἔχοντας τή δυνατότητα νά ἀλλάξουν ἐπάγγελμα, καταστρέφονται ὁλοκληρωτικά.

Ἐκτός ἀπό τούς Σπαταναίους, πού θίγονται στό σύνολό τους σχεδόν ἀπό τό ἔργο, ἀντιτίθενται σ' αὐτό καί ἕνα μεγάλο μέρος τῶν κατοίκων τῆς Παιανίας, Μαρκόπουλου καί Κορωπιοῦ, καθώς καί μικρότερα ποσοστά ἀπό τή Λούτσα καί τή Ραφήνα.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ νέου ἀεροδρόμιου ἔχει ξεκινήσει ἐδῶ καί 25 χρόνια. Ἡ λύση τῶν Σπάτων εἶχε ἀναφερθεῖ ἀπό τήν ἀρχή. Μετά τή μεταπολίτευση, ἐπιτροπή τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων, ἀπόκλεισε τή λύση αὐτή γιά νά μήν καταστραφεῖ ἡ γνήσια ἀγροτική περιοχή τῶν Σπάτων.

Ὡστόσο, στίς 11 Σεπτέμβρη 1975, σύσκεψη στήν ὁποία μετέχουν Καραμανλῆς, Παπαληγούρας, Ράλλης, Βογιατζῆς, Ἀβέρωφ, Στράτος, ἀποφασίζει ὅτι τό ἀεροδρόμιο θά γίνει στήν Πάχη ἤ στά Σπάτα.

Ἐπειδή σέ τρεῖς μῆνες ἔληγε ἡ προθεσμία γιά κήρυξη τῆς περιοχῆς ἀπαλλοτριωτέας, βγῆκε Ν.Δ. γιά ἀπαλλοτρίωση 40.000 στρεμμάτων στά Σπάτα, ἀπό τά ὁποῖα μόνο τά 21.000 θά χρησιμοποιηθοῦν, χωρίς καί νά εἶναι σίγουρο ὅτι ἐκεῖ θά γινόταν τελικά τό ἀεροδρόμιο.

Σπάτα. Τά...ἴχνη ἀπό τίς αὖρες.

Στίς 14 Ὀκτωβρίου 1975, γίνεται ἡ πρώτη μαζική κινητοποίηση τῶν κατοίκων τῶν Μεσογείων: 3.500 ὀχήματα (τρακτέρ, μπουλντόζες, Ι.Χ., φορτηγά) κλείνουν τούς δρόμους. Ἐπικεφαλῆς τῆς συγκέντρωσης ἦταν ὁ δήμαρχος Σπάτων Μπότσαρης καί ἡ «Ἐπιτροπή Ἀγώνα γιά ἀπομάκρυνση τοῦ ἀεροδρόμιου». Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἦρθαν σέ ἐπαφή μέ κυβερνητικούς ἐκπροσώπους καί ἀφοῦ πῆραν διάφορες ὑποσχέσεις, ἡ συγκέντρωση διαλύθηκε.

Στίς 15 Ὀκτωβρίου 1975, κλιμακώνεται ὁ ἀγώνας καί σέ ἄλλα χωριά τῶν Μεσογείων: Γίνεται συγκέντρωση διαμαρτυρίας στό Μαρκόπουλο, κλείνουν οἱ δρόμοι γιά τό Λαύριο καί τή Ραφήνα. Ἐξ ἄλλου οἱ δικαστικές ἀποφάσεις γιά τήν ἀπαλλοτρίωση δέν ἔγιναν δεκτές ἀπό τίς δημοτικές ὑπηρεσίες τῶν Σπάτων.

Στίς 31 Ὀκτωβρίου 1975, ἀγρότες καί χιλιάδες Μεσογειτῶν κατέλαβαν μέ τρακτέρ καί μπουλντόζες τή λεωφόρο Λαυρίου. Τό βράδυ ἀποκλείστηκε μέ βυτιοφόρα ὁ δρόμος τῶν Σπάτων. Τήν 1η Νοεμβρίου 1975 στήνονται ὁδοφράγματα καί γίνεται γενική ἀπεργία στά Σπάτα. Μόνο φοῦρνοι καί φαρμακεῖα λειτουργοῦν. Διπλά μπλόκα ἀποκλείουν κάθε συμπαράσταση ἀπό τήν Ἀθήνα. Ἡ πόλη εἶναι γεμάτη μαῦρες σημαῖες. Κυκλοφοροῦν ἀφίσες, τρύκ. συνθήματα καί μπροσούρα, ἀπ' ὅπου σταχυολογοῦμε τόν ἀφορισμό: «Τό ἀεροδρόμιο στά Σπάτα ἀποτελεῖ ἔγκλημα κατά τῆς ἑλληνικῆς Ἱστορίας», καί τήν κατάληξη: «Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ρωτοῦν: Ἡ ἄρχουσα τάξη πιστεύει ἤ δέν πιστεύει στά ἑλληνοχριστιανικά ἰδεώδη;»

Κάτω ἀπό τή λαϊκή πίεση, ἡ Κυβέρνηση ἀναστέλλει κάθε δραστηριότητα μέχρι νά βγεῖ τό πόρισμα Ἐπιτροπῆς ἀπό ἐκπροσώπους τοῦ Τ.Ε.Ε., τῶν Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν, τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοίκησης καί ἄλλων φορέων, πού θά κάνει συγκεκριμένη πρόταση γιά τήν ἐπιλογή τῆς τελικῆς θέσης.

Στίς 6 Δεκεμβρίου 1975 γίνεται συζήτηση στή βουλή, ὅπου περνάει κυβερνητική πρόταση γιά ἀεροδρόμιο στά Σπάτα.

Μετά ἀπ' αὐτή τή συζήτηση στή βουλή, ἡ ὑπόθεση παγώνει.

Στίς 12 Φεβρουαρίου 1976, ἡ συντονιστική ἐπιτροπή καί οἱ κάτοικοι χτίζουν ἕνα σπιτάκι 2Χ2, συμβολικό φυλάκιο, γιά νά σπάσουν τήν ἀπαγόρευση χρήσης τῶν χωραφιῶν τους. Τό σπιτάκι χτίζεται ἀπό τούς ἴδιους τούς κατοίκους πού ἀναλαμβάνουν καί τή φρούρησή του.

Τήν ἑπόμενη μέρα, δύναμη τῆς χωροφυλακῆς περικυκλώνει τό φυλάκιο καί ἀπαιτεῖ τήν κατεδάφισή του. Οἱ ἀγρότες, 30 ἄτομα, μέ τά τρακτέρ τους, κάνουν κλοιό γύρω ἀπ' τό φυλάκιο. Ἀκολουθοῦν μικροσυμπλοκές μέ τή χωροφυλακή. Ἔρχονται ἐνισχύσεις ἀπό «αὖρες» καί 500 ροπαλοφόρους ἀστυφύλακες πού καταδιώκουν τούς ἀγρότες καί γκρεμίζουν τό φυλάκιο. Ὅταν ὅμως καταστρέφουν τά

ἐγκαταλειμμένα τρακτέρ τῶν ἀγροτῶν πού εἶχαν προχωρήσει πρός τό λόφο, οἱ κάτοικοι ξαναοργανώνονται καί ἐπιτίθενται στούς χωροφύλακες μέ ξύλα, κλαριά καί πέτρες, καί τούς καταδιώκουν.

Τήν ἄλλη μέρα, βρίσκονται ἑκατοντάδες δακρυγόνα στόν τόπο τῆς συμπλοκῆς. Ἀκολουθοῦν συλλήψεις κατοίκων, δίκες, καί καταδίκη μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς ἀγώνα σέ φυλάκιση 6-7 μηνῶν. Οἱ κατηγορίες: Ἀντίστασις κατά τῆς ἀρχῆς – ἐξύβρισις – φθορά – στάσις – ἐπικίνδυνες σωματικές κακώσεις – παρακώλυσις συγκοινωνιῶν – βλασφημία – τεντυμποϋσμός. Ἀπ' αὐτές γίνονται δεκτές οἱ τρεῖς πρῶτες.

Στίς 18 Φεβρουαρίου 1976, ὁ δήμαρχος Σπάτων, Μπότσαρης, σέ ἀποκλειστική συνέντευξή του πρός τόν «Ἐλεύθερο Κόσμο» δηλώνει: «Ἔχω τό παράπονο ὅτι τό κράτος δέν μᾶς βοήθησε, γιά νά τό βοηθήσουμε. Ἡ τακτική τοῦ ἁρμόδιου Ὑπουργοῦ δέν μᾶς ἔδωσε τή δυνατότα νά συγκρατήσουμε τό λαό στά ἐπιθυμητά ἐπίπεδα ψυχραιμίας».

Οἱ κάτοικοι τῶν Σπάτων, λοιπόν, στήν πλειοψηφία τους δεξιοί – ὁ Μπότσαρης χαρακτηρίζει στήν ἴδια συνέντευξη τά Σπάτα «Ἀκρόπολιν τῆς Νέας Δημοκρατίας εἰς τήν ΑΤΤΙΚΗΝ» – ἐμφανίζονται ἀντίθετοι πρός τήν πολιτική τους ἔκφραση, φθάνοντας σέ σημεῖο νά καταδικάσουν τήν πολιτική τοῦ Καραμανλῆ.

ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ

Ἡ Δραπετσώνα, βιομηχανική περιοχή κοντά στόν Πειραιά, εἶναι ἀπό τά σημεῖα τῆς Ἀττικῆς πού ὁ ἀέρας τους ὄχι μόνο ἔχει ξεπεράσει τά ἀνεκτά ἐπίπεδα μόλυνσης, ἀλλά ἔχει γίνει πιά ἐπικίνδυνος. Τό ΙΚΑ τῆς περιοχῆς μᾶς δίνει στοιχεῖα γιά αὐξημένο ποσοστό θανάτων ἀπό πνευμονικά νοσήματα.

Ἡ Δραπετσώνα βρίσκεται κυριολεκτικά ἀνάμεσα σέ δυό πυρά: ἀπ' τή μιά εἶναι τό ἐργοστάσιο λιπασμάτων τοῦ Μποδοσάκη, πού οἱ καμινάδες του πνίγουν στά ὀξέα τή Δραπετσώνα ὅταν φυσάει νοτιάς, ἀπ' τήν ἄλλη τό τσιμεντάδικο τῆς ΑΓΕΤ, πού ὅταν φυσάει βοριάς ὅλοι οἱ Δραπετσωνιῶτες κλείνουν πόρτες καί παράθυρα νά μήν πνιγοῦν στήν τσιμεντόσκονη, πού ἔχει ἤδη κάνει ἕνα γκρίζο παχύ στρῶμα στίς γύρω στέγες, στούς τοίχους, στήν ἄσφαλτο, στά πεζοδρόμια, παντοῦ.

Ἡ μόλυνση ἔχει ἤδη φτάσει στό Κερατσίνι καί γίνεται σταδιακά αἰσθητή καί στόν Πειραιά.

Ἀπό παλιά οἱ κάτοικοι, κυρίως μέσω τοῦ ἐξωραϊστικοῦ συλλόγου τῆς περιοχῆς, ἀλλά καί μέσω τοῦ Δήμου, στέλνουν ὑπομνήματα διαμαρτυρίας στό Ὑπουργεῖο, πού δέν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Καλεῖται καί τό Ὑγειονομικό Κέντρο, πού κάνει ἐπιτόπιες παρατηρήσεις καί μετρήσεις, ἀλλά τ' ἀποτελέσματα δέν φθάνουν ποτέ στούς κατοίκους, οὔτε κάν στό ΙΚΑ τῆς περιοχῆς.

Ἡ κατάσταση ὀξύνεται, καί γύρω στό 1963 γίνεται μεγάλη συγκέντρωση διαμαρτυρίας τῶν κατοίκων πού διαλύεται ἀπό τήν Ἀστυνομία.

Μετά τή συγκέντρωση ἀκολουθεῖ μιά περίοδος τρομοκρατίας μέ κλήσεις κατοίκων στήν Ἀσφάλεια. Ταυτόχρονα τά ἐργοστάσια προσπαθοῦν ἀπό τή μεριά τους νά δωροδοκήσουν παράγοντες τοῦ συλλόγου. Ὑπάρχει προσωπική καταγγελία γι' αὐτό.

Τό 1965, ὁ ἐξωραϊστικός σύλλογος κάνει μήνυση στούς ὑπεύθυνους τῶν ἐργοστασίων. Στή δίκη παρουσιάζεται γνωστός ἰατροδικαστής καί καταθέτει ὅτι ἡ τσιμεντόσκονη δέν βλάπτει στήν ὑγεία, καί ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα στή Δραπετσώνα εἶναι ἐξαιρετική. Παρ' ὅλ' αὐτά οἱ ὑπεύθυνοι καταδικάζονται σέ 15 μέρες φυλάκιση μέ ἐξαγορά.

Τό 1972 ἡ ΑΓΕΤ ἀποθηκεύει στό ὕπαιθρο σιδηροπυρίτη καί μιά κόκκινη σκόνη πλημμυρίζει τήν περιοχή. Οἱ κάτοικοι κινητοποιοῦνται, καί παρ' ὅλες τίς συνθῆκες τρομοκρατίας τῆς χούντας Ἰωαννίδη, εἰσβάλλουν στό προαύλιο τῆς ΑΓΕΤ. Ἐκεῖ βρίσκουν ἀντιμέτωπους καί τούς ἐργάτες τοῦ ἐργοστασίου, πού συμμετέχουν ἐν-

Δραπετσώνα (ΑΓΕΤ-ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ)	
αντικειμενο	μόλυνση ἀπό ὀξέα ἡ τσιμεντόσκονη
κοιν. βαση	κάτοικοι δραπετσώνας (ἐργάτες)
οργανωση	ξεωραϊστικός σύλλογος - δήμος
κοιν.δυναμη	
αντιπαλος	ΑΓΕΤ - ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ (Μποδοσάκης)
διεκδικηση	φίλτρα - ἀπομάκρυνση ΑΓΕΤ - ψηλότερες καμινάδες στοῦ Μποδοσάκη.
δραση	ὑπομνήματα δήμου - κινητοποιήσεις - κατάληψη προαυλίου ἐργοστασίου.
αποτελ.στο δομημ.χωρο	ψηλότερες καμινάδες ἐπέκταση τῆς ΑΓΕΤ
αποτελ. πολιτικο	ἀντιμονοπωλιακό κλίμα ἀντίθεση κατοίκων - ἐργατῶν

εργά στό διώξιμό τους, ξεχωρίζοντας τά συμφέροντά τους ἀπό ἐκεῖνα τῶν κατοίκων.

Μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι ἡ ΑΓΕΤ χτίζει νέες ἐγκαταστάσεις στό Βόλο, ἐφησυχάζουν οἱ κάτοικοι πιστεύοντας ὅτι τό ἐργοστάσιο τῆς Δραπετσώνας θ' ἀχρηστευθεῖ. Παρ' ὅλ' αὐτά, ἀπό τότε μέχρι σήμερα, ἔχει σταδιακά ἐπεκταθεῖ.

Τό καλοκαίρι τοῦ 1974 οἱ κάτοικοι τῆς Δραπετσώνας ἐνεργοποιοῦνται γιά τή μόλυνση ἀπό τά ὀξέα πού βγάζουν οἱ καμινάδες τοῦ ἐργοστασίου λιπασμάτων καί ἀπαιτοῦν χρησιμοποίηση φίλτρων. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι χτίζονται ψηλότερες καμινάδες, πού μειώνουν τό πρόβλημα, ἀλλά φίλτρα δέν μπαίνουν, γιατί μειώνουν σημαντικά τήν ἀπόδοση τῆς παραγωγῆς.

ΧΑΒΟΥΖΑ

Τά ἀπόβλητα τῆς Ἀθήνας χύνονται στή θάλασσα μέσω τοῦ κεντρικοῦ ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ, μήκους 15 περίπου χιλιομέτρων, πού μελετήθηκε τό 1935 καί ὁλοκληρώθηκε τό 1959, γιά τίς ἀνάγκες μιᾶς πόλης 7.000 ἑκταρίων. Σήμερα ἡ Ἀθήνα καταλαμβάνει 25.000 ἑκτάρια, μέ ἀποτέλεσμα τό 50% τῆς ἔκτασης νά στερεῖται ὑπονόμων καί τό 30% τοῦ πληθυσμοῦ (800.000 ἄτομα) νά ἐξυπηρετεῖται μέ βόθρους. Αὐτοί, στό μεγαλύτερό τους ποσοστό, ἰδιαίτερα στίς λαϊκές συνοικίες, εἶναι πρόχειρα κατασκευασμένοι, μικρῆς χωρητικότητας κ.λπ., μέ ἀποτέλεσμα νά χρειάζονται τακτικό ἄδειασμα. Πάνω σ' αὐτό ἔχει δημιουργηθεῖ ἕνας ὁλόκληρος κλάδος ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων πού διαθέτει 250 περίπου βυτιοφόρα αὐτοκίνητα. Τό βυτίο πρέπει, μέ τή σειρά του, κάπου ν' ἀδειάσει τό περιεχόμενό του. Αὐτή τήν ἀνάγκη καλύπτει ἡ χαβούζα.

Ἡ χαβούζα εἶναι μιά ἀνοικτή «πισίνα» ἀποβλήτων στήν περιοχή τοῦ Βοτανικοῦ, μόλις ἕνα χιλιόμετρο μακριά ἀπό τήν ΟΜΟΝΟΙΑ. Ἐδῶ ἀδειάζονται καθημερινά χιλιάδες τόννοι ἀποβλήτων πού προκαλοῦν στήν περιοχή μιά ἀνυπόφορη μυρωδιά καί πού μέ κατάλληλο ἄνεμο φθάνει μέχρι τόν Κολωνό. Πρέπει νά σημει-

Δραπετσώνα. Ἡ δράση τῆς τσιμεντόσκονης.

Χαβούζα. Βυτιοφόρα ἐν δράσει.

ώσουμε ὅτι πολύ κοντά στή χαβούζα βρίσκονται δύο ἐργοστάσια: ἕνα γαλακτοκομικῶν προϊόντων καί ἕνα ἐργοστάσιο ἀναψυκτικῶν.

Ἡ κατάσταση δέν εἶναι καθόλου πρόσφατη. 80 ὁλόκληρα χρόνια ἡ χαβούζα λειτουργεῖ καί τά βυτιοφόρα πού περιμένουν στή σειρά ἔξω ἀπό τίς πόρτες τῶν σπιτιῶν, πέρα ἀπό τό ὅτι δημιουργοῦν κυκλοφοριακό πρόβλημα, ἀφήνουν μικρές λίμνες ἀπό τό περιεχόμενό τους πού στάζει.

Ἡ περιοχή τοῦ Βοτανικοῦ ἦταν βέβαια τά πρῶτα χρόνια ἀκατοίκητη. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι τό πρόβλημα δέν ὑπῆρχε. Περίμενε ὡστόσο μέχρι τό 1962, γιά νά ἐκφρασθεῖ κοινωνικά.

Ὅταν τό 1962 κινητοποιοῦνται οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς, ἀποφασίζεται ἡ κατασκευή νέας χαβούζας πιό «ἐκσυγχρονισμένης» καί κλειστῆς, στήν περιοχή ΑΗ-ΓΙΑΝΝΗ ΡΕΝΤΗ. Αὐτή χτίζεται μέσα στή δικτατορία καί τελειώνει τό 1975. Πρίν ἀρχίσει νά λειτουργεῖ, οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ξεσηκώνονται μέ πρωτοβουλία τοῦ δήμου. Γίνεται συγκέντρωση διαμαρτυρίας μέ κύριο σύνθημα: «Ὄχι στό αἶσχος τῆς Χούντας». Στό μεταξύ, οἱ κάτοικοι τοῦ Βοτανικοῦ κινητοποιοῦνται πάλι. Τυπώνουν καί τοιχοκολλοῦν ἀφίσες. Πανώ ξεδιπλώνονται στά μπαλκόνια τῶν σπιτιῶν. Τόν ἀγώνα συντονίζουν ἐξωραϊστικοί καί ἐνοριακοί σύλλογοι τῆς περιοχῆς. Ἡ Συντονιστική Ἐπιτροπή Ἀγώνα ἔχει ἕδρα της τόν Ἐξωραϊστικό Σύλλογο τοῦ Προφήτη Δανιήλ, πού δέν εἶναι αὐτό πού λέμε «ὑπερκομματικός». Οἱ βιβλιοθῆκες ἔχουν τεύχη τῶν «Ἀστυνομικῶν Χρονικῶν» καί στούς τοίχους ποζάρουν ἀξιωματοῦχοι τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας, ἐνῶ στό κέντρο δεσπόζει ἡ φωτογραφία τοῦ Καραμανλῆ. Ὡστόσο οἱ σύλλογοι συσπειρώνουν ἕνα πολύ πλατύ φάσμα τῶν κατοίκων, πού ἀγωνίζονται μαζί, ἄν καί διαφέρουν στήν πολιτική τους τοποθέτηση.

Χαβούζα. Ὁ πόνος γιά τά...ἄνθη.

Τήν 1η Μαΐου 1975, οἱ κάτοικοι, μέσω τῶν ἐξωραϊστικῶν συλλόγων, στέλνουν ὑπόμνημα στούς ἁρμόδιους ὑπουργούς.

Τό Ὑπουργεῖο Δημοσίων Ἔργων ἀπαντάει ὅτι τό ἔργο τοῦ Ρέντη θά λειτουργήσει σύντομα. Ἀκολυθεῖ καινούργια κινητοποίηση τῶν κατοίκων τοῦ Ρέντη. Ἀντίθετα μέ τίς ἐπίσημες διαβεβαιώσεις, ἡ χαβούζα ὄχι μόνο δέν καταργεῖται, ἀλλά ἐπιχειρεῖται ἐπέκτασή της. Μέ ἄμεση ἐπέμβαση τῶν κατοίκων ἔρχεται ἐπί τόπου ὁ ἁρμόδιος τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων. Οἱ καινούργιες κατασκευές ξηλώνονται. Γίνεται συμβιβαστική παρέμβαση πού ρυθμίζει κάπως τό θέμα τῆς κυκλοφορίας τῶν βυτιοφόρων.

Τέλος ἡ κυβέρνηση δεσμεύεται νά δώσει λύση στό πρόβλημα μέχρι τό τέλος τοῦ ἔτους. Τόν Γενάρη ἔρχεται ἡ ἀπάντηση, πού τραινάρει τό θέμα μέ τή γνωστή φράση «μελετᾶται ἁρμοδίως».

Πάντως τό σημαντικό εἶναι ὅτι ἡ χαβούζα τοῦ Ρέντη δέν λειτουργεῖ. Ἡ κυβέρνηση δέν τολμάει νά ἔλθει σέ σύγκρουσή μέ τό λαό τοῦ Ρέντη, παρ' ὅλο πού γιά τήν καινούργια χαβούζα ἔχουν ξοδευτεῖ πάνω ἀπό 50 ἑκατομμύρια. Μιά τελευταία προσπάθεια τῆς κυβέρνησης νά λύσει τό πρόβλημα μεταφέροντας τή χαβούζα στό Κερατσίνι, ὅπου ἔτσι κι ἀλλιῶς ἐκβάλλει ὁ κεντρικός ἀποχετευτικός ἀγωγός, σκοντάφτει στήν κινητοποίηση τοῦ λαοῦ τοῦ Κερατσινίου.

Ἔτσι ἀναγκάζεται νά δηλώσει ὅτι ἡ χαβούζα θά μεταφερθεῖ σέ περιοχή ἐκτός κατωκημένου χώρου. Τόν Αὔγουστο '76 ἀποφασίζεται ἡ κατασκευή ἔξω ἀπ' τό Κερατσίνι, στήν περιοχή Λακώματα.

Παρακάτω παρουσιάζονται τρία ἀκόμα κινήματα πού γεννήθηκαν στήν Ἑλλάδα πάνω σέ προβλήματα τοῦ δομημένου χώρου. Τά στοιχεῖα γι' αὐτά παρουσιάζονται ἀπ' εὐθείας ὁμαδοποιημένα, μέ βάση τόν πίνακα πού χρησιμοποιήθηκε σάν πρότυπο.

Βοτανικός (χαβούζα)	
αντικειμενο	ρύπανση - κυκλοφοριακά προβλήματα
κοιν. βαση	κάτοικοι περιοχής (κυρίως μικροαστοί)
οργανωση	συντονισμός ἐξωραϊστικῶν συλλόγων
κοιν.δυναμη	
αντιπαλος	κράτος - δήμος Ρέντη
διεκδικηση	ἀπομάκρυνση χαβούζας
δραση	κινητοποιήσεις - ὑπομνήματα - συγκέντρωση μέ βουλευτές
αποτελ.στο δομημ.χωρο	ὑπόσχεση ἀπομάκρυνσης σέ 8 μῆνες.
αποτελ. πολιτικο	ἑνότητα τῶν κατοίκων - ἀντίθεση δήμων

Ρέντης (χαβούζα)	
αντικειμενο	ρύπανση - ἐμπόδιση ἀνάπτυξης περιοχ
κοιν. βαση	κάτοικοι περιοχής (κυρίως ἐργάτες)
οργανωση	τοπική αὐτοδιοίκηση
κοιν.δυναμη	περίοικοι - περιβολάρηδες
αντιπαλος	κράτος - Βοτανικός
διεκδικηση	ἀχρήστευση νέων ἐγκαταστάσεων χαβούζας
δραση	δυναμικές συγκεντρώσεις
αποτελ.στο δομημ.χωρο	ἀχρήστευση ἐγκαταστάσεων
αποτελ. πολιτικο	ἐνίσχυση κύρους τοπικῆς αὐτοδιοίκησης ἀντίθεση μέ Βοτανικό

ΧΕΡΣΙΦΡΟΝΟΣ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: Ἡ ἀπαλλοτρίωση κατοικιῶν γύρω ἀπό τήν ὁδό Χερσίφρονος γιά νά γίνει ἐπέκταση τῆς λεωφόρου Ὑμηττοῦ καί σύνδεσή της μέ τή λεωφόρο Βουλιαγμένης.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΒΑΣΗ: Περίπου 5.000 πληττόμενοι τῶν ἑξῆς κατηγοριῶν: Ἰδιοκτῆτες - κάτοικοι - ἐπαγγελματίες - οἱ ἐργαζόμενοι στά καταστήματα τῆς περιοχῆς - μιά βιοτεχνία καί οἱ ἐργαζόμενοι σ' αὐτήν.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ: Ἱδρύθηκε σύλλογος γιά τήν προάσπιση τῶν συμφερόντων τῶν κατοίκων.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ: Κυρίως οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ἀκινήτων πού ἀπαλλοτριώνονται.

ΑΝΤΙΠΑΛΟΣ: Τό κράτος σάν ὄργανο σχεδιοποίησης. Ὁ Δῆμος Ἀθηναίων, ἀντίπαλος στούς δικαστικούς ἀγῶνες γιά μεγαλύτερες ἀποζημιώσεις.

ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ: Οἱ κάτοικοι ζητοῦν τήν ἄρση τῆς ἀπαλλοτρίωσης γιατί δέν ἐξυπηρετεῖ εὐρύτερο στόχο, οἱ ἰδιοκτῆτες ζητοῦν τήν πλήρη ἀποζημίωσή τους, σύμφωνα μέ τίς σημερινές ἀξίες τῶν ἀκινήτων, ἐφ' ἅπαξ καί ἀπ' εὐθείας ἀπό τό δῆμο καί ὄχι σύμφωνα μέ τίς ἐκτιμήσεις τοῦ 1969, πού σήμερα ἀντιπροσωπεύουν τό 1/5 τῆς ἀξίας τους.

ΔΡΑΣΗ: Ἡ Χερσίφρονος εἶχε προβλεφθεῖ τό 1917 γιά 35 μέτρα φάρδος καί αὐθαίρετα οἱ ἰδιοκτῆτες καταπάτησαν τά ὅρια ἰδιοκτησίας τους στενεύοντας τό πλάτος τοῦ δρόμου. Τό 1964 ἡ περιοχή δεσμεύεται καί κηρύσσεται ἀναγκαστικῶς ἀπαλλοτριωτέα. Τήν περίοδο 1964-67 οἱ κάτοικοι συγκροτοῦν ἐπιτροπές πού ἐπιδίδουν ὑπομνήματα διαμαρτυρίας. Ἡ ὑπόθεση παγώνει μέχρι τίς 25 τοῦ Νοέμβρη 1973, ὁπότε μέ δικαστική ἀπόφαση καλοῦνται οἱ κάτοικοι νά φύγουν ἀπ' τά σπίτια τους. Ἀκολουθεῖ ἄμεση καί μαζική κινητοποίηση μέ διαβήματα, ὑπομνήματα κ.λπ. Μετά τή μεταπολίτευση, ἐπιτροπή

κατοίκων δίνει ὑπόμνημα στόν Καραμανλῆ. Στίς 4 Μαρτίου 1975 γίνεται διαδήλωση καί στίς 30 Ἀπριλίου 1975 κρεμᾶνε μαῦρες σημαῖες στά σπίτια τους. Ἱδρύεται σύλλογος θιγομένων.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΣΤΟ Δ.Χ.: Πολλοί ἔχουν πάρει ἤδη ἀποζημιώσεις, ἀπό τίς ὁποῖες οἱ πιό πρόσφατες θεωροῦνται σχεδόν ἱκανοποιητικές. Ὁ ἀγώνας γίνεται πιά μέ στόχο καλύτερες ἀποζημιώσεις, γιατί ἡ ἀπαλλοτρίωση θεωρεῖται ἤδη γεγονός.

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ: Αὐτοοργάνωση κατοίκων. Καλλιέργεια ἀντιθέσεων μεταξύ ἰδιοκτητῶν τῆς περιοχῆς, μέ τήν κρατική ἀπόφαση νά πληρωθεῖ μέρος τῶν ἀποζημιώσεων ἀπό τούς ἰδιοκτῆτες ἀκινήτων πού ἡ ἀξία τους ἀνεβαίνει, οἱ ὁποῖοι φυσικά δέν ἔχουν ἤ δέν θέλουν νά καταβάλουν τά ὑπέρογκα ἐφ' ἅπαξ ποσά πού τούς ζητᾶνε.

Χερσόφρονος (Βουλιαγμένης)	
αντικειμενο	ἀπαλλοτρίωση κατοικιῶν
κοιν. βαση	κάτοικοι ς' ἐργαζομένθι τῆς περιοχῆς
οργανωση	σύλλογος θιγομένων
κοιν.δυναμη	ἰδιοκτῆτες κατοικιῶν
αντιπαλος	κράτος
διεκδικηση	ἄρση ἀπαλλοτρίωσης ἤ πλήρης ἀποζημίωση
δραση	ὑπομνήματα - διαδήλωση - μαῦρες σημαῖες
αποτελ.στο δομημ.χωρο	ἀναβολή τῆς ἀπαλλοτρίωσης
αποτελ. πολιτικο	αὐτοοργάνωση - συνειδητοποίηση.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΟ Δ.Χ.: Δίνονται διαβεβαιώσεις γιά ἀπομάκρυνση τῶν ἐγκαταστάσεων ἐντός 9 μηνῶν. Στό μεταξύ παίρνονται πρόσθετα μέτρα ἀσφάλειας: Συντομεύεται στό μισό ὁ χρόνος ἀλλαγῆς φίλτρων, γίνεται ταχτικότερη ἀνάλυση τοῦ ἀέρα κάθε 4 ὧρες. Σήμερα ἔχει ἀποφασιστεῖ ἡ μεταφορά τῶν δεξαμενῶν. Προτάθηκε τό Καλοχώρι, ἀλλά διαμαρτυρήθηκαν οἱ κάτοικοί του. Ἡ ἑταιρία ἔχει κλείσει σέ ἀντίποινα τό ἐργοστάσιό της καί ἐκβιάζει τήν κυβέρνηση νά δεχτεῖ τή μεταφορά τῶν δεξαμενῶν στό χῶρο τοῦ ἐργοστασίου. Στίς 24/8 ἀποφασίζεται μέ ἔγκριση τῆς κυβέρνησης. Γιά τή μεταφορά τοῦ ἐργοστάσιου οὔτε λόγος βέβαια...

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΕΘΥΛ–ΕΛΛΑΣ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: Μόλυνση τῆς περιοχῆς τοῦ λιμανιοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ἀπό διαρροές μολύβδου στίς ἐγκαταστάσεις τῆς ἀμερικάνικης ΕΘΥΛ, στήν πέμπτη ἀποβάθρα. Μετριέται στήν ἀτμόσφαιρα μόλυβδος πενταπλάσιος τοῦ ἐπιτρεπομένου. Παρατηροῦνται κρούσματα λιποθυμιῶν λιμενεργατῶν.

Θεσσαλονικη (ΕΘΥΛ)	
αντικειμενο	Μόλυνση ἀπό δημητηριώδη ἀέρια - κίνδυνος καταστροφῆς πόλης.
κοιν. βαση	κάτοικοι θεσσαλονίκης
οργανωση	σωματεῖα ἐργατῶν - τοπική αὐτοδιοίκηση - ἐπιτροπές δράσης κατοίκων
κοιν.δυναμη	λιμενεργάτες ολθ. - ἐργάτες ἐργοστασίου
αντιπαλος	ΕΘΥΛ ΕΛΛΑΣ
διεκδικηση	διακοπή λειτουργίας δεξαμενῶν λιμανιοῦ ἀπομάκρυνση τῆς εθυλ ἀπ' τήν πόλη.
δραση	ἀπεργία - συμπεριφορές - ὑπογραφές.
αποτελ.στο δομημ.χωρο	ταχτικώτερη ἀλλαγή φίλτρων - ἀπόφαση μεταφορᾶς δεξαμενῶν.
αποτελ. πολιτικο	προώθηση αὐτοοργάνωσης κατοίκων.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΒΑΣΗ: Κάτοικοι Θεσσαλονίκης, λιμενεργάτες τοῦ Ο.Λ.Θ., ἐργάτες τῆς ΕΘΥΛ.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ: Σωματεῖα ἐργατῶν ἐργοστασίου Ο.Λ.Θ. – Ἐπιτροπή περιβάλλοντος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου – Ἐπιτροπές κατοίκων σέ ἑπτά συνοικίες.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ: Ἀρχικά ἐργάτες καί χειριστές τοῦ Ο.Λ.Θ. Μετά ἐργάτες τοῦ ἐργοστασίου τῆς ΕΘΥΛ στήν περιοχή Διαβατῶν καί τέλος κάτοικοι τῶν γύρω περιοχῶν τῆς Θεσσαλονίκης.

ΑΝΤΙΠΑΛΟΣ: Ἡ ἀμερικάνικη ἑταιρία ΕΘΥΛ-ΕΛΛΑΣ, θυγατρική τῆς ETHYL CORPORATION, πού παράγει χημικές ἑνώσεις μολύβδου καί ἀποτελεῖ μονοπώλιο στά ἀντικροτικά συστατικά βενζίνης. Δέν κατάφερε νά ἐγκαταστήσει ἐργοστάσια στήν Καλιφόρνια, Ἰαπωνία, Καναδά καί Λιβύη. Διατηρεῖ ἀποθῆκες στήν Ἱσπανία καί τήν Ὁλλανδία μέ καλύτερα μέσα προστασίας τοῦ περιβάλλοντος. Μεγάλες βιομηχανίες ὅπως ἡ ESSO καί τά ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτήν.

ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ: Πρῶτος στόχος μπαίνει ἡ διακοπή τῆς λειτουργίας τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ λιμανιοῦ καί δεύτερος ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ ἐργοστασίου τῆς ΕΘΥΛ ἀπό τήν πόλη.

ΔΡΑΣΗ: Στίς 4 Ἰούνη 1975 48ωρη ἀπεργία τοῦ Ο.Λ.Θ. πού λύνεται τήν ἄλλη μέρα, μετά ἀπό συμβιβαστική παρέμβαση τοῦ Ὑπουργείου Β. Ἑλλάδας, μέ τή συμφωνία ν' ἀπομακρυνθοῦν οἱ ἐγκαταστάσεις «ἐντός εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος». Στίς 14 Αὐγούστου '75 σημειώνεται μεγάλη διαρροή μολύβδου καί ἀκολουθεῖ στάση ἐργασίας. Ἐπεμβαίνει ὁ εἰσαγγελέας καί διατάσσει διακοπή τῆς λειτουργίας τῶν ἐγκαταστάσεων. Ἡ ΕΘΥΛ ἀπειλεῖ νά κλείσει τό ἐργοστάσιό της στό Κορδελλιό. Στίς 21 Αὐγούστου '75 γίνεται σύσκεψη 4 Ὑπουργῶν μέ εἰδικούς ἐπιστήμονες.

ΒΟΛΟΣ – ΑΓΕΤ

Βόλος (ΑΓΕΤ)	
αντικειμενο	ρύπανση ἀπό τσιμεντόσκονη
κοιν. βαση	κάτοικοι Βόλου
οργανωση	τοπική αὐτοδιοίκηση - σύλλογοι.
κοιν.δυναμη	
αντιπαλος	ΑΓΕΤ
διεκδικηση	νά χτιστεῖ ἀλλοῦ τό νέο ἐργοστάσιο.
δραση	ἐπερωτήσεις βουλευτῶν – ψηφίσματα συλλόγων.
αποτελ.στο δομημ.χωρο	τό ἐργοστάσιο χτίζεται
αποτελ. πολιτικο	

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: Μόλυνση ἀπό τσιμεντόσκονη.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΒΑΣΗ: Οἱ κάτοικοι τοῦ Βόλου.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ: Τό Δημοτικό Συμβούλιο Βόλου, διάφοροι σύλλογοι τοῦ Βόλου καί οἱ βουλευτές Μαγνησίας.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ: Δέν ὑπάρχει κινητοποίηση λαοῦ.

ΑΝΤΙΠΑΛΟΣ: Ἡ τσιμεντοβιομηχανία ΑΓΕΤ μέ πρόεδρο τόν Α. Τσάτσο, βασικό παράγοντα τῆς ἐπταετίας. Ἔχει ἐργοστάσιο καί στή Δραπετσώνα ἀπό τό 1911 καί 5 μεγάλες θυγατρικές ἑταιρίες. Ἐλέγχεται ἀπό τήν Ἐθνική Τράπεζα καί τήν Chase Manhattan Bank τοῦ Ροκφέλλερ.

ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ: Οἱ νέες ἐγκαταστάσεις νά γίνουν σέ περιοχή δυτικά τοῦ Βόλου καί ὄχι δίπλα στό παλιό ἐργοστάσιο.

ΔΡΑΣΗ: Ἡ δράση ξετυλίγεται μόνο μέσα ἀπό ψηφίσματα καί δημοσιεύσεις τοῦ δήμου, τοπικῶν συλλόγων, τοῦ Συλλόγου Ἀρχιτεκτόνων, τοῦ Τ.Ε.Ε., τῆς Ἑταιρίας Θεσσαλικῶν Ἐρευνῶν, τοῦ ΕΡΥΕΑ. Στίς 10 Ἀπρίλη κατατίθεται ἐπερώτηση τῶν βουλευτῶν Μαγνησίας τῆς ΕΔΗΚ στή βουλή. Στίς 20 Μαΐου ὁ ὑφυπουργός Δ.Ε. Μπίρης ἐπισκέπτεται τό Βόλο. Στίς 6 Ἰουνίου ξαναμπαίνει τό θέμα στή βουλή.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΟ Δ.Χ.: Τό ἐργοστάσιο στό Βόλο χτίζεται. Χαρακτηριστικός παράγοντας: ἡ κινητοποίηση τοῦ λαοῦ πού δέν ἔγινε. Ὡστόσο νέες ἐγκαταστάσεις πού εἶχαν προγραμματιστεῖ γιά τά Μέθανα δέν γίνονται χάρη στίς διαμαρτυρίες τῶν κατοίκων πού, ἄν καί μέσα στή δικτατορία, φέραν τό θέμα στό Συμβούλιο Ἐπικρατείας.

Ἡ δήλωση τοὺ δήμαρχου Βόλου εἶναι ἀποκαλυπτική γιά τήν οὐσιαστική ἀδυναμία τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης: «... κατά τή σύσκεψη τῆς νομαρχίας μόνο ἡ γνώμη μας ἐζητήθη. Πολύ φοβοῦμαι ὅτι δυνατόν νά παραχωρηθεῖ ἄδεια ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἀπόψεις μας...»

● ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εἶναι φανερό ὅτι στόν τόπο μας δέν ἔχουμε πραγματικά κινήματα δομημένου χώρου. Πρόκειται μᾶλλον γιά αὐθόρμητες κινητοποιῆσεις μέ ἐξαιρετικά χαμηλό ὀργανωτικό ἐπίπεδο καί χωρίς οὐσιαστική παρέμβαση πολιτικοῦ φορέα. Χαρακτηριστικό αὐτῆς τῆς ἀνωριμότητας εἶναι ὅτι μέσα στήν κοινωνική βάση ἐμφανίζονται ἀντιθέσεις πού καλλιεργοῦνται ἀπ' τόν ἀντίπαλο, ὅπως στή Δραπετσώνα μεταξύ κατοίκων καί ἐργατῶν, ἤ στήν περίπτωση τῆς χαβούζας μεταξύ δήμων τῶν περιοχῶν.

Ἡ ἀδυναμία τῶν κινημάτων ὀφείλεται κύρια στήν ἀδυναμία τῶν φορέων τῆς ἀριστερᾶς νά συλλάβουν τή σημασία καί τήν ἀναγκαιότητα παρέμβασής τους σ' αὐτά, γιατί παραβλέπουν τή σχετική αὐτονομία τῶν εἰδικῶν ἀντιφάσεων τοῦ δομημένου χώρου.

Ὅσον ἀφορᾶ στό κράτος, βλέπουμε στίς περισσότερες περιπτώσεις τήν κατασταλτική λειτουργία του μέ τή μορφή τῆς ἀποδιοργάνωσης, ἐνῶ σέ περιπτώσεις ὄξυνσης τῆς ἀντίφασης, ὅπου τά μέσα πάλης κλιμακώνονται σέ ἀπεργίες, καταλήψεις, ὁδοφράγματα, τό κράτος λειτουργεῖ κατασταλτικά μέ τή μορφή χρήσης βίας γιά τήν ἐπιβολή τῆς «δημόσιας τάξης».

Τελειώνοντας, ἄς ἐντοπίσουμε μερικά κύρια σημεῖα:

Ὁ Δ.Χ. δέν εἶναι παρά ἕνα πλέγμα ἀντιφάσεων πού ἡ πηγή τους βρίσκεται στό ἴδιο τό σημερινό κοινωνικό σύστημα. Ἡ λύση αὐτῶν τῶν ἀντιφάσεων, βρίσκεται στά χέρια τῶν κοινωνικῶν τάξεων πού ὑφίστανται τή γενική ἐκμετάλλευση μέσα στό σύστημα. Στό βαθμό πού αὐτές οἱ τάξεις, στή σύγκρουσή τους μέ τίς κυρίαρχες, δημιουργοῦν μαζικά κοινωνικά κινήματα στό δομημένο χῶρο στενά δεμένα μέ τό συνολικό λαϊκό κίνημα, θά δημιουργοῦνται οἱ προϋποθέσεις γιά τήν ἀλλαγή τῆς λογικῆς τοῦ δομημένου χώρου, πού θά παίξει ἕνα ἰδιαίτερο ρόλο στήν κοινωνική ἀλλαγή.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γιά τίς ἀντιφάσεις βλ. M. Castells: «La question urbaine» (Maspero, Paris 1975). Γιά τή λειτουργία τοῦ κράτους Βλ. Ν. Πουλαντζᾶς: «Πολιτική ἐξουσία καί κοινωνικές τάξεις» (Θεμέλιο 1975).

2. Γιά τόν πίνακα-μοντέλο πού χρησιμοποιεῖται βλ. M. Castells — F Godard: «Monopolville» (Mouton, Paris '74).

Ἑλληνίδες, στά ὅπλα!

Γι ἄλλη μιά φορά ἐπιβεβαιώνεται περίτρανα ἡ δεύτερη θέση τῆς γυναίκας. Παντοῦ ἐφεδρεία... καί ἀγγαρεία! Ἔτσι καί στό στρατό – πού φυσικά καί θά 'πρεπε νά ὑπηρετοῦμε (ἄν χρειάζεται, βέβαια, στρατός) – μᾶς καλοῦνε στό ἅρπα κόλα, νά καλύψουμε κάποιο περιστασιακό κενό στίς συνηθισμένες βοηθητικές ἐργασίες πού τόσο ἁρμόζουν στή φύση μας... μαγείρισσες, νοσοκόμες, κ.λπ.

Ὅμως, οἱ μισθοί συνεχίζουν νά εἶναι ἄνισοι, ὁ ἀστικός κώδικας γεμάτος διατάξεις σέ βάρος τῆς γυναίκας καί ἡ κοινωνική πραγματικότητα γεμάτη ἀνισότητες καί ἐπιβαρύνσεις.

Εὐτυχῶς, βέβαια, πού προβλέπεται καί «εἰδική μεταχείριση»:

> *Οἱ γυναῖκες πού θά ἐκπληροῦν εὐδοκίμως καί μέ διαγωγή ἐξαίρετη τήν στρατιωτική τους ὑποχρέωση, ἀπολαμβάνουν εἰδικῆς μεταχειρίσεως ἀπ' τό κράτος ἤ τά Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, σέ θέματα προσλήψεως, τοποθετήσεως, μεταθέσεως, ἐπαγγελματικῆς ἐξελίξεως, καθώς καί κοινωνικῆς προστασίας.*

Ἕνα θαυμάσιο κίνητρο γιά νά προθυμοποιηθοῦν γυναῖκες χωρίς εἰδικά προσόντα καί προβληματισμούς, εὐάλωτες στήν φασιστικοποίηση καί συντηρητικοποίηση τοῦ στρατοῦ, πιστές καί τυφλές ἐκτελέστριες τῶν διαταγῶν τοῦ κάθε στρατηγοῦ, ὑπουργοῦ, πρωθυπουργοῦ...

Τελικά, ὁ κ. Ἀβέρωφ (ἤ μήπως τό ΝΑΤΟ;) ἔχει καί μερικές καλές ἰδέες.

Κ.Λ.

Οἱ ἐργάτες βιομηχανίας καί ἡ ΑΥΤΟ-ὀργάνωση

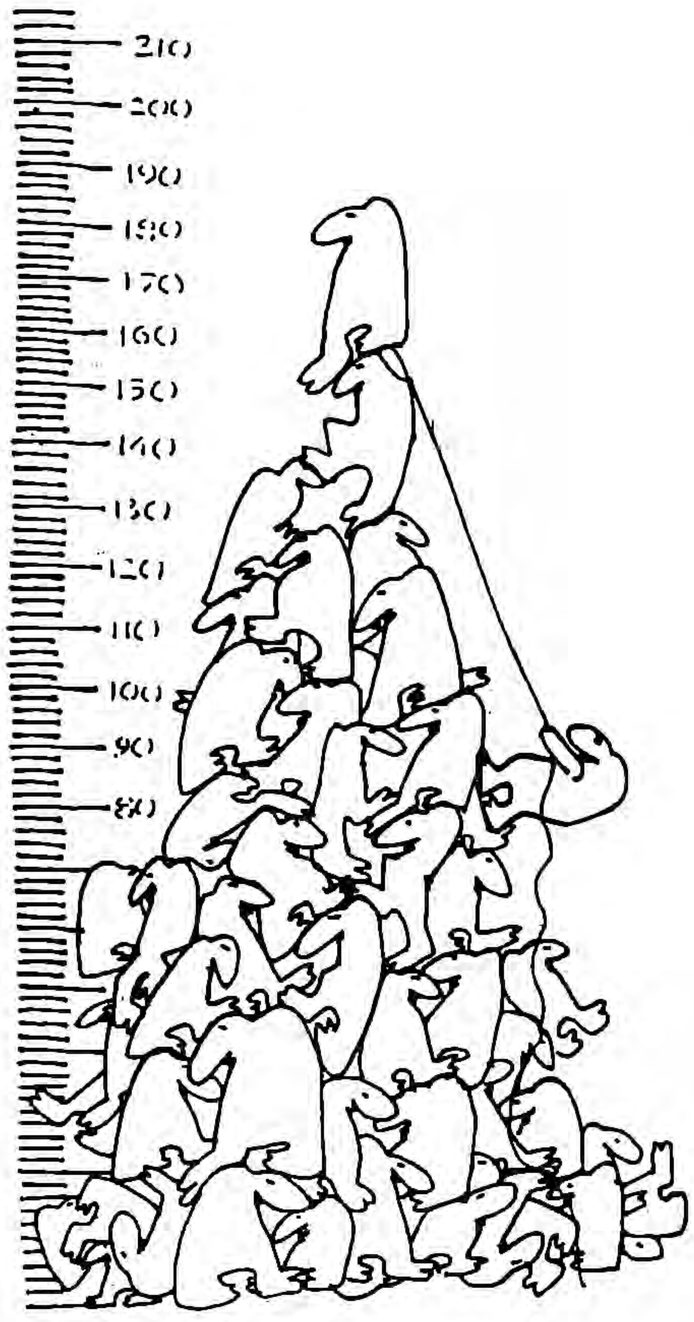

τοῦ Μάρκου Δημητρίου

ΣΤΗΝ ἑλληνική ἱστορία τῶν ταξικῶν ἀγώνων δέν ὑπάρχει παράδοση αὐτοοργάνωσης τῶν μαζῶν γύρω ἀπό τά καθημερινά τους προβλήματα.

ΤΑ πιό γνωστά πρότυπα μαζικῆς κινητοποίησης εἶναι ἡ κατευθυνόμενη ἀπό ἕνα πολιτικό κέντρο, μέ γραφειοκρατική ὀργάνωση, καί τό αὐθόρμητο ξέσπασμα. Καί οἱ δύο αὐτές μορφές ὄχι μόνο μποροῦν νά συνυπάρχουν ἀλλά παρουσιάζουν συχνά μιάν ἐντυπωσιακή συμπληρωματικότητα. Ἀπό τίς μέρες τοῦ '36 μέχρι τούς σκληρούς ἀγῶνες τῆς προδικτατορικῆς περιόδου εἶναι ἔκδηλο τό ἀδιέξοδο πού ἔχει δημιουργήσει αὐτή ἡ πόλωση τῆς πολιτικῆς πρακτικῆς.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ πρίν ἀπό τό 1967 εἶναι ἰδιαίτερα διδακτική: τό καθοδηγητικό ὄργανο ἐπιδιώκει ἐπίδειξη δύναμης μέ μετωπικές ἀναμετρήσεις στό δρόμο χωρίς νά ὑπολογίζει στήν πλήρη ἀνυπαρξία τῆς ἀπαραίτητης γιά τή σύγκρουση ὀργανωτικῆς ὑποδομῆς. Ἔτσι ἀπό τίς πρῶτες μέρες τῆς δικτατορίας ὅλο τό οἰκοδόμημα καταρρέει. Ἡ ἐμπροσθοφυλακή τῆς ἐργατικῆς τάξης, οἱ μαχητικοί οἰκοδόμοι, ἀφανίζονται πολιτικά χωρίς νά πονοκεφαλιάσουν στό ἐλάχιστο τόν καταπιεστικό μηχανισμό. Τό σύμβολο τῆς ταξικῆς ἀδιαλλαξίας μιᾶς ὁλόκληρης ἱστορικῆς περιόδου καταποντίζεται.

ΔΕΝ ἦταν, ὡστόσο, ἕνα κενό σύμβολο. Οἱ οἰκοδόμοι συγκέντρωναν στό ἔπακρο τά θεμελιώδη χαρακτηριστικά τῆς μεταπολεμικῆς ἑλληνικῆς ἐργατικῆς τάξης καί, βέβαια, μερικά ἀκόμη πού τούς ἐπέτρεψαν νά γίνουν πρωτοπορία. Στρῶμα ἀρκετά καλοπληρωμένο, μέ ἀποτελεσματικές κλαδικές ὀργανώσεις σέ ὅ,τι ἀφορᾶ οἰκονομικές διεκδικήσεις, στρῶμα πού δέν ὑποφέρει τόσο ἀπό τήν ἀνεργία, ἀφοῦ στή μεταπολεμική Ἑλλάδα – ὅπως καί ἀλλοῦ – εἶναι προορισμένο νά ἀπορροφᾶ τήν παραπανήσια ἐργατική δύναμη. Δέν ἀναπτύσσει πυκνό πλέγμα σχέσεων στό ἐσωτερικό του, ἐφόσον ἡ δουλειά στή συγκεκριμένη οἰκοδομή εἶναι πρόσκαιρη καί ἡ ἐπαγγελματική ὀργάνωση βιοτεχνική. Τέλος, δυνατότητες, ἤ καί ψευδαισθήσεις δυνατότητας – πολιτικά εἶναι τό ἴδιο – κοινωνικῆς ἀνόδου σέ μικροεργολαβική κατάσταση, ὑπάρχουν ἀρκετές.

ΑΝ τοῦτα τά στοιχεῖα τῆς κοινωνικῆς κατάστασης ἔφεραν τούς οἰκοδόμους στήν αἰχμή τῶν προδικτατορικῶν ταξικῶν συγκρούσεων, τά ἴδια αὐτά στοιχεῖα διαγράφουν καί τά ὅρια τῆς πολιτικῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ τοῦ ἐργατικοῦ στρώματος, τουλάχιστον στή μορφή πού εἶχε μέχρι σήμερα. Ἐξάλλου καί ἡ δομή τῆς ὑπόλοιπης ἐργατικῆς τάξης, τουλάχιστο μέχρι τό 1967, συμπίπτει σέ κάποιο βαθμό μ' ἐκείνη τοῦ στρώματος τῶν οἰκοδόμων: μεγάλη διασπορά σέ μικροεπιχειρήσεις, συνεπῶς καί προσωπικές σχέσεις μέ τήν ἐργοδοσία, ἀγροτική προέλευση (συνάμα καί στελεχιακή ἀποδυνάμωση μετά τήν ἤττα στόν ἐμφύλιο), κάποιες ψευδαισθήσεις κοινωνικῆς ἀνόδου, ἀλλά καί μεγάλη ἐκμετάλλευση, τρομοκρατία, ἀνεργία, ἀπολύσεις στά πιό μεγάλα ἐργοστάσια. Στό συνδικαλιστικό ἐπίπεδο κυριαρχεῖ ὁ ἐργατοπατερισμός. Ἀλχημεῖες τῶν συνδυασμῶν, ἐξαγορές συνειδήσεων, μέ λίγα λόγια ὅλα τά ἀπαραίτητα γιά τή σύνθεση μιᾶς εἰκόνας διαφθορᾶς καί ἀναποτελεσματικότητας πού στήν ἀπώθησή της παρασέρνει καί κάθε ἰδέα γιά «ἀνάμιξη στά πολιτικά».

Η ΔΙΧΤΑΤΟΡΙΑ ταρακουνάει τόν πολιτικό λήθαργο τῆς Ἀριστερᾶς ἐνῶ ταυτόχρονα ὀξύνει τήν ἐκμετάλλευση στ' ὄνομα μιᾶς γρήγορης ὅσο καί φαινομενικῆς συσσώρευσης κεφαλαίου, πού φυσικά θά ξεσπάσει στήν πλάτη τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἔτσι μετά τό 1974 οἱ κινητοποιήσεις τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν διαδέχονται ἡ μιά τήν ἄλλη καί οἱ οἰκοδόμοι περνοῦν σέ δεύτερο πλάνο. Ἡ διαβρωμένη συνδικαλιστική ἡγεσία καί ὁ κατακερματισμός τῆς Ἀριστερᾶς, ἐξωθοῦν ἀκόμη περισσότερο τούς ἐργοστασιακούς ἐργάτες νά στηριχτοῦν στίς δικές τους δυνάμεις παρακάμπτοντας συχνά τήν «πεπατημένη» σωματεῖο – ὁμοσπονδία – ΓΣΕΕ.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ βέβαια λειτουργοῦν κι ἄλλοι. Ἡ δικτατορία ἐκτός ἀπό προβλήματα ἔφερε καί πολιτικό προβληματισμό πού βρῆκε εὐνοϊκό ἔδαφος ἐφαρμογῆς, ὅταν κράτος καί ἐργοδοσία δέν ἔχουν ἐπεξεργαστεῖ ἀκόμη τή νέα κατασταλτική τακτική πού θά διαδεχτεῖ τή χουντική τρομοκρατία.

ΣΤΗ μεταβατική περίοδο παρουσιάζονται πάλι τά δύο γνωστά εἴδη πολιτικῆς δράσης, ἡ καθοδηγημένη ἀπό ἕνα αὐτόκλητο πολιτικό κέντρο καί τό αὐθόρμητο ξέσπασμα (πού τουλάχιστον δύο φορές ἔδωσε λαβή γιά ἀχαλίνωτη καί παρελκυστική προβοκατορολογία), συνάμα ὅμως κι ἕνα τρίτο, ἡ ἐργοστασιακή ὀργάνωση, κύριος στόχος τοῦ νεότευκτου νομικοῦ ὁπλοστάσιου, κύριος ἀντίπαλος τῆς συνδικαλιστικῆς γραφειοκρατίας καί σοβαρή ἀπειλή γιά τή συνέχιση τῆς σύγχυσης ἀνάμεσα στό κομματικό καί τό πολιτικό. Κύρια ἐλπίδα γιά τή σφυρηλάτηση ἑνότητας μέσα στήν ἐργατική τάξη.

ΔΕΝ εἶναι τυχαῖο ὅτι οἱ πρῶτες σοβαρές προσπάθειες λαϊκῆς αὐτοοργάνωσης πραγματοποιοῦνται στόν ἐπαγγελματικό χῶρο. Τό οἰκονομικό, κεντρικός ἄξονας τῆς μέριμνας, εἶναι ἡ κινητήρια δύναμη πού ἀξιοποιεῖ τά καινούργια δεδομένα τῆς ἱστορικῆς συγκυρίας καί τήν κάποια, ὁπωσδήποτε ὑπαρχτή, παράδοση διεκδικητικῶν ἀγώνων. Ἡ ὀργάνωση στό χῶρο τῆς δουλειᾶς δέν ἀποτελεῖ τομή ἀλλά συνέχιση τοῦ κινήματος σέ ἄλλο ποιοτικό ἐπίπεδο. Συσπειρώσεις γύρω ἀπό ὄχι ἄμεσα οἰκονομικά προβλήματα, ὅπως στεγαστικό, συγκοινωνιακό κ.λπ. εἶναι σήμερα ἀκόμη ἀναιμικές, ἀλλά θά ριζώνουν ὅλο καί πιό εὔκολα ἐάν ἔχει προηγηθεῖ μιά μακρόχρονη τριβή σέ τομεῖς ὅπου ἡ αὐτοοργάνωση γίνεται καθοριστικός παράγοντας γιά νά ἱκανοποιηθοῦν ἰδιαίτερα θεμελιώδη αἰτήματα. Μέ λίγα λόγια ὁ ἐξαναγκασμός σέ μιά διαφορετική ὀργανωτική κατάσταση γίνεται στή βάση τῶν ἴδιων αἰτημάτων ὅπως καί παλιότερα (ψωμί - δουλειά) ἀλλά ταυτόχρονα γεννάει τίς προϋποθέσεις γιά μιά πιό μόνιμη καί πιό ἀποτελεσματική ἐπέμβαση τῆς ἐργατικῆς τάξης στά πολιτικά πράγματα, ἐπέμβαση πού θά 'ναι ἐπακόλουθο τῆς ἀνεπτυγμένης ταξικῆς συνείδησης.

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ τοῦ ΠΙΤΣΟΥ, τῆς ΜΕΛ, τῆς ITT, τῆς ΙΖΟΛΑ, τῆς ΤΡΙΚΟΠΙ, τῶν ὀρυχείων Σκαλιστήρη κ.λπ. ἀναπτύχθηκαν στή βάση τοῦ συνδικαλισμοῦ στό χῶρο δουλειᾶς καί τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση. Στήν ΙΖΟΛΑ ἡ μεγάλη πρωτοτυπία ἦταν ἀναμφίβολα ἡ εἰσαγωγή τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων ἀνά τμήματα παραγωγῆς, θεσμοῦ πού ξεπήδησε μέσα ἀπό συγκεκριμένες ἀνάγκες καί ὄχι σάν ἐφαρμογή δανεισμένου πρότυπου.

ΑΥΤΟ ὅμως δέ σημαίνει ὅτι εἶναι καινούργιος. Ἡ παγκόσμια ἐργατική τάξη ἔχει μακρόχρονη πείρα ἀπό ἀνάλογους θεσμούς. Στήν Ἰταλία οἱ ἀντιπρόσωποι

καί τά ἐργοστασιακά συμβούλια διαδόθηκαν ἐντυπωσιακά ἰδίως μετά ἀπό τή σημαντική ταξική ἐμπειρία τοῦ θερμοῦ φθινόπωρου τοῦ 1969, ξαναζωντανεύοντας τήν παράδοση τῶν πρώτων ἐργατικῶν σοβιέτ τοῦ Τορίνου στά 1919. Στό προεπαναστατικό σχεδόν κλίμα τῆς Ἀργεντινῆς εὐδοκίμησαν ἀνάλογοι θεσμοί. Στήν Ἰσπανία ἡ ἀναρχοσυνδικαλιστική παράδοση καί ἡ παρανομία ὁδήγησαν τό ἰσχυρό προλεταριάτο σέ διάφορες εὐέλικτες μορφές αὐτοοργάνωσης. Τό ἴδιο καί στήν Πορτογαλία. Ἄς μή μιλήσουμε γιά τά cordones industrialles τῆς Χιλῆς. Ἀκόμη καί στή Ρωσία ἡ μεγάλη συγκέντρωση τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου ἐπέτρεψε ἀνάπτυξη τῶν σοβιέτ στήν Πετρούπολη τό 1905, κι ἀργότερα, μέσα στήν ἐπανάσταση.

ΟΙ ἑλληνικές συνθῆκες τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας δέν εὐνόησαν τή διάδοση τοῦ ἐργοστασιακοῦ συνδικαλισμοῦ καί ὅλων τῶν ὀργανωτικῶν δομῶν πού αὐτός συνεπάγεται. Σήμερα ὅμως βρισκόμαστε σέ μιά περίοδο ὅπου αὐταρχικά στοιχεῖα, αὐθόρμητα ξεσπάσματα καί ἐργοστασιακή ὀργάνωση συνυπάρχουν καί πολλές φορές συγκρούονται.

ΠΟΙΟ στοιχεῖο θά ὑπερισχύσει εἶναι ἄγνωστο. Πάντως ἕνας τέτοιος προβληματισμός ὑπεραπλοποιεῖ τά πράγματα. Τό παράδειγμα τῆς ΙΖΟΛΑ δείχνει καθαρά τίς προοπτικές τοῦ ἐργοστασιακοῦ συνδικαλισμοῦ, τήν εὐελιξία του καί τήν ἱκανότητά του ν' ἀξιοποιεῖ ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο δυναμικό ἑνός χώρου, τό ὁποῖο ἄμεσα διαπαιδαγωγεῖται σέ μιά ἀντιδιαμετρική ἀπό τή μέχρι τώρα ἀντίληψη πολιτικῆς πραχτικῆς. Ἄν ὡστόσο ἡ φαση τῆς πολιτικῆς ἐνηλικίωσης φαίνεται πραγματικότητα, τίποτα δέν εἶναι τελεσίδικο οὔτε ἐξασφαλισμένο. Μόνο ἡ συνεχής ἐπιδίωξη τῆς λαϊκῆς αὐτοοργάνωσης, μέ συνειδητή παρέμβαση τοῦ ὑποκειμενικοῦ παράγοντα, ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιά τή θεμελίωση ἑνός ἐργατικοῦ κινήματος πού ξεφεύγει ἀπό τίς σοσιαλδημοκρατικές παγίδες καί τίς κομματικές σκοπιμότητες. Οἱ οἰκοδόμοι δέν ξεπέρασαν τό στάδιο τῆς ἐξέγερσης, γι' αὐτό καί σέ περιόδους ὅπου ἡ ὀργανωτική ὑποδομή ἦταν ἀπαραίτητη γιά τή συνέχιση τῆς πολιτικῆς τους παρουσίας, ἐξαφανίστηκαν. Σήμερα οἱ βιομηχανικοί ἐργάτες εἶναι σέ θέση νά δώσουν μιά διαφορετική προοπτική στήν ταξική ἀναμέτρηση.

Η ΙΖΟΛΑ ὑπῆρξε ἡ αἰχμή τοῦ ἐργοστασιακοῦ κινήματος, ἡ καλύτερη στιγμή ἀξιοποίησης τῆς πείρας καί ἡ πιό ἔμπραχτη μέριμνα νά μήν ἀποκοπεῖ ἡ μεγάλη μάζα ἀπό τήν ὀλιγάριθμη ὁμάδα πού παίρνει τίς ἀποφάσεις. Οἱ ἐκλεγμένοι ἀντιπρόσωποι κατά τμήματα συνοψίζουν τήν προσφορά της στό ἐργατικό κίνημα. Τώρα πιά ὑπάρχει τό προηγούμενο ἑνός τέτοιου θεσμοῦ, ἡ ἀπόδειξη ὅτι εἶναι ἐφαρμόσιμος ἀλλά καί ἀναγκαῖος ἀπό τίς περιστάσεις. Ἡ ἄμεση – κατά κάποιον τρόπο – δημοκρατία ἀποδείχτηκε ἰδιαίτερα ἀποτελεσματική, στό πεῖσμα πολλῶν καλλιεργημένων μύθων, ἐνῶ ἡ ζωντανή συμμετοχή ὅλων τῶν ἐργαζόμενων ἐνισχύει τήν πεποίθηση ὅτι εἶναι ἀρκετά δύσκολη ἡ ἐπιστροφή σέ παλιές «ἀπολιτικές» καταστάσεις, πάντως ὅμως ὄχι ἀδύνατη. Ἐξαρτᾶται ἀπό τόν τρόπο πού θ' ἀξιοποιηθεῖ ἡ ὀργάνωση καί ἡ συνοχή πού κατακτήθηκε.

ΤΕΛΕΙΩΝΟΝΤΑΣ θέλω νά τονίσω ὅτι τό μεγάλο μήνυμα τῆς ΙΖΟΛΑ παραμένει συγκεντρωμένο στήν τελευταία φράση τῆς συνέντευξης: Δέν εἶναι τόσο ἡ ὁποιαδήποτε συγκεκριμένη πρωτοτυπία ὅσο, ἁπλά-ἁπλά, ἡ ἀναγκαιότητα ὀργάνωσης στόν τόπο δουλειᾶς, τό χτίσιμο ἐργοστασιακοῦ σωματείου, σάν πρῶτο καί καθοριστικό βῆμα. Τά ὑπόλοιπα θ' ἀκολουθήσουν, ὅταν οἱ ἀνάγκες τό ἐπιβάλουν κι ὅταν τό ἐργατικό κίνημα ὀργανωθεῖ καί ὡριμάσει ἀρκετά, ὥστε νά ἀναλάβει συντονισμό πρωτοβουλιῶν μέσα ἀπό ἕνα πυκνό δίκτυο ἀνταλλαγῆς τῆς ἀγωνιστικῆς πείρας.

ΣΤΗ συζήτηση πού ἀκολουθεῖ πῆραν μέρος ἕξι ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐργοστασιακοῦ σωματείου τῆς ΙΖΟΛΑ:

- Ὁ Α εἶναι εἰδικός γραμματέας τοῦ σωματείου, τεχνικός στή μηχανογράφηση.
- Ὁ Β ἀντιπρόεδρος καί ἐργάζεται στή συναρμολόγηση.
- Ὁ Γ γενικός γραμματέας καί ἐργάζεται στό τμῆμα μελετῶν.
- Ὁ Δ εἶναι ἀντιπρόσωπος τῶν ἐσωτερικῶν μεταφορέων.
- Ὁ Ε ἀντιπρόσωπος τῆς συναρμολόγησης ψυκτικῶν.
- Ὁ Ζ ἀντιπρόσωπος τῶν πρεσαδόρων.

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ ἔγινε τόν Ἰούλη τοῦ 1976 στό γραφεῖο τοῦ σωματείου, μέσα στό ἐργοστάσιο τῆς Καλλιθέας.

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΤΗΣ ΙΖΟΛΑ

ΑΝΤΙ: *Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἀπεργία στήν ΙΖΟΛΑ ἔκανε μεγάλη αἴσθηση καί συζητήθηκε εὐρύτατα στούς ἐργατικούς χώρους. Ποιό κατά τή γνώμη σας ἦταν τό στοιχεῖο πού συνέβαλε περισσότερο στήν ἀκτινοβολία της;*

Δ: Προσωπικά πιστεύω ὅτι ἡ ἀκτινοβολία της ὀφείλεται σέ δυό βασικούς λόγους: Πρῶτον στή μαχητικότητά της. Δέν ἐπρόκειτο γιά συνηθισμένα αἰτήματα, ὅπως αὐξήσεις κ.λπ. Ἐμεῖς χάναμε ἤ κερδίζαμε τή δουλειά μας. Αὐτό ἔκανε τούς περισσότερους ἐργαζόμενους νά τό πάρουν ἀπόφαση καί νά παλαίψουν.

Ὁ δεύτερος λόγος εἶναι ὅτι εἴχαμε πολύ καλή ὀργάνωση. Βέβαια δέν προϋπῆρχε ἀλλά δημιουργήθηκε μέσα στόν ἀγώνα, ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες του καί μέ τίς σωστές πρωτοβουλίες τῆς Ἐπιτροπῆς.

Β: Ἐγώ θέλω νά προσθέσω καί τή βαρύτητα ἑνός ἄλλου αἰτήματος: τοῦ ὡραρίου. Ζητούσαμε 40ωρο, ἄν καί ὁ πολύς κόσμος δέν πίστευε ὅτι μπορούσαμε νά τό κερδίσουμε. Σιγά-σιγά ὅμως, μέ τή ζύμωση, οἱ περισσότεροι ἄλλαξαν γνώμη. Ἡ ἀπεργία πάντως προβλήθηκε καί γιἄλλους λόγους: Μέ τήνοἰκονομική καμπάνια, μέ τίς προκηρύξεις, τήν ἐκδήλωση τῆς Καλλιθέας. Ὅλ' αὐτά ἀνέβαζαν τό ἠθικό τοῦ κόσμου. Ἐξάλλου τό 'χαμε σάν ἀρχή νά ἐνημερώνουμε ὅλα τά τμήματα, μέσω τῶν ἀντιπροσώπων, γιά κάθε βῆμα τοῦ διοικητικοῦ συμβούλιου. Μ' αὐτό τόν τρόπο ἀντιμετωπίζαμε ἀπό κοινοῦ τά προβλήματα.

ΑΝΤΙ: *Πιστεύεις δηλαδή ὅτι ἡ ἀντιπροσώπευση κατά τμῆμα ὑπῆρξε ἀποφασιστικός παράγοντας τόσο γιά τήν κινητοποίηση τῶν ἐργαζόμενων ὅσο καί γιά τή σωστή ἐξέλιξη τῆς ἀπεργίας, μέ τήν ἔννοια ὅτι ἐμπόδισε μιά πιθανή ἀπομάκρυνση τῆς ἐπιτροπῆς ἀγώνα, τῆς ἡγεσίας ἄς ποῦμε, ἀπό τή μάζα.*

Β: Αὐτό ἀκριβῶς.

Ε: Θέλω νά συμπληρώσω κάτι. Οἱ ἐργάτες δέθηκαν μεταξύ τους μέ μιά σειρά ἐκδηλώσεων πού ὀργανώθηκαν μέσα στό ἐργοστάσιο, ὅπως τό γλέντι τῆς Τρίτης τοῦ Πάσχα, διαδηλώσεις μέσα καί γύρω ἀπό τό ἐργοστάσιο καί ἄλλα.

ΑΝΤΙ: *Μέ ἄλλα λόγια ἡ πλειοψηφία συγκεντρωνόταν καθημερινά στό ἐργοστάσιο.*

Ε: Στήν ἀρχή ὑπῆρχαν ἀπεργοσπάστες, ἀλλά μέ ὅλ' αὐτά μειώθηκαν σημαντικά. Ὁ καθένας ζοῦσε καθημερινά τό ρόλο τους κι ἔτσι προτιμοῦσε τελικά νά ὑποστεῖ τά πάνδεινα παρά νά γίνει ἀπεργοσπάστης.

ΑΝΤΙ: *Δηλαδή ἡ ταχτική πού κρατήσατε ἀπέναντι στούς ἀπεργοσπάστες ἦταν ὄχι βία, οὔτε ὅμως καί παρακάλια, ἀλλά ἀπομόνωση.*

Α: Αὐτή ἡ ταχτική ἦταν συνειδητή. Συγκεκριμένα, ὅταν ὕστερα ἀπό 30-35 μέρες ἀπεργίας κλιμακώσαμε τίς στάσεις ἐργασίας ἀπό τρεῖς ὧρες σέ πέντε, σημειώθηκε κάποια διαρροή. Μέρα μέ τή μέρα εἴχαμε δυό-τρεῖς καινούργιους ἀπεργοσπάστες. Τότε ἀποφασίστηκαν οἱ ἐκδηλώσεις μέσα στό ἐργοστάσιο. Ὁ κόσμος ἔπαψε νά κάθεται καί νά περιμένει, οἱ ἀπεργοσπάστες ἀπομονώθηκαν μέ ἀποτέλεσμα νά κοπεῖ καί ἡ διαρροή μέ τό μαχαίρι. Τελικά οἱ ἀπεργοσπάστες ἔφτασαν στό σημεῖο νά σηκωθοῦν νά φύγουν ἀπό τό ἐργοστάσιο. Ἔπαιρναν ἄδειες, πήδαγαν μάντρες, δέ μποροῦσαν ν' ἀντέξουν πιά αὐτή τήν κατάσταση. Ἀπό τότε λοιπόν πού ἀρχίσαμε αὐτές τίς ἐνέργειες, σημειώθηκε μιά σημαντική τομή.

Δ: Τελικά δέν ἦταν ἀπεργία ἀλλά στάση. Μιά ὥρα ἐργασίας καί 7 ὧρες στάση. Μ' αὐτό πετύχαμε τήν παρουσία τῆς μάζας μέσα στό ἐργοστάσιο.

Β: Μέ τίς στάσεις κάναμε κάτι σάν κατάληψη. Δέν μποροῦσαν νά μᾶς κλείσουν ἔξω, νά μᾶς ἐμποδίσουν νά πᾶμε στίς θέσεις μας,

ὅπου δουλεύαμε μιά ὥρα. Καί κάτι πιό σημαντικό. Δέν μποροῦσε νά βάλει τούς ἀπεργοσπάστες νά δουλέψουν, ἔστω σ' ἕνα τμῆμα, ἀλλά τούς εἶχε σκορπισμένους ἀνάμεσά μας, ἀνίκανους νά παράγουν τό παραμικρό.

Γ: Εἴχαμε καί τήν περίπτωση τοῦ ΠΙΤΣΟΥ πού ἔφερε ἀπεργοσπάστες ἀπό τό Βόλο.

ANTI: *Ναί, εἶναι γνωστό. Αὐτή τήν ἐμπειρία τήν ἐκμεταλλευτήκατε; τή συζητήσατε;*

Α: Βέβαια. Ἀλλά καί πέρυσι μέ τήν πρώτη ἀπεργία εἶχε γίνει πολλή ἡ ἐπιλογή στάση. Πάντως, γιά νά κλείνουμε τό θέμα τῆς ἀπήχησης στόν ὑπόλοιπο ἐργατικό χῶρο, θά συνοψίσω τίς αἰτίες ἀκτινοβολίας της. Πρῶτον ὅτι πέτυχε τούς στόχους της, δεύτερον ὅτι ἔκανε συστηματική καμπάνια ἐνημέρωσης πρός τά ἔξω, καί τρίτον ὅτι εἶχε πάρα πολύ μελετημένη ταχτική. Οἱ περισσότερες ἀπεργίες διαθέτουν βέβαια ἀγωνιστικότητα, ἀλλά ὑστεροῦν σέ ταχτική, στήν προετοιμασία τοῦ κόσμου ἀπό πρίν, δέν σταθμίζουν ἀπό τήν ἀρχή τίς διάφορες ἐκδοχές. Νομίζω πώς τό στοιχεῖο τῶν μελετημένων ἐνεργειῶν στήν περίπτωσή μας ἐντυπωσίασε.

ANTI: *Πότε ἄρχισε ὁ συνδικαλισμός στήν ΙΖΟΛΑ; Κατά τή διάρκεια τῆς χούντας ὑπῆρχε καμιά, ἔστω καί ὑποτυπώδης ὀργάνωση;*

Β: Ὄχι δέν ὑπῆρχε τίποτα οὐσιαστικό. Πρίν τή Χούντα εἶχαν γίνει προσπάθειες γιά νά δημιουργηθεῖ σωματεῖο, οἱ ὁποῖες βέβαια χτυπήθηκαν ἀπό τή ρίζα τους. Διώχτηκαν ὄχι μόνο οἱ πρωτεργάτες ἀλλά καί οἱ συγγενεῖς τους μέσα στήν ΙΖΟΛΑ. Καί μετά τήν πτώση τῆς Χούντας ὁ φόβος συνέχισε νά ὑπάρχει. Φόβος γιά ἀπόλυση ἄν κινηθοῦμε, φόβος γιά τόν διπλανό μας ὅτι θά μᾶς καρφώσει. Ὅλοι πάντως ἔνιωθαν τήν ἀνάγκη γιά σωματεῖο, ἀλλά ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι φοβόμασταν τούς παλιούς, γιατί δέ τούς ξέραμε. Μαζευτήκαμε ὅμως 2-3 ἄτομα καί προχωρήσαμε. Ὅλα αὐτά κρυφά, μέ χίλιες προφυλάξεις. Τελικά συγκροτήθηκε μιά ἐπιτροπή ἀπό 15-20 ἄτομα πού ἀνέλαβε νά φτιάξει τό καταστατικό, νά ἔρθει σ' ἐπαφή μέ δικηγόρους κ.λπ. Ὕστερα τ' ἄτομα πολλαπλασιάστηκαν, φτάσαμε τά 60 καί ὑπογράψαμε σάν ἱδρυτικά μέλη. Ἡ ἐργοδοσία τό 'μαθε κι ἔκανε τό φοβερό λάθος: Ἐπιχείρησε νά στήσει ἀντισωματεῖο. Καί τήν πάτησε.

ANTI: *Σ' ἄλλα ἐργοστάσια ὅμως τό 'χει πετύχει.*

Β: Ἐδῶ ὄχι. Ὁ ὑπόλοιπος κόσμος δέν ἤξερε ὅτι φτιάχνουμε σωματεῖο. Ἀναγκαστήκαμε λοιπόν νά παρουσιαστοῦμε. Ἤ θ' ἀπολύσει τά 60 ἄτομα, εἴπαμε, ἤ θά στεριώσουμε. Κυκλοφόρησε προκήρυξη ὅπου τονίζαμε τήν ἀνάγκη γιά συσπείρωση καί ταυτόχρονα κατηγορούσαμε τήν ἐργοδοσία γιά τή διασπαστική της ἐνέργεια. Αὐτή ἡ προκήρυξη ἔδεσε τόν κόσμο, καί τό ἄλλο σωματεῖο διαλύθηκε. Ὕστερα προχωρήσαμε σέ ἀνοιχτή συνέλευση καί τότε ὀργανώσαμε τήν ἀπεργία. Τήν πρώτη.

Α: Θέλω νά τονίσω τή σημασία τῆς μυστικότητας. Νομίζω ὅτι οἱ ἀπολύσεις πού ἔγιναν μέχρι σήμερα τό ἀποδείχνουν. Ἡ 48ωρη ἀπεργία τῆς 24-25 Μάη λειτούργησε σάν ξεμπρόστιασμα τῶν πρωτοπόρων στοιχείων πολλῶν ἐργοστασίων πρίν προλάβουν νά ἐξαπλωθοῦν περισσότερο, νά γίνουν ἀπό πέντε πενήντα. Οἱ πέντε ἀπολύθηκαν καί τώρα θά πρέπει ἡ ἱστορία ν' ἀρχίσει ἀπό τήν ἀρχή. Τελικά ὁ συνδικαλισμός στήν Ἑλλάδα εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων παράνομος. Τό ξεκίνημα πρέπει νά γίνει τόσο μυστικά ὅσο ἐπί χούντας ὅταν στηνόταν ἀντιστασιακή ὀργάνωση. Οἱ ἀπολύσεις 450 συνδικαλιστῶν μιλᾶνε μόνες τους.

Β: Καί ἡ δική μας ἐργοδοσία θά 'θελε φυσικά νά μᾶς χτυπήσει, ἀλλά ἐμεῖς δέν τήν ἀφήσαμε. Ὅταν πιά ἔμαθε γιά τό σωματεῖο, δέν ἤξερε τή δύναμή μας. Νόμιζε ὅτι ἦταν ὅλος ὁ κόσμος στό πλευρό μας.

ANTI: *Εἴχατε λοιπόν ἀπό τήν ἀρχή ἐκτιμήσει τή σημασία τῆς μυστικότητας.*

Ζ: Σ' ὅλο τό ἐργοστάσιο ὑπῆρχαν ὁμάδες ἀπό 10-15 ἄτομα πού δροῦσαν μυστικά μέ σκοπό νά προωθήσουν τή δημιουργία σωματείου. Ἄσχετα ἄν τελικά τό μεγάλο βῆμα τό 'κανε μία ἀπ' αὐτές. Τό ἔδαφος ἦταν ἤδη ἀρκετά ὥριμο.

Α: Θέλω νά προσθέσω ὅτι τό σωματεῖο μαζικοποιήθηκε γρήγορα γιατί ἀπό τήν πρώτη γενική συνέλευση ἔβαλε συγκεκριμένα αἰτήματα. Ἔτσι ὅλοι ἔβλεπαν ὅτι δέν κάναμε συνδικαλισμό γιά τόν συνδικαλισμό, ἀλλά γιά νά παλαίψουμε γιά συγκεκριμένα πράγματα. Ἔχουμε περιπτώσεις ἄλλων ἐργοστασίων ὅπου οἱ διαδικασίες γιά τή δημιουργία σωματείου ἀκολουθήθηκαν μέ συνέπεια, ἀλλά χωρίς κάποιο συγκεκριμένο ἀντικείμενο, δέν σφυρηλατήθηκαν στόν ἀγώνα. Πρέπει ἀπό τήν πρώτη στιγμή νά γίνει συνείδηση σ' ὅλους ὅτι ὁ συνδικαλισμός δέν εἶναι αὐτοσκοπός ἀλλά μέσο πάλης γιά ψωμί καί γιά δουλειά. Αὐτή τή στιγμή ἔτσι μπαίνει τό θέμα. Παράδειγμα ἡ ΧΡΩΠΕΙ, ὅπου ἔγινε ἀπεργία μόνο γιά ἐπαναπρόσληψη ἀπολυμένων, ὁπότε ὁ κόσμος τελικά τήν ἔσπασε.

ANTI: *Δηλαδή ἡ ἐργατική τάξη δέν μπορεῖ νά ξεπεράσει ἕνα ἐπίπεδο διεκδικητικῶν ἀγώνων;*

Α: Ἡ ἐργατική τάξη εἶναι πρωτοπόρα ἀλλά ὄχι φυσικά ἀπό γεννησιμιοῦ της. Γιά ν' ἀναδειχτεῖ ὁ πρωτοποριακός της ρόλος, χρειάζονται μιά σειρά ἀπό διαδικασίες. Σήμερα, στό ἐπίπεδο πού βρισκόμαστε, τό ξεκίνημα δέ μπορεῖ νά γίνει παρά ἀπό τόν ἀγώνα γιά ψωμί καί γιά δουλειά. Αὐτός εἶναι ὁ πρῶτος ἀγώνας καί στή ζύμωση πού θά φέρει θά βασιστοῦν διεκδικήσεις ἀνωτέρου ἐπιπέδου γιά συνδικαλιστικές ἐλευθερίες κ.λπ.

Ε: Ἡ ἐργατική τάξη γίνεται πρωτοπόρα, δέχεται πιό εὔκολα ἀπ' ὅλες τίς κοινωνικές τάξεις τήν ἀλλαγή. Τό θέμα εἶναι νά ἀκολουθήσουμε τίς σωστές διαδικασίες πού θά κάνουν νά φανεῖ ὁ πρωτοποριακός της ρόλος, διαδικασίες πού κατ' ἀρχήν πρέπει νά 'ναι νικηφόρες.

ANTI: *Ἄς ἔλθουμε τώρα στό θεσμό τῶν ἀντιπροσώπων. Ὅταν ἔγινε γνωστός ἐντυπωσίασε. Ἀλλά μοῦ φαίνεται ὅτι δέν προβλήθηκε ἀρκετά, τουλάχιστον ἀπό τήν ἀρχή. Γι' αὐτό προτείνω νά ἐπιμείνουμε λίγο.*

Α: Ὁ θεσμός τῶν ἀντιπροσώπων ἀνά τμήματα πρωτοεμφανίστηκε πέρυσι, μέ τήν πρώτη ἀπεργία. Βέβαια δέν λειτουργοῦσε μέ τόν ἴδιο τρόπο, οὐσιαστικά διορίζονταν ἀπό τήν ἐπιτροπή. Μέ τό καινούργιο διοικητικό συμβούλιο, ἀπό τήν πρώτη μέρα, μπῆκε μπροστά ὁ θεσμός στήν οὐσιαστική του μορφή, δηλαδή ἀντιπρόσωποι ἐκλεγμένοι ἀπό τή βάση καί ἀνακλητοί. Ἔτσι λειτούργησε μέ ἀπόλυτη ἐπιτυχία στό διάστημα τῆς ἀπεργίας.

ANTI: *Ποιός εἶχε τήν ἰδέα τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ; Ρωτάω γιατί ἤδη ὑπάρχει μιά πλούσια ἐμπειρία τῶν ἐκλεγμένων ἀντιπροσώπων ἀνά τμῆμα σέ ἄλλες χῶρες μέ ἀνεπτυγμένο ἐργατικό κίνημα.*

Α: Σχεδόν αὐθόρμητα μπῆκε ὁ θεσμός σέ μᾶς.

Β: Βασικά τήν ἔκανα ἐγώ τήν πρόταση. Μέ τό πρῶτο διοικητικό συμβούλιο διορίσαμε τούς ἀντιπροσώπους. Τό ἐπίπεδο τοῦ

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΙΖΟΛΑ

● *Βιομηχανία οἰκιακῶν συσκευῶν: κουζίνες – πλυντήρια – ψυγεῖα – τηλεοράσεις. Ἕδρα Καλλιθέα καί σέ λίγο Θήβα.*

● *Μέτοχοι: Ἐθνική Τράπεζα 40%. Δράκος 40%. Διάφοροι 20%. Θυγατρικές ἑταιρίες: Ξυλάνη, Ἀζίνκο, Λαυρεωτική.*

● *Ὁ ὅμιλος διοικεῖται ἀπό πενταμελές συμβούλιο. Τέσσερα ἄτομα ἀνήκουν στήν οἰκογένεια τοῦ Δράκου.*

● *Τεχνολογία σχετικά ψηλή· διαθέτει ἀνεπτυγμένο τμῆμα μελετῶν.*

● *Δυναμικό: Ἀπασχολεῖ περίπου 150 ὑπαλλήλους, ἀπό τούς ὁποίους 43 εἶναι μελετητές, 400 ἐργάτες καί 100 ἐργάτριες. Οἱ μισθοί τόν Ἰούνιο τοῦ 1976, μετά τήν ἀπεργία, ἦταν 340 δρχ. κατά μέσο ὅρο (Τόν Αὔγουστο τοῦ 1975 220 δρχ.).*

● *Τμήματα: Κοπή λαμαρίνας – πρέσες – ἐμαγέ, βαφή – συναρμολόγηση. Νόρμες ἰσχύουν γιά τή συναρμολόγηση τῆς Καλλιθέας ἐνῶ στή Θήβα ὑπάρχει ἁλυσίδα. Στίς πρέσες ἀτομική νόρμα. Ἐδῶ γίνονται καί τά περισσότερα ἀτυχήματα.*

● *Τό σωματεῖο τῶν ἐργαζομένων τῆς ΙΖΟΛΑ ἱδρύθηκε τόν Αὔγουστο τοῦ 1975. Ἀκολουθεῖ μιά πρώτη ἀπεργία μέ οἰκονομικά, κυρίως, αἰτήματα. Ἡ δεύτερη ἀρχίζει μέ στάσεις ἐργασίας στίς 12.3.76. Αἰτήματα: Σαραντάωρο, 35% ἐπίδομα γιά τή μεταφορά στή Θήβα, καμιά ἀπόλυση. Τριμερεῖς διαπραγματεύσεις ναυαγοῦν. Στίς 7 Ἀπρίλη οἱ στάσεις κλιμακώνονται σέ 7 ὧρες καί 45 λεπτά.*

κόσμου δέν εἶχε ἀκόμα ἀνέβει ὅσο σήμερα. Πιστέψαμε ὅμως πώς ἄν ὁ θεσμός λειτουργήσει σωστά, θά 'χουμε ἄριστα ἀποτελέσματα. Ἐμεῖς ἀπό μόνοι μας δέ θά μπορούσαμε νά ἐνημερώνουμε τόν κόσμο ὅπως θά τόν ἐνημέρωναν οἱ ἀντιπρόσωποι.

Σέ μιά γενική συνέλευση εἶναι ἀδύνατο νά ἐξηγήσεις σέ 700 ἄτομα τά πάντα, ἐνῶ ὁ ἀντιπρόσωπος πού συγκεντρώνει γύρω του 20-30 ἄτομα τά συζητάει ὅλα σάν σέ μιά παρέα.

Ε: Ὁ θεσμός τῶν ἀντιπροσώπων ἔδινε μιά εὐελιξία στό σωματεῖο. Ἀλλιῶς θά 'ταν ὑποχρεωμένο νά κινεῖται σ' ὅλα τά συνεργεῖα, πράγμα πού χρειάζεται χρόνο κι ἔχει ἀμφίβολα ἀποτελέσματα.

Α: Ἄς ἀφήσουμε ὅτι ἀπό τά πράγματα τό Δ.Σ. θά ἔφτανε νά παίρνει τίς ἀποφάσεις μόνο του.

Β: Ὅπως εἶναι φυσικό, ἀντιπρόσωποι ἐκλέγονται οἱ πιό συνειδητοί. Δέν εἶναι ὅλοι συνειδητοί μέσα σ' ἕνα ἐργοστάσιο, ἄς μή γελιόμαστε. Ὁ ἀντιπρόσωπος λοιπόν βοηθάει στό ν' ἀνέβει τό γενικό ἐπίπεδο συνείδησης, μέ τήν ἔννοια ὅτι κάνει τήν ἀναγκαία ζύμωση ἀνάμεσα στόν κόσμο σέ διαρκή βάση. Ἡ ἀνακλητότητα, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, δίνει τόσο στόν ἀντιπρόσωπο ὅσο καί στή βάση ἀρκετή ὑπευθυνότητα. Ἡ βάση πρέπει νά ἐλέγχει, ἐνῶ ἡ ἀλλαγή ἀντιπροσώπων δίνει τήν εὐκαιρία σέ περισσότερα ἄτομα νά ἔλθουν σέ στενότερη ἐπαφή μέ τά συνδικαλιστικά πράγματα.

Α: Ὑποχρεωτικά δέν μπορεῖ ἀντιπρόσωπος νά εἶναι μέλος τοῦ Δ.Σ. κι αὐτό τό κάνουμε γιά νά μπεῖ ὅσο τό δυνατόν περισσότερος κόσμος σέ ὑπεύθυνες θέσεις. Καί γιά νά μή δεσμεύεται ἕνα μέλος τοῦ Δ.Σ. μέ τά «τοπικιστικά», ἄς ποῦμε, προβλήματα τοῦ τμήματος.

Β: Ἐξάλλου ἔτσι ἔχουμε καλύτερο καταμερισμό ἐργασίας. Τά καθημερινά προβλήματα τοῦ τμήματος τά ἀναλαμβάνει ὁ ἀντιπρόσωπος. Τά πιό σύνθετα βέβαια συζητοῦνται καί στό Δ.Σ.

ΑΝΤΙ: *Στήν ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων παρουσιάστηκαν δυσκολίες, ἀνωμαλίες, ἀντιληφθήκατε μειονεκτήματα πού θά μπορούσαμε ἐδῶ νά τά ἐπισημάνουμε ὥστε νά προβληματιστοῦν καί ἄλλοι ἐργατικοί χῶροι πάνω σ' αὐτά;*

Β: Ἐάν ὁ ἀντιπρόσωπος κάνει σωστά τή δουλειά του, ἐνημερώνει καί τόν κόσμο ἐνημερώνει καί τό Δ.Σ. γιά τόν παλμό τῆς βάσης, τότε ὅλα πᾶνε καλά. Ἄν ὅμως λέει ἀποκλειστικά τή δική του γνώμη, δέν γίνεται τίποτα.

Α: Εἰδικά τόν πρῶτο καιρό δέν τηρήθηκαν σωστά οἱ διαδικασίες. Οἱ ἀντιπρόσωποι βγῆκαν στήν τύχη, «ἄς πάει ὁ τάδε». Δέν εἶχαν δοκιμαστεῖ ἀκόμη στόν ἀγώνα. Μερικοί μάλιστα ἐξελίχτηκαν σέ ἀπεργοσπάστες. Φυσικά, ἀνακλήθηκαν ὅπως κι ἄλλοι πού δέν ἦταν ὅσο θά 'πρεπε δραστήριοι, δέν ἐνημέρωναν ἱκανοποιητικά τό τμῆμα τους, τό ὁποῖο ἀπό μόνο του τούς ἄλλαζε.

ΑΝΤΙ: *Πόσοι περίπου ἀντιπρόσωποι ὑπάρχουν;*

Δ: Περίπου 28. Ὑπάρχουν ἀντιπρόσωποι ἀνά 15-20 ἄτομα. Συμβούλια ἀντιπροσώπων γίνονται κάθε ἑβδομάδα, χώρια τά ἔκτακτα. Κατά τή διάρκεια τῆς ἀπεργίας, μάλιστα, κάθε μέρα.

Α: Τότε τό Δ.Σ. καλοῦσε τοῦς ἀντιπροσώπους καί τούς ἔβαζε ὁρισμένα συγκεκριμένα ἐρωτήματα μέ βάση τά ὁποῖα θά σφυγμομετροῦσαν τό τμῆμα τους. Οἱ ἀντιπρόσωποι ἔφερναν τίς ἀπαντήσεις καί πάνω σ' αὐτές τό Δ.Σ. στήριζε μιάν ἀπόφαση. Ὕστερα πάλι οἱ ἀντιπρόσωποι ἀναλάμβαναν νά τή ζυμώσουν καί νά πείσουν τόν κόσμο γιά τήν ὀρθότητά της. Ἦταν λοιπόν καθοδηγητές καί ἐκφραστές τοῦ τμήματός τους ταυτόχρονα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, τό σύνολο τῶν ἀντιπροσώπων λειτουργεῖ σάν ἕνα συνδικαλιστικό σχολεῖο. Ὅλες οἱ ἀποφάσεις διαμορφώνονται μετά ἀπό συζήτηση, τό σκεπτικό ἀναλύεται διεξοδικά. Ἀκόμη κι ἄν ἀπολυθεῖ ὁλόκληρο τό Δ.Σ. ὑπάρχουν τέσσερις-πέντε γραμμές ἐφεδρείας κι ἔτσι τό σωματεῖο δέν μένει χωρίς ἱκανά στελέχη. Ἡ πεῖρα δηλαδή πού ἀπόχτησε ἀπό τόν ἀγώνα τό Δ. Σ. εἶναι πεῖρα καί τῶν ἀντιπροσώπων...

ΑΝΤΙ: *Τουλάχιστον καί τῶν ἀντιπροσώπων...*

Α: Ναί, τουλάχιστον. Γιατί κατά τή διάρκεια τῆς ἀπεργίας καλούσαμε στά συμβούλια ὅλους ὅσους ἐνδιαφέρονταν. Ἔτσι εἶχε δημιουργηθεῖ ἕνα σύνολο περίπου 50 ἀτόμων ἰδιαίτερα δραστηριοποιημένων. Ἐκτός δηλαδή ἀπό τούς ἀντιπροσώπους ἦταν καί καμιά εἰκοσαριά ἄλλοι ἐξίσου ἐνεργοί.

ΑΝΤΙ: *Κατά τή διάρκεια τοῦ ἀγώνα πῶς ἀντέδρασαν οἱ δεξιοί, οἱ ἀπολιτικοί ἐργάτες; Εἶχαν ἀπό τήν ἀρχή συμμετοχή, μπῆκαν ἀργότερα, ἀπεῖχαν τελείως;*

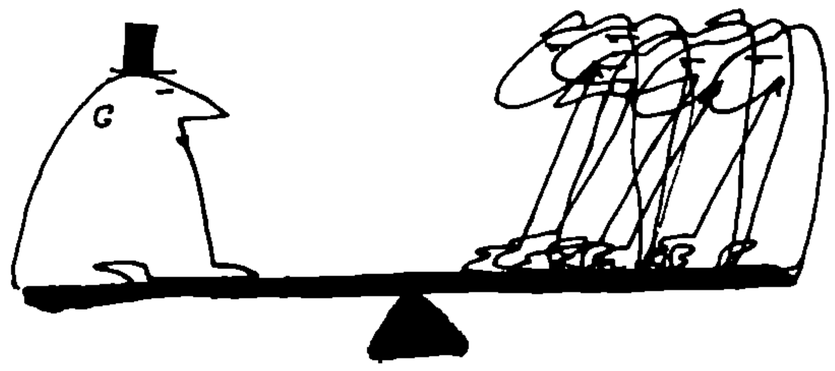

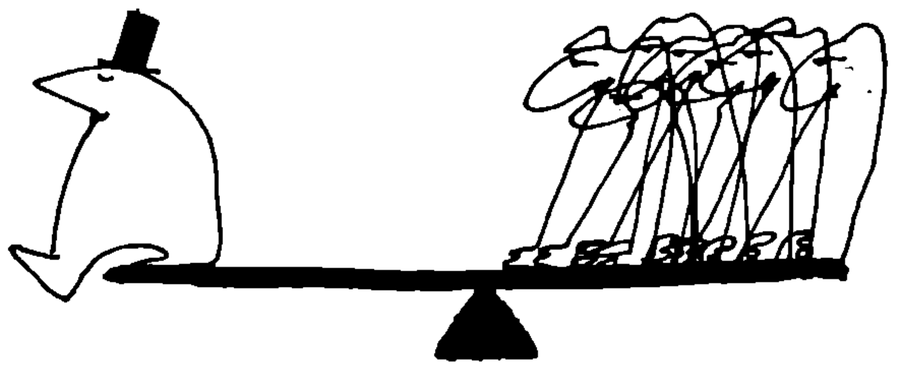

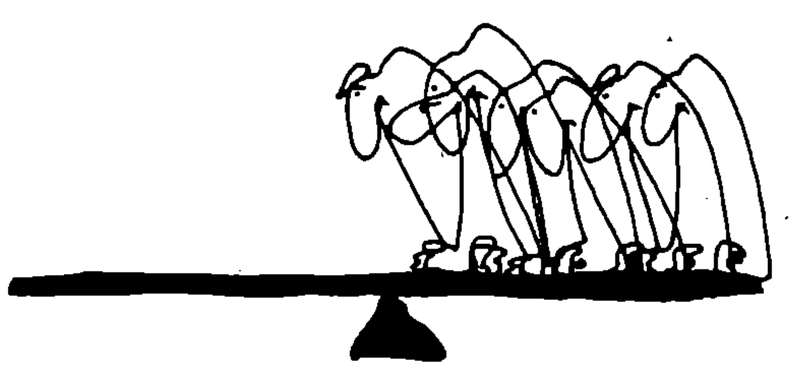

Β: Ἐδῶ ἔχουμε ἀνθρώπους πού ψήφισαν Καραμανλῆ καί λένε ὅτι θά ξαναψηφίσουν καί πού στήν ἀπεργία καί στήν κατοπινή καθημερινή πάλη εἶναι πρωτοπόρα στοιχεῖα. Γιά μένα αὐτοί οἱ ἄνθρωποι δέν ἔχουν συνειδοποιήσει τί εἶναι ἡ ἀστική τάξη, τί ἐκφράζει ὁ Καραμανλῆς καί ἡ κυβέρνηση τῆς Δεξιᾶς. Τί θέλουν, ὅμως, τό ξέρουν, ξέρουν καί ν' ἀγωνίζονται. Νομίζω ὅτι καί μέχρι κάποιο σαθμό εἶναι δουλειά τοῦ σωματείου, ἀλλά κυρίως τῶν ἀριστερῶν κομμάτων, νά τούς δείξουν ἀκριβῶς γιατί ἀγωνίζονται, πέρα ἀπό τά καθημερινά αἰτήματα. Ἐδῶ στήν Ἑλλάδα ὑπάρχει ἀκόμη κάποια φοβία, θές γιά τόν Τοῦρκο, τούς κομμουνιστές, τή Χούντα. Πάντα μιλάω γιά τούς παλιούς. Οἱ νέοι ἐργάτες στήν πλειοψηφία τους δέν εἶναι πιά δεξιοί.

Α: Ὑπάρχει ἕνα χάσμα ἀνάμεσα στήν πολιτική καί στήν κοινωνική συνείδηση, κατά κάποιο τρόπο. Συχνά συνυπάρχει ἕνας ριζοσπαστισμός μέ μιά συντηρητική ἐκλογική συμπεριφορά.

Ε: Ἄς μήν ξεχνᾶμε ὅτι τόν ἐμφύλιο πόλεμο τόν ἐκμεταλλεύονται πολιτικά οἱ δεξιοί. Ἡ προπαγάνδα αὐτή ἐπηρεάζει ἀκόμα σέ ἀρκετό βαθμό καί τόν ἐργάτη. Πάντως μετά ἀπό τόν ἀγώνα μας παρουσιάστηκε νομίζω κάποια ἀλλαγή σ' αὐτούς πού λέμε δεξιούς. Ἔχουμε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Γ: Ἕνα 30% ἀπ' αὐτούς τούς κερδίσαμε. Στή 48ωρη ἀπεργία τοῦ Μάη εἴχαμε 99% συμμετοχή.

Α: Καί κάτι ἄλλο. Στίς ἐκλογές κατέβηκαν δυό ψηφοδέλτια, καί τά δύο ἀριστερά. Αὐτό τό ξέραν ὅλοι, καί τούς ψήφισαν. Ἄλλωστε τό διοικητικό συμβούλιο δέν κρύβει τήν τοποθέτησή του. Βέβαια στίς 21 Ἀπρίλη, ὅταν φωνάζαμε ἔξω οἱ Ἀμερικάνοι, μερικοί εἶπαν τί σχέση ἔχουμε ἐμεῖς κ.λπ. Μέ τό νόμο τοῦ Λάσκαρη ἀντέδρασαν δυό τρεῖς τόν πρῶτο καιρό γιατί πολιτικοποιούσαμε τήν κινητοποίηση, ἀλλά παρ' ὅλα αὐτά εἶναι σίγουρο πώς ὁ κόσμος δέν ἀντιδρᾶ ἀρνητικά. Στό βαθμό πού 'χουμε νά κάνουμε μέ πολιτικοποίηση κι ὄχι μέ κομματικοποίηση.

ΑΝΤΙ: *Ποιές ἐπιπτώσεις εἶχε ὁ ἀγώνας στίς σχέσεις ἀνάμεσά σας; Βλέπετε δυνατό νά ἀναπτυχθεῖ σιγά-σιγά, μέ βάση*

τό ἐργοστάσιο, ἡ ἑνότητα τῶν ἐργαζομένων;

Z: Ὁπωσδήποτε τώρα τά προβλήματα τοῦ διπλανοῦ μας ἀρχίζουν νά γίνονται καί δικά μας. Πρωτύτερα οὔτε κάν γνωρίζαμε ποιός δούλευε στή διπλανή αἴθουσα. Μέ τήν ἀπεργία γνωριστήκαμε ὅλοι, ὁ φόβος τοῦ προδότη ἔφυγε, ὁ καθένας ξεκαθάρισε τή θέση του. Τώρα πιά ἔχουν δημιουργηθεῖ παρέες ἀπό δῶ μέσα.

A: Ἐδῶ θέλω νά παρατηρήσω πώς ὅλ' αὐτά πού λέγονται ἀντανακλᾶνε πιστά τήν κατάσταση τήν ἐπόμενη τῆς ἀπεργίας. Βέβαια οἱ σχέσεις ἀνάμεσά μας, ἀλλά καί ἡ στάση μας ἀπέναντι στόν ἐργοδότη, τόν ἐπιστάτη κ.λπ., φανερά ἄλλαξαν μετά τήν ἀπεργία. Δύσκολο εἶναι νά διατηρηθεῖ ἕνα μεγάλο μέρος ἀπ' ὅλα αὐτά. Ὅλοι λέμε ὅτι θά τά πετύχουμε μέ συνεχή ἀγώνα, ἀλλ' αὐτό εἶναι μιά κουβέντα. Τό θέμα εἶναι νά τό κάνουμε συγκεκριμένο, καί δέν ἔχουμε ἀκόμη ἀρκετή πεῖρα. Πάντως πρός αὐτή τήν κατεύθυνση δουλεύουμε: Πῶς θά ὀργανώσουμε κάτι ὥστε νά μή γυρίσουμε στήν παλιά κατάσταση. Νά μή φθαροῦν σιγά-σιγά ὅσα μέ τόσο κόπο καταχτήσαμε.

ANTI: *Στήν ἐφημερίδα σας μιλᾶτε γιά ἐπίδομα παραγωγῆς στούς ἐσωτερικούς μεταφορεῖς. Πιστεύετε ὅτι τέτοια πρίμ βοηθᾶνε τήν ἑνότητα τῆς ἐργατικῆς τάξης;*

E: Τό πρίμ σάν θεσμός εἶναι ἀντεργατικός. Φέρνει ἀνεργία σέ πολλούς ἐργάτες, καί ἀντιθέσεις μέσα σ' ἕνα ἐργοστάσιο...

Z: Τελικά ὁ ἐργοδότης ἀντί νά καταπιέζει τόν ἐργάτη τόν κάνει νά καταπιέζει ὁ ἴδιος τόν ἑαυτό του.

Δ: Ἄν ἐπιμείναμε, ἐμεῖς οἱ ἐσωτερικοί μεταφορεῖς, στό ἐπίδομα, εἶναι γιατί τό παίρνουν τά ὑπόλοιπα τμήματα. Ἔτσι ἀναγκαζόμαστε νά τούς ἀκολουθοῦμε στό ρυθμό τους χωρίς νά ἀμειβόμαστε ἀνάλογα. Πιστεύουμε πάντως ἀκράδαντα ὅτι τό πρίμ εἶναι θεσμός ἀντεργατικός.

ANTI: *Δηλαδή στόχος πρέπει νά 'ναι νά ἐξισωθεῖ τό πρίμ παντοῦ καί μετά νά ἐνσωματωθεῖ στό μισθό. Νά πάψει δηλαδή νά ὑπάρχει.*

E: Ἀκριβῶς. Αὐτός εἶναι ὁ στόχος. Πάντως ὁ κόσμος γενικά ἔχει καταλάβει ὅτι τό πρίμ εἶναι ἕνας εὔσχημος τρόπος ἐκμετάλλευσης κι ἀπόδειξη ὅτι σ' ἐμᾶς, στή συναρμολόγηση, ὅπου τό πρίμ εἶναι ὁμαδικό, βγάζουν 30% ὑπερπαραγωγή γιά νά τό πάρουν καί μετά σταματᾶνε. Ἔστω κι ἄν τούς μένει ἐλεύθερη ὥρα. Ἔχουν ἀντιληφθεῖ ὅτι ἡ ὑπερβολική προσπάθεια τελικά δέν τούς συμφέρει, χώρια ὅτι θά ὁδηγήσει σέ ἄνοδο τῆς νόρμας.

Z: Σ' ἐμᾶς τούς πρεσαδόρους, πού ἔχουμε ἀτομικό πρίμ, δέ συμβαίνει τό ἴδιο. Ἡ συναρμολόγηση δουλεύει μ' ἕνα ρυθμό πιό ἄνετο. Ὅταν τό πρίμ εἶναι ἀτομικό, ὁ συντονισμός εἶναι πιό δύσκολος.

ANTI: *Πιστεύω ὅτι ἀπό δῶ κι ἐμπρός ἡ ἐργοδοσία θά προσπαθήσει ν' ἀνακτήσει τά χαμένα μέ διάφορους τρόπους. Εἴτε τσακίζοντας τό σωματεῖο, μέ τή βοήθεια τοῦ διαβόητου 330/76, εἴτε προσπαθώντας ν' αὐξήσει τήν παραγωγή, ἀνεβάζοντας τούς ρυθμούς ἐργασίας, τίς ὑπερωρίες κ.λπ. Νομίζετε ὅτι τό σωματεῖο καί οἱ ἐργαζόμενοι εἶναι σέ θέση ν' ἀντιμετωπίσουν ὅλους αὐτούς τούς ἐλιγμούς;*

Γ: Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μέ τό τέλος τῆς ἀπεργίας ὅλοι οἱ ἐργάτες ἔπεσαν μέ τά μοῦτρα στίς ὑπερωρίες. Ἐμεῖς δέ θέλαμε νά τούς σταματήσουμε, γιατί ὑπῆρχαν, ὅπως εἶναι φυσικό, μεγάλες οἰκονομικές ἀνάγκες. Αὐτό ὅμως πρέπει τώρα πιά νά σταματήσει.

B: Ἡ ἐργοδοσία θά χτυπήσει ὁπωσδήποτε. Τό πρόβλημα εἶναι νά μή μᾶς πιάσει στόν ὕπνο. Πρέπει νά ἐπαγρυπνοῦμε.κι αὐτό θά τό ἐπιδιώξουμε μέ πολλούς τρόπους. Μέ συχνές συνελεύσεις, μέ καλλιτεχνικές ἐκδηλώσεις, μέ ἐκδρομές. Γιά ὅλα αὐτά ὑπάρχει ἐπιτροπή. Αὐτή τή στιγμή βέβαια μέσα στήν ΙΖΟΛΑ παρουσιάζεται μιά κάμψη. Ἴσως εἶναι φυσικό μετά ἀπό 67 μέρες ἀπεργία. Ὁ κόσμος κουράστηκε καί μέχρι κάποιο βαθμό ἐκτονώθηκε. Ἀκριβῶς τώρα διαλέγει ἡ ΙΖΟΛΑ νά χτυπήσει, καί μάλιστα τούς ἀπομονωμένους στά κεντρικά γραφεῖα, στήν ὁδό Μητροπόλεως, ὅπου βρίσκονται 15-20 ἄτομα. Πάντως κι αὐτό τό ἀντιμετωπίσαμε. Κατάλαβαν ὅτι ἄν προχωροῦσαν στίς ἀπολύσεις θά 'χαν καί ἀπεργία γιά ἐπαναπρόσληψη. Ἔτσι τίς ἀνακαλέσαν.

ANTI: *Δεχόμαστε λοιπόν ὅτι ὑπάρχει ἕνα πρόβλημα ἐπαγρύπνησης. Πῶς βλέπετε αὐτό τό πρόβλημα σέ σχέση μέ τούς ὑπόλοιπους ἐργατικούς χώρους καί πιό πολύ τοῦ ἴδιου κλάδου; Ὑπάρχει ἕνα «συντονιστικό» ἐργοστασιακῶν σωματείων πού περιλαμβάνει καί τά σωματεῖα τῆς ΠΙΤΣΟΣ, ΙΤΤ καί ἄλλα. Βλέπετε προοπτική ἐξέλιξης σ' αὐτό, δηλαδή σέ μιά συσπείρωση ἔξω ἀπό τούς κατεστημένους συνδικαλιστικούς φορεῖς;*

B: Αὐτό τό συντονιστικό ἔχει στόχο τήν προώθηση τοῦ ἐργοστασιακοῦ συνδικαλισμοῦ, νά βοηθηθοῦν οἱ χῶροι ὅπου ἀκόμη δέν ὑπάρχει σωματεῖο, καί φυσικά τίς συντονισμένες κινήσεις ὅσων σωματείων λειτουργοῦν κιόλας. Θεωροῦμε ἀπαραίτητο ἕνα τέτοιο συντονισμό.

ANTI: *Ἐδῶ βρίσκονται ἀντιπρόσωποι ἀπό ἀρκετά τμήματα. Συνοπτικά θά μπορούσατε νά μοῦ ἀναφέρετε μερικά βασικά προβλήματα πού παρουσιάζονται ἀνά τμῆμα; Ἄς ποῦμε ἀνθυγιεινές συνθῆκες, ἐντατικοί ρυθμοί, ἀτυχήματα.*

Δ: Ὑπάρχουν τέτοια προβλήματα, ἀλλοῦ λιγότερα, ἀλλοῦ περισσότερα. Σ' ἐμᾶς τούς ἐσωτερικούς μεταφορεῖς ὑπάρχει θέμα ρυθμοῦ δουλειᾶς, εἰδικά τώρα μέ τίς ὑπερωρίες.

ANTI: *Ὅλ' αὐτά τά προβλήματα τά ἀντιλαμβάνεται ὁ κόσμος, τόν ἀπασχολοῦν;*

B: Στήν πλειοψηφία του νομίζω ναί.

E: Ὄχι δέν ἔχω τήν ἴδια γνώμη. Ἀλλά σιγά-σιγά νομίζω ὅτι θά γίνει ἡ ἀναγκαία ζύμωση.

ANTI: *Εἶναι μέσα στίς ἐπιδιώξεις σας νά μιλιέται γενικά ἡ παραγωγική διαδικασία, οἱ ἐπιπτώσεις της πάνω στούς ἐργαζόμενους;*

A: Ναί ἀλλά βρίσκονται ἀκόμη σέ πολύ θεωρητικό ἐπίπεδο στά μυαλά μερικῶν ἀπό μᾶς. Γιά τήν πλειοψηφία μπαίνει αὐτή τή στιγμή τό θέμα νά μειωθεῖ ὁ χρόνος ἐργασίας, ὥστε νά αὐξηθεῖ αὐτόματα τό ὡρομίσθιο, παρά νά κατέβει ἡ παραγωγή γιά νά κατέβει καί μόνο. Ὁ κόσμος πρέπει νά ὡριμάσει ἀκόμη περισσότερο πολιτικά γιά νά δεχτεῖ καί νά προωθήσει τέτοια αἰτήματα. Πάντως, σιγά-σιγά φροντίζουμε νά τόν προετοιμάσουμε. Ἔνδειξη γι' αὐτό εἶναι ἡ ὕλη τοῦ τρίτου τεύχους τῆς ἐφημερίδας μας, ὅπως σχεδιάζεται.

ANTI: *Μέσα ἀπό ὁποιοδήποτε κανάλι ποιό θά 'ταν τό πιό σημαντικό μήνυμα ἀπό τόν ἀγώνα σας, τό ὁποῖο θά θέλατε ὁπωσδήποτε νά μεταδώσετε στήν ὑπόλοιπη ἐργατική τάξη;*

B: Θά θέλαμε νά ἐπιμείνουμε γενικά στό θέμα τῆς σωστῆς ὀργάνωσης. Καί σάν κύριο συντελεστή αὐτῆς τῆς ὀργάνωσης ἐμεῖς βλέπουμε τούς ἀντιπροσώπους τῶν τμημάτων. Ἐπίσης πολύ θετική ἐμπειρία ἦταν γιά μᾶς ἡ ἐπιλογή πού κάναμε γιά ἀνοιχτές διαδικασίες, τά «ἀνοιχτά χαρτιά» πού λέμε στήν ἐφημερίδα μας. Δηλαδή τόν διαρκή αὐτό διάλογο καί τήν ἀμοιβαία πληροφόρηση ἀνάμεσα στό Δ.Σ. καί τόν κόσμο. Κι αὐτό πάλι συνδέεται ἄμεσα μέ τόν θεσμό τῶν ἀντιπροσώπων. Ἕνα ἄλλο θέμα εἶναι ἡ μυστικότητα στό ξεκίνημα. Χωρίς αὐτή κινδυνεύουμε νά ἀρχίζουμε πάντα ἀπό τήν ἀρχή.

E: Μέ τό τέλος ἑνός ἀγώνα παραμένουν πολλά προβλήματα, τά ὁποῖα πρέπει ἀπό πρίν νά τά προβλέπουμε. Ὅπως τό ζήτημα τῶν ὑπερωριῶν πού ἀντιμετωπίζουμε τώρα. Πρέπει νά μάθει ὁ κόσμος νά μήν ἀγωνίζεται μόνο γιά τό πενηντάρικο πού αὔριο ἐξανεμίζεται. Ὁ ἴδιος ὁ ἐργοδότης αὐξάνει ἀμέσως τίς τιμές τῶν προϊόντων του.

ANTI: *Ἀπ' ὅ,τι ξέρω ΙΖΟΛΑ, ΠΙΤΣΟΣ, ΕΣΚΙΜΟ ἔχουν φτιάξει τράστ.*

B: Ναί, καί ἐνάντια σ' αὐτό σκοπεύουμε νά φτιάξουμε μιά ὁμοσπονδία ἐργατῶν ἠλεκτρικῶν συσκευῶν, μέ στόχο τή συσπείρωση καί τήν ἀπό κοινοῦ προώθηση τῶν αἰτημάτων. Σάν ἰδέα μπαίνει γιά μελλοντικά καί κάποιος ἔλεγχος ὁρισμένων ἰσχυρισμῶν τῶν ἐργοδοτῶν, ὅτι τάχα αὐξήθηκαν τά ἔξοδα, γι' αὐτό ἀνεβάζουν τίς τιμές κ.λπ. Πάντως αὐτά εἶναι ἀκόμη σκέψεις.

A: Νομίζω ὅτι πρίν ἀπό τά εἰδικότερα θέματα πού ἀνέπτυξαν οἱ συνάδελφοι, καί τό δικό μας μεγάλο μήνυμα πρός ὅλους τούς ἐργαζόμενους εἶναι ἡ ἀποτελεσματικότητα τοῦ ἐργοστασιακοῦ συνδικαλισμοῦ. Ἀποδείχτηκε ὅτι ἡ ἑνότητά μας ἑδραζόταν πάνω σέ ἀντικειμενική βάση: τόν κοινό ἐργοδότη, τίς ἴδιες συνθῆκες δουλειᾶς, τή διαρκή συνύπαρξη στόν τόπο δουλειᾶς. Τό σωματεῖο δέν εἶναι κάτι τό ἀφηρημένο μέ γραφεῖα καί τηλέφωνο, ἀλλά βρίσκεται στόν τόπο τῆς δουλειᾶς συνεχῶς. Εἶναι ἡ μόνη ἀποτελεσματική μορφή συσπείρωσης τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἕνα πρῶτο βῆμα ἀπαραίτητο γιά ν' ἀκολουθήσουν ὅλα τ' ἄλλα.

■

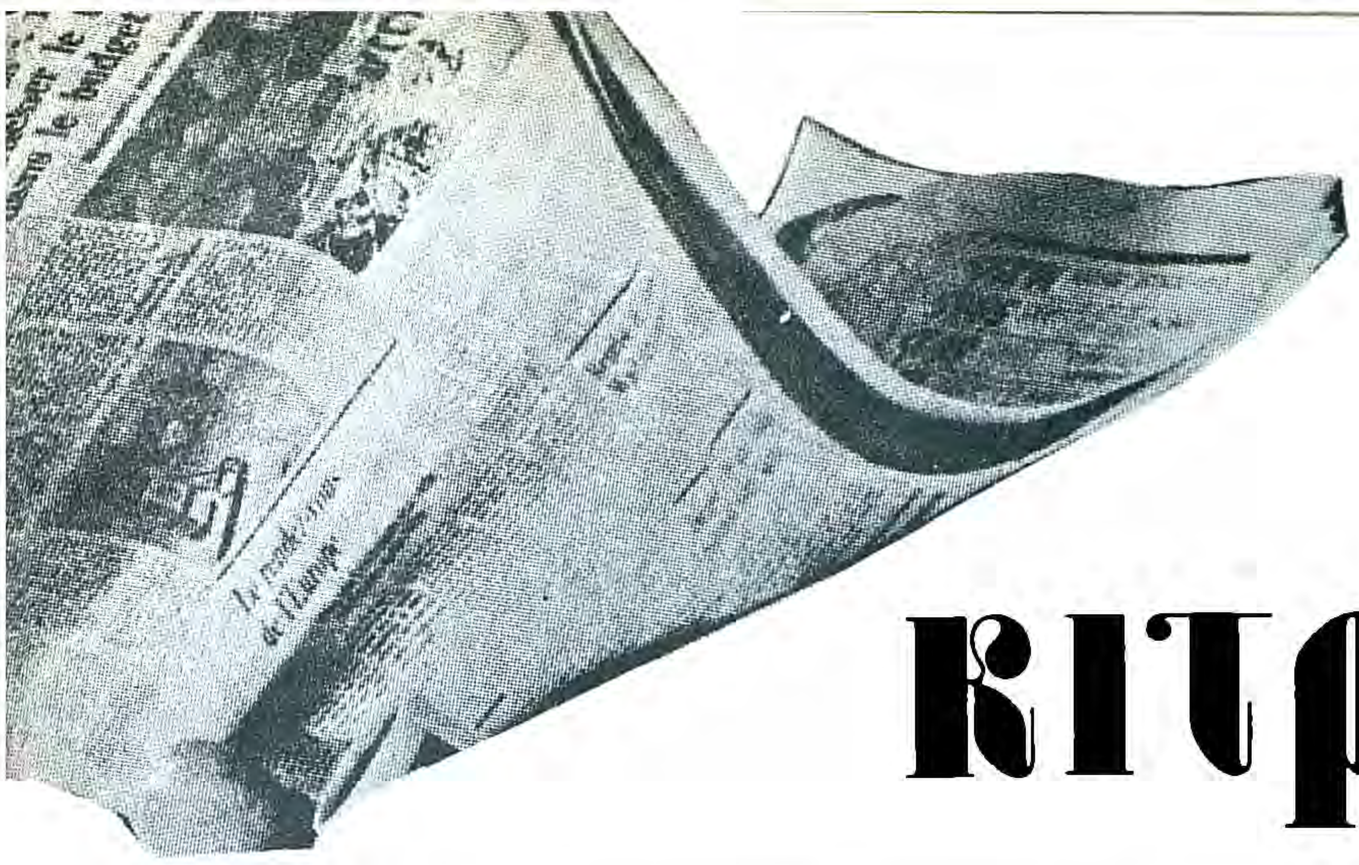

Τοῦ Νίκου Σκούφου

κιτρινισμος

ΕΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΠΑΝΕ πάνω ἀπὸ 80 χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ἡ ἐφημερίδα «New York World» τοῦ Τζότζεφ Πούλιτζερ δημοσίευε στὰ τέλη τοῦ 1894 τὴν εἰκονογραφημένη σειρὰ «τὸ κίτρινο παιδί», ποὺ εἶχε ἀποδειχθεῖ ἀμέσως ἰδιαίτερα ἐμπορική, ἀφοῦ εἶχε αὐξήσει ἀστραπιαῖα τὴν κυκλοφορία της κατὰ 50%. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶχε ἐξωθήσει τότε τὴ βασικὴ ἀνταγωνίστριά της «New York Journal» τοῦ Οὐΐλλιαμ Χὴρστ στὸ νὰ δημοσιεύσει κι ἐκείνη ἀμέσως καὶ ταυτόχρονα τὴν ἴδια σειρά, μὲ τὰ ἴδια ἀκριβῶς ἐπεισόδια. Καὶ ὄχι μόνο εἶχε κατορθώσει μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ συγκρατήσει τὸ ἀναγνωστικό της κοινό, ἀλλὰ καὶ ἔγινε μέσα στὸ 1895 (μετὰ καὶ ἀπὸ διάφορες ἄλλες ἐξορμήσεις) ἡ πρώτη ἐφημερίδα στὸν κόσμο ποὺ ἡ ἡμερήσια κυκλοφορία της ξεπέρασε τὶς 100 χιλιάδες φύλλα.

● Ἔτσι γεννήθηκε μιὰ νέα κατηγορία ἐφημερίδας, ὁ λεγόμενος «τύπος à un cent» (1), καὶ ἄρχισε ἔκτοτε μιὰ ἄλλη ἐποχή, ποὺ ἔδωσε στὸν παγκόσμιο τύπο ἐντελῶς καινούργιες προοπτικὲς καὶ διαστάσεις, καθὼς τὸν ἀνέδειξε στὸν σημαντικότερο παράγοντα στὴ διαμόρφωση τῶν γενικῶν πεποιθήσεων τῶν λαῶν, στὴ διαμόρφωση δηλαδὴ τῆς κοινῆς γνώμης.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ὅμως ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ἔμεινε θεμελιακὰ καὶ λειτουργικὰ σημαδεμένη ἀπὸ τὸν παράδοξο ἐκεῖνο καὶ ἰδιαίτερα ὀξὺ ἀνταγωνισμὸ τῶν δύο ἀμερικάνικων ἐφημερίδων. Γιατὶ ἀπὸ τὸν τίτλο τῆς σειρᾶς, ποὺ ἀποτέλεσε τὸ ἀρχικὸ ἀντικείμενό του, πῆρε τ' ὄνομά του καὶ ἕνα νέο φαινόμενο, ποὺ γεννήθηκε ἀναπόσπαστα μαζὶ μὲ τὶς ἐφημερίδες τῆς μεγάλης κυκλοφορίας: Τὸ φαινόμενο τοῦ «κιτρινισμοῦ», ποὺ ἰσοπέδωσε τοὺς κανόνες τῆς δημοσιογραφικῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς καὶ ἔβαλε σὲ ἀναθεώρηση ὅλες τὶς θεωρίες γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀποστολή, τὴ λειτουργία καὶ τὴν πράξη τοῦ παγκόσμιου τύπου.

ΣΗΜΕΡΑ στὴν παγκόσμια ὁρολογία, μετὰ ἀπὸ διάφορες φάσεις καὶ χρονικὰ στάδια, «κιτρινισμὸς» ἔχει ἐπικρατήσει νὰ λέγεται ἡ γενικὴ ἐκείνη δημοσιογραφικὴ τάση, ποὺ θεωρητικὰ μπορεῖ νὰ παρατηρηθεῖ σὲ κάθε εἴδους ἔντυπο, ἀρκεῖ ν' ἀνταποκρίνεται καὶ στὰ δυὸ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ κλασικοῦ του ὁρισμοῦ (2), σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα:

α) ἔχει κίνητρα καθαρὰ ἐμπορικά, καὶ μάλιστα κερδοσκοπικὰ καὶ β) λειτουργεῖ καὶ ἐπιδρᾶ ἐντελῶς ἀρνητικά, κάτω ἀπὸ πολλὲς ἔννοιες, στὸ ὁποιο ἐπίπεδο τοῦ ἀναγνωστικοῦ του κοινοῦ.

ΑΠΟ τὸν ὁρισμὸ αὐτὸ εἶναι φανερὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δυὸ πράγματα:

1) Ὅτι μέσα ἀπὸ τὴν πρακτικὴ τῆς σύγχρονης εἰκόνας τοῦ παγκόσμιου τύπου, ὁ ὅρος κιτρινισμὸς στέκεται πιὸ πάνω ἀπὸ τὴ γενικὴ διάκριση τῶν ἐφημερίδων σὲ «σοβαρὲς» καὶ «λαϊκές». Κι ὅσο γιὰ τὶς πρῶτες, γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο ὀνομάζονται ἔτσι, γιατὶ ἀποφεύγουν κάθε τι ποὺ θὰ κατέβαζε τὸ ἐπίπεδό τους, κι ἐπομένως καὶ τὸν κιτρινισμό. Τίποτα ὅμως δὲν ἀποκλείει, καὶ ἰδιαίτερα ἡ φύση τοῦ φαινόμενου, ὅπως θὰ ἐκτεθεῖ πάρα κάτω, τὴν ἐπίδοση καὶ αὐτῶν τῶν ἐφημερίδων στὸν κιτρινισμό, καθὼς μάλιστα ἡ «σοβαρὴ» αὐτὴ προσωπικότητά τους ἐξαρτᾶται βασικὰ ἀπὸ τὴ βούληση ἑνὸς συνήθως ἀτόμου, τοῦ ἐκδότη τους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὰ ὅρια ἀνάμεσα στὶς «λαϊκὲς» καὶ τὶς «κίτρινες» ἐφημερίδες εἶναι στὴν ἐποχή μας ἰδιαίτερα δυσδιάκριτα, κύρια γιατὶ ἡ ἔννοια τοῦ κιτρινισμοῦ οὔτε στατικὴ οὔτε κλασαρισμένη μπορεῖ νὰ εἶναι σήμερα. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ θεμελιακὰ μπορεῖ νὰ βοηθήσει στὴ διαφοροποίηση αὐτὴ εἶναι τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ πιὸ πάνω ὁρισμοῦ καὶ μὲ τὴν ἔξης ἔννοια: ἡ «λαϊκὴ» ἐφημερίδα μπορεῖ συνήθως νὰ μὴν προσφέρει πολλὰ στὸ κοινό της, χωρὶς ὅμως καί νὰ τὸ «προσβάλλει» ἀπαραίτητα. Τὸ κίτρινο φύλλο, ἀντίθετα, ἔχει ἀπὸ τὸν ὁρισμό του (καὶ τὴ φύση του) μόνο ἀρνητικὲς ἐπιπτώσεις γιὰ τοὺς ἀναγνῶστες του.

2) Ὅτι ὁ κιτρινισμὸς στὴ φύση του συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ γενικότερη λειτουργικὴ ὑποδομὴ τοῦ τύπου, ὅπως αὐτὴ διαγράφεται μέσα στὶς νεώτερες ἀστικὲς κοινωνίες, ἀπὸ τότε ποὺ στὴν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας προστέθηκε τὸ στοιχεῖο τῆς ἐμπορικῆς ἐπιχείρησης. Τὸ πόσο στενὴ εἶναι αὐτὴ ἡ σύνδεση φαίνεται καθαρότερα ἀπὸ μιὰ ἀναδρομὴ στὶς συνθῆκες τῆς γέννησης τοῦ κιτρινισμοῦ, ὅπως ἀκριβῶς διαγράφονται τὴ συγκεκριμένη χρονικὴ καὶ τοπικὴ στιγμὴ τῆς πρώτης του ἐμφάνισης.

ΚΙ ΑΥΤΟ, γιατὶ τὰ σπουδαῖα οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ γεγονότα ποὺ συντελοῦντο στὰ τέλη τοῦ προηγούμενου αἰώνα στὶς ΗΠΑ (καὶ προοιώνιζαν τὶς νέες παγκόσμιες ἐξελίξεις) εἶχαν ἐπηρεάσει ἄμεσα καὶ σ' ὅλο της τὸ πλάτος τὴ δημόσια ζωὴ τῆς χώρας καὶ φυσικὰ καὶ τὸν τύπο. Ἡ ὁλοκλήρωση τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης σὲ πρῶτο στάδιο, οἱ νέες προοπτικὲς καὶ ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις τοῦ ἀμερικανικοῦ ἔθνους ἰδιαίτερα μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἐμφύλιου πόλεμου, τὰ πολλαπλὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα ποὺ ὁδήγησαν στὸν συγκεντρωτισμὸ τῆς οἰκονομίας, τὸ ἀποικιακὸ φαινόμενο καὶ ὅλα τ' ἄλλα, ποὺ χαρακτηρίζουν τὶς ΗΠΑ μεταξὺ 1850 - 1910, εἶχαν ἄμεση σχέση μὲ τὶς μεγάλες, σχεδὸν ἐπαναστατικὲς ἀλλαγὲς ποὺ σημειώθηκαν στὸν τύπο τὴν ἴδια περίοδο καὶ μάλιστα σὲ τρία βασικὰ ἐπίπεδα: τὸ καθαρὰ τεχνολογικό, τὸ καθαρὰ οἰκονομικὸ καὶ τὸ πολιτικοκοινωνικό. Ἔτσι οἱ μεγάλες τεχνολογικὲς ἐπιτυχίες τόσο στὴν ἔκδοση καὶ τὴν ἐκτύπωση (τελειότερες μηχανὲς ποὺ ἐπέτρεψαν τὴν αὔξηση τοῦ «τιράζ») ὅσο καὶ στὰ μέσα συγκοινωνίας (ποὺ ἐπέτρεψαν τὴν κατὰ τόπο αὔξηση τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ), ἀπετέλεσαν πολὺ δελεαστικοὺς παράγοντες ποὺ τράβηξαν ἀμέσως τὴν προσοχὴ τῶν διαφόρων κεφαλαιούχων ποὺ ἀναζητοῦσαν τότε στὶς ΗΠΑ νέες ἐπικερδεῖς ἐπιχειρήσεις γιὰ τὶς ἐπενδύσεις τους. Καὶ ἡ σχεδὸν ἀπότομη συσσώρευση κεφαλαίων στὶς ἐκδοτικὲς ἐπιχειρήσεις ποὺ ἀκολούθησε, ὁδήγησε σὲ δυὸ βασικὰ ἀποτελέσματα ποὺ κατάργησαν τὰ παλιὰ δεδομένα καὶ

ἄνοιξαν νέα περίοδο στὸν ἀμερικάνικο καὶ ἀργότερα (μὲ τὴ μεταφύτευση στὴν Εὐρώπη καὶ ἀλλοῦ τῶν ἴδιων παραγόντων) τὸν παγκόσμιο τύπο:

● Πρῶτα, ἔβαλαν τὴν ἔκδοση μιᾶς ἐφημερίδας σὲ ἐντελῶς νέα βάση, καθαρὰ ἐμπορική, μεταθέτοντας πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ τοὺς ἀνταγωνισμοὺς τῶν ἐφημερίδων.

ΓΙΑΤΙ μέχρι τότε ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἵδρυση μιᾶς ἐφημερίδας ἦταν παραδοσιακὰ συνδεδεμένη μὲ κάποια μορφὴ κοινωνικοῦ προβληματισμοῦ, κοινωνικῆς ἔκφρασης ἢ κοινωνικοῦ ἀγώνα, ἐνῶ οἱ ἀνταγωνισμοὶ μεταξὺ τῶν ἐφημερίδων εἶχαν κι αὐτοὶ περισσότερο πολιτικοκοινωνικὸ χαρακτήρα (ἡ τυπογραφία γεννήθηκε στὴν Εὐρώπη κατὰ τὴν Ἀναγέννηση καὶ ὁ τύπος, ποὺ ἀνδρώθηκε στὸν Διαφωτισμό, εἶχε συνδεθεῖ ἀπόλυτα μὲ τὶς ἐπαναστατικὲς προοπτικὲς τῆς ἀστικῆς τάξης). Ἡ σχεδὸν ἀπότομη εἴσοδος, ὅμως, στὸν δημοσιογραφικὸ χῶρο πολλῶν ἀνθρώπων, ποὺ μάλιστα κατέλαβαν τὶς νευραλγικότερες θέσεις (ἐκδότες καὶ ὄχι σπάνια διευθυντές), μὲ ἄλλη προέλευση, ἀντιλήψεις καὶ κοσμοθεωρία, παραμέρισε ὁποιαδήποτε παλιὰ καταβολὴ καὶ ἔβγαλε στὴν ἐπιφάνεια τῆς ἐκδοτικῆς ἐπιχείρησης τῆς ἐφημερίδας σὰν βασικὴ καὶ κύρια πλευρὰ τὴν ἴδια τὴ δική τους ἰδιότητα καὶ τὴ φύση τὴν ἐμπορική.

● Μετά, ἀπώτερο ἀποτέλεσμα τῆς συσσώρευσης μεγάλων κεφαλαίων στὶς ἐκδοτικὲς ἐπιχειρήσεις ἦταν καὶ ἡ λεγόμενη «συγκέντρωση τοῦ τύπου», ἡ δημιουργία μονοπωλίων δηλαδή, ποὺ ἀκολούθησε ἄλλωστε τὴ γενικότερη οἰκονομικὴ τάση τῆς ἐποχῆς.

ΕΙΔΙΚΑ, ὅμως, στὸν τύπο ἡ τάση αὐτὴ εἶχε πολὺ σοβαρὲς συνέπειες καὶ περιορισμοὺς στὸ πεδίο τοῦ δικαιώματος τῆς ἔκφρασης καί, γενικότερα, τῆς ἐνημέρωσης(3). Γιατί, μπροστὰ στὸν ἐξαντλητικὸ ἀνταγωνισμὸ μὲ τὰ μεγάλα ἐκδοτικὰ συγκροτήματα, οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς μικρὲς σὲ κεφάλαια καὶ δυνατότητες (τοπικὲς συνήθως) ἐφημερίδες ἀναγκάστηκαν ἢ νὰ κλείσουν ἢ νὰ ἑνωθοῦν μεταξύ τους. Ἔτσι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδιδόμενων ἐφημερίδων (στὶς ΗΠΑ) μειώθηκε μέσα σὲ ἐλάχιστα χρόνια στὸ μισό, ἀλλὰ καὶ οἱ οἰκονομικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἵδρυση καὶ τὴν ἐπιβίωση μιᾶς νέας ἐφημερίδας γίνονταν σταδιακὰ ὁλοένα πιὸ περίπλοκες καὶ ἀπλησίαστες γιὰ τοὺς πολλούς.

ΓΙ' ΑΥΤΟΥΣ τοὺς λόγους, λοιπόν, καὶ μ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν τρόπο συντελέστηκε ἡ μεγάλη ἀλλαγὴ πρῶτα στὸν ἀμερικάνικο καὶ μετὰ στὸν εὐρωπαϊκὸ τύπο (ποὺ ἀκολούθησε πολὺ γρήγορα τὰ ἴχνη τοῦ πρώτου). Ἀπὸ ἐδῶ κι ἐμπρὸς καὶ σὲ ἄμεση ἐξάρτηση ἀπὸ τὶς μεγάλες κυκλοφορίες (τὸν κεντρικὸ στόχο τῆς ἐμπορικοποίησης τοῦ τύπου), ἄρχισαν νὰ σημειώνονται βαθιὲς μεταβολὲς στὴ λειτουργικὴ θέση τῶν μεγάλων συγκροτημάτων μέσα στὶς νεώτερες ἀστικὲς κοινωνίες. Μεταβολές, ποὺ κεντρικὰ ὁριοθετήθηκαν ἀπὸ τὴ σπουδαία δύναμη (κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ) ποὺ ἀπόκτησαν οἱ ἐφημερίδες αὐτὲς σὰν πρωτεύοντες παράγοντες γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης (παράλληλη καθιέρωση τοῦ ὅρου «μαζικὰ μέσα ἐνημέρωσης», καὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ «τέταρτη ἐξουσία»). Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ὀξύτατους ἀνταγωνισμούς τους, ποὺ γίνονταν γι' αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς κυκλοφορίες. Σὲ τέτοιο μάλιστα σημεῖο οἱ δυὸ αὐτὲς ἔννοιες, τῆς μεγάλης κυκλοφορίας καὶ τοῦ ἰδιόμορφου ἀνταγωνισμοῦ, ἦταν συνδεδεμένες μεταξύ τους, ὥστε στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰώνα αὐτοῦ οἱ ὅροι «presse à un cent» καὶ «κίτρινο φύλλο» ἦταν ταυτόσημοι.

● Ἔτσι εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ πιὸ καθοριστικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴ γέννηση καὶ πάρα πέρα τὴ φύση τοῦ κιτρινισμοῦ ἦταν ἡ ἐμπορικὴ ἰδιότητα, ποὺ πραγματικὰ καὶ νομικὰ προστέθηκε στὴν ὕπαρξη τῆς σύγχρονης μεγάλης ἐφημερίδας. Μιὰ ἰδιότητα ποὺ μετάφερε ἀμέσως καὶ στὸν δημοσιογραφικὸ χῶρο ἕνα χαρακτηριστικὸ φαινόμενο τῶν ἄλλων ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, τὸν λεγόμενο «ἀθέμιτο ἀνταγωνισμό».

ΓΙΑΤΙ μόνο ἔτσι μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὅτι λειτουργεῖ ὁ κιτρινισμὸς καὶ ἀκριβῶς σὰν τέτοιος καταδικάζεται (ἂν καὶ ὅποτε) ἀπὸ τὶς διάφορες πολιτεῖες, ὅταν ξεπερνάει τὰ ἀνεκτὰ γι' αὐτὲς ὅρια καὶ μεταβάλλεται, μὲ ποικίλους τρόπους, σὲ ἐσωτερικὸ ἐχθρό τους. Καὶ σὰν τέτοιος ἀποτελεῖ, πάρα πέρα, καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸ τοῦ νεώτερου ἀστικοῦ τύπου καὶ ἕνα γνήσιο παιδὶ τοῦ καπιταλισμοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο παίρνει τὴν τροφή του καὶ στὸν ὁποῖο τὴν ἐπιστρέφει. Ἄλλωστε, ἡ ὕπαρξη τῶν λεγόμενων «σοβαρῶν» ἐφημερίδων δὲν μπορεῖ νὰ βάλει αὐτὰ τὰ συμπεράσματα σὲ ἀμφισβήτηση, γιατὶ τὰ φύλλα αὐτὰ εἶδαν τὸ φῶς τῆς μέρας σὰν μιὰ ἀντίθετη ἀνάγκη πρὸς τὸν κιτρινισμό, ἀλλὰ καὶ πολὺ μεταγενέστερη ἀπ' αὐτόν. Ἐξ ἄλλου κι αὐτὲς οἱ ἐφημερίδες δὲν παύουν νὰ λειτουργοῦν σὰν ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις, νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ βελτίωση τῆς κυκλοφορίας τους καὶ ν' ἀποφέρουν μεγάλα κέρδη στοὺς ἐκδότες τους. Καθὼς μάλιστα ἡ γενικὴ τους γραμμὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούληση τοῦ ἐκδότη τους, τίποτα δὲν μπορεῖ θεωρητικὰ νὰ ἀποκλείσει τὴν πιθανότητα νὰ ἐπιδοθοῦν κι αὐτὲς κάποτε σὲ κάποιο εἶδος κιτρινισμοῦ.

● Ἂν δὲ δεχτεῖ κανεὶς ὅτι ἡ κοινωνικὴ λειτουργία καὶ ἀποστολὴ τοῦ τύπου εἶναι (ἢ πρέπει νὰ εἶναι) ὁ πλατὺς κοινωνικὸς προβληματισμὸς σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ σωστὴ καὶ ἀντικειμενικὴ πληροφόρηση (4) (ὅπου βέβαια τὸ «σωστὴ» καὶ «ἀντικειμενικὴ» μοιραῖα μπαίνουν σὲ κάποια συγκεκριμένη πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ὀπτικὴ γωνία), τότε ὁ κιτρινισμὸς εἶναι ὁ ἀντίποδας αὐτῆς τῆς λειτουργίας, ὄχι τόσο λόγω τοῦ πολιτικοκοινω-

νικοῦ ἀποπροσανατολισμοῦ ποὺ συχνὰ στὴν πράξη ἐπιχειρεῖ, ἀλλά, βασικά, γιὰ τὴ βαθύτερη ἔλλειψη ὁποιουδήποτε προβληματισμοῦ ποὺ συστηματικὰ καλλιεργεῖται.

ΕΚΤΟΣ ὅμως ἀπ' ὅλα αὐτά, ὁ κιτρινισμὸς παράσυρε στὸν δρόμο του καὶ τὴ δημοσιογραφία μὲ τοὺς δημοσιογράφους σὰν ἐπαγγελματίες. Γιατὶ καὶ ἐδῶ ἡ νέα κοινωνικοοικονομικὴ κατάσταση ποὺ ἐπικράτησε στὴν ἔκδοση μιᾶς ἐφημερίδας κατάργησε πολλὲς παλιὲς ἀντιλήψεις καὶ ἐπέβαλε νέες. Κατ' ἀρχὴν μεταβλήθηκε ἡ ἐπαγγελματικὴ θέση τῶν δημοσιογράφων μέσα στὴν ἐφημερίδα τους, καθὼς καὶ ἡ ἐξάρτησή τους ἀπὸ τὴν ἐργοδοσία ἔγινε μεγαλύτερη ἀπὸ ποτέ, τόσο στὸ καθαρὰ οἰκονομικό, ὅσο καὶ στὸ γενικότερο ἐπαγγελματικὸ ἐπίπεδο. Μετά, οἱ νέες αὐτὲς συνθῆκες ἀφαίρεσαν πολὺ ἀπὸ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐπαγγέλματος σὰν κοινωνικὸ λειτούργημα γιὰ νὰ τὸ μετατρέψουν σὲ ἰδιωτικὴ σχέση ὑπακοῆς στὴ θέληση καὶ βούληση τοῦ ἐκδότη (καὶ μάλιστα ὄχι μόνο στὴν πολιτικὴ ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴ θεματολογία, στὸ στὺλ τῆς γραφῆς καὶ γενικὰ στὸν τρόπο ἐξάσκησης τοῦ ἐπαγγέλματος.) Ἐξ ἄλλου, στὴν ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῶν μεγάλων ἀνταγωνισμῶν καὶ τοῦ ξέφρενου κιτρινισμοῦ (1895 - 1915) ἔχει πολὺ νὰ κάνει μὲ τὶς ἐξελίξεις στὸ δημοσιογραφικὸ ἐπάγγελμα καὶ ἡ ἰσοπέδωση κάθε παραδοσιακῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς καὶ ἡ κατάργηση κάθε στοιχειώδους «δημοσιογραφικῆς δεοντολογίας», ποὺ παρατηροῦντο τότε σὲ μαζικὰ ἐπίπεδα. Γιατὶ οἱ δημοσιογράφοι εἴτε ὑποχρεώθηκαν σὲ νέου εἴδους ρεπορτὰζ ποὺ κοινό τους χαρακτηριστικὸ εἶναι ὁ ἐντυπωσιασμὸς μέχρι καὶ ὁ αἰφνιδιασμὸς τοῦ ἀναγνώστη (ἀπὸ τὸ θέμα καὶ τὸν τρόπο παρουσίασής του), ἐνῶ παράλληλα μπροστὰ καὶ στὴν ἁπλὴ πιθανότητα τῆς αὔξησης τῆς κυκλοφορίας ἔγινε καθεστὼς ἡ δημοσίευση ψεύτικων ἢ ἀνεξακρίβωτων εἰδήσεων. Καὶ μέσα στὰ πλαίσια τῆς δημιουργίας τῶν βαθιῶν (ἀλλὰ καὶ κενῶν) συγκινήσεων στὸ κοινό, ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ δημαγωγία θεωρήθηκε ἀπὸ τὶς βασικὲς προϋποθέσεις τῆς ἐπιτυχημένης ἐφημερίδας καὶ ἡ πορνογραφία ἄρχισε τότε νὰ κάνει τὰ πρῶτα χρυσοφόρα της βήματα.

ΣΤΟ σημεῖο αὐτὸ πολλοὶ Εὐρωπαῖοι εἰδικοὶ στὰ θέματα τοῦ τύπου (οἱ Albert καὶ Terron κι ὁ Gaillard στὴ Γαλλία, ὁ Cassen στὴν Ἀγγλία κ.ἄ.) προσπαθοῦσαν, στὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '50, νὰ δώσουν ἕνα βασικὸ κατάλογο τῶν κυριότερων μορφῶν καὶ τεχνικῶν τοῦ κιτρινισμοῦ, τόσο στὸ ἀπώτερο παρελθόν, ὅσο καὶ στὴ σύγχρονή τους ἐποχή. Παρόλο ποὺ σήμερα ἕνας τέτοιος κατάλογος εἶναι μόνο ἐνδεικτικὸς (γιατὶ ὅπως ἤδη τονίστηκε ὁ κιτρινισμὸς οὔτε στατικὸς οὔτε κλασαρισμένος εἶναι) ἀξίζει νὰ σημειωθοῦν τὰ βασικότερα χαρακτηριστικὰ τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν, ποὺ δίνουν μιὰ ὁπωσδήποτε καλὴ εἰκόνα τῶν μορφικῶν συμπτωμάτων τοῦ κιτρινισμοῦ. Ἔτσι:

α) Ἀκριβῶς γιὰ νὰ ἐντυπωσιάζει τοὺς ὑποψήφιους ἀναγνῶστες του, τὸ κίτρινο φύλλο χρησιμοποιεῖ τὰ μεγάλα κεφαλαῖα (συχνὰ καὶ ἔγχρωμα) ψηφία στὸν κεντρικὸ ἢ καὶ στοὺς ὑπόλοιπους τίτλους του. Σὰν μέτρο τοῦ ἐπιτρεπτοῦ μεγέθους παίρνεται τὸ ὕψος καὶ τὸ πάχος τῶν ψηφίων ποὺ σχηματίζουν τὸ ὄνομα τῆς συγκεκριμένης ἐφημερίδας: τὸ κύριο θέμα δὲν πρέπει νὰ «σκεπάζει» τὸ ὄνομα γιατὶ διαφορετικὰ πρόκειται γιὰ «κραυγαλέο» τίτλο, ποὺ εἶναι τόσο ἐνοχλητικὸς στὸ μάτι, ὅσο καὶ ἡ κραυγὴ στὸ αὐτί.

β) Ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ἐμφάνισης τοῦ κίτρινου φύλλου, εἶναι ἡ πολὺ πλούσια εἰκονογράφηση, τόσο στὴν πρώτη, ὅσο καὶ στὶς ἄλλες σελίδες. Βέβαια τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ συζητήσιμα στὴ σύγχρονη δημοσιογραφία. Γενικὰ ὑπάρχουν δυὸ ἄκρα ἀντίθετα. Αὐτὸ τῆς γαλλικῆς «Μόντ», ποὺ δὲν δημοσιεύει καμιὰ φωτογραφία (καὶ λόγω τοῦ μικροῦ της σχήματος καὶ ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι οἱ φωτογραφίες ἐξαπατοῦν τὸ ἀναγνωστικὸ κοινό). Καὶ τὸ ἄλλο, ποὺ δὲν διστάζει νὰ καλύψει ὅλη τὴν πρώτη σελίδα μὲ μία φωτογραφία. Ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοῦ διεθνοῦς τύπου ἔχει ἀπομονώσει τὰ δυὸ αὐτὰ ἄκρα.

γ) Σὰν βασικότερο σύμπτωμα στὴ θεματολογία σημειώνεται ἡ δημοσίευση εἴδησης κάτω ἀπὸ ἕναν ἐμπορικὸ τίτλο, ποὺ δὲν συμφωνεῖ ἀπόλυτα μὲ τὸ περιεχόμενό της. Παραλλαγὲς αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ ἐντελῶς ψεύτικη εἴδηση, ἡ διαστρέβλωση εἴδησης στὸ περιεχόμενό της κ.λπ. Συνήθως οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς περιπτώσεις αὐτὲς τιμωροῦνται ποινικὰ ἀπὸ τὶς διάφορες νομοθεσίες καὶ περιλαμβάνονται στοὺς καταλόγους τῶν λεγόμενων «ἐγκλημάτων τοῦ τύπου».

ΠΙΟ ΠΕΡΑ, στὴ θεματολογία σημειώνονται καί:

δ) Διάφορα ψευτοεπιστημονικὰ ἄρθρα, ποὺ ἐξάπτουν τὴν περιέργεια, γραμμένα στὸ πόδι καὶ ἀπὸ ἀδαεῖς.

ε) Οἱ διάφορες ἐκστρατεῖες καὶ καμπάνιες σὲ θέματα ποὺ συγκινοῦν τὸ κοινὸ χωρὶς νὰ τοῦ προσφέρουν ἀπολύτως τίποτα (ἐρωτηματολόγια, ἀνεύθυνες «σφυγμομετρήσεις» κ.λπ.).

στ) Ἡ πορνογραφία, κρυφὴ ἢ φανερή, μὲ ἀνάλογη εἰκονογράφηση ἢ χωρὶς αὐτὴν ἢ μόνο μὲ τὴν τελευταία.

ζ) Ἡ μεγάλη προβολὴ φόνων, δυστυχημάτων, καταστροφῶν ἢ ἄλλων σχετικῶν γεγονότων, τῆς κατηγορίας τῶν «διαφόρων» (faits divers) τῆς γαλλικῆς δημοσιογραφίας.

η) Ἡ σκανδαλοθηρία στὴ ζωὴ τῶν διαφόρων γνωστῶν (ἢ καὶ ἀγνώστων) μονάδων τῆς κοινωνίας κ.λπ.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ ὅμως ἀπὸ τὰ ὁποιαδήποτε μορφικὰ συμπτώματα, οἱ σοβαρὲς διαστροφὲς ποὺ σήμανε ὁ κιτρινισμὸς γιὰ τὸν νεώτερο τύπο, μαζὶ καὶ μὲ τὸν ἀρνητικό του ρόλο στὴ διαμόρφωση τοῦ γενικοῦ κοινωνικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀναγνωστῶν του, τὸν ἀναδεικνύουν σὲ μεγάλο δημόσιο κίνδυνο καὶ μάλιστα ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὁποιεσδήποτε πολιτικὲς θέσεις. Ἰδιαίτερα μάλιστα σήμερα, ποὺ ἡ συμβολὴ τοῦ τύπου στὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης εἶναι πιὸ πολὺ ἐνισχυμένη, καθὼς τὸ κοινὸ ἀντιμετωπίζει τὰ ἄλλα (τὰ κρατικὰ) μέσα ἐνημέρωσης (ἀλλοῦ λιγότερο, ἀλλοῦ περισσότερο κι ἄλλοτε δικαιολογημένα καὶ συνειδητά, ἄλλοτε ἐνστικτωδῶς) μὲ φανερὴ δυσπιστία, ἐνῶ ἐμπιστεύεται πολὺ περισσότερο τὶς ἐφημερίδες τῆς προτίμησής του, χωρὶς ὡστόσο νὰ ἔχει ἀλλάξει σὲ τίποτα τὸ οὐσιῶδες ἡ δομὴ καὶ ἡ φύση τῶν περισσοτέρων ἀπὸ αὐτές.

ΑΥΤΟΣ ἄλλωστε ὁ κίνδυνος εἶναι ἕνα γεγονὸς ποὺ καταγγέλλει ὁ Χάινριχ Μπὲλλ στὸ βιβλίο του «Ἡ χαμένη τιμὴ τῆς Κατερίνας Μπλούμ», στηλιτεύοντας τὴν εὐθύνη ἑνὸς «πετυχημένου» ρεπόρτερ στὴν καταστροφὴ τῆς ζωῆς μιᾶς νέας κοπέλας, λίγο πρὶν ἀρχίσει στὴ Γερμανία ἡ δίκη τῶν Μπάαντερ - Μάινχοφ. Καὶ πάρα πέρα: τὴν εὐθύνη ἑνὸς γνωστοῦ δημοσιογραφικοῦ συγκροτήματος τῆς χώρας (τῆς «Μ π ὶ λ ν τ») στὸν πολιτικὸ ἀφιονισμὸ καὶ τὴν ἔλλειψη στοιχειώδους προβληματισμοῦ σὲ μεγάλη μερίδα τῆς γερμανικῆς κοινῆς γνώμης:

> ● «Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος γιὰ τὸ μέλλον τῆς χώρας μου, τόνιζε σὲ πρόσφατη συνέντευξή του ὁ Μπέλλ, εἶναι ὁ τύπος, γιατὶ ὅπως εἶχε μεγάλη εὐθύνη γιὰ τὴν ἄνοδο τοῦ Χίτλερ, ἔτσι καὶ τώρα, ποὺ ἡ γερμανικὴ κοινὴ γνώμη μοιάζει καὶ πάλι νὰ κοιμᾶται, τὸ μόνο ποὺ κάνει, εἶναι νὰ κολακεύει μὲ τὸ ὅραμα τοῦ νέου γερμανικοῦ θαύματος ἕνα λαὸ ποὺ δὲν θέλει νὰ δεῖ τίποτα πέρα ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ πρωτοπορία τῆς χώρας του στὴν Εὐρώπη».

ΚΑΙ εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ κίνδυνος αὐτὸς δὲν εἶναι μόνο ἕνα ἐθνικὸ πρόβλημα τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ ἕνα πρόβλημα ὅλων τῶν χωρῶν, ὅπου ὁ τύπος σκέφτεται καὶ λειτουργεῖ μὲ κεντρικό του στόχο τὴν αὔξηση τῆς κυκλοφορίας του καὶ τὸ μεγαλύτερο κέρδος καὶ ὅπου οἱ συντάχτες εἶναι πρῶτα ὑπάλληλοι τοῦ ἐκδότη τους καὶ μετὰ δημοσιογράφοι.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Pierre Albert et Fernand Terron: Histoire de la presse (Presses Universitaires de France) 1974, No 368, coll. «que sais - je?»

(2) Pierre Albert: la presse. Presses Universitaires de France, no 414, « que sais - je?».

(3) «Δικαίωμα τῆς ἔκφρασης»: Γ. Κ. Βλάχου: Κοινωνιολογία τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἐκδ. Παπαζήση.

(4) Fernand Terron: L' information, Presses Universitaires de France No 1000, «que sais - je?».

■

Ἡ Πολιτικὴ Ἐπικοινωνία στὴν Ἑλλάδα

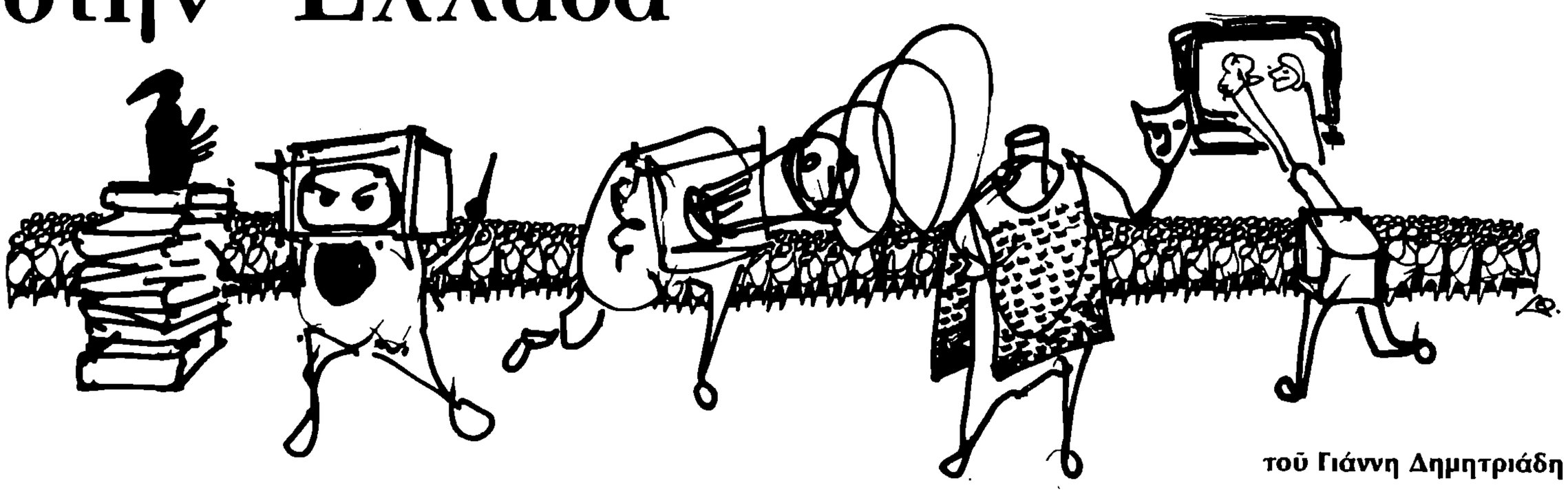

τοῦ Γιάννη Δημητριάδη

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ἐπικοινωνία εἶναι «ἡ μέθοδος τῆς μετάδοσης τῆς πολιτικῆς πληροφορίας ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο μέρος τοῦ πολιτικοῦ συστήματος καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ» (R.G. Schwartzenberg). Εἰδικότερα ἀποτελεῖ μιὰ ἀνταλλαγὴ πληροφοριῶν μεταξὺ κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων.

● *Στὴ διαδικασία ποὺ πραγματοποιεῖται, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη ὁρισμένοι παράγοντες STANDARD, ὅπως: α) ἡ προσπάθεια τῆς κυβέρνησης νὰ πείσει γιὰ τὸ δίκαιο τῶν ἀποφάσεών της, β) τὸ κυβερνώμενο ἄτομο ποὺ θέλει νὰ ὑποδείξει τὶς ἀνάγκες του, γ) τὸ ὅτι ὁ τρόπος πληροφόρησης εἶναι καὶ γιὰ τὶς δύο πλευρὲς ἐλεύθερος, χωρὶς συγκεκριμένες δεσμεύσεις, θεωρητικά.*

● *Στὴ συνέχεια ἐπιχειροῦμε μιὰ σύντομη τομή, σύμφωνα μὲ τὶς δυνατότητες τοῦ χώρου, στὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς ἐπικοινωνίας στὴν Ἑλλάδα. Δὲν μποροῦμε νὰ ἀναφερθοῦμε λεπτομερειακὰ σ' ὅλα τὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζει, ἀλλὰ νομίζουμε πετυχαίνουμε νὰ καταδείξουμε τὴ βασικὴ δομὴ καὶ λειτουργία τοῦ συστήματος, ὅπως ἔχει διαμορφωθεῖ, καὶ τολμᾶμε μερικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἀνανέωσή του.*

1. ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (1821–1974)

ΑΝ ΛΑΒΟΥΜΕ ὑπ' ὄψη μας ὅτι στὰ 154 χρόνια τῆς «ἐθνικὰ ἀνεξάρτητης» πολιτικῆς ζωῆς μας, μόνο στὶς τελευταῖες δεκαετίες ἡ σχέση κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων πλησίασε τὴ λοιπὴ διεθνὴ πραγματικότητα, τότε εὐκολώτερα θὰ γίνει ἀντιληπτὴ ἡ ἀνυπαρξία σὰ θεσμοῦ τῆς πολιτικῆς ἐπικοινωνίας, στὸ διάστημα αὐτό. Σὰ θεσμοῦ, ποὺ λειτουργοῦσε στὰ γνωστὰ διεθνῆ πλαίσια.

Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἀπελευθερωμένης ἐθνικῆς ζωῆς, ἡ πολιτικὴ ἐπικοινωνία (Π.Ε.), ἀκολουθεῖ τὴν τύχη τῆς ὑπόλοιπης κοινωνικῆς ζωῆς. Εἶναι πρωτογενὴς καὶ μὲ τὴν ἴδια πρωτογενὴ μέθοδο ἀσκοῦνταν. Ἡ μέθοδος πληροφόρησης ἦταν, οἱ ἐπισκέψεις τῶν βουλευτῶν στὶς ἐπαρχίες τους, ὅπου πληροφοροῦσαν καὶ πληροφοροῦνταν, στὴ διάρκεια συνήθως γευμάτων, μὲ προσωπικὸ διάλογο. Ἡ μεθοδολογία αὐτή, ἂν καὶ ἐξασφάλιζε τὴ μετάδοση τῶν ἀτομικῶν ἀπόψεων στὸν βουλευτή, σπάνια ἐξασφάλιζε καὶ τὴ μετάδοση τῶν πληροφοριῶν στὴν κυβέρνηση.

Ἄλλος τρόπος ἦταν οἱ τοιχοκόλληση διαταγμάτων στὶς πλατεῖες χωριῶν, καθὼς καὶ ἡ μετάδοση πληροφοριῶν μὲ τελάληδες. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν πρωτογενῶν μεθόδων πληροφόρησης, χωρὶς νὰ εἶναι τὰ μόνα ὑπεύθυνα, ὑπῆρξαν συχνὰ στάσεις ἀγροτῶν σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο (ἰδιαίτερα μεταξὺ 1830–1870) μὲ σκοπὸ τὴν ἐπίλυση θεμάτων τους. Στὰ χρόνια αὐτά, παρ' ὅτι ὑπάρχει τύπος, δὲν εἶναι εὔκολη μέσω αὐτοῦ ἡ πληροφόρηση, γιατὶ τὸ ποσοστὸ τῶν ἀναλφαβήτων εἶναι πολὺ ὑψηλό.

Ἀργότερα, μὲ βιοτικὴ καὶ παιδευτικὴ ἄνοδο τοῦ λαϊκοῦ ἐπιπέδου, κυριότερος τρόπος Π.Ε. γίνεται ἡ ἐφημερίδα. Στὰ 1909, ποὺ ἀρχίζει ἡ περίοδος τῆς ἀστικοποίησης καὶ ἡ διαμόρφωση πολιτικῶν κομμάτων, ἔστω καὶ μὲ ἀσαφὲς ἰδεολογικὸ περιεχόμενο, τὰ κόμματα ἀρχίζουν νὰ παίζουν ἐνεργότερο ρόλο σὰ μέσα πολιτικῆς πληροφόρησης, ἀνάμεσα στὴ κυβέρνηση καὶ τὸ λαό.

Στὶς τέσσερις τελευταῖες δεκαετίες, στὶς προσωπικὲς ἐπαφές, τὶς τοιχοκολλήσεις καὶ τὸν τύπο, προστέθηκαν τὰ μαζικὰ μέσα ἐνημέρωσης (ἠλεκτρονικά), ραδιόφωνο, κινηματογράφος καὶ τηλεόραση.

● Ὅμως, ἀκόμα καὶ σήμερα μὲ τὴν τόση ἐξέλιξη τῶν μαζικῶν μέσων ἐνημέρωσης, ἡ Π.Ε. δὲν ἀποτελεῖ στὴ χώρα μας κ ο ι ν ω ν ι κ ό γ ε γ ο ν ό ς. Γιατὶ δὲν συμβαίνει νὰ ἔχει ἀποκατασταθεῖ μιὰ συνεχής, ὀρθολογικὴ καὶ καθημερινὴ ἐνημέρωση καὶ κυρίως ἀντικειμενικὴ οὔτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν κυβερνώντων, οὔτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν κυβερνωμένων.

2. ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΤΑ ΜΕΣΑ τῆς πολιτικῆς ἐπικοινωνίας, δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ τεχνικά. Μέσο Π.Ε. μπορεῖ νὰ γίνει ὁτιδήποτε καὶ οἱοσδήποτε διαδίδει μιὰ πολιτικὴ πληροφορία. Μὲ τὴν ἑρμηνεία αὐτὴ φθάνουμε νὰ δεχτοῦμε τρεῖς κατηγορίες μέσων Π.Ε.:

1. Τὴ διακίνηση τῶν πληροφοριῶν ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης, εἴτε εἶναι ἔντυπα, εἴτε ἠλεκτρονικά.
2. Τὶς μαζικὲς ὀργανώσεις, δηλαδὴ τὰ κόμματα, τὰ ἐργατικὰ συνδικάτα, τὰ ἐπιστημονικὰ σωματεῖα, κλπ.
3. Τὴν ἀτομικὴ πληροφόρηση, ποὺ γίνεται ἀπὸ ἄτομο σὲ ἄτομο ἢ καὶ περισσότερα, χωρὶς χρήση τεχνολογικῶν μέσων. Συναντιέται δὲ περισσότερο σὲ κοινωνίες πρωτογενεῖς ἢ παραδοσιακές.

3. Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ μεταξύ κυβερνώντων καί κυβερνωμένων συντελεῖται ἀπό τό σύνολο τῶν μέσων πολιτικῆς πληροφόρησης. Στήν περίπτωση αὐτή, γίνεται κατανοητό πώς τά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης παίζουν σπουδαῖο ρόλο – καί γι' αὐτό συνήθως βρίσκονται στά χέρια τῶν κυβερνώντων (σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τά ἠλεκτρονικά, ραδιόφωνο, ἐπίκαιρα κινηματογράφου, τηλεόραση). Τά ἔντυπα μπορεῖ νά τά ἐλέγχει «ἐλεύθερα» οἱαδήποτε ὁμάδα ἤ ἄτομο, ἄν ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ὅτι χρειάζονται κολοσσιαῖα ποσά γιά τή συντήρησήτους, πέρα τοῦ ὅτι οἱ κυβερνῶντες μέ τούς εἰδικούς νόμους (λογοκρισία) δέν ἐπιτρέπουν τήν ἐλεύθερη καί ἀντικειμενική πληροφόρηση, σ' ὁρισμένα θέματα.

Σημαντικό ρόλο παίζουν στή διαδικασία τῆς ἀλληλοπληροφόρησης καί οἱ ὀργανωμένες ὁμάδες πίεσης (GROUPE DE PRESSION). Ἡ ἀξία τῆς πληροφόρησης πού ἀσκοῦν ἐξαρτᾶται ἀπό τή δύναμη πού ἐκφράζουν, σά σύνολο στόν τομέα τους, εἴτε ἐνεργώντας ὑπέρ, εἴτε κατά τῶν κυβερνώντων.

Ἡ ἀτομική πληροφόρηση, παρ' ὅτι δέν ἔχει πάψει νά ὑπάρχει καί παρ' ὅτι τό ζωντανό στοιχεῖο τήν κάνει ἀποδοτική, ἔχει σχεδόν ἐγκαταλειφθεῖ, μιάς καί ἡ λειτουργία τοῦ συστήματος τῆς Π.Ε. βασίζεται στήν ἐνημέρωση τῆς μάζας ἀπό τήν κυβέρνηση καί τῆς κυβέρνησης ἀπό τή μάζα τοῦ λαοῦ.

Στήν προσπάθεια πληροφόρησής της, ἡ κυβέρνηση, καθώς καί στήν προσπάθεια ἀνάλυσης καί σύνθεσης τῶν πληροφοριῶν πού λαμβάνει, ἔχει μιά ἀποκλειστική ἐπί πλέον πηγή ἀπό τούς κυβερνώμενους:

τήν ἑκάστοτε Κεντρική Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν (ΚΥΠ), πού σέ κυβερνητικό ἐπίπεδο συμβάλλει οὐσιαστικά –θετικά ἤ ἀρνητικά– στήν πληροφόρηση τῆς κυβέρνησης, σχεδόν πάνω σ' ὅλα τά θέματα.

Ἡ ἀντικειμενικότητα, ὅμως, τῆς πληροφόρησης αὐτῆς, καθώς καί τῆς πληροφοριακῆς ἀνάλυσης πού συντελεῖται, ὀφείλονται κατά μεγάλο ποσοστό στή δομή της καί κύρια στό ἀνθρώπινο ὑλικό καί τήν ἰδεολογική καί ἐπαγγελματική κατάρτισή του.

Ἡ κυκλοφορία τῆς πληροφορίας, ἀνάμεσα στίς ἐνδιαφερόμενες μάζες, ἡ ἀνταπόκριση πού θά ἔχει (θετική–ἀρνητική) καί ἡ ἀξιολόγηση πού ἔχει στό σύνολο τῶν ἐνδιαφερόντων κυβερνώντων καί κυβερνωμένων, θά βαρύνει ἀποφασιστικά, στίς τελικές ἀποφάσεις πού οἱ κυβερνῶντες θά πάρουν. Ἀκριβῶς ἀπό τήν παραπάνω θέση ξεκινᾶ ἡ ἀξία ἐλέγχου τῶν μαζικῶν μέσων ἐνημέρωσης καί πληροφόρησης καθώς καί ἡ δημιουργία ἀξιολόγων ὁμάδων πίεσης.

● Γιατί εἶναι ἡ πληροφόρηση τό μόνο δυνατό μέσο, προκειμένου νά ληφθεῖ μία ἀπόφαση ἤ νά ἀλλάξει μία ἄλλη. Καί ἡ ἀναφορά, στήν ἀλλαγή ἤ στή λήψη τῶν ἀποφάσεων, δέν ἀφορᾶ μόνο τούς κυβερνῶντες, ἀλλά καί τούς κυβερνώμενους.

4. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΕΙΝΑΙ χαρακτηριστικό στή μελέτη ἀνάπτυξης τῆς πολιτικῆς ἐπικοινωνίας μιᾶς χώρας, τό πολιτικό της σύστημα. Καί ἡ σχέση αὐτή δέν εἶναι σχετική, ἀλλά οὐσιαστική.

Τὰ μαζικὰ μέσα ἐπικοινωνίας

Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἀποτελεῖ λῆμμα λεξικοῦ ὅρων ἀπὸ τὸ βιβλίο «Ὄργανο Ἀνάλυσης Ὅρων», τοῦ Σ. Δημητρίου, ποὺ θὰ κυκλοφορήσει ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Καστανιώτη».

Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ἀποτελεῖ μία ἀπό τίς βασικές λειτουργίες σέ κάθε κοινωνία, εἶναι δομικό στοιχεῖο της. Ἐξασφαλίζει τή σύνδεση καί τή συνεργασία τῶν ἀτόμων στό παραστατικό ἐπίπεδο – δηλαδή, στό ἐπίπεδο πού ἐξυπηρετεῖ ἔμμεσα τήν κοινωνική συνοχή καί τή συλλογική δράση. Βοηθάει στή μετάδοση πληροφοριῶν, συμπεριφορῶν καί ἰδεῶν στά μέλη τῆς κοινότητας καί διαθέτει μηχανισμούς γιά τή διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης. Τέλος, μεταβιβάζει τήν πολιτιστική παράδοση καί τήν πείρα τοῦ παρελθόντος στίς ἐπόμενες γενιές.

ΣΤΟΝ ἀστικό πολιτισμό ἡ ἐπικοινωνία πῆρε ἀνάπτυξη ἐξαιτίας τῆς τεχνολογικῆς προόδου τῶν μέσων μεταβίβασης (ἤ ἀγωγῶν). Ἡ ἀνάπτυξη αὐτή παρατηρεῖται σ' ὅλους τούς τομεῖς καί κατά μεγάλο μέρος συνέβαλαν οἱ ἀνάγκες τῆς ἐκπαίδευσης κι ἡ διαμόρφωση τῶν ἐπιστημονικῶν κωδίκων. Ὅλα αὐτά ὅμως ἀποτελοῦν ἄμεση ἤ ἔμμεση συνάρτηση τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν μέσων.

ΙΔΙΑΙΤΕΡΟ χαρακτήρα παρουσιάζει ἡ ἀνάπτυξη στόν τομέα τῆς μεταβίβασης πληροφοριῶν, συμπεριφορῶν καί ἰδεῶν καί γι' αὐτό τό λόγο, ὅταν μιλᾶμε σήμερα γιά «ἐπικοινωνία», ἐννοοῦμε κυρίως αὐτόν τόν τομέα. Ἡ μ' αὐτή τήν ἔννοια «ἐπικοινωνία» ἔγινε ἀποτελεσματικότερο μέσο ἐπηρεασμοῦ χάρη στήν πρόοδο τῶν μέσων μεταβίβασης (τύπος, ἀσύρματος, ραδιόφωνο κ.λ.π.) Ἀντικατέστησε τούς μηχανισμούς διαμόρφωσης τῆς κοινῆς γνώμης πού διαθέτουν οἱ ἄλλοι πολιτισμοί, τόν κοινωνικό ἔλεγχο τοῦ κοτσομπολιοῦ καί τῆς γειτονιᾶς, τήν ἐκκλησία, τό παραμύθι, τήν τελετουργία, τό φόβο τῆς μαγείας κ.ἄ. Εἶναι φανερό, λοιπόν, ὅτι στήν ἀλλαγή αὐτή, μαζί μέ τούς οἰκονομικούς-τεχνολογικούς λόγους συνεργάζονται καί πολιτικο-κοινωνικοί. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν μέσων ἐπικοινωνίας συμπίπτει μέ τήν προσπάθεια ἐλέγχου τῆς δημοκρατίας καί μέ τή δημιουργία πλατιῶν ὀργανώσεων. Ἀποκάλυψαν νέες κατηγορίες τῆς κοινωνίας κι ἔγιναν δύναμη ἐκπαίδευσης ἀλλά καί ἐξουσίας. Συνδεμένες ἄρρηκτα μαζί τους, ἡ μάθηση καί ἡ ἀγωγή ἔγιναν πρωταρχικός ὅρος τῆς κοινωνίας μας. Ἔτσι, ὁρισμένα μοντέλα τῆς ἐπικοινωνίας διαμοφώθηκαν σέ κοινωνικούς θεσμούς καί οἱ κυβερνήσεις ἵδρυσαν εἰδικά ὑπουργεῖα Τύπου, Πληροφοριῶν, Προπαγάνδας κ.ἄ. – ὑποστηρίχθηκε ὅτι μεγάλο μέρος τῆς δύναμής του τό ὀφείλει ὁ χιτλερισμός στή χρησιμοποίηση τοῦ ραδιόφωνου.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΟΠΛΟ

ΣΤΗΝ πολεμική του κατά τῆς φεουδαρχίας, ὁ ἀστικός πολιτισμός χρησιμοποίησε σάν ἰδεολογικό ὅπλο τήν πλατιά ἐνημέρωση. Εἶναι γνωστό τό ἔργο τῶν Διαφωτιστῶν, καθώς καί ὁ ρόλος τῆς τυπογραφίας. Τά μέσα ἐπικοινωνίας ἔγιναν βασικό ὄργανο τῆς δημοκρατίας καί ὁδήγησαν στή διαμόρφωση ἑνός ἰδιαίτερου θεσμοῦ, τῆς ἐλεύθερης πληροφόρησης. Ἀπ' αὐτό τό λόγο, ἦταν ἀναπόφευκτο ν' ἀκολουθήσουν τίς διαδικασίες ἐξέλιξης πού ἐπέβαλε ἡ ἐμπορευματική καί τεχνολογική φύση τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Ἡ ἰδιοσυστασία τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ εἶχε καθοριστική ἐπίδραση στά ὄργανά του. Μετέβαλε τά μέσα ἐπικοινωνίας σέ μαζικά μέσα ἐπικοινωνίας, σέ mass media.

ΤΟ πρῶτο ἄλμα πραγματοποιεῖται μέ τήν τυπογραφία, πού ταυτόχρονα ἦταν καί ἡ πρώτη μεγάλη τεχνική κατάκτηση. Πραγματοποίησε τήν ἀναγωγή τῆς κυκλικῆς σέ γραμμική κίνηση, πού ἀποτελεῖ θεμελιώδη μηχανική ἀρχή καί θά χρησιμεύσει γιά τήν ἀνάπτυξη καί ἄλλων τεχνικῶν κλάδων, ἐνῶ, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, διέδωσε τή γνώση στά πλατιά στρώματα, ἐπέτρεψε τήν ἔκφραση τῆς ἀτομικῆς γνώμης κι ἔδωσε τό πρῶτο προϊόν μαζικῆς παραγωγῆς, τό βιβλίο.

Ἀπό τό πολιτικό σύστημα ἐξαρτᾶται πόσο ὀρθή, ἐλεύθερη καί ἀντικειμενική, γίνεται ἡ πληροφόρηση, καθώς καί ἡ αὐτονομία τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης ἤ ἡ πλήρης καθοδήγησή τους (ἰδιαίτερα τῶν ἠλεκτρονικῶν). Εἶναι δέ σαφές, ὅτι ὅπου τό καθεστώς εἶναι ἀνελεύθερο (δικτατορίες) ἤ δεσποτικό (ἀπό τή φύση του ἤ γιά τήν αὐτοπροστασία του), ἡ πληροφόρηση λειτουργεῖ μέ ἐλλείψεις καί σέ βάρος τῶν κυβερνωμένων.

● Ἀντίθετα στά προηγμένα πολιτικά συστήματα (ἀπό ἄποψη κυρίως ἐλευθεριῶν), ἡ πληροφόρηση γίνεται ἀνεμπόδιστα ἀπό ὅλους καί πρός ὅλες τίς κατευθύνσεις, ἀκόμα καί ἀπό τά κρατικά μέσα ἐνημέρωσης.

Ἡ σύνδεση τῆς Π.Ε. καί πολιτικοῦ συστήματος, ἐξ ἄλλου, εἶναι ἐμφανής καί σέ σχέση μέ τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς χώρας καί τό πολιτιστικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ της. Μέ τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη, γιατί ἀπό αὐτήν ἐξαρτᾶται σέ μεγάλο βαθμό τό τεχνικό ἐπίπεδο τῆς πληροφόρησης καί τό εἶδος της. Μέ τό πολιτιστικό ἐπίπεδο, γιατί ἀπό αὐτό ἐξαρτᾶται ἡ ποιότητα καί ὁ τρόπος πληροφόρησης.

Ὑπάρχει ὅμως καί ἡ ἀντίστροφη σχέση. Ὅτι ἡ πολιτική πληροφόρηση συμβάλλει αὐτή καθ' ἑαυτή στήν πολιτική ἀνάπτυξη. Καί αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού στά ἐλεύθερα καί φιλελεύθερα καθεστῶτα καθιερώθηκε σάν τρόπος πολιτικῆς συμπεριφορᾶς.

5. ΠΩΣ ΕΜΦΑΝΙΖΕΤΑΙ Η Π.Ε. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ

ΑΠΟ τήν πτώση τῆς χούντας μέχρι σήμερα ἡ Π.Ε. εἶχε μιά σημαντική ἀνάπτυξη, σ' ὅ,τι ἀφορᾶ ὁρισμένους τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου (ἰδιαίτερα ὅ,τι ἀφορᾶ τήν πρόσφατη ἑλληνική ἱστορία, τή φασιστική ἐπιβουλή τῶν τελευταίων χρόνων, τήν ἀναγνώριση τῆς ἀξίας τοῦ ρόλου τῶν μαζῶν).

Θά ἐξετάσουμε τίς ἀλλαγές πού πραγματοποιήθηκαν σέ δυό στάδια:

α) μέσα στά πλαίσια τοῦ συστήματος,

β) αὐτές τίς ἴδιες τίς ἀλλαγές καί τίς συνέπειές τους.

Συγχρόνως, θά τολμήσουμε μερικές ὑποδείξεις, πού γιά μᾶς, δίχως νά λύγουν τό πρόβλημα τῆς Π.Ε. στή χώρα μας, ὁπωσδήποτε τοῦ δίνουν μιά νέα δυναμική.

Στά πλαίσια τοῦ ἀστικοῦ, βασικά, καί φιλελεύθερου, λιγότερο, συστήματος πού ἡ ἄνετη κυβερνητική πλειοψηφία, διαθέτοντας, κυβερνᾶ, ἡ Π.Ε., ἔκανε μερικά βήματα πρός τά ἐμπρός. Τά ἔκανε, δίχως νά διστάζει διόλου, ὅταν πρόκειται νά κρατήσει αὐτή τήν πλειοψηφία, νά τά ξανακάνει πολύ περισσότερες φορές, πρός τά πίσω. Αὐτό ὀφείλεται βασικά στή φοβία της –ὡς πρός τά ἀποτελέσματα τῶν ἑπομένων ἐκλογῶν– ἀπέναντι στίς μάζες.

Αὐτή ἡ ἀβεβαιότητα τήν ὁδήγησε στό νά κάνει περιορισμένες μεταρρυθμίσεις, θά μποροῦσε νά πεῖ κανείς περισσότερο τεχνικοῦ παρά κοινωνικοῦ περιεχομένου, ὅπως ἡ καθιέρωση τῆς δημοτικῆς. Ἰδιαίτερα ἐμφανής εἶναι ἡ προσπάθειά της στή μονοπώληση τῶν ἠλεκτρονικῶν μέσων πληροφόρησης, μέ τό τελευταῖο κυβερνητικό νομοθετικό διάταγμα, πού ἀφορᾶ τό ΕΙΡΤ ἤ ΕΡΤ (γιά μᾶς κυβερνητικό ἵδρυμα ραδιοφωνίας).

Μέσα ἀκόμα ἀπό τήν ἴδια φοβία, πού δείχνει καί ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης στή λαϊκή κρίση, ξεπηδᾶ καί ὁ μεσσιανικός τύπος πολιτικῆς ἐπικοινωνίας πού ἰδιαίτερα χρησιμοποιεῖ ὁ πρωθυπουργός καί ὁ ὑπουργός συντονισμοῦ ὅταν ἀπευθύνονται στίς παραγωγικές τάξεις. Ἡ ἀρχή αὐτῆς τῆς πολιτικῆς ἐπικοινωνίας βασίζεται στό γνωστό χριστιανικό δόγμα τοῦ «πίστευε καί μή ἐρεύνα». Π.χ. λέγουν: «...εἶναι ὀρθό νά τηρήσουμε τή στάση αὐτή καί ξέρουμε ἐμεῖς γιατί...» ἤ «...ἡ χώρα περνᾶ κρίσιμες στιγμές καί ἐγώ μόνον τό γνωρίζω, γι' αὐτό πρέπει...». Αὐτή ἡ τακτική ὅμως διασπᾶ σοβαρά τήν ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς ἀλληλοπληροφόρησης, πού θεωρεῖται ἀπαραίτητη σ' ἕνα σύγχρονο κρατικό μηχανισμό, μεταξύ κυβερνώντων καί κυβερνωμένων.

● Ἐξ ἄλλου, γιά τήν προστασία τοῦ συστήματος, ἀπό τά

●Στήν Ἀγγλία ὑπάρχουν 90 τυπογραφεῖα στά 1600, ἐνῶ στά 1500 ὑπῆρχαν μόνο τρία. Στά 1810 ἐκδίδονται 580 βιβλία, στά 1901 ἐκδίδονται 6000 καί στά 1963 ἐκδίδονται 26023. Ἄν ὑπολογισθεῖ καί ὁ ἀριθμός τῶν ἀντιτύπων, ἐκδίδονται σήμερα στήν Ἀγγλία 15 βιβλία τό χρόνο ἀνά κάτοικο.

ΑΜΕΣΩΣ μετά τό βιβλίο ἀκολουθεῖ ὁ τύπος. Ἀπό τίς ἀρχές του κιόλας ὁ Ἰταλός Aretino (1472–1556) χρησιμοποιεῖ τή δύναμή του νά παραμορφώνει τά γεγονότα καί νά ἐπηρεάζει παράλληλα τήν κοινή γνώμη. Συνεχίζοντας μέ στοιχεῖα ἀπό τήν προχωρημένη βιομηχανικά Ἀγγλία, στά 1850 διαβάζει ἐφημερίδα ἕνας ἐνήλικος στούς 80, στά 1900 ἕνας στούς 5 καί τό 1947 ἀντιστοιχεῖ σέ κάθε ἐνήλικο 1,2 ἡμερήσιες ἐφημερίδες καί 2 ἕως 3 ἑβδομαδιάτικες. Παράλληλα, οἱ ἀνεξάρτητες ἐφημερίδες ἐκτοπίζονται ἀπό τά τράστ. Ἡ ἐπικράτηση τῶν μονοπωλίων στόν τύπο γίνεται κυρίως διαμέσου τῶν περιοδικῶν. Στά 1960–75 κλείνουν 5 μεγάλες ἐφημερίδες τοῦ Λονδίνου καί 7 ἐπαρχιακές, παρόλο πού σέ ἀπόλυτο ἀριθμό φύλλων αὐξάνει ἡ κυκλοφορία. Ἔτσι, τό συγκρότημα King ἐλέγχει 300 ἔντυπα ἡμερήσιου καί περιοδικοῦ τύπου, περιλαμβάνοντας ὅλα τά γυναικεῖα–ἀνάλογα συμβαίνει στίς Η.Π.Α. μέ τό γνωστό συγκρότημα Hearst. Τήν τελευταία 20ετία ἐμφανίσθηκε καί στήν Ἑλλάδα ἡ συνδυασμένη ἐκμετάλλευση ἡμερήσιου, ἑβδομαδιάτικου καί περιοδικοῦ τύπου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΚΑΙ ΑΦΙΣΑ

ΕΝΑ χαρακτηριστικό φαινόμενο εἶναι ἡ οἰκονομική ἀλληλεξάρτηση τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Τόν 18ο αἰώνα ἐμφανίζεται ἡ διαφήμιση στόν τύπο καί ἀπό τόν 19ο αἰώνα ὀργανώνονται ἡ ἀφίσα, τό φέϊγ-βολάν καί τά πανώ πού κυκλοφοροῦν στούς δρόμους ἀπό ἁμάξια κι ἀνθρώπους. Τό 1853 ἀπαγορεύονται τά πανώ μέ ἁμάξια καί περιορίζονται μόνο στό πεζοδρόμιο (ὅπου τά περιφέρουν ἄνθρωποι). Σέ συνέχεια, ἡ διαφήμηση ἐπινοεῖ νέους τρόπους, τά μπαλόνια, τά ἠλεκτρικά ἤ φωτεινά σημεῖα, τήν τοιχοκόλληση κ.λ.π. Τόν 20ὸ αἰώνα ὁ τύπος, περιοδικός καί ἡμερήσιος, ἀρχίζει νά στηρίζεται οἰκονομικά πάνω στή διαφήμιση.

● Τό 1961 ἡ διαφήμιση πιάνει τά 28% τοῦ συνολικοῦ χώρου τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων καί τό 1965 ἀνεβαίνει στά 33% (πλήν τῆς ἐργατικῆς «Worker»), ἐνῶ στά γυναικεῖα περιοδικά φθάνει στά 67%.

Τό κλείσιμο τῶν μεγάλων Λονδρέζικων ἐφημερίδων στήν τελευταία 15ετία δέν ὀφείλεται στήν κυκλοφορία τους, γιατί ἦταν ἀρκετά μεγάλη, ἀλλά στήν ἔλλειψη διαφήμισης. Οἱ συνέπειες εἶναι φανερές. Ἀντί τοῦ ἀνεξάρτητου ἐκδότη τοῦ 19ου αἰώνα, πού ζητοῦσε μέ τήν ἐφημερίδα του νά διαδώσει τίς γνῶμες του, ὁ καπιταλιστής ἐνδιαφέρεται ἀποκλειστικά γιά τό κέρδος κι ὄχι γιά τίς γνῶμες καί τό περιεχόμενο – ἡ κατάργηση τοῦ περιεχομένου θά ἔχει μεγάλες πολιτιστικές ἐπιπτώσεις. Αὔξηση τῶν μέσων διαφήμισης σημαίνει αὔξηση τῆς προσπάθειας γιά διεύρυνση τῆς ἀγορᾶς. Κατ' ἀνάγκη, ἡ ἐπικοινωνία ἀκολουθεῖ τόν προσανατολισμό πού ἐπιβάλλουν οἱ ἐμπορευματικοί κανόνες, παρασύροντας μαζί της τή μάθηση-ἀγωγή. Ἔτσι, τό εἰκονογραφημένο (comics) εἰσβάλλει στίς λαϊκές καί ἑβδομαδιάτικες ἐφημερίδες καί τό φωτορομάντζο στά περιοδικά, ἐνῶ στό παιδικό περιοδικό ἡ εἰκονογράφηση πιάνει τά 80–100%. Στίς γενικές της γραμμές, ἡ ἐλευθερία τῆς πληροφόρησης ἔγινε ἁπλῶς νομική συγκάλυψη. Δομή της εἶναι ἡ ἐμπορευματική σημασία τοῦ μηνύματος. Ἀλλά, ὅταν τό μήνυμα γίνεται προϊόν, δέν πληροφορεῖ ἐλεύθερα. Διεύρυνση τοῦ κοινοῦ καί ἔμφαση τῆς ἀγορᾶς ἔχουν ταυτισθεῖ στό μυαλό μας. Οἱ μορφές πού προκύπτουν ἀπό τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπικοινωνίας πέφτουν στά χέρια ἀτόμων πού δέν ἐνδιαφέρονται γι' αὐτήν, ἀλλά γιά τόν ἔλεγχο τῶν οἰκονομικῶν μέσων πού πάνω τους στηρίχθηκε ἡ δημοκρατία. Ἔτσι, ἡ ἱστορία τῆς ἐπικοινωνίας εἶναι ἱστορία τῶν ἀντιφάσεων: δημοκρατία–μονοπώλιο, ἐπινόηση–ἀγορά.

κρατικά μέσα ἔχει ἐντελῶς ἀποκλειστεῖ ὁ διάλογος καί δέν ἀναφερόμαστε ἐδῶ μόνο στό δικαίωμα τῆς ἀντιπολίτευσης νά ἐκφράζει τή γνώμη της σ' ὅλα τά θέματα πού ἀφοροῦν τό λαό καί τή χώρα, μά ἀκόμα καί στούς ἐκπροσώπους πλατιῶν λαϊκῶν αἰτημάτων, ἐπιστήμονες, διανοούμενους καί ἐκπροσώπους διαφόρων ἐργατικῶν συνδικάτων. Εἶναι γεγονός πώς συνηθέστατα ὁ ἀποκλεισμός τους γίνεται γιατί κρίνουν πολύ αὐστηρά τήν κυβέρνηση ἤ γιατί παίρνουν διαφορετική θέση. Ἀλλά καί αὐτό εἶναι μέσα στούς κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ.

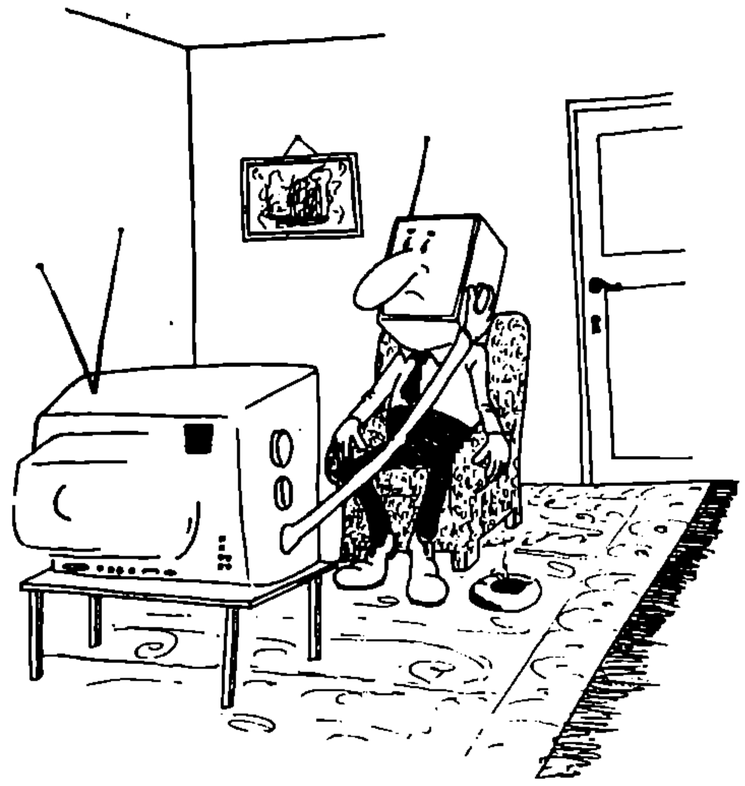

Σέ σχέση μέ τίς τεχνικές ἐξελίξεις, εἶναι γεγονός πώς ἀπό τήν πλευρά αὐτή πολλαπλασιάστηκαν οἱ πληροφοριακές ἐκπομπές καί ἀκόμα ἡ τεχνική τῶν εἰδήσεων ἀπό τά μέσα μαζικῆς παραγωγῆς δίνεται πιό ἁπλοποιημένα, σέ γλώσσα κατανοητή, ἰδιαίτερα δέ σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τίς ἐξωτερικές εἰδήσεις, καί μέ κάποια ἀντικειμενικότητα. Ἀκόμα, σπάνια βέβαια ἀναφέρουν τίς ἀπόψεις τῆς ἀντιπολίτευσης, ἀλλά πολύ περισσότερο ἀπό πρίν, ἄν καί ἔχουν ἀποκλείσει ἐντελῶς ὄχι μόνο τήν ἐξωκοινοβουλευτική ἀριστερά, ἀλλά καί τήν ἀριστερά πού τίμησε μερίδα τοῦ λαοῦ.

Τά ἔντυπα βγῆκαν ἀπό τήν ἑπτάχρονη τυραννία πολύ περισσοτέρο ἀντικειμενικά –ἄν ἐξαιρέσει κανείς τά χουντικά–, παρατήρηση πού ἀφορᾶ περισσότερο ἐκεῖνα τῆς δεξιᾶς. Ἐξ ἄλλου ἡ κυκλοφορία πολλῶν εἰδικῶν πολιτικῶν ἐντύπων κάθε πολιτικῆς ἀπόχρωσης, κάλυψε οὐσιαστικά καί ἀποφασιστικά κάθε τάση καί ρεῦμα τῆς σύγχρονης πολιτικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Αὐτό εἶχε σάν ἀποτέλεσμα, γιά πρώτη φορά, νά μποροῦν νά κυκλοφοροῦν ἀπόψεις καί αἰτήματα καί τῶν πολιτικῶν μειονοτήτων.

Τά κόμματα ἀπόκτησαν σημαντική ὀργανωτική δομή, πού τούς ἐπιτρέπει ἔστω καί κάποια στοιχειώδη πολιτική πληροφόρηση καί τῶν λαϊκῶν αἰτημάτων πού μεταβιβάζονται στήν κυβέρνηση καί εὐρεία κριτική τῶν κυβερνητικῶν ἀποφάσεων μέσα στά κόμματα.

Ἀντίθετα, στά ἐργατικά συνδικάτα, πού ἀποτελοῦν σημαντικότατο φορέα πληροφόρησης τῶν μαζῶν καί τῶν ἑκάστοτε κυβερνώντων, οἱ συνεχεῖς παρεμβάσεις τῆς κυβέρνησης, κατάφεραν ὥστε ἡ σημερινή ἐπίσημη μορφή τους (ΓΣΕΕ καί Ἐργατικά Κέντρα), νά στερήσει ἕνα κανάλι πληροφόρησης, σ' ἕνα σημαντικό κοινωνικό-πολιτικό φορέα.

Ὅλη ἡ κυβερνητική πολιτική πάνω στό θέμα-πρόβλημα τῆς Π.Ε., νομίζουμε δέν βοηθᾶ τήν ἀνάπτυξη ὑψηλοῦ πολιτικοῦ ἐπιπέδου, ἀπό μέρους τοῦ λαοῦ. Ἐξ ἄλλου, ὅταν στερεῖται τό δικαίωμα τῆς ἀντικειμενικῆς πληροφόρησης ἀπό τά σημαντικότερα μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης, ἀναγκάζεται νά καταφεύγει συχνά σέ ἔντυπα ἀμφιβόλου ἀντικειμενικότητας, χωρίς διάλογο καί ἔλεγχο πληροφοριῶν. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι ὁ ἀποπροσανατολισμός του σχετικά μέ τά ἐσωτερικά καί διεθνῆ προβλήματα, πού τόν καθιστοῦν λεία ἀντιδραστικῶν ἰδεῶν καί κύκλων.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ πλευρά αὐτῆς τῆς ἱστορίας ἀκολουθεῖ τόν ἴδιο δρόμο πού χάραξε ἡ ἀνταγωνιστική οἰκονομία. Κάθε τεχνική κατάκτηση δημιουργεῖ νέες μορφές ἐπικοινωνίας πού πλαταίνουν τόν ὁρίζοντα τῆς ἀγορᾶς (τό κοινό), ἐκμηδενίζοντας ταυτόχρονα τίς προηγούμενες μορφές:

- Ἀπό 6 θέατρα πού λειτουργοῦσαν τό 1600 στήν Ἀγγλία, τό 1850 γίνονται 100 καί τό 1900 φθάνουν στά 360. Τά μιούζικαλ ἐμφανίζονται τό 1840 καί τό 1900 ἔχουν φθάσει στά 40. Ὁ κινηματογράφος, πού ἐμφανίζεται στά 1896 μαζί μέ τόν ἀσύρματο, ἐκτοπίζει καί τά δύο. Ἀπό 400 θέατρα καί μιούζικαλ τοῦ 1900 ἔμειναν μόνο 200 στά 1970.
- Τήν ἴδια χρονιά (1970) στούς 10 Γάλλους οἱ 5 πᾶνε στό σινεμά, ἐνῶ στό θέατρο πᾶνε μόνο οἱ δύο. Ἀνάλογη πορεία ἀκολουθεῖ ὁ κινηματογράφος.
- Στήν Ἀγγλία ὑπῆρχαν 19 ἑκατομμύρια θεατές τό 1939, 31 ἑκατ. τό 1946 καί μόνο 8 ἑκατ. τό 1964, ἐνῶ οἱ αἴθουσες προβολῆς πέφτουν ἀπό 4.609 (τό 1952) σέ 2056 (τό 1965).
- Στίς Η.Π.Α. παράγονται 154 ταινίες τό 1966 ἀντί 600 τοῦ 1939.
- Ἀπό τό 1947 μέχρι τό 1967 οἱ θεατές πέφτουν κατά 85% στήν Ἀγγλία, 75% στή Γερμανία, 50% στή Γαλλία καί 31% στήν Ἰταλία.
- Ὁ κινηματογράφος πέρασε ἀπό τά ἴδια στάδια ἀκμῆς καί μονοπώλησης, ὅπως κι ὁ τύπος.
- Στήν Ἀγγλία, οἱ δέκτες T.V. αὐξάνουν ἀπό 15.000 τό 1948 σέ 4.000.000 τό 1954. Στήν ἴδια περίοδο, στίς Η.Π.Α. αὐξάνουν ἀπό 102.000 σέ 30.000.000, ἐνῶ στή Γαλλία τά 81% τῶν τηλεθεατῶν περιόρισαν τό σινεμά καί τά 63% περιόρισαν τό θέατρο.

Ἡ ἐξέλιξη αὐτή τῶν μέσων ἐπικοινωνίας συνδέεται μέ τήν ἐμπορευματοποίηση τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου, γι' αὐτό, ἡ διαδοχική ἀντικατάσταση τῶν μέσων της ἀνταναλᾶται σέ δύο σύγχρονα φαινόμενα τῆς τέχνης, στόν ἀπομονωτισμό.

Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ἐπικράτηση τῶν μαζικῶν μέσων ἐπικοινωνίας, μέ τήν ἔννοια πού τά κατανοοῦμε σήμερα, διαμορφώνεται στό πρῶτο μισό τοῦ 20οῦ αἰώνα καί συνδέεται μέ τούς ἑξῆς γενικούς ὅρους:

1– τεχνολογική ἀνάπτυξη τῶν μέσων ἐπικοινωνίας (ἠλεκτρισμός, ἐρτζιανά κύματα, φίλμ, φωτοκύτταρα κ.ἄ.).

2– ἀνάπτυξη τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐμπορευματικῆς κοινωνίας γιά μαζική διανομή, μέσω τῆς διαφήμισης καί τῆς δυναμικῆς πολιτικῆς τῶν πωλήσεων.

3– ἐμφάνιση τοῦ κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ γιά τό συντονισμό τῶν μονοπωλίων καί τόν ἔλεγχο τῶν σχέσεων μέ τήν ἀγορά, πού ἀντιστοιχεῖ στή διεύρυνση καί στή ρύθμιση τοῦ κοινοῦ – ἡ τηλεόραση συνδέεται ἄμεσα μ' αὐτή τή λειτουργία.

Καί οἱ τρεῖς ὅροι ὀφείλονται στό ἠλεκτρονικό στάδιο τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας, πού διαδέχθηκε ἱστορικά τό στάδιο τῆς μαζικῆς παραγωγῆς. Ἄρα, τά mass media συνδέονται μέ τή μαζικοποίηση στόν τομέα τῆς διανομῆς κι ὄχι στόν τομέα τῆς παραγωγῆς. Αὐτό πού διανέμουν μαζικά εἶναι μοντέλα συμπεριφορᾶς, ἐπιθυμιῶν καί διάθεσης γιά κατανάλωση, μαζί μέ τίς ἀντίστοιχες παραστάσεις. Κατά συνέπεια, διαμορφώνουν νέους τύπους παραστατικῶν μέσων, νέους κώδικες. Ἐπειδή ὅμως στηρίζονται στήν τεχνολογική ἐξέλιξη, συνοδεύονται κι ἀπό νέους τύπους μέσων μετάδοσης (ἀγωγούς). Τείνουν στήν ἀνάπτυξη τῶν σύνθετων ὀπτικο-ἀκουστικῶν μέσων, πού ἔχουν ἄμεση δράση στό δέκτη, ἐνῶ ταυτόχρονα φορτίζουν τό κοινωνικό περιβάλλον μέ νέα σημειολογικά συστήματα. Ἔτσι, ἀνατρέπουν τά προηγούμενα συστήματα ἐπικοινωνίας καί ἰδεολογικῶν μηχανισμῶν αὐτορρύθμισης (βιβλίο, παιδεία, τέχνη, λέσχη, γειτονιά κ.ἄ.) καί δημιουργοῦν νέες συνθῆκες στή διαμόρφωση τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Αὐξάνοντας τήν ταχύτητα καί τήν ἀμεσότητα συμπιέζουν τήν πληροφορία στό χῶρο, ὅπως ἡ γλώσσα, ὡς ὄχημα τῆς κοινωνικῆς παράδοσης, τή συμπιέζει στό χρόνο.

ΑΠΟ πολλούς θεωρητικούς διατυπώθηκε τό πρόβλημα κατά πόσο μποροῦν νά

ΑΠΟ τήν πλευρά μας ἔχουμε νά κάνουμε μερικές προτάσεις, μέ τήν ἐλπίδα ὄχι νά εἰσακουστοῦν ἀπό τήν κυβέρνηση – ἔχει δείξει πώς δέν «καταλαβαίνει ὅποιον θέλει» – ἀλλά ἀπό τά ὄργανα ἐκεῖνα πού, προσκείμενα σ' αὐτήν, μποροῦν νά τήν ἐνθαρρύνουν στήν πραγματοποίησή τους.

1. Εἶναι ἀναγκαῖο νά ἐκδημοκρατιστοῦν ὁλοκληρωτικά ὅλα τά μαζικά μέσα ἐνημέρωσης πού ἡ κυβέρνηση διαθέτει. Κι εἶναι ὄχι μόνο τό ραδιόφωνο, τά ἐπίκαιρα καί ἡ τηλεόραση, μά καί τό 'Αθηναϊκό Πρακτορεῖο Εἰδήσεων. 'Εκδημοκρατισμός, σημαίνει κατανόηση τοῦ ὅτι τά μέσα αὐτά δέν εἶναι κυβερνητικά, μά κρατικά. 'Αφοροῦν δηλαδή τό σύνολο τοῦ λαοῦ καί τοῦ μηχανισμοῦ διοίκησής του. Στόν δέ μηχανισμό αὐτό, ἀνήκουν καί ἡ ἀντιπολίτευση καί οἱ ἔχοντες διαφορετικές ἀπό τήν κυβέρνηση ἀπόψεις, γι' αὐτό πρέπει νά ἀκούγεται ἡ φωνή τους.

2. Χρειάζεται ἀπό μέρους της ἡ κυβέρνηση, νά ἐπιδείξει γενναιότητα ἀπέναντι στά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει καί στούς ἀντιπάλους της, εἴτε κόμματα εἶναι, εἴτε μαζικές ὀργανώσεις, εἴτε σημαντικές λαϊκές ὁμάδες. 'Αναφέρομαι στήν κυβερνητική τακτική ἀπέναντι στά προβλήματα –σημαντικά– πού καθημερινά προκύπτουν. 'Αποφεύγει συστηματικά νά δίνει σαφεῖς καί ἄμεσες ἀπαντήσεις. Εἴτε μέσα εἴτε ἔξω ἀπό τή βουλή. Προσπαθεῖ μέ τόν τρόπο αὐτό νά ἀμβλύνει τά προβλήματα. Αὐτό ὅμως ἐπιφέρει ἀναστολή τῆς πολιτικῆς ἐπικοινωνίας, τῆς ἀποτελεσματικότητάς της σέ σχέση μέ ὁρισμένα χρονικά ὅρια. Δηλαδή θίγει τήν ἐπικαιρότητά της. Εἶναι ὅμως ὑποχρέωσή της νά διατηρεῖ τήν πληροφόρηση μέσα στά πραγματικά χρονικά ὅριά της, ἄν θέλει νά συμβάλει στό πνεῦμα ἀλληλοκατανόησης λαοῦ καί κυβέρνησης.

3. Προσοχή θά πρέπει νά δοθεῖ ἐξ ἴσου σ' ὅτι ἀφορᾶ τόν τρόπο πληροφόρησης τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων σέ σχέση μέ τό πολιτιστικό τους ἐπίπεδο. 'Εξαρτᾶται ἡ κατανόηση μιᾶς πληροφορίας ἀπό τά μέσα καί τόν τρόπο πού θά δοθεῖ. Ἔτσι ἡ πληροφορία R μπορεῖ νά χρειάζεται νά δοθεῖ στούς κατοίκους τῶν ἀνεπτυγμένων κέντρων σάν Ra, καί σ' αὐτούς τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν σάν Rb, φυσικά χωρίς νά ἀλλοιώνεται ἡ δομή τῆς ἴδιας τῆς πληροφορίας. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τίς πολιτικές καί ἐπαγγελματικές ὁμάδες, γιατί κάθε μιά τους ἔχει ἀναπτύξει ἕνα ἰδιότυπο τρόπο-σύστημα πολιτικῆς ἐπικοινωνίας, μιά δική τους γλώσσα, θά λέγαμε.

4. Νομίζουμε εἶναι χρέος τῆς κυβερνητικῆς πλειοψηφίας, σήμερα καί πάντα, νά σέβεται τή μειοψηφία, ὅ,τι κι ἄν αὐτή ἰδεολογικά ἐκφράζει. Στά πλαίσια αὐτά πρέπει νά θεωρεῖται ἀπαράδεκτο στά μέσα ἐνημέρωσης καί πληροφόρησης τῆς κοινῆς γνώμης, νά θεωροῦνται συνηθέστατα ἀνύπαρκτα τά κόμματα τῆς ἀριστερᾶς. Εἶναι καιρός νά ξεφύγουμε ἀπό τά πλαίσια πού ὁ ἐμφύλιος ἐπέτρεψε νά χαρακτοῦν καί στά ζητήματα τῆς πληροφόρησης νά καθιερωθεῖ ἡ ἰσοτιμία.

5. Τέλος, ἀναγκαία βρίσκουμε τήν κατάργηση κάθε εἴδους λογοκρισίας – πλήν ὅποιας ἀφορᾶ τά στενά ἀμυντικά συμφέροντα – ὥστε νά πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐλεύθερη μετάδοση κάθε πληροφορίας ἀπό καί πρός ὅλους. Γιατί μέ τόν τρόπο αὐτό ἀποκτοῦμε ὅλοι μεγαλύτερη εὐθύνη γιά τά κοινά καί δέν εἶναι εὔκολο νά πέσει ὁ λαός θύμα δημαγωγῶν καί νά ἀποπροσανατολιστεῖ.

Πιστεύουμε πώς ἄν οἱ παραπάνω ἀπόψεις – πού εἶναι θεωρητικές – βροῦν πρακτική ἐφαρμογή, μαζί μέ τήν ἀπό μέρους τῶν διαφόρων μαζικῶν ὀργάνων ἀνάπτυξη τῆς πληροφόρησής τους, πρός τήν κυβέρνηση, τότε θά 'χει σέ πολύ σημαντικό βαθμό ἀποκατασταθεῖ ἡ πολιτική ἐπικοινωνία στή χώρα μας. 'Αποκατάσταση πού θά 'χει ἰσχυρό θετικό ἀντίκτυπο στήν πολιτική καί κοινωνική ἀνάπτυξη τοῦ λαοῦ, πράγμα πού παραμένει ὁ οὐσιαστικός στόχος, ἐλπίζουμε, ὅλων μας. ■

θεωρηθοῦν ὡς ἐπικοινωνία οἱ νέοι αὐτοί κώδικες πού δέν ἀνήκουν στή φυσική γλώσσα καί στά τεχνητά ὑποκατάστατά της (Martinet, Benveniste, Mounin κ.ἄ.), γιατί:

α– τούς λείπει ἡ διπλή διάρθρωση,

β– δέν δέχονται ἀπάντηση (ὅπως καί τά σινιάλα).

Σ' ΑΥΤΟ ἀκριβῶς τό πρόβλημα, στόν ἀ-συμμετρικό χαρακτήρα τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας, πού μετατρέπει τό δημοκρατικό διάλογο σέ κανόνα συμπεριφορᾶς καί τά σημεῖα σέ σινιάλα ἐντολῶν, βρίσκεται ἡ προοπτική κι ὁ ρόλος τῆς σημειολογίας. Τό ἀντίθετο πού ἐπιχειρεῖ ἡ σύγχρονη αἰσθητική, δηλαδή ἡ ἀπολογητική καί δικαίωση τῶν mass media, ὁδηγεῖ στήν ὑποταγή μας στήν κοινωνία τῆς μαζικῆς διανομῆς.

ΣΤΑ μαζικά μέσα ἀνήκουν: ὁ κινηματογράφος, ὁ δίσκος, ὁ τύπος καί τό περιοδικό, τό τηλέφωνο, τό ράδιο, ἡ τηλεόραση, ἡ διαφήμιση (πανώ, φέϊγ βολάν, φωτεινές ἐπιγραφές κ.ἄ.). Στά εἴδη ἤ μορφές ἀνήκουν: τό φωτορομάντζο, τά κινούμενα σχέδια, ἡ ἀφίσα, τό εἰκονογραφημένο, ἡ ταινία, τό ρεπορτάζ κ.ἄ. Τά μέσα κι οἱ μορφές συγχέονται σέ μιά πλημμύρα μηνυμάτων ὥστε, ὅπως λέει ἀποφθεγματικά ὁ Mc Luhan (1961, 1971), «μήνυμα εἶναι τό μέσον». 'Ο Καναδός φιλόλογος ἀνάπτυξε μία ἰδιαίτερη θεωρία πού ἑρμηνεύει τήν ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ μέ βάση τά μέσα ἐπικοινωνίας. 'Υποστηρίζει ὅτι κάθε νέο μέσον διεγείρει κι ἀναπτύσσει κάποια ἀντίστοιχη αἴσθησή μας, ἄρα ἡ ἐξέλιξη τῶν μαζικῶν μέσων τροποποιεῖ τήν ἀναλογία τῶν ἐνεργῶν αἰσθήσεων καί, κατά προέκταση, ἀλλάζει τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο, ἐνῶ ταυτόχρονα ὑπνωτίζεται ἀπ' αὐτά ἡ σκέψη καί διαμορφώνεται σύμφωνα μέ τά πρότυπά τους. Τό ἄτομο ζεῖ ἐγκλεισμένο μέσα στόν κύκλο πληροφοριῶν-ἐντολῶν πού τοῦ ὁρίζουν τά mass media καί δέν μπορεῖ νά τά ἀντικρύσει ἀπ' ἔξω, οὔτε συνεπῶς νά τά κρίνει. Οἱ φάσεις ἐξέλιξης τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι: 1– φυλετική κοινωνία, ὅπου τά μηνύματα εἶναι φωνητικά, 2– περίοδος τῶν χειρογράφων (μεταβατική), 3– περίοδος τῆς τυπογραφίας (ἀστική κοινωνία τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ), ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ὅραση κι ὁ ὀρθολογισμός, μέ συνέπεια νά διασπασθεῖ τό ἄτομο καί νά γίνει ἀγχῶδες, 4– περίοδος τῶν μαζικῶν μέσων ἐπικοινωνίας (ἠλεκτρονική βιομηχανία) μέ τά ἑξῆς γνωρίσματα: ὀπτικο-ἀκουστική συναισθησία κι ἐναρμόνιση τῶν αἰσθήσεων, ἐπανασύνδεση τοῦ ἀτόμου μέ τόν κόσμο καί τοῦ συνειδητοῦ μέ τό ἀσυνείδητο στό «φυλετικό χωριό», ἐπικράτηση τοῦ ταυτόχρονου πάνω στόν ὀρθολογισμό καί διάλυση τῶν ἀτομικῶν ἀπόψεων.

ΕΙΝΑΙ φανερός ὁ καταφατικός καί ἀπολογητικός χαρακτήρας τῆς θεωρίας τοῦ Mc Luhan στήν κοινωνία τῆς μαζικῆς διανομῆς. 'Αγνοεῖ ὅμως ὅτι, τή σύγχιση τοῦ συνειδητοῦ μέ τό ἀσυνείδητο ἤ τοῦ μηνύματος μέ τό μέσον («μήνυμα εἶναι τό μέσον») καθώς καί τή διάλυση τῶν ἀτομικῶν ἀπόψεων, πού τά διακηρύσσει σάν ἀγαθά εὐδαιμονίας, τά ἔχει πραγματοποιήσει ἡ ἐμπορευματική διαδικασία τῆς κοινωνίας μας πιό πρίν ἀπ' αὐτόν καί γιά πιό φτηνή σκοπιμότητα, γιά τό χρηματικό κέρδος – «τά mass media φέρνουν θόρυβο ἀλλά μᾶς ξεκουράζουν ἀπαλείφοντας τό περιεχόμενο», γράφει ἕνας ὀπαδός του. Κατά τόν ἴδιο τρόπο κι οἱ θεωρητικοί τῆς ἀποδιάρθρωσης ξέχασαν πώς, καθώς εἶπε ὁ Brecht, τήν ἀποδιάρθρωση τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου τήν εἶχε πραγματοποιήσει, πρίν ἀπό τήν τέχνη, ἡ ἐμπορευματική τάξη.

ΜΠΟΡΟΥΜΕ νά συνοψίσουμε ὁρισμένες ἀπό τίς κυριότερες συνέπειες πού ἔχουν τά μαζικά μέσα ἐπικοινωνίας στό πνευματικό ἐποικοδόμημα:

1– 'Εντείνουν τή σύγκλιση ἀνάμεσα στή μοντέρνα τέχνη καί στή διαφήμιση σέ ἕνα «λόγο κενό ἀπό νοήματα».

2– Μέ τά εἰκονογραφημένα, τήν τηλεόραση κ.λ.π. ἐπεμβαίνουν στήν ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ, τό ἀφαιροῦν ἀπό τήν οἰκογένεια καί ὀξύνουν τίς ἐσωτερικές ἀντιθέσεις της.

3– 'Ισοπεδώνουν τίς παραδοσιακές αὐθεντίες τῆς κουλτούρας, τήν πουλᾶνε στά καροτσάκια τῶν ἐκπτώσεων.

'Αλλά οἱ συνέπειες αὐτές εἶναι συμπτώματα ἀμφίθυμα ἑνός κόσμου ἀντιφατικοῦ πού καταναλώνει τόν ἑαυτό του. ■

επισημαινουμε

Ἡ κρίση τοῦ Αἰγαίου

Στό θέατρο «ΑΚΡΟΠΟΛ» ἔγινε ἡ συγκέντρωση-συζήτηση πού ὀργάνωσαν 5 πολιτικά περιοδικά μέ θέμα «Κρίση τοῦ Αἰγαίου». («Ἑλληνική Ἀριστερά», «ΚΟΜΘΕΠΟΛ», «Πολιτικά Θέματα», «Προσανατολισμοί» καί «Ν. Πολιτική»).

Στή σκηνή τοῦ «Ἀκροπόλ» σχεδόν ὅλο τό πολιτικό φάσμα – ἀπουσίαζε τό ΚΚΕ –. Χ. Καρατζᾶς (Ν.Δ.), Γ.Α. Μαγκάκης (ΕΔΗΚ), Γ. Χαραλαμπόπουλος (ΠΑΣΟΚ), Λ. Κύρκος (ΚΚΕ ἐσ.), Στ. Ἠλιόπουλος (ΕΔΑ). Αὐτή ἡ συνύπαρξη εἶναι ἤδη ἕνα κέρδος. Ὁ ἀνοιχτός καί ἔντιμος διάλογος μπροστά στό κοινό εἶναι σίγουρα ἕνα τονωτικό γιά τή «νεαρή» δημοκρατία μας.

Οἱ ὁμιλητές ὑποστήριξαν ὁ καθένας τίς θέσεις τοῦ κόμματός του πάνω στήν «Κρίση τοῦ Αἰγαίου» καί σέ δευτερολογίες ἀπάντησαν σέ ἐρωτήσεις ἀπό τό ἀκροατήριο. Συμπέρασμα ἀπό τήν ὅλη συζήτηση: ὁ πολιτικός κόσμος ἔχει τό πρωταρχικό χρέος νά σφυρηλατήσει τήν ἐθνική ἑνότητα. Ὁ λαός νά ἐνεργοποιηθεῖ γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἐπεκτατικῶν σχεδίων τῆς Ἄγκυρας καί αὐτῶν πού τήν καθοδηγοῦν στό Αἰγαῖο καί τήν Κύπρο.

Ὄψιμες ἀνακαλύψεις

Στό φύλλο 23-9 τοῦ «ΒΗΜΑΤΟΣ», σελίδα πρώτη, διαβάζουμε: «Οἱ δραστηριότητες τοῦ κ. Στράους στήν Ἑλλάδα, πού πρῶτο τό «ΒΗΜΑ» ἀπεκάλυψε, δέσποσαν σήμερα στήν συνέντευξη» κλπ. κλπ.

Ἄραγε, μήπως ὁ τόσο πληροφορημένος ἀνταποκριτής τῆς ἐφημερίδας κ. Β. Π. ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΣ ξεφύλλισε τό «ΑΝΤΙ» στίς 4 Ἰουλίου, τεῦχος 50;

Τό ζήτημα εἶναι ἄλλο: Γιατί «ἀνακάλυψε» λίγο ὄψιμα τό «θέμα Στράους» ὁ κ. Μαθιόπουλος; Ἔχουμε τήν ὑποψία ὅτι τό ἐνδιαφέρον αὐτό ἀναζωπυρώθηκε ὄχι βέβαια γιά τήν ἑλληνική πλευρά τοῦ προβλήματος. Καί αὐτή εἶναι ἡ ἐπαναδραστηριοποίηση τῶν χουντικῶν. Στό βαθμό πού αὐτό ἐνδιαφέρει, οἱ πληροφορημένοι θά μποροῦσαν νά ἀξιοποιήσουν τίς πρίν ἀπό 3 μῆνες δημοσιεύσεις τοῦ «ΑΝΤΙ».

ΣΧΟΛΙΟ

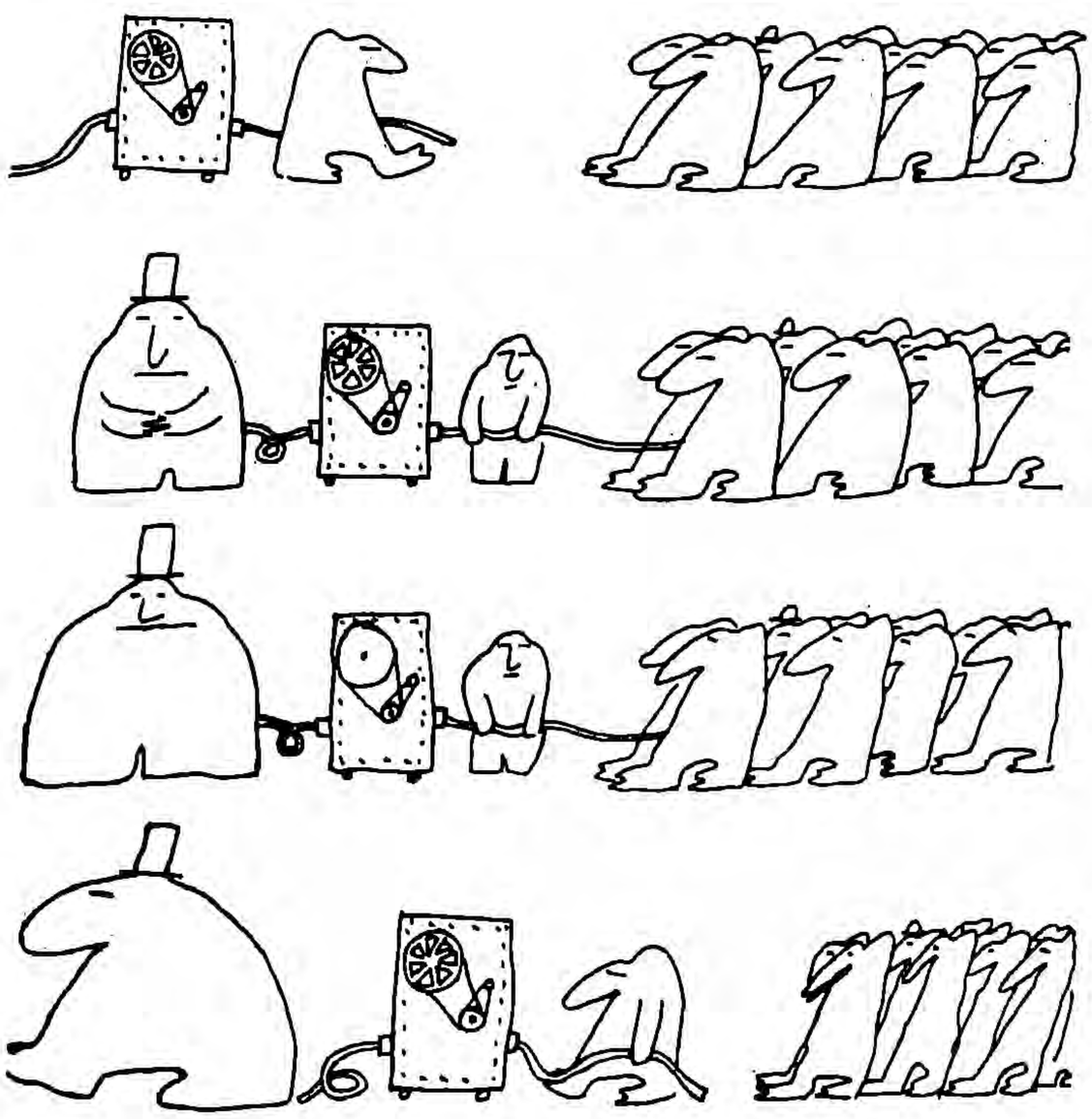

Γιά τή διάσωση τῆς Πύλου

Φαίνεται ν' ἀποτράπηκε, τουλάχιστον γιά τήν ὥρα, ἡ καταστροφή τῆς Πύλου, μέ τήν ἐγκατάσταση στή θαυμάσια ἀκρογιαλιά της ναυπηγείων καί ἐργοστασίων παραγωγῆς τσιμέντων. Ἡ ὑπόθεση μᾶλλον θά καταλήξει, ὅπως ἰσχυρίζονται ἄνθρωποι πού βρίσκονται μέσα σ' ἐπιχειρηματικούς κύκλους, στήν ἵδρυση ἑνός τσιμεντάδικου στήν Καλαμάτα, πού καί πάλι μποροῦμε νά κλαῖμε τήν τύχη της. Ἡ πρωτοφανής κινητοποίηση ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν, πνευματικῶν, καλλιτεχνικῶν καί ἄλλων τέτοιων σωματείων ἔφερε θετικά ἀποτελέσματα. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς τούς «ἀντιστασιακούς» κύκλους, πρέπει νά μνημονεύσουμε τιμητικά τούς ἀρχαιολόγους, πού φτάσανε στό σημεῖο νά παραιτηθοῦν ἀπ' τή θέση τους, καί πού τελευταῖα ἀκόμα κυκλοφόρησαν ἕνα εἰδικό χρωματιστό ἔνσημο μέ τή φράση «ὄχι ναυπηγεῖα στήν Πύλο». Ἡ διάσωση δέν ἔχει βέβαια καμιά σχέση μέ τή στάση τῆς κυβέρνησης, πού παρέμεινε πιστή στό λόγο της γιά τήν «καταστροφή» τοῦ ὅρμου, καί ἡ ἀποτροπή μᾶλλον φαίνεται νά προέκυψε ἀπό χρηματοδοτικές δυσκολίες, ἄν πιστέψουμε τούς ἐπιχειρηματικούς κύκλους πού μνημονέψαμε παραπάνω. Μά ὁ κίνδυνος δέν ἀποτράπηκε ὁριστικά. Κάποιος γιαπωνέζικος τώρα ὅμιλος κεφαλαιούχων προσφέρεται νά ἐγκαταστήσει ναυπηγεῖα στό ἴδιο μέρος.

Ἄς μᾶς συγχωρεθεῖ ἡ καχυποψία, μά τίποτα δέν μπορεῖ νά μᾶς πείσει πώς τά γιαπωνέζικα ναυπηγεῖα, ὅπου θά ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καί ἀμερικάνικα κεφάλαια, δέν θά μποροῦσαν νά λειτουργήσουν σέ κάποια στιγμή καί σάν ἀμερικάνικες ναυτικές βάσεις. Ὅλα μπορεῖ νά τά φοβᾶται κανείς σήμερα. Γι' αὐτό, οὔτε ἡ καμπάνια διαφώτισης, οὔτε ἡ πίεση πρός τούς κυβερνητικούς κύκλους δέν πρέπει νά χαλαρωθοῦν, ὥσπου ἡ προσπάθεια νά καταλήξει στήν ὁριστική διάσωση τοῦ ἱστορικοῦ ὅρμου.

Γ.Π – ς

Ἔκθεση Κύπριου ζωγράφου

Στή γκαλερί «ΩΡΑ» λειτουργεῖ τίς μέρες αὐτές ἔκθεση ζωγραφικῆς τοῦ Κύπριου ζωγράφου Χρήστου Φουκαρᾶ. Ὁ καλλιτέχνης σπούδασε στήν Ἀκαδημία Καλῶν Τεχνῶν «Σούρικωφ» τῆς Μόσχας καί ἔχει λάβει μέρος σέ ὁμαδικές ἐκθέσεις στήν Κύπρο καί στή Μόσχα. Στήν Ἀθήνα ἐκθέτει γιά πρώτη φορά.

Τά περισσότερα ἀπό τά θέματά του εἶναι παρμένα ἀπό τήν πρόσφατη τραγωδία τῆς Κύπρου. Ἡ ἔγνοια τοῦ ζωγράφου, βγαλμένη μέσα ἀπό προσωπικές ἐμπειρίες, δίνει μιά ἰδιαίτερη διάσταση στό ἔργο του.

Αἴθουσα Γιάννη Σταθᾶ

«Ἔρωτας - Διάστημα - Ἐπανάσταση»: εἶναι τά θέματα στίς 80 ζωγραφιές πού ὁ Μίνως Ἀργυράκης θά παρουσιάσει στήν αἴθουσα «ΓΙΑΝΝΗ ΣΤΑΘΑ», στίς 5 Ὀκτωβρίου.

Ἡ νέα αἴθουσα βρίσκεται στή διασταύρωση Σκουφᾶ καί Γ. Σταθᾶ 8 καί θά διευθύνεται ἀπό τό Λεωνίδα Χρηστάκη. Συμβάντα, ἐκθέσεις πού θά ἐναλλάσσονται κάθε βδομάδα, προβολές καί ἄλλες ἐκδηλώσεις θά στεγάσει ἡ αἴθουσα «ΓΙΑΝΝΗ ΣΤΑΘΑ». Μέ τήν προσθήκη βιβλιοπωλείου γιά νέες ἀλλά καί παλιότερες ἐκδόσεις, ἡ αἴθουσα φιλοδοξεῖ νά πετύχει μιά ζωντανή παρουσία στήν καλλιτεχνική ζωή τῆς Ἀθήνας.

Γυναῖκες καί «Βιβλίο»

Οἱ γυναῖκες ἀποκτοῦν τό δικό τους «στέκι» καί στήν ἀγορά τοῦ βιβλίου.

Ἕνα καινούργιο βιβλιοπωλεῖο (μέ τόν οὐδέτερο τίτλο «Τό βιβλίο») στή θέση ἑνός παλιοῦ (Μασσαλίας 5, «Κουρδιστό Πορτοκάλι») ξεκινάει αὐτές τίς μέρες μέ πολύ φιλόδοξους στόχους:

Ἀρχικά νά συγκεντρώσει ὅ,τι κυκλοφορεῖ στά ἑλληνικά ἀπό τόν παγκόσμιο προβληματισμό καί τή φιλολογία γύρω ἀπό τή γυναίκα, τό παιδί καί τήν ἐκπαίδευση. Παράλληλα, νά φέρνει ἐπιλεγμένες ξένες ἐκδόσεις γύρω ἀπ' τά ἴδια θέματα.

Στό νέο βιβλιοπωλεῖο θά λειτουργεῖ μόνιμα καί ἔκθεση μέ ἔργα τέχνης-δημιουργίες γυναικῶν, σέ μιά προσπάθεια συνθετικῆς προβολῆς τῆς γυναικείας παρουσίας στήν κοινωνική ζωή τοῦ τόπου μας.

«Τό βιβλίο» θά κάνει τά ἐγκαίνιά του τό πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Ὀχτώβρη.

Τὰ «Τρία κρυφὰ ποιήματα» τοῦ Γ. Σεφέρη

Τῆς Ἐριφύλης Σαμουηλίδου - Βλάχου

Ἡ μικρὴ συλλογὴ «Τρία κρυφὰ ποιήματα» ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1966 καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ποιητικὲς ἑνότητες, «Πάνω σὲ μιὰ χειμωνιάτικη ἀχτίνα», «Ἐπὶ σκηνῆς» καὶ «Θερινὸ ἡλιοστάσι», ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος αἰσθητικῆς ἑρμηνείας τοῦ προηγούμενου ἔργου τοῦ ποιητῆ (1). Εἶναι συγχρόνως ἕνα ἐπίμετρο καὶ δυστυχῶς ἡ μοίρα ὅρισε νὰ εἶναι κι ἕνα τέλος.

Σὲ προηγούμενη –ἀνέκδοτη– ἐργασία μας «ἡ ἔννοια τοῦ τέλους στὴν ποίηση τοῦ Γ. Σεφέρη» δείξαμε ὅτι ὁ ποιητὴς στὰ «Ποιήματα» ἀναφέρεται ἐπίμονα στὸ τέλος ποὺ ἀπειλεῖ τὰ πάντα πάνω στὴ γῆ· ζωή, πατρίδες, ἰδέες, ἔρωτες κι ἰδανικά, ὅλα τὸν πληγώνουν, γιατὶ τοῦ θυμίζουν τὸ θάνατο ποὺ τὰ βρῆκε ἢ τὰ παραμονεύει. Αὐτὸ τὸ βαθὺ αἴσθημα πόνου μᾶς δίνει μὲ τὰ «Ποιήματα», ὅμως δυναμικὰ μέσ' ἀπ' αὐτὸν πηγάζει μιὰ κατάφαση ζωῆς, κι αὐτὸ εἶναι ποὺ κάνει ξεχωριστὴ τὴν ποίησή του καὶ ἰδιάζουσα τὴ συγκίνηση ποὺ μᾶς προξενεῖ.

Ἐδῶ, δὲν κυριαρχεῖ ὁ «μνησιπήμων πόνος» ἀλλὰ ὁ ποιητὴς ἀναφέρεται στὸ φῶς, τὴν ἀνάσταση, ἐσκεμμένα νομίζω, κι αὐτὸ εἶναι ποὺ κάνει τὰ τρία κρυφὰ νὰ μὴν ἔχουν τὸ βάρος τῶν «Ποιημάτων», ὅπου τὸ συναίσθημα, τὰ βιώματα κι οἱ λογισμοὶ εἶναι μετουσιωμένα σὲ καθαρὴ ποίηση· ἐκεῖ ὁ πόνος εἶναι πιὸ γνήσιος ἀπ' ὅ,τι ἐδῶ ἡ διανοητικὴ χαρά του.

Στὴν ποίηση τοῦ Σεφέρη τὰ «Ποιήματα» εἶναι ὁ Λόγος καὶ τὰ «τρία κρυφὰ» ὁ Ἀντίλογος· ἕνας ἀντίλογος ποὺ στὰ «Ποιήματα» ὑπάρχει «δυνάμει», ἐνῶ ἐδῶ δηλώνεται καθαρά, «θέσει». Ὁ Ἀντίλογος εἶναι ἡ πίστη στὶς ἀξίες ποὺ πεθαίνουν· αὐτὴ ἡ πίστη ἦταν ἡ καλύτερη ἐγγύηση γιὰ μιὰ ἀνάσταση, ποὺ δὲν τὴν ὕμνησε, ἀλλὰ ἀργὰ καὶ σταθερὰ μᾶς τὴν ὑπέβαλε. Ὁ ποιητὴς ὅμως φοβᾶται πὼς αὐτὸ δὲν τὸ καταλάβαμε, κι αὐτὴ ἡ ἀγωνία του ἐκφράζεται μὲ τὰ «τρία κρυφά». Συχνὰ ἀναφέρεται στὸ προηγούμενό του ἔργο καὶ προσπαθεῖ νὰ ρίξει σὲ κεῖνο φῶς κι αἰσιοδοξία.

Τὰ «Ποιήματα» κατακλύζονται ἀπὸ πρόσωπα, ἀναφορὲς στὴν ἱστορία, τὴ μυθολογία, τὸ παρόν· τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν ὑπάρχει ἐδῶ. Ἕνα πρόσωπο μόνο, ὁ ποιητής, ποὺ σκυμμένος στὰ γραπτά του μιλάει μὲ τὸν ἑαυτό του γιὰ τὸ θάνατο καὶ τὸ ἔργο του.

«Τ' ἄσπρο χαρτὶ σκληρὸς καθρέφτης
ἐπιστρέφει μόνο ἐκεῖνο ποὺ ἤσουν
...Ζωή σου εἶναι ὅ,τι ἔδωσες
τοῦτο τὸ κενὸ εἶναι ὅ,τι ἔδωσες
τὸ ἄσπρο χαρτί» (σελ. 51-2)(2).

Γενικὰ ἐδῶ ὑπάρχει μιὰ ἀτμόσφαιρα διανοητική. Ὁ ἔρωτας ἀπουσιάζει. Ἡ πίκρα δὲν ἔχει τὴ γεύση τοῦ παράπονου κι ἡ πίστη του σὲ μιὰ ἀνάσταση δὲν σὲ ἀναστατώνει. Ἡ αἰσθητική του εἶναι αὐτὸς ὁ ὅρος «κρυφὰ» ποὺ ἔχουν. Ὅταν ἀποκρυπτογραφηθοῦν, βλέπεις πὼς πρόκειται γιὰ σκέψεις μόνο. Ἡ σκέψη αὐτὴ δὲν ἀναπτερώνεται ἀπὸ ἰδεολογίες καὶ ποιητικὲς φαντασιώσεις, «κρύβεται» μόνο, κι αὐτὸ εἶναι τὸ ποιητικό της σχῆμα. Πολλὰ ποιήματα της συλλογῆς αὐτῆς χωρίζονται νοηματικὰ σὲ δύο μέρη· τὸ ἕνα εἶναι ὁ λόγος, τὸ θέμα δηλ. «τοῦ τέλους» ποὺ κυριαρχεῖ στὰ «Ποιήματα», καὶ τὸ ἄλλο ὁ ἀντίλογος. Τὴν ἄμεση ἐξάρτηση καὶ σχέση μὲ τὰ «Ποιήματα» τὴ δείχνει τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ τμῆμα τοῦ ποιήματος ποὺ ἐκφράζει τὶς θέσεις ἐκείνων δίνεται μὲ ὑπαινιγμοὺς σὲ συγκεκριμένα ποιήματα. Π.χ.

«σήμαντρα ἀκούστηκαν
κι ἦρθαν οἱ μαντατοφόροι·
δὲν τοὺς περίμενα
λησμονημένη κι ἡ λαλιά τους» (σελ. 25).

Ξέρουμε πὼς οἱ μαντατοφόροι δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀγγελιαφόρους μιᾶς νίκης καὶ μιᾶς ἀνάστασης, ὅπως τοὺς εἶδε σὲ μιὰ εὐτυχισμένη στιγμή, στὴ Σαλαμίνα τῆς Κύπρος:

«Ναὶ ὅμως ὁ μαντατοφόρος τρέχει
κι ὅσο μακρὺς κι ἂν εἶναι ὁ δρόμος του θὰ φέρει
σ' αὐτοὺς ποὺ γύρευαν ν' ἁλυσοδέσουν τὸν Ἑλλήσποντο
τὸ φοβερὸ μήνυμα τῆς Σαλαμίνας».

Στὴν ἴδια σελίδα οἱ στίχοι:

«Ἡ ἀχιβάδα γέμισε ἀμέσως
καὶ χαμήλωσε τὸ φῶς στὴ σκηνὴ
ὅπως γιὰ κάποιο περιώνυμο φονικό»

φωτίζονται ἀπὸ τὴ Μνήμη Β΄ τοῦ Ἡμερολογίου τοῦ Καταστρώματος Γ΄:

Θυμᾶμαι ἀκόμη
ταξίδευε σ' ἄκρες ἰωνικές, σ' ἄδεια κοχύλια θεάτρων
... κι ἐγὼ τὸν ρώτησα:
«Κάποτε θὰ ξαναγεμίσουν;»

Καὶ μ' ἀποκρίθηκε:

«Μπορεῖ, τὴν ὥρα τοῦ θανάτου»

Συχνὰ ὁλόκληρα ποιήματα εἶναι ἕνα σχόλιο στὸ προηγούμενό του ἔργο, τὴν κοσμοθεωρία, τὴν ἰδιοσυγκρασία καὶ τὴν αἰσθητική του. Ὁ στίχος (σελ. 9).

«Φύλλα ἀπὸ σκουριασμένο τενεκέ,
γιὰ τὸ φτωχὸ μυαλὸ ποὺ εἶδε τὸ τέλος·
τὰ λιγοστὰ λαμπυρίσματα».

εἶναι μὲ πολλὴ μετριοφροσύνη ὁ καλύτερος αὐτοχαρακτηρισμός.

Στὴν ἴδια σελίδα ὁ στίχος:

«Ὅπως ἐλευθερώνεται ἕνα στῆθος».

εἶναι χαρακτηρισμὸς τῆς αἰσθητικῆς του, τοῦ ὕφους του, ποὺ πολὺ συχνὰ εἶναι – στὰ «Ποιήματα» – βαρὺ ἀπὸ πόνο καὶ κουβεντιαστό, σὰν ὅταν λὲς μὲ σιγανὴ φωνὴ σὲ φίλους τὰ βάσανά σου γιὰ νὰ ξαλαφρώσεις. Πιστεύει πὼς στὸ ἔργο του ἡ αἰσιοδοξία εἶναι παρούσα:

«Εἶπες ἐδῶ καὶ χρόνια·
Κατὰ βάθος εἶναι ζήτημα φωτός». (σ. (15)

Τώρα, ἂν πιὸ πολὺ μᾶς μίλησε γιὰ θάνατο, ἂν κυριάρχησε τὸ σκοῦρο χρῶμα, νά ἡ ἀπάντηση:

«Σὲ κοίταζα μ' ὅλο τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι ποὺ ἔχω». (σ. 57)

Ὁ στίχος αὐτός, ἀληθινὸς ὕμνος στὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἀπὸ τοὺς λίγους ποὺ συναντᾶμε στὸ ἔργο του. Λιτός, περιεκτικός, ποιητικὰ μετουσιωμένος, θυμίζει κάτι δεκαπεντασύλλαβους τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἀγγίζει τὴν τελειότητα μερικῶν δημοτικῶν μας στίχων. Ἡ πίστη μας πὼς ὁ Σεφέρης μέσα ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὸν θάνατο μᾶς ἔδωσε δυναμικὰ τὴν πίστη του στὶς ἀξίες, δικαιώνεται μὲ πολλοὺς στίχους τῶν «κρυφῶν»:.

«Τὸ αἷμα τώρα τινάζεται
καθὼς φουσκώνει ἡ κάψα
στὶς φλέβες τ' οὐρανοῦ τ' ἀφορμισμένου.
Γυρεύει νὰ περάσει ἀπὸ τὸ θάνατο
γιὰ νά 'βρει τὴ χαρά.» (σελ. 59)

Ὥστε ἂς μὴ γελιόμαστε ἀπὸ τὰ σκοῦρα χρώματα τῆς ποίησής του. Τὸ φῶς δὲν εἶναι μακριά, κι ὅ,τι νομίζουμε πὼς λείπει ἀπὸ τὸ ἔργο του – ἡ αἰσιοδοξία καὶ ἡ πίστη – ἂν ἐμβαθύνουμε θὰ τὸ βροῦμε:

«Στὸ μικρὸ περιβόλι δέκα δρασκελιὲς
μπορεῖς νὰ ἰδεῖς τὸ φῶς τοῦ ἥλιου...
τὰ περισσότερα
σκάψε στὸν ἴδιο τόπο νὰ τὰ βρεῖς.»

Ὅμως γιατί ἡ αἰσιοδοξία του νἄναι κρυφή; Ὁ ποιητὴς ἀπαντᾶ καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, ἴσως γιατὶ πρῶτος τὸ ἔθεσε στὸν ἑαυτό του. Εἶναι θέμα αἰσθητικῆς καὶ σκοπιμότητας. Στὸ Β καὶ Θ τοῦ τρίτου μέρους (θερινὸ ἡλιοστάσι) ἀφοῦ μᾶς μίλησε γιὰ τὴν αἰσιοδοξία του

«τὸ μεγάλο τριαντάφυλλο ἤτανε πάντα ἐδῶ»
στὸ πλευρό σου βαθιὰ μέσα στὸν ὕπνο
δικό σου καὶ ἄγνωστο»

προσθέτει:

«Μὴ σπαταλᾶς τὴν πνοὴ ποὺ σοῦ χάρισα
τούτη ἡ ἀνάσα».

Ἐξ ἄλλου ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς ποὺ ἐμπνέει πολλοὺς ποιητὲς εἶναι τὸ πρῶτο βῆμα, εὔκολος δρόμος, ἄσκοπος ἴσως, ἀφοῦ:

«Ὁ θαλασσινὸς ἄνεμος κι ἡ δροσιὰ τῆς αὐγῆς
ὑπάρχουν χωρὶς νὰ τὸ ζητήσει κανένας». (σελ. 53)

Τὸ δύσκολο βέβαια εἶναι νὰ δεῖς τὴ νομοτέλεια, τὴν ἀλήθεια, εἴτε σοῦ ἀρέσει εἴτε ὄχι

«Ὅμως νὰ λάμνεις στὸ σκοτεινὸ ποταμὸ
πάνω νερά·
νὰ πηγαίνεις στὸν ἀγνοημένο δρόμο
στὰ τυφλά, πεισματάρης
...
ἄφησε κι ἂς γελοῦν» (σελ. 53)

Στὸ ἴδιο ποίημα οἱ στίχοι:

«καὶ νὰ γυρεύεις λόγια ριζωμένα
σὰν τὸ πολύροζο λιόδεντρο –
ἄφησε κι ἂς γελοῦν»

μᾶς μιλοῦν γιὰ τὸ βύθισμά του στὴν ἑλληνικὴ λαϊκὴ παράδοση.(3)

Ὅλοι αὐτοὶ ποὺ δὲν βλέπουν τὸ ἔγκλημα ποὺ συντελεῖται πάνω στὴ γῆ ἢ ποὺ κάνουν πὼς δὲν βλέπουν εἶναι σὰν τὸν Πιλάτο ἢ σὰν τοὺς δειλοὺς ποὺ τὸ βάζουν στὰ πόδια, γιατὶ δὲν θέλουν νὰ ἔχουν καμιὰ ἀνάμιξη:

«ποιὸς ἄκουσε καταμεσήμερα
τὸ σύρσιμο τοῦ μαχαιριοῦ στὴν
ἀκονόπετρα;
...
Καὶ ποιὸς ξεκοίλιασε
τὴ γυναίκα τὸ βρέφος καὶ τὸ σπί-
τι;
Ἔνοχος δὲν ὑπάρχει, καπνός.
Ποιὸς ἔφυγε
χτυπώντας πέταλα στὶς πλάκες;
Κατάργησαν τὰ μάτια τους· τυ-
φλοὶ
μάρτυρες δὲν ὑπάρχουν πιά, γιὰ
τίποτε.»

Στὸ Στ΄ τοὺ «ἐπὶ Σκηνῆς» ὑλέπουμε τὸν ποιητὴ ν' ἀντικρύζει τώρα τὸ δικό του τέλος. Τὸ ἔργο του θὰ μείνει. Τὸ φῶς, ποὺ θὰ νικήσει στὸ τέλος θὰ πέσει καὶ στὸ ἔργο του.

«Ἀλλὰ ποῦ θὰ εἶσαι τὴ στιγμὴ
ποὺ θά 'ρθει
ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ θέατρο τὸ φῶς;»

Πρέπει νὰ προσθέσουμε ὅτι δὲν λείπουν ἀπ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ στίχοι καὶ μεγαλύτερες ἑνότητες ὅπου ὁ ποιητὴς ἐπιμένει στὸ παλιὸ σκηνικὸ τοῦ χαμοῦ καὶ τῆς ἐρήμωσης, ὅπως τὸ Β καὶ Ε ἀπὸ τὸ «Πάνω σὲ μιὰ χειμωνιάτικη ἀχτίνα», τὸ Α,Β καὶ Ε τοῦ «ἐπὶ Σκηνῆς», τὸ Γ καὶ Δ ἀπὸ τὸ «θερινὸ ἡλιοστάσι» κι ἀλλοῦ, κυρίως στὸ πρῶτο μέρος τῶν ποιημάτων καὶ καμιὰ φορὰ στὸ δεύτερο. Ὅμως ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' αὐτὰ τὰ θέματα:

«Πρέπει νὰ βγεῖς ἀπὸ τοῦτο τὸν
ὕπνο
τοῦτο τὸ μαστιγωμένο δέρμα.»
(σελ. 41)

Καὶ στὴ σελ. 47:
«ἂν ἔπεφτε ἔτσι αὐτὸς ὁ ὕπνος
ἀνάμεσα στὶς δάφνες τῶν νε-
κρῶν».

Ὅμως ἐπανέρχεται σ' αὐτά, ἂν καὶ κατήντησαν «βραχνάς», γιατὶ τὸν θέλγει ἡ ἀλήθεια τους καὶ γιατὶ διάλεξε τὸν δύσκολο δρόμο, ὅπως μᾶς εἶπε. Ἔτσι μὲ τρόπο χαμηλὸ» κι ἐπανερχόμενος στὸ θέμα του τὸ προσφιλὲς τοῦ τέλους καὶ τοῦ θανάτου, βιολογικοῦ καὶ ἠθικοῦ, προσθέτει τοῦτο τὸ σημαντικό: Πὼς καὶ τὸ κακὸ ἐκεῖνο θὰ ἔχει ἕνα τέλος. Ὁ θάνατος ποὺ κυριαρχεῖ στὰ «Ποιήματα» καὶ ποὺ συνοδευμένος ἀπὸ μιὰ ἐλπίδα «κρύβεται» στὰ «τρία κρυφὰ» κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «πάνω σὲ μιὰ χειμωνιάτικη ἀχτίνα» (συχνὰ ὁ ποιητὴς νιώθει τὸ θάνατο σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ χειμώνα – «τὸ χιόνι σκέπασε τὸν κόσμο» – Μιλώντας γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Σικελιανοῦ στό «Μέρες τοῦ 45-51» ἐκφράζεται παρόμοια), τὸ δράμα ποὺ συντελεῖται κάτω ἀπὸ τὰ ἀδιάφορα βλέμματά μας στὸ «ἐπὶ σκηνῆς», ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρά...

«Παραμονὴ τῆς μακρύτερης μέ-
ρας
τοῦ θερινοῦ ἡλιοστάσιου»
(σελ. 38)
μιὰ *«ἀναστάσιμη ὠδίνη» (σελ. 61)*

Ὁ ποιητὴς δὲν ἐξαιρεῖ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν καταστροφή. Ἡ καταλυτικὴ φωτιὰ θὰ κάψει κι αὐτόν, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸ ἔργο του.

«Ζωή σου εἶναι ὅ,τι ἔδωσες
τοῦτο τὸ κενὸ εἶναι ὅ,τι ἔδωσες
τὸ ἄσπρο χαρτί». (σελ. 52)

Παρούσα ὅμως εἶναι κι ἐδῶ σ' αὐτὴν τὴ φωτιά, σ' αὐτὸ τὸ ἀναπόφευκτο τέλος ἡ ἐλπίδα:

«φώναξε τὰ παιδιὰ νὰ μαζέψουν
τὴ στάχτη
καὶ νὰ τὴ σπείρουν. Ὅ,τι πέρασε
πέρασε σωστά.»

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
1. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς «Σημειώσεις» τοῦ Κ.Γ. Παπαγεωργίου δὲν ἔχει γραφεῖ τίποτε συστηματικὸ γιὰ τὴ συλλογὴ αὐτή.
2. Οἱ σελίδες παραπέμπουν στὴν ἔκδ. τοῦ Γαλλ. Ἰνστιτούτου τοῦ 1966.
3. Δυστυχῶς ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ παραθέσουμε κι ἄλλα παραδείγματα.
4. Δὲς Μ. Μερακλῆ, Νέα Πορεία, Νοέμβρης 1973.

Τέσσερα βιβλία τοῦ ΣΠΥΡΟΥ ΛΙΝΑΡΔΑΤΟΥ

Ἡ πιὸ ὁλοκληρωμένη καὶ ντοκουμενταρισμένη ἐξιστόρηση καὶ μελέτη τῶν γεγονότων τῆς κρίσιμης γιὰ τὴν Ἑλλάδα περιόδου 1935-1941

- **Πῶς ἐφτάσαμε στὴν 4η Αὐγούστου**
- **4η Αὐγούστου: Ἔργο καὶ Πολιτεία. Ἀντιδικτατορικὴ ἀντίσταση. Τρομοκρατία.**
- **Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς 4ης Αὐγούστου: Ἀνασκόπηση τοῦ Μεσοπολέμου: Διπλωματικὴ καὶ ἀμυντικὴ προπαρασκευὴ τῆς Ἑλλάδας.**
- **Ἐποποιΐα καὶ κατάρρευση: Ὁ πόλεμος τοῦ 1940-41 καὶ ἡ Μάχη τῆς Κρήτης. (Θὰ κυκλοφορήσει μέσα στὸ 1976)**

•δίσκος•

Τοῦ Μίλτου Καρατζᾶ

«ΥΜΝΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ». Γιάννη Ρίτσου – Γιώργου Κοτσώνη. Τραγουδοῦν ὁ Κώστας Καμμένος καὶ ἡ Ἀρετὴ Χασάπη. ΛΥΡΑ.

Ὁ δίσκος αὐτὸς εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνεποῦς δουλειᾶς πού ἔκαναν πάνω στόν κύκλο ποιημάτων τοῦ Γιάννη Ρίτσου «ΥΜΝΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ» οἱ Κύπριοι καλλιτέχνες Γιῶργος Κοτσώνης, Κώστας Καμμένος καὶ Ἀρετὴ Χασάπη.

Ὁ «ΥΜΝΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ» ἀναφέρεται στήν κυπριακή τραγωδία. Ὁ δίσκος θίγει τή μία μόνο πλευρά τοῦ Κυπριακοῦ: τήν ὀδύνη καί τήν ἀγανάχτηση πού προξενήθηκαν σ' ὅλο τόν κόσμο μετά τό πραξικόπημα καί τήν τουρκική εἰσβολή. Εὐτυχῶς ὅμως πού γιά συμπλήρωμα στόν δίσκο ὑπάρχουν 4 τραγούδια σέ στίχους Κυπρίων ποιητῶν (τοῦ Κώστα Μόντη, τοῦ Ἄνθου Λυκαύγη καί τοῦ δολοφονημένου ἡγετικοῦ στελέχους τῆς ΕΔΕΚ Δώρου Λοΐζου) πού δίνουν καί τήν ἄλλη πλευρά: αὐτήν πού λέει ὅτι ὁ ἀγώνας συνεχίζεται. Καί εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι στήν Κύπρο γνωρίζει μεγάλη ἐπιτυχία τό «ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΛΕΥΤΕΡΟΥ» τοῦ Λοΐζου, τό ὁποῖο μάλιστα «κόπηκε» ἀπό τό ΡΙΚ (Ραδιοφωνικό Ἵδρυμα Κύπρου) μετά ἀπό πίεση τοῦ Ἀμερικανοῦ πρεσβευτῆ τῆς Λευκωσίας!

«ΜΕΤΑΦΟΡΑΙ – ΕΚΔΡΟΜΑΙ ΟΜΗΤΣΟΣ». Δημήτρης Πουλικάκος. EMIAL

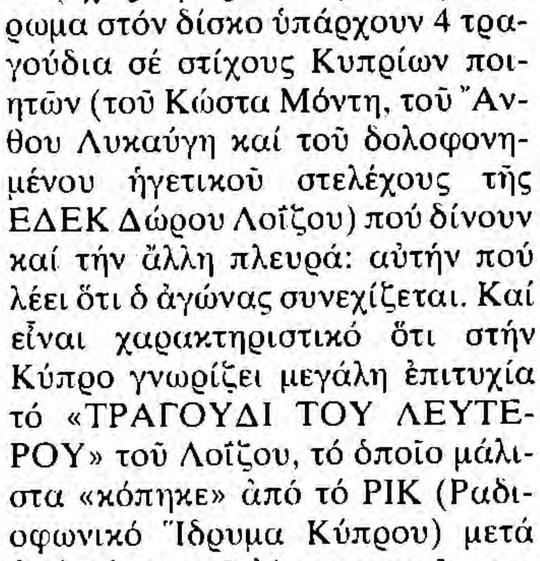

Ὁ Δημήτρης Πουλικάκος μέ τό συγκρότημά του «Ἑξαδάκτυλος» ἄφησε τή σφραγίδα του στήν ἑλληνική μουσική τό 1972 ὅταν ἐμφανίστηκε στό «RODEO» καί ἀργότερα στό «ΚΥΤΤΑΡΟ». Τότε, πού οἱ περισσότεροι καλλιτέχνες ἦταν ἀπαγορευμένοι κι ἔτσι δέν ὑπῆρχε οὐσιαστικά ἔντεχνο λαϊκό τραγούδι, μεγάλη μερίδα τῆς νεολαίας εἶχε προσανατολιστεῖ πρός τό ρόκ. Κι ὁ Πουλικάκος πρόσφερε ἕνα προοδευτικό ἑλληνικό ρόκ. Τώρα, ὅμως, τά χρόνια πέρασαν – βρισκόμαστε στό 1976. Αὐτά πού ἔλεγε ὁ Πουλικάκος, μιλώντας σέ ἕνα ὁπωσδήποτε πλατύ κοινό, τό 1972, δέν μᾶς λένε τίποτα τό 1976. Μποροῦμε, ὁπωσδήποτε, νά ἀναπολήσουμε μερικά χρόνια πρίν, πού κι ἐμεῖς τόν ἀκούγαμε, μποροῦμε νά ἐντοπίσουμε μερικά πολύ ἔξυπνα μουσικά εὑρήματα καί μερικούς εὔστοχους στίχους... Ἄν ὁ δίσκος εἶχε βγεῖ πρίν τέσσερα χρόνια, τότε θά παρουσίαζε πραγματικά μεγάλο ἐνδιαφέρον.

«BASEMENT TAPES». Bob Dylan and the Band (Διπλός δίσκος). CBS

Ὁ διπλός δίσκος «Μπέϊζμεντ Τέϊπς» πού κυκλοφόρησε πρόσφατα στήν Ἑλλάδα παρουσιάζει τεράστιο ἐνδιαφέρον γιά δύο λόγους: Πρῶτον γιατί ὅλα τά τραγούδια πού περιέχονται στόν δίσκο εἶναι ἀνέκδοτα καί προέρχονται ἀπό τήν καλύτερη ἴσως ἠχογραφική περίοδο τοῦ Μπόμπ Ντύλαν (1967), καί δεύτερον γιατί βρισκόμαστε μπροστά στήν καλύτερη μᾶλλον συνεργασία τοῦ Ντύλαν μέ τούς Μπάντ, τό συγκρότημα πού συνόδεψε τόν Ντύλαν στίς μεγαλύτερες στιγμές της καριέρας του.

Ὁ Μπόμπ Ντύλαν ἑρμηνεύει 16 ἀπό τά 24 κομμάτια τοῦ δίσκου, ἐνῶ διάφορα μέλη τῶν Μπάντ ἑρμηνεύουν τά ὑπόλοιπα. Ὅμως, καί ἡ μουσική βρίσκεται σέ ψηλό ἐπίπεδο, παρ' ὅλες τίς ἀτέλειες πού παρουσιάζει ἡ ἠχογράφηση. Γιά τούς φίλους τοῦ Μπόμπ Ντύλαν, ὁ δίσκος ἀποτελεῖ ἕνα ντοκουμέντο.

Μπερλινάλε 1976

τοῦ Παντελῆ Μ. Παντελούρη

Ἡ Μπερλινάλε, τό μεγαλύτερο μετά τίς Κάννες κινηματογραφικό Φεστιβάλ στόν κόσμο, ἔκλεισε καί τή χρονιά αὐτή τίς πόρτες της χωρίς νά μπορέσει νά σπάσει τόν κλοιό τῆς ἐμπορικῆς μετριότητας πού τήν ἔχει ζώσει.

Λόγοι πολιτικῆς σκοπιμότητας καί οἰκονομικοί δεσμοί μέ κινηματογραφικά τράστ ἐξακολουθοῦν νά παίζουν τόσο καθοριστικό ρόλο ἤ τουλάχιστον νά ἐπηρεάζουν τόσο ἔντονα δομές καί φορεῖς τῆς Μπερλινάλε, ὥστε κάθε προσπάθεια ποιοτικῆς ἀνόδου μέσω νέων δρόμων νά φαίνεται πρός τό παρόν ἀδύνατη.

Τό «Φόρουμ τοῦ Νέου Κινηματογράφου» ἀπό τήν ἄλλη μεριά, πού ὀργανώνεται παράλληλα μέν ἀλλά ἀνεξάρτητα ἀπό τήν Μπερλινάλε, κατόρθωσε καί φέτος νά ἀποσπάσει τά θερμά σχόλια κριτικῶν καί κοινοῦ, πού εἶχαν τήν εὐκαιρία νά πάρουν μέσα σέ ὀκτώ μέρες μιά εἰκόνα ἀπό τή μή ἐμπορική παραγωγή σ' ὅλες τίς ἠπείρους.

Ἡ καθυστερημένη ὑποβολή τῶν τριῶν ἑλληνικῶν ταινιῶν: «Τό χρονικό τῆς Κυριακῆς» τοῦ Τάκη Κανελλόπουλου, «Ὁ Προμηθέας σέ δεύτερο πρόσωπο» τοῦ Κώστα Φέρρη καί τό «Χάπυ Νταίη» τοῦ Παντελῆ Βούλγαρη, δέν μᾶς ξάφνιασε. Μπλέχτηκαν στά γρανάζια τῆς ἑλληνικῆς γραφειοκρατίας καί μόλις τήν τελευταία στιγμή πῆραν τήν ἀπαιτούμενη ἄδεια. Ἔτσι τουλάχιστον μᾶς εἶπαν – «ἀνεπίσημα» – ἐπίσημα χείλη ἐδῶ στό Βερολίνο. Οἱ ταινίες ἀπορρίφθηκαν χωρίς στήν οὐσία νά κριθοῦν ἀπό τήν ἐπιτροπή προκρίσεως. Ἡ ἐκπρόθεσμη ὑποβολή τῶν ταινιῶν ὑπῆρξε – κατά τόν πρόεδρο τοῦ Φεστιβάλ Δόκτορα Ἄλφρεντ Μπάουερ – ὁ κύριος λόγος ἀπόρριψης τῶν ταινιῶν ἀπό τήν Ἀθήνα. Καλά λοιπόν, ἀφοῦ ἤμασταν ἐκπρόθεσμοι, ἦταν ἐπόμενο νά μᾶς ἀγνοήσουν. Φταίει ἡ ἑλληνική γραφειοκρατία. Ὑπάρχει ὅμως καί ἡ ἄλλη πλευρά τοῦ νομίσματος: Μετά τό τέλος τοῦ Φεστιβάλ ἕνα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς πού πρόκρινε τίς ταινίες ἀποκάλυψε στούς δημοσιογράφους πώς στή Μπερλινάλε ἔλαβαν μέρος καί ταινίες πού ἔφτασαν στό Βερολίνο λίγες μόλις ὧρες πρίν ἀπό τήν προβολή τους. Πρόκειται δηλαδή γιά ταινίες πού προκρίθηκαν στά τυφλά, πού κανένα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς προκρίσεως δέν εἶδε ἀπό πρίν. Ὁρισμένες μάλιστα ταινίες ξεπέρασαν κατά πολύ τή δική μας ἀργοπορία. Ἄν συνδυάσει μάλιστα κανείς τίς πιό πάνω ἀποκαλύψεις μέ τήν παρουσία στό ἐπίσημο Φεστιβάλ ποιοτικά ἀπαράδεκτων ταινιῶν, τότε τίθεται τό ἐρώτημα μήπως ἡ γερμανική πλευρά εἶχε ἄλλους λόγους νά μή δεχτεῖ τίς ἑλληνικές ταινίες...

Μόνη ἑλληνική παρουσία ἀποτέλεσε «Ὁ Ἀγώνας» τῆς ὁμάδας τῶν ἕξ, πού προβλήθηκε στά πλαίσια τοῦ «Φόρουμ τοῦ Νέου Κινηματογράφου». Ἡ ταινία αὐτή, πού γιά πρώτη φορά βγῆκε στό ἐξωτερικό, ἔχει ἤδη τιμηθεῖ μέ βραβεῖο στό Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης τό 1975. Μ' ὅλες τίς, τεχνικές ἰδιαίτερα, ἀδυναμίες της, ἡ ταινία χαιρετίστηκε ἀπό τούς κριτικούς σάν σημαντικό ντοκουμέντο καί σοβαρή προσφορά.

Μιά καί μιλᾶμε γιά τήν ἑλληνική παρουσία στή Μπερλινάλε, δέν θά 'πρεπε νά λησμονήσουμε νά ἀναφερθοῦμε στήν ἀπουσία – γιά πρώτη φορά ἀπό χρόνια – τοῦ ἑλληνικοῦ σεξοφίλμ στήν «Κινηματογραφική Ἔκθεση» πού συνοδεύει τό Φεστιβάλ καί ὅπου οἱ παραγωγοί ψάχνουν γιά ἀγοραστές τῶν ταινιῶν τους. Μέχρι πέρυσι λονδρέζικες καί γερμανικές ἑταιρίες πρόσφεραν στήν ἔκθεση αὐτή σειρά ὁλόκληρη ἀπό ἑλληνικές σεξοταινίες, πλουτισμένες μέ πρόσθετες πορνοσκηνές καί χυδαίους διαλόγους. Γιά νά συγκαλύψουν μάλιστα τήν προέλευση τῶν ταινιῶν αὐτῶν, εἶχαν ἀλλάξει – ἐπί τό εὐρωπαϊκότερον... – τά ὀνόματα τῶν ἠθοποιῶν. Ἔτσι ὁ Ἀνδρέας Μπάρκουλης εἶχε γίνει Ἀντρέα Μπάρκε, ὁ Κώστας Γκουζγκούνης Κώστα Ρουτσίνι ἤ ὁ σκηνοθέτης Χρυσόστομος Λιάμπος εἶχε μετονομαστεῖ σέ Κρίς. Γιά φέτος φαίνεται δέν ὑπῆρξαν νέες σεξοπαραγωγές. Αὐτό ἀποδεικνύει καί τό γεγονός πώς ἕνας δευτέρας κατηγορίας κινηματογράφος δίπλα στόν κινηματογράφο τοῦ Φεστιβάλ ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νά προσφέρει δυό φορές τήν ἑβδομάδα στούς φίλους τοῦ τολμηροῦ σέξ τήν ταινία «Ἀπόλυτη ἡδονή» (ἑλληνικός τίτλος: «Ἡ ἰδιωτική μου ζωή») μέ τούς ... Ἀντρέα Μπάρκε, Μάρκ Ἔλλιοτ, Χέλεν Ρόντα, Ἄννα Φόνσου. Πρόκειται γιά τό τελευταῖο σεξοραπόρτο πάνω στά λάγνα πρόσωπα τοῦ ἔρωτα», κατά τό διαφημιστικό φυλλάδιο τοῦ κινηματογράφου.

* * *

Τό πρῶτο βραβεῖο τῆς φετινῆς Μπερλινάλε ἔδωσε ἡ ἑλλανόδικος ἐπιτροπή στήν ἀμερικανική ταινία «Ὁ Μπούφαλο Μπίλ καί οἱ Ἰνδιάνοι» τοῦ Ρόμπερτ Ἄλτμαν. Ὁ ἴδιος ὁ σκηνοθέτης ἀρνήθηκε νά 'ρθει νά παραλάβει τή «χρυσή ἄρκτο», πού τελικά παραδόθηκε σέ φρακοφορεμένο ὑπάλληλο τῆς ἐδῶ ἀμερικανικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς. Ἡ ἄρνηση τοῦ Ἄλτμαν νά δεχθεῖ βραβεῖο γιά τή νέα του ταινία – πράγμα ὄχι καί τόσο συνηθισμένο – εἶχε σάν αἴτιο μεταβολές στό μοντάζ πού ἐπέφερε στό πρωτότυπο τῆς ταινίας ὁ παραγωγός τοῦ φίλμ Ντίνο ντέ Λαουρέντις πού, γιά νά μπορέσει νά πουλήσει τό φίλμ στήν Εὐρώπη, ἔκοψε ὁρισμένες σκηνές καί μείωσε τή διάρκειά του. Μέ τή βοήθεια μεγάλων ἀστεριῶν τοῦ Χόλλυγουντ – Πώλ Νιούμαν, Μπάρτ Λάγκαστερ, Τζέραλντιν Τσάπλιν, Τζόελ Γκραίυ, Κέβιν Μακάρθυ – κάνει ὁ Ἄλτμαν μιά πρώτη προσπάθεια ἀπομυθοποίησης τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου πού ἕναν αἰώνα τώρα ἀποτελεῖ γιά μικρούς καί μεγάλους ἕνα ἀμερικάνικο εἴδωλο. Ὁ Μπούφαλο Μπίλ εἶναι ὁ μυθικός ἥρωας τῆς «ἄγριας Δύσης», ἴνδαλμα ἡρωισμοῦ καί θάρρους. Ταυτόχρονα ὅμως εἶναι ὄχι μόνο ὁ αἱμοσταγής σφαγέας τῶν Ἰνδιάνων καί ἄγριος κυνηγός τῶν βουβαλιῶν, ἀλλά καί ὁ κερδοσκόπος μπίζνεσμαν, πρωτοπόρος τοῦ ἐπιχειρήματικοῦ σώου. Μέ μάτι σαρκαστικό, εἰρωνικό καί αὐστηρό, ὁ Ἄλτμαν κοιτάζει πίσω ἀπό τά παρασκήνια τόν «ἥρωα» πού στά τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα θησαύριζε προσφέροντας στό ἀμερικάνικο κοινό μιά θεατρίστικη γεύση τῆς «ἄγριας Δύσης» μέ τόν περιοδεύοντα θίασό του.

Ἔχασε μέ τήν ταινία αὐτή ἡ Ἀμερική ἕνα ἀπό τά εἴδωλά της; Μᾶλλον ὄχι. Ὁ Ἄλτμαν καταπιάνεται μόνο μέ τήν ἀπομυθοποίηση ὅλων αὐτῶν πού ἔχουν κατέβει ἤδη ἀπό τόν θῶκο τοῦ μύθου. Ἡ ἀμερικάνικη ἱστορία ἔμεινε καί στό σημεῖο αὐτό ἄθικτη. Οὔτε τό Mash τοῦ Ἄλτμαν ξαναζήσαμε, οὔτε τό Nashville. Μόνο ἡ Ἀμερική πῆρε μέ τήν εὐκαιρία τῶν 200 γενεθλίων της ἕνα ἀκόμα μπουναμά. Ἕνα χρυσό βερολινέζικο ἀρκουδάκι.

Τή μιά πρωτοτυπία τῆς Μπερλινάλε – βράβευση μέ τό στανιό – ἀκολούθησε μιά δεύτερη: Στό Φόρουμ τοῦ νέου κινηματογράφου ὁ εἰσαγγελέας πῆρε τή θέση τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς καί – πράγμα πρωτάκουστο γιά Φεστιβάλ – κατέσχε μιά γιαπωνέζικη ταινία ἐπειδή κατά τή γνώμη του ἦταν πολύ βίαιη καί πορνογραφική. Οἱ ἐκδηλώσεις διαμαρτυρίας τῶν ξένων δημοσιογράφων, τοῦ Φόρουμ καί τοῦ προεδρείου τῆς ἴδιας τῆς Μπερλινάλε, δέν κατάφεραν νά μεταπείσουν τόν αὐστηρό φύλακα τῆς δημόσιας ἠθικῆς. Ἡ ταινία τοῦ διάσημου γιαπωνέζου σκηνοθέτη Ναγκίσα Ὀσίμα παραμένει ἀκόμα καί σήμερα αὐστηρά ἀπαγορευμένη γιά ὅλη τή Γερμανία, ἐνῶ προβάλλεται ἐλεύθερα λ.χ. στή Γαλλία, ὅπου οἱ νόμοι περί προστασίας τῶν ἠθῶν εἶναι πολύ αὐστηρότεροι τῶν γερμανικῶν.

Ἡ ταινία πού προκάλεσε τήν μῆνι τοῦ εἰσαγγελέα τοῦ Βερολίνου ἀναφέρεται σέ μιά πραγματική ἱστορία πού συγκλόνισε προπολεμικά τήν Ἰαπωνία. Ἕνα ζευγάρι ἐραστῶν περνάει ὅλα τά στάδια σεξουαλικῆς ἔκστασης γιά νά βρεῖ τή «λύτρωση» στόν ἐθελούσιο θάνατο. Μέ τό φίλμ αὐτό ὁ Ὀσίμα κάνει μιά φιλμική προσπάθεια νά στοχαστεῖ πάνω στή σχέση ἔρωτας-θάνατος, εἰσδύοντας σέ χώρους πού ἔμεναν μέχρι σήμερα ἀπρόσιτοι. Καί μόνο γι' αὐτό τό φίλμ ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

Ἡ Τζέραλντιν Τσάπλιν στό ρόλο τῆς θρυλικῆς σκοπεύτριας Ἄννυ Ὄκλυ, ὁ Πώλ Νιούμαν σάν Μπούφαλο Μπίλ καί ὁ Χάρβεϋ Κάϊτελ.

Δέν ἦταν ὅμως μόνο οἱ βίαιες σεξουαλικές σκηνές τοῦ Ὀσίμα πού ἔφεραν τήν ἀστυνομία στίς αἴθουσες προβολῆς. Παρά τόν αὐστηρό ἔλεγχο ἔξω καί μέσα στήν αἴθουσα προβολῆς τῶν ταινιῶν τοῦ κυρίως Φεστιβάλ, Ἰσπανοί καί Πέρσες δημοκράτες πέτυχαν νά εἰσδύσουν στόν κινηματογράφο «Τζό Παλάστ» καί νά μεταβάλουν τήν προβολή τῆς ταινίας «Ὁ κῆπος τῶν λίθων» (Περσία) καί «Οἱ μακριές διακοπές τοῦ '36» (Ἱσπανία) σέ ἐκδήλωση συμπαράστασης πρός τούς φυλακισμένους καλλιτέχνες - πολιτικούς κρατούμενους στίς δύο χῶρες. Οἱ Πέρσες διαδηλωτές μάλιστα μπῆκαν στήν αἴθουσα προβολῆς σάν θεατές, πληρώνοντας εἰσιτήριο, καί τήν ὥρα πού ἔσβησαν τά φῶτα γιά νά ἀρχίσει τό φίλμ πετάχτηκαν ἀπό τίς θέσεις τους, ξετύλιξαν πανώ μέ ἀντισαχικά συνθήματα καί ζητοῦσαν ὁμαδικά τήν ἀπελευθέρωση τῶν φυλακισμένων στήν Περσία καλλιτεχνῶν καί ὅλων τῶν πολιτικῶν κρατουμένων. Χαρακτηριστικό εἶναι τό γε-

Σκηνή ἀπό τήν ταινία τοῦ Ναγκίσα Ὀσίμα «Στό βασίλειο τῶν αἰσθήσεων».

γονός πώς καί στίς δύο περιπτώσεις τό κοινό ὄρθιο χειροκροτοῦσε ἐκφράζοντας τή συμπαράστασή του στούς διαδηλωτές ἐνῶ εἰσέβαλλαν στήν αἴθουσα γκλοποφόροι οἱ ἀστυνομικοί.

«Ὁ κῆπος τῶν λίθων» τοῦ Πέρση σκηνοθέτη Παρβίζ Κιμιάνι ἐντυπωσιάζει μέ τήν ἔντονη αἰσθητική καί τά παράδοξα παιχνίδια τῆς κάμερας, φτάνει ὅμως νά γίνεται κουραστικός μέ τίς μακρόσυρτες σκηνές του καί τά σουρεαλιστικά σκαμπανεβάσματά του. Μέσα σ' ἕνα θρησκευτικομυστικιστικό πλαίσιο ὁ Κιμιάνι παρουσιάζει ἕνα βοσκό στήν ἔρημο πού ὕστερα ἀπό ἕνα ὅραμα φτιάχνει ἕναν κῆπο ἀπό λιθάρια καί κορμούς δέντρων καί γίνεται τόπος προσκυνήματος τῶν κατοίκων τῶν γύρω χωριῶν μέχρι νά 'ρθει ἡ καταστροφή μέ τήν ἀνακάλυψη τῆς ἐμπορικῆς ἐκμετάλλευσης.

Σκηνή ἀπό τόν «Κῆπο τῶν λίθων» (Περσία)

Ὁ Ζαιμέ Καμίνο, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, κάνει μιά δειλή προσπάθεια νά καταπιαστεῖ μέσα στή δικτατορική Ἱσπανία μ' ἕνα καυτό καί τόσο ταμπού θέμα: μέ τόν ἐμφύλιο πού μπαίνει ἀπό τήν «πίσω πόρτα» στήν ταινία του «Οἱ μακριές διακοπές τοῦ '36» καί ἀποτελεῖ τό πολιτικό της μπάγκραουντ.

Τό ξέσπασμα τοῦ ἐμφύλιου τό καλοκαίρι τοῦ '36 βρίσκει πολλές εὔπορες οἰκογένειες τῆς Μπαρτσελόνα στήν ἐξοχή. Οἱ οἰκογένειες ἀποφασίζουν νά μείνουν ἐκεῖ περιμένοντας τή λήξη τοῦ πολέμου. Μέ ὄμορφες εἰκόνες καί καλοστημένες σκηνές ὁ Καμίνο κατορθώνει νά δώσει γλαφυρά μιά σειρά ἀπό ἐπεισόδια πού χαρακτηρίζουν τή στάση τῆς προνομιούχου αὐτῆς τάξης, ἀλλά καί τήν κριτική τοῦ σκηνοθέτη, στή δύσκολη ἐκείνη ἐποχή. Ὅταν ὕστερα ἀπό σκηνές μαύρης ἀγορᾶς, πείνας καί συγκρούσεων οἱ φαλαγγίτες μπαίνουν νικητές στό χωριό, τελειώνουν οἱ μακριές διακοπές, ἀλλά οἱ παραθεριστές γυρίζουν σέ μιά Μπαρτσελόνα πολύ διαφορετική ἀπό ἐκείνη πού ἄφησαν φεύγοντας γιά διακοπές.

Μέ ἀργυρή ἄρκτο, ὅπως καί «Ὁ κῆπος τῶν λίθων», τιμήθηκε ἀκόμα ἕνα φίλμ ἀπό ὄχι καί τόσο γνωστή, κινηματογραφικά, χώρα. Πρόκειται γιά τή μεξικάνικη ταινία «Κανόα». Κανόα εἶναι τό ὄνομα μιᾶς κωμόπολης στούς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Μαλίντσε. Πέντε νεαροί πού δουλεύουν σάν ὑπάλληλοι στό Πανεπιστήμιο τῆς Πουέμπλα ἀναγκάζονται λόγω τῆς κακοκαιρίας νά διακόψουν τήν πορεία τους πρός τό βουνό καί νά διανυκτερεύσουν στήν Κανόα. Ἡ μικρή πόλη ἐλέγχεται ἀπόλυτα ἀπό ἕναν πανοῦργο καί πανίσχυρο παπά πού θησαυρίζει ἀπομυζώντας τούς κατοίκους καί ὁ ὁποῖος τούς ἔχει ἐμφυσήσει μιά ἀντικομμουνιστική ὑστερία. Μέ τήν πρόφαση πώς πρόκειται γιά φοβερούς κομμουνιστές-φοιτητές κινάει νύχτα τούς «πιστούς» κατά τῶν πέντε ὑπαλλήλων. Δυό ἀπό αὐτούς λυντσάρονται μέχρι θανάτου. Οἱ ἄλλοι τρεῖς τραυματίζονται βαριά. Δολοφογοῦνται καί οἱ δύο χωρικοί πού τούς εἶχαν φιλοξενήσει. Πρόκειται γιά μιά πραγματική ἱστορία πού συνέβη τό 1968, τήν ἐποχή τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, καί γιά τήν ὁποία κανένας ἀπό τούς κυρίως ὑπεύθυνους δέν τιμωρήθηκε.

Ἕνα κομμάτι ἄγνωστης μεξικάνικης ἱστορίας μέ παραλληλισμούς καί σέ ἄλλες χῶρες.

Ἐδῶ καί χρόνια σκόνταφτε ἡ προσπάθεια τῶν ὑπευθύνων τῆς Μπερλινάλε νά κάνουν τό Φεστιβάλ «κέντρο πολιτιστικῆς συνάντησης Ἀνατολῆς καί Δύσης» σέ πολιτικές σκοπιμότητες, σέ διαμάχες καί ἐνδογερμανικούς ἀνταγωνισμούς. Μετά τήν ὑπογραφή, πρίν πέντε χρόνια, τῆς Συνθήκης τῶν Τεσσάρων Μεγάλων γιά τό Βερολίνο, τό μποϋκοτάρισμα τοῦ Φεστιβάλ ἀπό τίς ἀνατολικές χῶρες σταμάτησε. Δειλά-δειλά ἔφτασαν καί οἱ πρῶτες συμμετοχές, ἐκτός συναγωνισμοῦ στήν ἀρχή, ἐπίσημα ἀργότερα. Μέ τήν περσινή μάλιστα πρώτη ἐπίσημη συμμετοχή τῆς «ἄλλης Γερμανίας» ἡ Μπερλινάλε καθιερώθηκε σάν μεγάλο κινηματογραφικό Φεστιβάλ καί γιά τίς χῶρες τοῦ Ἀνατολικοῦ Μπλόκ.

Τήν ἐπιτυχία τους αὐτοί θέλουν τώρα νά διατηρήσουν οἱ ὑπεύθυνοι τῆς Μπερλινάλε. Εἰδικά συνεργεῖα τους ξεχύθηκαν τόν χρόνο αὐτό σ' ὅλες τίς ἀνατολικές χῶρες ἀναζητώντας ταινίες. Τελικά ὀκτώ ἀπό τά 22 φίλμ πού προκρίθηκαν ἀπό τήν ἐπιτροπή προκρίσεως ἦρθαν ἀπό τίς χῶρες τοῦ ἀνατολικοῦ μπλόκ, μέ ἐπικεφαλῆς τή Σοβιετική Ἕνωση (μέ δύο ταινίες). Ἡ Ἀνατολική Γερμανία δέν εἶχε φέτος ταινία νά στείλει, τόνισε ὅμως τήν παρουσία της μέ τήν ἀποστολή δημοσιογράφων καί τεχνοκριτικῶν, πράγμα πού μέχρι σήμερα ἀπόφευγε.

Δύο ἀπό τίς «ἀνατολικές» ταινίες τιμήθηκαν μάλιστα μέ βραβεῖο ἀπό τή διεθνή κριτική ἐπιτροπή τῆς Μπερλινάλε. Πρόκειται γιά τήν εἰδική βράβευση τῆς οὐγγαρέζικης ταινίας «Ὁ ἄνθρωπος χωρίς ὄνομα» τοῦ Λάτσλο Λουγκόσσυ καί γιά τό βραβεῖο καλυτερου γυναικείου ρόλου πού δόθηκε –ἐπάξια– στή Γιαντβίγκα Μπαράνσκα, πρωταγωνίστρια τῆς πολωνέζικης ταινίας «Νύχτες καί Μέρες». Στήν ταινία αὐτή ἡ Μπαράνσκα παίζει τό ρόλο τῆς χήρας ἑνός γαιοκτήμονα πού φεύγει μαζί μέ τούς συγχωριανούς της νά σωθεῖ ἀπό τά γερμανικά στρατεύματα πού πλησιάζουν, στόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο. Πάνω στή φυγή μέ τήν ἅμαξα ἀναλογίζεται ὅλο της τό παρελθόν, τίς χαρές καί τίς λύπες τῆς μέχρι σήμερα ζωῆς της. Πέντε ὧρες κρατάει αὐτή ἡ ταινία-μαμούθ. Ἐμεῖς στό Φεστιβάλ περιοριστήκαμε στίς τρεῖς.

Ὁ ἄνθρωπος χωρίς ὄνομα στήν ταινία τοῦ Λουγκόσσυ εἶναι ἕνας νεαρός Οὐγγρος πού γυρίζει ἀπό τήν αἰχμαλωσία - εἶχε πολεμήσει στό πλευρό τῶν Γερμανῶν - στή σοσιαλιστική Οὐγγαρία γραμμένος στήν κατάσταση τῶν ἐπαναπατριζομένων μέ τό ὄνομα ἑνός κρατούμενου πού εἶχε δραπετεύσει. Ἡ ταινία δείχνει τούς ἀγῶνες τοῦ πρώην στρατιώτη νά ξαναποκτήσει τήν ταυτότητά του καί νά ἐπισημοποιήσει τήν ὕπαρξή του.

Τόσο οἱ δυό πιό πάνω ταινίες, ὅσο καί οἱ ὑπόλοιπες ταινίες ἀπό τίς σοσιαλιστικές χῶρες, δείχνουν μιά ἐντυπωσιακή ἐπίδραση πάνω τους τοῦ δυτικοῦ κινηματογράφου, ἐπίδραση πού διαφαίνεται ὄχι μόνο στήν ἐπιλογή τῶν θεμάτων τῶν ταινιῶν, ἀλλά καί στήν τεχνική ἀκόμα ἐπεξεργασία τους. Χαρακτηριστικά εἶναι δυό ἐπεισόδια στό σοβιετικό αἰσθηματικό μελό «Ὁ μοναδικός», ὅπου ἀφομοιώνονται ἀκόμα καί ἀξιολογικές κρίσεις τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν γιά τίς σοσιαλιστικές κοινωνίες, ὅπως εἶναι λ.χ. τό ἐπιχείρημα πώς οἱ ἠλεκτρικές συσκευές συνέχεια χαλᾶνε ἤ πώς γιά νά ἀγοράσει κανείς κάτι πρέπει νά σταθεῖ ὧρες στήν οὐρά. Στίς σοβιετικές τουλάχιστο ταινίες εἴχαμε τήν ἐντύπωση πώς γυρίστηκαν ὄχι στά πλαίσια τῆς κινηματογραφικῆς

ΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ

Πρῶτο Βραβεῖο – χρυσή ἄρκτος: « *Ὁ Μπούφαλο Μπίλ καί οἱ Ἰνδιάνοι» (ΗΠΑ), τοῦ Ρόμπερτ Ἄλτμαν.*

Ἀργυρά ἄρκτος (εἰδικό βραβεῖο ἑλλανοδίκου ἐπιτροπῆς): «Κανόα» (Μεξικό), τοῦ Φελίπε Καζάλς.

Πρῶτο βραβεῖο σκηνοθεσίας:

Ἀργυρά ἄρκτος: στόν Μάριο Μονιτσέλι, γιά τήν ταινία «Ἀγαπητέ Μιχάλη» (Ἰταλία).

Πρῶτο βραβεῖο γυναικείου ρόλου: Γιαντβίγκα Μπαράνσκα, πρωταγωνίστρια τῆς ταινίας «Νύχτες καί Μέρες» (Πολωνία).

Πρῶτο βραβεῖο ἀνδρικοῦ ρόλου: Γκέρχαρντ Ὀλσέβσκι, πρωταγωνιστής τῆς ταινίας «Χαμένη ζωή» τοῦ Ὄτοκαρ Ρούντσε (Δ.Γερμανία).

Βραβεῖο (ἀργυρά ἄρκτος) γιά τήν καλύτερη πρώτη ταινία νέου σκηνοθέτη: «Ἄνθρωπος χωρίς ὄνομα» τοῦ Λάτσλο Λουγκόσσυ (Οὐγγαρία).

Εἰδικό βραβεῖο Φεστιβάλ Βερολίνου: στήν ταινία «Κῆπος τῶν λίθων» (Περσία), τοῦ Παρβίζ Κιμιάνι.

Σκηνή ἀπό τήν ταινία «Τραγούδι λευτεριᾶς στίς Ἄνδεις» (Βενεζουέλα).

παραγωγῆς μιᾶς σοσιαλιστικῆς χώρας, ἀλλά μέ σκοπό νά ἀρέσουν στούς ἐπιχειρηματίες τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν γιά νά τίς ἀγοράσουν.

Ἄν ὑπολογίσει κανείς Φόρουμ, Μπερλινάλε, Ρετροσπεκτίβα καί Ἔκθεση μαζί, τότε ὁ ἀριθμός τῶν ταινιῶν πού μποροῦσε νά δεῖ κανείς ξεπερνοῦσαν τίς 180. Εἶναι φυσικό νά πρέπει ὁ θεατής κάθε μέρα νά διαλέγει - πολλές φορές χωρίς κριτήρια- τά φίλμ πού τόν ἐνδιαφέρουν.

Ἰδιαίτερα στό Φόρουμ τοῦ Νέου Κινηματογράφου, ὅπου εἴδαμε ἀπό πολιτικό μέχρι πειραματικό κινηματογράφο, ἡ ποικιλομορφία τῆς προσφορᾶς κάνει ἀδύνατη μιά συλλογική παρουσίαση. Ἄς σταθοῦμε σύντομα σέ δυό δυτικογερμανικές παραγωγές νέων καὶ προοδευτικῶν σκηνοθετῶν πού συγκέντρωσαν τό ἐνδιαφέρον τῶν φίλων τοῦ κινηματογράφου. Πρόκειται γιά τήν ταινία τοῦ Κρίστιαν Τσίβερς «Ὁ ἔντιμος δρόμος» καί γιά τό φίλμ τῆς Χέλμα Σάντερς «Ὁ γάμος τῆς Σιρίν».

Τό φίλμ τοῦ Κρίστιαν Τσίβερς εἶναι τό τρίτο πολιτικό φίλμ πού φτιάχνει. Μέσα ἀπό τήν ταινία αὐτή ξεπηδάει ἡ ἐλπίδα πώς παντοῦ ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού δέν εἶναι πρόθυμοι νά προσαρμοστοῦν. Σέ μιά ἐποχή πού τό πολιτικό κλίμα χαρακτηρίζει ἕνας αὐξανόμενος ὀπορτουνισμός, τό φίλμ τοῦ Τσίβερς φέρνει ἕνα παράδειγμα ἠθικῆς καί ἐντιμότητας. Κέντρο τῆς δράσης εἶναι ὁ ἐργάτης Ντίτερ. Ἕνας ἥρωας τῆς καθημερινότητας μέ ὅλες τίς ἀντιφάσεις, τίς προκαταλήψεις καί τίς ἀδυναμίες του. Ἔρχεται σέ σύγκρουση μέ τήν οἰκογένεια, τά ἀφεντικά καί τούς συναδέλφους του ἀπό τό συμβούλιο προσωπικοῦ, συμμετέχει σέ ἀπαγορευμένη ἀπεργία, ἀλλά δέν παρατάει τόν ἔντιμο δρόμο τοῦ ἀγώνα γιά τά δίκαια αἰτήματα τῶν ἐργατῶν τοῦ ἐργοστασίου πού ἐργάζεται. Μέ εἰκόνες καί διαλόγους ἁπλούς καί καταληπτούς, χωρίς ἐμφάσεις καί πολιτικούς φιλοσοφισμούς, προσφέρει ὁ Τσίβερς τήν ἱστορία του, ἀκριβῶς ὅπως βγαίνει ἀπό τήν πραγματικότητα τῆς ἐργατικῆς ζωῆς.

Τό φίλμ τῆς Χέλμα Σάντερς εἶναι ἕνα φίλμ γιά τή γυναίκα ἀπό τή μιά μεριά, γιά τόν ξένο ἐργάτη ἀπό τήν ἄλλη. Μιά νεαρή τουρκοπούλα, ἡ Σιρίν, φεύγει ἀπό τό χωριό κι ἔρχεται ἐργάτρια στή Γερμανία γιά νά συναντήσει τόν Μαμούτ, τόν παιδικό της ἔρωτα πού ἐργάζεται στήν ξενιτιά. Ἀκόμα καλά - καλά δέν βρῆκε μιά δουλίτσα καί δέν μπόρεσε νά μάθει δυό λέξεις γερμανικές, ἔρχεται ἡ οἰκονομική κρίση καί ἀπολύεται. Στήν ἀπελπισία της πέφτει στά χέρια σωματεμπόρων πού τήν ἐκδίδουν σέ Τούρκους καί Ἕλληνες ἐργάτες. Στό κρεβάτι τοῦ ἔρωτα συναντάει καί τόν Μαμούτ πού ἀναζητοῦσε. Τελικά σκοτώνεται τρυπημένη ἀπό τίς σφαῖρες ἑνός μαστρωποῦ. Τό φίλμ δείχνει ὅλο τό δράμα καί τήν ἀπόγνωση μιᾶς ἀνυπεράσπιστης ξένης ἐργάτριας στή γερμανική φάμπρικα. Ἀπομονωμένη ἀπό τήν κοινωνία τή γερμανική, βρίσκει μόνο δίπλα στίς συμπατριώτισσές της καί τίς Ἑλληνίδες γειτόνισσες ἐλπίδα καί θαλπωρή. Ἡ Σιρίν τῆς Χέλμα Σάντερς παλεύει νά ὑπερασπιστεῖ τή θέση της σά γυναίκα ἀπό τή μιά, σάν ξένη ἐργάτρια ἀπό τήν ἄλλη. Πρωταγωνιστές καί πρωταγωνίστριες τῆς ταινίας εἶναι ξένοι - Τοῦρκοι καί Ἕλληνες στήν πλειοψηφία τους – ἐργάτες. Ἀνάμεσά τους καί ὁ Γιάννης Κυριακίδης, πού γίνεται φίλος τῆς Σιρίν, καί ἔγινε στόχος ἐπιθέσεων τουρκικῶν ἐθνικιστικῶν ὀργανώσεων τῆς δεξιᾶς πού θεώρησαν ἐθνική προσβολή μιά τουρκοπούλα νά ἔχει - ἔστω καί στήν ὀθόνη - Ἕλληνα φίλο. Ταυτόχρονα, ὀργανώσεις θρησκευτικές καί πολιτικές τῶν Τούρκων ἐργατῶν ἔκαναν καί διαδηλώσεις μέ ἐπικεφαλῆς ἐξτρεμιστικά στοιχεῖα τῆς δεξιᾶς διαμαρτυρόμενες γιά τήν «προσβολή πού γίνεται μέ τήν ταινία αὐτή στή γυναίκα ἀπό τήν Τουρκία» καί ζήτησαν τήν τιμωρία ὄχι μόνο τῆς σκηνοθέτριας Χέλμα Σάντερς, ἀλλά καί τῆς συμπατριώτισσάς τους Ἄϊτεν Ἔρτεν δημοσιογράφου τῆς Ντώϋτσε Βέλλε- πού ὑποδύεται τό ρόλο τῆς Σιρίν.

Ἀλλά καί ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἀκούστηναν ἐπιθετικά λόγια γιά τή «σύμπραξη» Ἑλλήνων καί Τούρκων στήν ταινία. Μιά τέτοια συναδέλφωση ἴσως φαίνεται παράξενη στήν πατρίδα, εἶναι ὅμως γεγονός πώς στήν πράξη ὑπάρχει. Τά κοινά προβλήματα, οἱ κοινές δυσκολίες, ἡ ἴδια ἐκμετάλλευση, ἡ κοινωνική ἀπομόνωση μέσα στή γερμανική κοινωνία, ἔχουν φέρει ὅλους τούς ξένους ἐργάτες -Ἕλληνες, Τούρκους, Γιουγκοσλαύους, Ἰσπανούς, Πορτογάλους κ.τ.λ.- πολύ κοντά ἐδῶ στήν ξενιτιά. Κοινές διαδηλώσεις διαμαρτυρίας, ἀκόμα καί ὅταν οἱ Τοῦρκοι πατοῦσαν τό πόδι τους στήν Κύπρο, δέν εἶναι κάτι σπάνιο. Τή συναδέλφωση αὐτή ὅλων τῶν ξένων ἐργατῶν, τήν κοινή τους μοίρα, τά κοινά προβλήματα καί τούς κοινούς φόβους, δείχνει ἁδρά καί πειστικά «Ὁ γάμος τῆς Σιρίν». Μιά ὄμορφη ταινία πού εὐχόμαστε νά 'ρθει κάποτε καί στήν Ἑλλάδα.

* * *

Πρίν ἕξι χρόνια ἡ Μπερλινάλε ἀναγκάστηκε νά αὐτοδιαλυθεῖ πρίν ἀκόμα προβληθοῦν ὅλες οἱ ταινίες. Τόν ἐπόμενο χρόνο ἔκανε ἕνα πρῶτο ἀνανεωτικό βῆμα προσφέροντας τό «Φόρουμ Νέου Κινηματογράφου» στούς νέους καί προοδευτικούς δημιουργούς. Σήμερα τό «Φόρουμ» τοῦ Βερολίνου ἔχει καθιερωθεῖ σάν μιά ἀπό τίς σημαντικές κινηματογραφικές συναντήσεις γιά τούς νέους σκηνοθέτες ἀπό ὅλο τόν κόσμο. Χωρίς νά δίνει χρυσά καί ἀργυρά ἀρκουδάκια, ὅπως ἡ κυρίως Μπερλινάλε, κατόρθωσε νά καθιερώσει αὐτή μόνη τήν ἐπιλογή τῆς ταινίας γιά προβολή στά πλαίσια τοῦ «Φόρουμ» σάν ἀναγνώριση ποιότητας. Δέν εἶναι ἔτσι παράξενο πώς σκηνοθέτες ὅπως ὁ Κρίστιαν Τσίβερς πρόσφεραν μιά καινούργια τους ταινία μεγάλου μήκους νά προβληθεῖ στό «Φόρουμ» σέ παγκόσμια πρώτη.

Ἡ κυρίως Μπερλινάλε ἀπό τήν ἄλλη, καί ἡ ἐπιτροπή προκρίσεως τοῦ Φεστιβάλ, ἤ ἀκόμα καί ἡ ἑλλανόδικη ἐπιτροπή, δέν φαίνεται νά μένουν ἀνεπηρέαστες ἀπό δυό παράγοντες. Πρῶτο, ἀπό τήν ἔμμεση καί ἄμεση ἐξάρτηση ἀπό τά μεγάλα ἀμερικάνικα τράστ καί τίς γερμανικές θυγατρικές ἐπιχειρήσεις τους, καί δεύτερο, ἀπό τήν πολιτική ἀναγκαιότητα παρουσίας μεγάλου ἀριθμοῦ ταινιῶν ἀπό τίς χῶρες τοῦ ἀνατολικοῦ συνασπισμοῦ. Εἶναι κοινό μυστικό πιά πώς οἱ ἐκπρόσωποι τῶν μεγάλων χολλυγουντιανῶν ἑταιριῶν ἔχουν ἐπανειλημμένα ἀπειλήσει νά μήν ξανάρθουν στήν Μπερλινάλε... ἄν οἱ ταινίες τους δέν παίρνουν βραβεῖα. Οἱ πολιτικοί στό Δυτικό Βερολίνο, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, τονίζουν τήν ἀνάγκη συνεχοῦς παρουσίας τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν σέ πολιτιστικές ἐκδηλώσεις πού γίνονται στούς δυτικούς τομεῖς τῆς παλιᾶς γερμανικῆς πρωτεύουσας, μιά καί μέ τόν τρόπο αὐτό ἐνισχύεται ἡ θέση τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ὀντότητας σάν κέντρο συνάντησης ἀνατολῆς καί δύσης στήν καρδιά τῆς σοσιαλιστικῆς Γερμανίας. Μέσα στά πιό πάνω πλαίσια πρέπει – νομίζω – νά δεῖ κανείς καί τίς φετινές βραβεύσεις καί ἐπιλογές ταινιῶν στήν 26η Μπερλινάλε. Τότε, πόσο ἀνεπηρέαστη εἶναι ἡ βράβευση μιᾶς ταινίας ἀπό ἐξω-

Ὁ συμπατριώτης μας Γιάννης Κυριακίδης καί ἡ Ἄϋτεν Ἐρτέν σέ σκηνή τῆς ταινίας «Ὁ Γάμος τῆς Σιρίν».

κινηματογραφικούς παράγοντες; θά ἀναρωτηθεῖ κανείς. Ἡ γνώμη μου εἶναι πώς οἱ παράγοντες αὐτοί ἐπηρεάζουν τίς ἀποφάσεις τῆς ἑλλανόδικης ἐπιτροπῆς καί μειώνουν τήν ἀξία κάθε βραβείου. Ἄλλωστε κάθε βράβευση εἶναι ὑποκειμενική.

ΘΟΥΡΙΟΣ

κεντρικό ὀργανο

τοῦ

'ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ'

• εικαστικά •

Γιὰ ἕνα Μουσεῖο Σύγχρονης Τέχνης

Στά πλαίσια τῆς ἔρευνας πού ἀρχίσαμε στό τεῦχος 50 τοῦ «ΑΝΤΙ» (24 Ἰουλίου 1976) σχετικά μέ τήν ἀναγκαιότητα ἑνός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στήν Ἑλλάδα, ζητήσαμε καί τή γνώμη τῶν εἰδικῶν: ἱστορικῶν τῆς τέχνης, τεχνοκριτῶν, αἰσθητικῶν. Τούς ἀπευθύναμε δύο ἐρωτήσεις:

α) Κρίνετε σκόπιμη ἤ ὄχι τήν ἵδρυση ἑνός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στόν τόπο μας καί γιατί;

β) Πῶς βλέπετε τήν ὀργάνωση καί τή λειτουργία ἑνός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στόν τόπο μας;

Δημοσιεύουμε τίς ἀπαντήσεις μέ τή σειρά πού ἦρθαν στό περιοδικό. Σήμερα γράφουν οἱ: Α.Γ. Ξύδης, Τώνης Σπητέρης, Δ.Α. Φατοῦρος καί Ἔφη Φερεντίνου.

Α. Γ. ΞΥΔΗΣ

● «... νά καταστεῖ κέντρο ἀκτινοβολίας τῆς σύγχρονης τέχνης ὄχι μόνο γιά τήν Ἑλλάδα».

● 1. Ἀπό καιρό πιστεύω πώς ἡ Ἑλλάδα χρειάζεται ἕνα Μουσεῖο Σύγχρονης Τέχνης, ἤ Τέχνης τοῦ 20οῦ αἰώνα. Στό ΑΝΤΙ ἀρ. 14, 8 Μάρτη 1975, εἶναι δημοσιευμένο, ἀπ' ἀφορμή τίς πρῶτες πανηγυρικές διακηρύξεις τοῦ Ὑπ. Πολιτισμοῦ, τό ἄρθρο μου «Σκέψεις καί Προτάσεις γιά μιά Πολιτική τῶν Τεχνῶν», ὅπου τονίζω σάν αὐτονόητη ἀνάγκη τόν χωρισμό τῶν συλλογῶν τῆς Ἐθν. Πινακοθήκης σέ:

Α. Τέχνη Ἑλληνική καί Ξένη ὡς καί τόν 19ο αἰώνα, πού θά στεγάζονταν στά κενά τότε «Ἀνάκτορα» τῆς Ἡρώδου Ἀττικοῦ. Ὁ μεγάλος κῆπος τους θά ἦταν ἰδεῶδες περιβάλλον γιά ὅλη τή γλυπτική τοῦ 19ου αἰώνα καί τ' ἀρχιτεκτονικά μέλη πού φαντάζουν κάπως ἀστεῖα καί μικροσκοπικά δίπλα στά μοντέρνα κτίρια, καί θά μποροῦσαν νά φιλοξενήσουν ἄλλες ἐκθέσεις γλυπτικῆς ὅπως στό Παρίσι οἱ κῆποι τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Λουξεμβούργου ἤ τοῦ Μουσείου Ροντέν. Τώρα πού προτίμησε τό Κράτος νά διαθέσει τ' «Ἀνάκτορα» γιά τή μικρή ὑπηρεσία τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας – ὁ ἴδιος δέν τά κατοικεῖ – θά μποροῦσε νά βρεθοῦν ἄλλα κτίρια (π.χ. τό μέγαρο Μαυρομιχάλη στήν Ἀμαλίας, ἤ τό Ὀρυκτολογικό Μουσεῖο στήν Ἀκαδημίας) τοῦ 19ου αἰ. πού θά προσφέρονταν μέ λίγες προσαρμογές νά χρησιμεύσουν γιά τόν σκοπό αὐτό. Θά ἐπιλύονταν ἔτσι καί τό πρόβλημα τῆς ἐνσωμάτωσης τῶν 1500 ἔργων τοῦ κληροδοτήματος Κουτλίδη, καί θά σώζονταν χτίρια «διατηρητέα». Ὅπως καί νάναι οἱ συλλογές τοῦ 19ου αἰ. τῆς Πινακοθήκης χρειάζονται ριζικό ἀριθμητικό ἀραίωμα, καί δραστική ποιοτική συμπύκνωση. Θά μποροῦσαν ἀκόμα νά τροφοδοτήσουν διάφορα ἐπαρχιακά μουσεῖα ἤ νά ἐνθαρρυνθεῖ ἡ ἵδρυση νέων, μ' ἔργα τοῦ 19ου αἰ. πού θά δάνειζε ἡ Πινακοθήκη.

Β. Σύγχρονη Τέχνη (τοῦ 20οῦ αἰώνα) Ἑλληνική καί Ξένη πού θά στεγάζονταν στά καινούρια χτίρια τῆς Πινακοθήκης (πού δέν ἦταν ἀκόμα τελειωμένα τότε) καί ὅπου στούς ἐξωτερικούς χώρους θά μποροῦσαν νά ἐκτεθοῦν καί σύγχρονα γλυπτά, καί νά ὀργανώνονται διάφορες ἐκδηλώσεις (παραστάσεις, χάπενινγκς κ.τ.λ.) καί ἐναλλασσόμενες ἐκθέσεις πού δέ θά ἐνοχλοῦνταν ἀπό τή σφύζουσα κίνηση τῆς πρωτεύουσας στό σημεῖο ἐκεῖνο. Οἱ χῶροι μελέτης (βιβλιοθήκη κ.τ.λ.) θά μποροῦσαν νά εἶχαν μεταφερθεῖ στό ἠρεμότερο περιβάλλον τῶν «Ἀνακτόρων» καί ἔτσι νά ἐλευθερωθεῖ περσότερος χῶρος στήν Πινακοθήκη γιά ἄλλες κρατικές ἐκθέσεις, ὅπως π.χ. μιά τύπου «πανελλήνιας» περιορισμένη καί ὑψηλῆς ποιότητας.

● 2. Τό Μουσεῖο Σύγχρονης Τέχνης (ἤ τοῦ 20οῦ αἰώνα) θά στέγαζε μιάν ἀντιπροσωπευτική, εὐρεία καί αὐστηρά ἐπιλεγμένη ἀπό ἀδιάβλητη ἐπιτροπή συλλογή ἑλληνικῆς τέχνης τοῦ 20οῦ αἰ., πού θά ἐμπλουτίζοταν συνεχῶς, καί θά πλαισιώνονταν ἀπό ἀντιπροσωπευτική δειγματοληψία ἔργων τῶν σύγχρονων σχολῶν καί τάσεων τοῦ ἄλλου κόσμου – καί δέν ἐννοῶ μόνο τόν «Δυτικό». Ὑπάρχουν πολλά μουσεῖα σέ ὅλο τόν κόσμο πού εὐχαρίστως θ' ἀντάλλαζαν ἔργα τῆς σύγχρονης τέχνης τους μέ ἀνάλογα ἑλληνικά, ἤ πού καταρτίζουν συλλογές ἕτοιμες τέτοιων ἔργων γιά προσφορά ἤ ἀνταλλαγή μέ ἄλλες χῶρες...

Τό Μουσεῖο αὐτό θά εἶχε δική του διεύθυνση καί προσωπικό, χωριστά ἀπό τό Μουσεῖο τοῦ 19ου αἰώνα, καθώς καί εἰδικό συμβούλιο γιά τίς ἀγορές καί τόν ἐμπλουτισμό του. Θά μποροῦσε ν' ἀποχτήσει δικούς του πόρους ἤ μέσα ἐμπλουτισμοῦ σέ εἶδος, πάντως ὅμως θά χρειάζονταν μιά κρατική ἐπιχορήγηση στά πρῶτα του χρόνια, ὥστε νά καταστεῖ ἀπό τήν ἀρχή κέντρο ἀκτινοβολίας τῆς σύγχρονης τέχνης ὄχι μόνο γιά τήν Ἑλλάδα ἀλλά γιά τά Βαλκάνια καί γιά τήν Ἀν. Μεσόγειο. Εἶμαι βέβαιος πώς ἡ ὕπαρξη καί καλή διοργάνωσή του θά ἐνθάρρυνε πολλούς Ἕλληνες συλλέκτες σύγχρονης τέχνης νά τοῦ δωρήσουν ἤ κληροδοτήσουν ἔργα, πού εἶναι δύσκολο ν' ἀποχτήσει κανείς σήμερα μέ περιορισμένα μέσα.

Υ.Γ. Χτίριο κατάλληλο γιά τή Συλλογή Κουτλίδη ἤ γιά ἕνα τμῆμα τοῦ Μουσείου τοῦ 19ου αἰώνα θά ἦταν καί τό ἀνακαινιζόμενο αὐτές τίς μέρες μέγαρο Σταθάτου (γωνία Βασ. Σοφίας καί Ἡροδότου).

Α.Γ.Ξ.

ΤΩΝΗΣ ΣΠΗΤΕΡΗΣ

● «... φιλελεύθερος, παλλόμενος, ζωντανός ὀργανισμός καί πυρήνας πειραματισμοῦ».

Ἔδωσε ἀφορμή γιά τήν ἔρευνα ἡ παράλειψη ἀπό τόν κυβερνητικό προγραμματισμό τῆς ἀναγκαιότητας δημιουργίας ἑνός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης. Καθώς εἶναι γνωστό καί σωστά τονίσατε, εἴμαστε ἡ μόνη εὐρωπαϊκή χώρα πού δέν ἔχει παρόμοιο ἵδρυμα. Ἡ ἔρευνά σας ξεκίνησε, καθώς διαβάσαμε, ἀπό τίς ἀντιδράσεις τοῦ «Συνδέσμου Καλλιτεχνῶν» γιά τήν παράλειψη αὐτή.

Οἱ ἀπαντήσεις τους, φυσικά, ἦταν καταφατικές καί οἱ ἕξι καλλιτέχνες ἀνέπτυξαν, ἀπό διαφορετική σκοπιά, τά ἐπιχειρήματά τους.

Καί γιά μένα, ὅπως ὑποθέτω καί γιά κάθε συνάδελφο, ἡ ἀνάγκη δημιουργίας Μ.Σ.Τ. δέν μπορεῖ νά ἀμφισβητηθεῖ, γιά τούς λόγους πού ἤδη ἀναφέρατε καί ἀνάλυσαν καί οἱ καλλιτέχνες. Ἡ θέση μου αὐτή εἶναι γνωστή καί ἀπό τή σποραδική ἀρθρογραφία μου στήν τελευταία εἰκοσαετία.

Ἐπείγει λοιπόν:

● α) Νά εὐαισθητοποιηθεῖ τό κοινό καί οἱ ἁρμόδιοι καί νά τούς γίνει συνείδηση ἡ ἀνάγκη δημιουργίας ἑνός τέτοιου ὀργανισμοῦ, γιατί παρόλα τά ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα, παρ' ὅλο τό παράδειγμα πού μᾶς δίνουν ὅσα κράτη ἐπιθυμοῦν νά μεταδώσουν τή σκυτάλη τῆς μακρόχρονης ἤ πρόσφατης παράδοσής τους, παρ' ὅλα, παρ' ὅλα, παρ' ὅλα... ἀποφασίζουν πάντα ἐκεῖνοι πού κατέχουν τούς οἰκονομικούς πόρους.

β) Ἂν ἡ ἐπιχειρηματολογία μας γίνει πειστική καί ἐνισχυθεῖ μέ τήν ἀνάλογη δράση καί ἄν ὅσα θεωρητικά ὑποστηρίζονται δέν παραμείνουν «λόγια» ἀλλά μετατραποῦν σέ πράξη, τότε μόνο θά ἐπιτευχθεῖ ὁ σκοπός. Καί «κάποτε» θά χαροῦμε ἤ θά χαροῦν οἱ νεώτεροι, ἕνα πραγματικό Μ.Σ.Τ. Διαφορετικά... θά παραμείνουμε ἰδεολόγοι «βοῶντες ἐν τῇ ἐρήμῳ».

Φυσικά, οὔτε μποροῦμε νά πάρουμε στά σοβαρά τά ἤδη ὑπάρχοντα ἐπαρχιακά μικρομουσεῖα

Κάθε Σάββατο
κυκλοφορεῖ ἡ
●
ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ
ὄργανο Σοσιαλιστικοῦ ἀγώνα καὶ προβληματισμοῦ

Ρόδου, Ἰωαννίνων, Καλαμάτας. Πρόκειται μᾶλλον γιά ἀνόμοιες σέ ποιότητα συλλογές πού παρουσιάζουν ἔργα καί σύγχρονων καλλιτεχνῶν. Ἡ δημιουργία τους ὀφείλεται ἀρχικά σέ φιλότιμες καί ἀξιέπαινες, κατά τά ἄλλα, ἰδιωτικές πρωτοβουλίες. Ἀλλά οἱ περιορισμένες τους ἀναγκαστικά ἐπιδιώξεις καί ἡ μουσειολογική τους δομή, βρίσκονται πολύ μακριά ἀπό τίς τωρινές ἀπαιτήσεις καί ἀντιλήψεις ἑνός Μ.Σ.Τ.

Παραλείπουμε τόν γεωγραφικό παράγοντα, πού ἀφήνει ἀκάλυπτη τήν πρωτεύουσα.

● Τί ἐννοοῦμε λοιπόν γιά Μ.Σ.Τ;

Ὄχι βέβαια τό συνηθισμένο νεκροταφεῖο ὅπου εἶναι ἀραδιασμένες μέ στρατιωτική τάξη ἤ ἀταξία, μερικές ἑκατοντάδες ἔργα, ἄξιων κι ἀνάξιων καλλιτεχνῶν πού προσπερνᾶς μέ κόπο καί χωρίς ἀνάσα, στίς καθορισμένες ὧρες καί μέρες. Τό Μ.Σ.Τ. εἶναι σήμερα ἕνας φιλελεύθερος, παλλόμενος, ζωντανός ὀργανισμός καί ἕνας πυρήνας πειραματισμοῦ ἕτοιμος ν' ἀγκαλιάσει κάθε προσπάθεια ἐν τῷ γίγνεσθαι. Μέ τίς ποικίλες, διαφορότροπες, πολύπτυχες ἐκδηλώσεις του ἀπασχολεῖ καί ἐρεθίζει τά πολιτιστικά ἐνδιαφέροντα καί δίνει δυνατότητες προβληματισμοῦ ἀπό τή στιγμή πού διαβαίνεις τό κατώφλι του.

Ἡ εὐαίσθητη ἀρχιτεκτονική διαμόρφωση, ἡ λειτουργική τῶν χώρων, ἡ ἄνετη ἐσωτερική «διαδρομή», ἡ αἰσθητική παρουσίαση τῶν ἔργων, ἀποτελοῦν τό «στατικό» σκέλος ἑνός τέτοιου ἱδρύματις. Ὄχι ὅμως καί τό μόνο. Οἱ παράλληλες πολιτιστικές ἐκδηλώσεις (ὁμιλίες, συζητήσεις μέ συμμετοχή τοῦ κοινοῦ ἤ «στρογγυλῆς τραπέζης», μουσική, θεατρικές παραστάσεις, ἤ «συμβάντα» κ.ἄ.), ἀποτελοῦν τό «δυναμικό», ἀλλά ὄχι εὐκαταφρόνητο, δεύτερο σκέλος. Γιά τή δράση ἑνός τέτοιου μουσείου θά μποροῦσε νά ἐφαρμοστεῖ κι ἐδῶ ἡ ἀπαράμιλλη ρήση τοῦ γαλλικοῦ Μάη τοῦ '68 «Ἡ φαντασία στήν ἐξουσία». Ἡ ἀγάπη, ἡ πίστη καί ἡ φαντασία εἶναι οἱ μόνες δυνάμεις καί οἱ ἰσχυροί μοχλοί πού «θά μετακινήσουν τά ὄρη».

Ὁ περιορισμένος χῶρος δέν ἐπιτρέπει τήν ἔστω καί συνοπτική ἀνάπτυξη τῶν ὅσων ἁπλῶς ἐθίξαμε. Ἡ πραγματοποίηση ἑνός τέτοιου σχεδίου εἶναι θέμα μακρόχρονης συλλογικῆς μελέτης καί προγραμματισμοῦ, θέμα ἐπίσης πεπειραμένου διευθυντῆ, κατάλληλου καί ἁρμόδιου διοικητικοῦ συμβουλίου; AND LAST BUT NOT LEAST ἡ χρηστή καί ἔξυπνη διαχείριση τῶν διαθέσιμων πόρων καί ἡ ἐξεύρεση καί ἐκμετάλλευση διαφόρων οἰκονομικῶν πηγῶν. Μόνο ἡ ἰσχνή καί φειδωλή κρατική βοήθεια δέν ἐπαρκεῖ.

Δ.Α. ΦΑΤΟΥΡΟΣ

● «... ὄχι μόνο πληροφόρηση τοῦ "ἱεροῦ" κέντρου τῆς Ἀθήνας».

● Καί βέβαια εἶναι ἀπαραίτητο ἕνα Μουσεῖο Σύγχρονης Τέχνης στήν Ἀθήνα.

Ἡ Ἐθνική Πινακοθήκη ἔχει ἕνα ἄλλο σοβαρό ἔργο νά ἐπιτελέσει καί νομίζω ὅτι θά εἶναι δύσκολο νά πάρει ἐπάνω της καί ὅλα τά σχετικά μέ τή σύγχρονη τέχνη θέματα. Ἄλλωστε δύο καί ὄχι ἕνα μουσειακά καλλιτεχνικά κέντρα θά δώσουν χωρίς ἀμφιβολία σωστότερες συνθῆκες γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς τέχνης, θά δώσουν δυνατότητες γιά δημιουργικές διαφοροποιήσεις.

● Πῶς θά ὀργανωθεῖ; Μά ἀσφαλῶς μέ τή συμμετοχή τῶν καλλιτεχνῶν, τῶν Δήμων τῆς Ἀθήνας, τῶν ἱστορικῶν καί θεωρητικῶν τῆς Τέχης καί μέ σκοπό ὄχι μόνο τήν πληροφόρηση τοῦ «ἱεροῦ» κέντρου τῆς Ἀθήνας ἀλλά ὁλόκληρης τῆς περιοχῆς.

Πῶς ὅμως νά γίνουν ὅλα αὐτά ὅταν ὑπάρχει μόνο μία Σχολή Καλῶν Τεχνῶν στήν Ἑλλάδα; ὅταν δέν ὑπάρχουν εἰδικές σπουδές ἱστορίας τῆς Τέχνης; ὅταν οἱ Δῆμοι ἀπομακρύνονται ἀπ' τή δημιουργική συμμετοχή τους στά κοινά;

ΕΦΗ ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΥ

● «... νά προβληθοῦν σφαιρικότερα ὁ παλμός καί τά προβλήματα τοῦ καιροῦ μας».

● 1. Τό θέμα τῆς ὑπεύθυνης παρουσίασης τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς τέχνης σέ ἐπίσημο χῶρο ἔχει συναντήσει τόσα ἐμπόδια καί ταλαιπωρίες πού κινδυνεύει νά καταντήσει ἀνεκπλήρωτο ὄνειρο. Εἶναι σχεδόν ἀπίστευτο ὅτι μόλις πρό τριῶν μηνῶν παρουσιάστηκαν λίγα δείγματα ἀπό τή σύγχρονη τέχνη μας σέ μόνιμες αἴθουσες μουσείου. Ἀλλά κι αὐτά μοιάζουν παρεισακτα καί παραμερισμένα μέσα σ' ἕνα περιβάλλον πού δέν τούς ἀνήκει. Γιατί οὔτε τό κτίριο τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης, ὅπου ἔχουν ἐκτεθεῖ, εἶναι κατάλληλο γιά μιά ζωντανή καί ἄνετη παρουσίασή τους οὔτε τό γενικό πνεῦμα τῆς νεώτερης παραδοσιακῆς τέχνης, ὅπου στηρίχτηκε βασικά ἡ ἵδρυση τοῦ μουσείου, τά δέχτηκε μέ ἴσους ὅρους. Ἐξάλλου, ἐκτός ἀπό τήν Ἐθνική Πινακοθήκη δέν ὑπάρχει ἄλλος χῶρος μουσειακός γιά ἔργα μετα-ἀρχαιολογικά. Ὑπάρχουν, λοιπόν, ἀκόμη πολλά περιθώρια ἐμπλουτισμοῦ της σχετικά μέ τήν τέχνη τῆς Ἑλλάδας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ ὡς τά πρόθυρα τῶν σύγχρονων τάσεων. Τώρα, μάλιστα, πού ἄρχισε νά λειτουργεῖ, ὑπάρχουν περισσότερες δυνατότητες νά δεχτεῖ δωρεές ἀπό ἰδιωτικές ἤ ἄλλες πηγές. Καί εἶναι ἀμφίβολο ἄν ὁ χῶρος της θά τῆς ἐπιτρέψει ν' ἀνταποκριθεῖ – ἀκόμη καί μέ τίς προσθῆκες πού ἔχει προγραμματίσει – σέ μιά σημαντική αὔξηση τῶν ἀποθεμάτων της.

Ἔτσι δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη ν' ἀποχτήσει ἡ σύγχρονη τέχνη μας δική της στέγη. Κι ὅταν λέμε «σύγχρονη τέχνη», ἐννοοῦμε τούς σύγχρονους προβληματισμούς καί τούς ἀκραίους πειραματισμούς κι ὄχι τήν τέχνη πού ἀνήκει χρονικά στόν αἰώνα μας ἀλλά ἔχει καθιερωθεῖ πιά στήν ἱστορία ἤ ἀκολουθεῖ παραδοσιακούς δρόμους. Γιατί μόνο ὅταν ἀπομονωθοῦν τά ἔργα πού ἀνήκουν πραγματικά στήν ἐποχή μας, καί στηθοῦν στόν κατάλληλο χῶρο καί μέ τόν κατάλληλο τρόπο καί φωτισμό, μποροῦν νά λειτουργήσουν σωστά καί νά μεταδώσουν τά νοήματα καί τούς στόχους τους. Ἀλλά καί ὁ τρόπος λειτουργίας καθώς καί οἱ δραστηριότητες ἑνός μουσείου καθορίζονται σύμφωνα μέ τά αἴτια πού προκάλεσαν τήν ἵδρυσή του. Στή χώρα μας δέν ἔχει ποτέ ἀντιμετωπιστεῖ ἀπό τήν ἀρχή τό θέμα τῆς ἐπίσημης ἀξιολόγησης καί προβολῆς τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς τέχνης μέσα στό περιβάλλον πού ταιριάζει στό πνεῦμα καί στίς ἐπιδιώξεις της.

Γιά τήν ἀνάγκη νά ἱδρυθεῖ Μουσεῖο Σύγχρονης Τέχνης εἶχα γράψει πρίν δέκαεπτά χρόνια στήν ἐφημερίδα «Ἐλευθερία» (28-2-60). Τά περισσότερα πού τόνιζα τότε ἐξακολουθοῦν νά στέκουν καί σήμερα. Γιατί οὔτε ἡ διασπορά τῶν καλλιτεχνῶν μας ἔχει σταματήσει, μιά πού ἀκόμα δέν ὑπάρχει κατάλληλος χῶρος στόν τόπο μας γιά ν' ἀξιοποιηθεῖ τό ἔργο τους, οὔτε οἱ δυναμικοί καλλιτέχνες μας πού ζοῦν κι ἐργάζονται στήν Ἑλλάδα νιώθουν πώς ἀπέκτησαν δική τους στέγη. Κι ἀκόμη ἡ πληροφόρηση παραμένει πάντα περιορισμένη. Ἔτσι δέν εἶναι εὔκολο νά κατατοπιστεῖ τό ντόπιο καί τό ξένο κοινό σχετικά μέ τή σύγχρονη καλλιτεχνική μας δράση.

● 2. Κεῖνο πού γενικά θά πρέπει νά χαρακτηρίζει τή λειτουργία καί τίς δραστηριότητες ἑνός χώρου ἀφιερωμένου στή σύγχρονη τέχνη, εἶναι ἡ ζωντάνια κι ὁ πειραματισμός. Κι ἡ λέξη ἀκόμη «μουσεῖο» εἶναι ἀταίριαστη γιά ἕναν τέτοιο χῶρο, γιατί οὔτε ἡ σημερινή καλλιτεχνική μας παραγωγή εἶναι μουσειακή οὔτε τό στήσιμο καί ἡ διευθέτηση τῶν ἔργων μποροῦν νά στηριχτοῦν σέ παλαιότερες ἐμπειρίες. Εἰδικότερα οἱ δραστηριότητές του θά πρέπει νά συνδυάζονται μέ παράλληλες ἐκδηλώσεις στή μουσική, στή λογοτεχνία, στό θέατρο, στόν κινηματογράφο... ἀλλά καί στή ζωή, γιά νά προβληθοῦν σφαιρικότερα ὁ παλμός καί τά προβλήματα τοῦ καιροῦ μας καί νά γίνει πιό κατανοητή ἡ πολυεδρικότητα τῆς τέχνης καί ἡ ἀλληλοεξάρτησή της μέ τή ζωή.

Οἱ ἐκδηλώσεις, ὅμως, αὐτές θά πρέπει νά ὀργανωθοῦν πάνω σέ συστηματική βάση καί νά συνδυάζονται μέ ὁμιλίες καί συζητήσεις. Γιατί τό τυχαῖο καί περιστασιακό πρόγραμμα δέ συμβάλλει στήν ἀνάπτυξη τοῦ κοινοῦ καί στό πλησίασμά του μέ τούς σύγχρονους προβληματισμούς. Ἀλλά καί οἱ ἐκθέσεις θά πρέπει νά ἔχουν ἐναλλακτικό κι ὄχι στατικό χαρακτήρα. Ἀνταλλαγές, βέβαια, μέ ἀνάλογες ἐκδηλώσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ, εἶναι ἀπό τίς κυριότερες ἀπαιτήσεις γιά μιά τέτοια προσπάθεια, καθώς καί σχετικές ὑπεύθυνες ἐκδόσεις, ἀλλά καί ἄλλα πολλά. Κι αὐτά γιά νά σταθοῦμε στίς βασικές θέσεις τῆς λειτουργίας ἑνός ἱδρύματος ζωντανοῦ μέ μορφωτικούς καλλιτεχνικοκοινωνικούς στόχους.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Ἕνα νέο βιβλίο
τοῦ Α. ΝΕΝΕΔΑΚΗ
γύρω ἀπό τήν Τέχνη,
τό ἐμπόριο, τίς ἐκθέσεις
ζωγραφικῆς, τό Παρίσι...

Η ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΤΗΣ ΚΝΕ

Τοῦ Γιώργη Πετρῆ

Μέ δικαιολογημένη νομίζουμε περιέργεια, καί ὡς κάποιο βαθμό κι ἀνησυχία, ξεκινούσαμε νά δοῦμε τήν ἔκθεση πλαστικῶν τεχνῶν στό φεστιβάλ τῆς ΚΝΕ στήν Καισαριανή. Ἀπ' τήν πλατύτερη καμπάνια πού γινότανε σ' ὅλες τίς συνοικίες καί τό κέντρο τῆς πόλης, ἀπ' τίς περιγραφές καί τίς φωτογραφίες πού δημοσιεύτηκαν σ' ἐφημερίδες, μά κι ἀπ' τίς σειρές ἀπό μεγάλα ὀχήματα πού μετάφερναν ἕναν κόσμο ἀπό νέους πού τραγουδοῦσαν, κουνοῦσαν κόκκινα μαντήλια κ.λπ., μάντευε εὔκολα κανείς τό μέγεθος τῆς συνολικῆς ἐκδήλωσης. Μά ὅταν πλησίαζε στό μεγάλο δρόμο πού ὁδηγοῦσε στούς χώρους τοῦ φεστιβάλ, ἀντιλαμβανόταν πώς τό γεγονός δικαίωνε τή διαφήμισή του: χιλιάδες ἀπό νέους μά καί πιό ἡλικιωμένους, πού σήκωναν πλακάτ καί κόκκινες σημαῖες, φοροῦσαν κόκκινα μαντήλια στό λαιμό, ὁδεύανε πρός τούς χώρους τῆς ἐκδήλωσης.

Ἀπ' τή μιά μεριά, μαζί μ' ἄλλα πολλά, σέ πρόχειρα περίπτερα κατασκευασμένα ἀπό ἐλαφρύ ὑλικό, εἶχαν ἀναρτηθεῖ ἔντυπα καί εἰκόνες ἀπό τή δράση πού ἀναπτύσσουν οἱ κομμουνιστικές νεολαῖες σέ πολλές ξένες χῶρες. Θά μποροῦσαν βέβαια ὅλα αὐτά νά ἦταν πιό σωστά διαρθρωμένα, νά εἶχε μελετηθεῖ π.χ. κι ἕνα δρομολόγιο πού νά ὁδηγοῦσε, μέ τόξα, μέ σιγουριά τόν ἐπισκέπτη νά τά δεῖ ὅλα, καί μέ τήν ἄνεσή του, νά μήν κουραστεῖ καί νά μή χάσει τίποτα. Ἂς εἶναι. Ἀπ' τήν ἄλλη μεριά τοῦ μεγάλου δρόμου, στό χῶρο τοῦ παλιοῦ Δημαρχείου, στεγαζόταν, ἀνάμεσα σ' ἄλλες ἐκδηλώσεις, καί ἡ «ἔκθεση εἰκαστικῶν τεχνῶν – ἔργων Γιάννη Ρίτσου–ντοκουμέντων Ἐθνικῆς Ἀντίστασης – λογοτεχνικῶν χειρογράφων».

Δέν ἔχουμε βέβαια τήν πρόθεση νά προβοῦμε στήν κριτική τῶν ἔργων πού ἐκτέθηκαν, αὐτό θά ἦταν βασανιστικό κι ὁλότελα ἄσκοπο. Δέν θά κέρδιζε κανείς τίποτα. Περισσότερο ἐνδιαφέρει ἡ κριτική τῆς προσπάθειας, βλέποντάς την ταυτόχρονα ἀπό πολλές πλευρές. Δέν δικαιούμαστε σέ καμιά περίπτωση νά δογματίσουμε, καταδικάζοντάς την μονολεκτικά, ἄν λέγαμε π.χ. πώς ἡ ἔκθεση γινότανε στό πρόγραμμα, μά ὄχι καί μέσα στό φεστιβάλ. Δέν θά κάναμε ἔτσι καμιά ἐποικοδομητική πράξη. Μά ἄν πάλι λέγαμε πώς ἡ ἔκθεση, πέρα ἀπ' τήν πρόθεση, ἦταν ὑπαρκτή καί στήν πραγματικότητα, θά πέφταμε στό ἴδιο λάθος, ἀπ' τήν ἀντίθετη μεριά. Ἡ ἔκθεση, λοιπόν, ὑπῆρχε, κατά τό μεγαλύτερο μέρος μέσα στήν αὐλή, καί τό μικρότερο, μέσα σ' ἕνα μικρό σπιτάκι, μά δέν ἤτανε στό ἐπίπεδο τουλάχιστον τοῦ τεράστιου ὄγκου τῆς λαϊκῆς συμμετοχῆς πού σημειωνότανε στήν ὑπόλοιπη ἐκδήλωση. Ἀρχίζοντας ἀπ' τήν ὀργάνωση τῶν ἐκθεμάτων μέσα στόν ἀνοιχτό χῶρο, τό φωτισμό τους, τήν ἴδια τους τήν παράθεση, τήν ἀπουσία πρόβλεψης γιά ἕνα προκαθορισμένο δρομολόγιο γιά τήν προσπέλαση τῶν τμημάτων τῆς ἔκθεσης, μά κυρίως τήν ποιότητα τῶν ἔργων, ἔβλεπες ὅλα αὐτά νά συνθέτουν ἕνα μέσο ἐπίπεδο ἀπελπιστικά χαμηλό. Κι ὅμως πρέπει νά ποῦμε πώς οἱ κομμουνιστές, κι ἀκόμα περισσότερο οἱ προοδευτικά τοποθετημένοι καλλιτέχνες στόν τόπο μας, εἶναι πρῶτα-πρῶτα ποσοτικά πολύ μά πάρα πολύ περισσότεροι, καί ἡ ποιότητα τῆς δουλειᾶς τους δέν ἔχει ἀπολύτως καμιά σχέση μέ τό ἐπίπεδο τῆς ἔκθεσης πού σχολιάζουμε. Στήν πραγματικότητα τά πράματα εἶναι εὐτυχῶς πολύ πιό ἐνθαρρυντικά ἀπ' ὅσο μαρτυροῦσε ἡ ἔκθεση. Καί γιά νά μιλήσουμε μέ ἀριθμούς: ἑβδομήντα δυό καλλιτέχνες, ζωγράφοι καί γλύπτες, καί μέ τόν ποιητή Γ. Ρίτσο, ἑβδομήντα τρεῖς, συμμετεῖχαν στήν ἔκθεση μέ ἑκατό δέκα ἔργα τους περίπου!

Μόλις ἀγγίξαμε τό πρόβλημα κάποιας προσέγγισης τῶν ἔργων, καί τήν ἀνίχνευση κάποιας δομῆς στήν ἔκθεση, ἰδωμένη ἀπό τά μέσα, συνειδητοποιήσαμε κι ἀκόμα μιάν ἔλλειψη. Ἐνῶ οἱ συνοικίες, οἱ δρόμοι πού ὁδηγοῦσαν στό φεστιβάλ, ὁ ἴδιος ὁ χῶρος του, ἦταν κυριολεκτικά πλημμυρισμένοι ἀπό ἔντυπα, γιά τήν ἔκθεση τούτη, δέν ὑπῆρχε κυριολεκτικά κατάλογος. Ἔλειπε δηλαδή τό ὄργανο ἐργασίας γιά τόν εἰδικό, ἕνα μέσο προσέγγισης γιά τόν ἁπλό θεατή. Ἀκόμα κι αὐτή ἡ ἔλλειψη μαρτυροῦσε πώς αὐτοί πού ὀργάνωσαν τήν ἔκθεση, τήν εἶχαν ὑποτιμήσει, προκαταβολικά καί ἀβασάνιστα. Ἂν παραξενευόμαστε εἶναι γιατί γνωρίζουμε πόσο ἀποτελεσματικές εἶναι οἱ ὀργανωτικές δυνατότητες ἑνός κομμουνιστικοῦ κόμματος σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς δράσης του. Ἂν ὑπῆρξε ἐδῶ εἰδική ὀργανωτική ἐπιτροπή, ἀποτέλεσε χτυπητή ἐξαίρεση. Χρειάστηκαν λοιπόν προσπάθειες· νά δοῦμε καί νά ξαναδοῦμε τήν ἔκθεση, γιά νά μπορέσουμε ἁπλά νά τήν παρακολουθήσουμε ἔστω καί κατά προσέγγιση. Γιά μοναδικό βοήθημα διαθέταμε μιά μονοσέλιδη λίστα, πυκνοτυπωμένη σ' ἕνα μικρό τρίπτυχο ἔντυπο, πού περιεῖχε πληροφορίες, ὄνομα καλλιτέχνη καί ἀριθμό ἔργου, πού τά 'βρισκε ὡστόσο ὁ θεατής καί δίπλα στό ἔργο.

Προσπαθεῖς νά συνδυάσεις τά πράγματα, νά τακτοποιήσεις τίς ἐντυπώσεις σου, νά ταξινομήσεις τό ὑλικό. Κι ἀφοῦ τσακιστεῖς ζητώντας τό τάδε ἔργο πού περιεῖχε ἡ λίστα, διαπιστώνεις τελικά πώς ὑπῆρχαν καταλογογραφημένα ὀνόματα καλλιτεχνῶν καί ἀριθμοί ἔργων, πού βέβαια δέν τά ἐπινόησε κανείς αὐθαίρετα, μά τό ἴδιο τό ἔργο ἀπουσίαζε ἀπ' τήν ἔκθεση.

Μονάχα γιά νά συστήσουμε τό σκελετό τῆς ὀργάνωσης τῆς ἐκδήλωσης, θ' ἀναφερθοῦμε σέ ὀνόματα καί συγκεκριμένα ἔργα. Ὑπῆρχε λοιπόν μιά σειρά ὄχι δυστυχῶς μεγάλου μήκους ἀπό γνωστούς καλλιτέχνες πού ἐκθέτανε σέ τούτη τήν ἔκθεση. Ἀναφέρουμε

ἐνδεικτικά τό Βαρλάμο, μέ εἰκονογραφήσεις, τό Νίκο Εὐγενίδη, μ' ἕνα μικρό διακοσμητικό ψηφιδωτό, τό Λ. Κανακάκη, μ' ἕναν ἀκριβοζυγιασμένο Ἄρη Βελουχιώτη, τόν Κ. Μαλάμο, μέ ἔργα πού εἶχαν ὕφος διακοσμητικό, τόν Μπαχαριάν, μέ ἔργα ἀπ' τή σειρά τῆς φυλακῆς, τόν Μπόστ, μέ τρία εὐχάριστα διακοσμητικά ἔργα, τόν Πρέκα, μέ ἔργα πού εἶχαν κι αὐτά ὕφος διακοσμητικό, τό Δημήτρη, μέ σφιχτές συνθέσεις, τόν Κ. Τσάρα, τήν Κ. Χαριάτη, μ' ἔργα ντοκουμέντα μιᾶς ἐποχῆς, τό Ν. Χουλιάρα κ.λπ. κ.λπ. Πρέπει τώρα ν' ἀναφέρουμε, πάλι ἐνδεικτικά, μερικές ἀπ' τίς πιό προχωρημένες περιπτώσεις μορφοπλαστικῆς ἔρευνας στόν τόπο μας: Τό Γ. Βακιρτζῆ μ' ἕνα ἔργο του ἀπό παλιότερη φάση τῆς δουλειᾶς του. Τό Γ. Γαΐτη, μέ μιάν ἁπλή κατασκευή μέ τόν πολλαπλό ἄνθρωπο, τή χαράκτρια Σιωτρόπου, μέ παλιό ἴσως χαρακτικό της. Ἡ Ἕλλη Κομνηνοῦ τίμησε τήν τέχνη της καί τήν ἔκθεση μέ τρία ἀπ' τά γνωστά ἔργα της, ἀπ' τά καλύτερα δείγματα τῆς Ἀντιστασιακῆς τέχνης ὅπως ἄνθισε πρόσφατα στή χώρα μας. Ὁ Φώτης καί ἡ Λυδία Σαρρῆ ἦταν ἀπ' τίς ἐξέχουσες ζωγραφικές παρουσίες στήν ἔκθεση, τιμήσανε μέ τήν ποιότητα τοῦ ἔργου τους καί τήν τέχνη τους καί τήν ἰδεολογία τους. Ὁ χαράκτης Τάσσος τίμησε ἐπίσης τήν παρουσία του μέ δυό ἀπ' τίς γνωστές ἰσχυρά δομημένες μνημειακές συνθέσεις του. Ὁ Γιάννης Ρίτσος μᾶς ξάφνιασε μέ τή χρωματική του εὐαισθησία καί τήν ἐπιμέλειά του στίς μικρογραφίες του.

Μιά ἄλλη παρατήρηση πού πρέπει νά διατυπώσουμε καί πού ἀφορᾶ τή στάση τῶν γνωστῶν ζωγράφων, ἦταν πώς πολλοί ἀπ' αὐτούς ἀντιπροσωπεύτηκαν μέ ἔργα παλιά πού ἀνῆκαν σέ ξεπερασμένη φάση δουλειᾶς τους. Ἀδίκησαν ἔτσι κατάφωρα τόν ἑαυτό τους καί τήν ἔκθεση. Νομίζουμε πώς ἄν μιά ἐκδήλωση ἀπευθύνεται στό μεγάλο λαϊκό κοινό, ἄν πρόκειται δηλαδή γιά ἐκδήλωση πολιτική καί πολιτιστική, ἐδῶ τό μεγάλο ἔργο βρίσκει τό στόχο του. Σέ πρώτη, μά καί σέ τελευταία ἀνάλυση, τό ἔργο τέχνης πραγματοποιεῖ τόν προορισμό του στήν ἐπαφή του μέ τίς πλατιές λαϊκές μάζες, πού τελικά τό ἀποδέχονται καί τό υἱοθετοῦν.

Ὑπῆρχε ἀκόμα ἕνας ὁλόκληρος ὄγκος ἀπό ἔργα καλύτερα ἤ χειρότερα, ἄλλα μέ ὕφος μοντέρνο, ἄλλα μέ ἀναπαραστάσεις-περιγραφές ἑνός ἀνέκδοτου, ποῦ καί ποῦ ἕνας ζεστός λόγος, μιά χαμηλή φωνή, πού μπορεῖ νά μήν ἦταν πλαστικά ἐπιτεύγματα, μά ἦταν κάποτε πιό συγκινητικά καί συγκινημένα ἀπό μερικά ἔργα πού εἶχαν σάν κυριότερο τίτλο τήν ὑπογραφή τοῦ καλλιτέχνη πού τά κατασκεύασε.

Θά 'θελα νά τοποθετηθῶ ὅσο γίνεται σαφέστερα καί ὑπεύθυνα μπροστά στό πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς τῆς ὁμάδας τῶν καλλιτεχνῶν – ἀπό ἐπαγγελματίες ἤ ἐρασιτέχνες – σ' αὐτή τήν ἔκθεση. Ὄχι ἀπαντώντας σ' ἕνα δεοντολογικό ἐρώτημα: Θά 'πρεπε ἤ δέν θά 'πρεπε νά συμμετάσχουν, μά νά πάρω στά ἴσια τήν εὐθύνη μιᾶς πρακτικῆς λύσης, τί θά 'κανα ἐγώ ὁ ἴδιος λ.χ. σάν εἶχα ν' ἀπομαίσω ὑπεύθυνα σ' αὐτό τό ζήτημα. Ἀνενδοίαστα ἀπαντῶ θετικά, γιατί ἔχω τή γνώμη πώς σέ μιά παρόμοια ἔκθεση ἔχουν θέση, ἠθικά ἰσότιμη, ὅλοι οἱ καλλιτέχνες πού ἐπιθυμοῦν νά προσθέσουν τή φωνή τους στήν προσπάθεια γιά μιά καλύτερη ζωή. Τό ἐπίπεδο τῆς ἔκθεσης δέν μειώθηκε εἰδικά ἀπό τήν παρουσία – κι ἄς ἦταν τόσο ὀγκώδης ἀριθμητικά – τοῦ ἔργου αὐτῶν τῶν «μικρῶν» καλλιτεχνῶν, πού στό κάτω κάτω κάνουν ὅ,τι μποροῦν, μά ἀπ' τήν ἀπουσία τῶν «μεγάλων», πού δέν ἔκαναν οὔτε ὅ,τι μποροῦσαν, οὔτε ὅ,τι ἔπρεπε τούτη τήν ὥρα. Θυμᾶμαι περιπτώσεις ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, ἀξιων τοῦ τίτλου, πού διεκδικοῦσαν τήν τιμή πώς αὐτοί πρῶτοι ἔμπασαν στό ἔργο τους λαϊκούς τύπους, πώς δέν μπόρεσαν ποτέ νά ζωγραφίσουν λ.χ. ἀνθρώπους πού φοροῦσαν παπούτσια, ἤ πού ἀπαντοῦσαν ἀδίσταχτα πώς ἡ τέχνη τους εἶναι «στρατευμένη» καί δέν δίσταζαν ν' ἀναλάβουν τήν εὐθύνη γιά τό τόλμημα· πολλοί τήν πλή-

ρωσαν ἀκριβά, κι ἐξακολουθοῦν νά τήν πληρώνουν τήν τέτοια τοποθέτησή τους. Μερικοί μάλιστα θεμελίωσαν τό ἔργο τους σέ μνημειακή περιωπή καί ἡ κριτική τούς ἀναγνώρισε ἀνεπιφύλαχτα τήν κοινωνική συμβολή τους. Τό ξαναλέμε πώς οἱ πιό ἄξιοι νεοέλληνες καλλιτέχνες ἀνήκουν μέ τό ἔργο τους στό λαό. Μά γιά ποιόν ζωγράφισαν τό ἔργο τους αὐτό, πού διαμορφώθηκε ἀπ' τό λαϊκό τους περιβάλλον, τῆς πόλης ἤ τοῦ χωριοῦ, ἄν ὄχι γιά τό κοινό τῆς Καισαριανῆς, πού δέν φοροῦσε ὥς τά χτές παπούτσια, κι ὄχι γιά αἰσθητικούς λόγους; Ξεχνοῦν πώς ἡ ἄρχουσα τάξη ἀγοράζει τό ἔργο τους γιά νά τό παραμερίσει ὀρτστικά καί νά εὐνουχίσει τήν ἀμφισβήτησή τους, θάβοντάς την μέσα σ' ἕνα μαρμάρινο τάφο, πικρό προνόμιο γιά ἕναν ἕλληνα καλλιτέχνη; Δέν εἶναι ἀρκετό πού ἡ ὑψηλή τιμή τοῦ ἔργου τους τό κάνει προσιτό μόνο στούς ἀστούς καί πώς οἱ ἐπιχειρηματίες κάνουν ἀκόμα καί σήμερα ἐπενδύσεις ἀγοράζοντας ἔργα τους; Γιά ποιόν προορίζουν τίς μνημειακές συνθέσεις τους, ἄν ὄχι γιά τή δημόσια θέα; Σταματοῦμε, γιατί μιλοῦμε γιά πράματα ὁλότελα αὐτονόητα. Ἡ δική τους λοιπόν ἀπουσία ἔκρινε τήν ἔκθεση, καί θαρρῶ πώς θά τό παραδεχτοῦν ὅλοι καλόβολα, πώς μέσα σέ τέτοια ἐπιβλητική σύναξη, πού θά πρόκυπτε ἀπ' τή συμμετοχή ὅλων, ἡ συνύπαρξη τοῦ ἔργου τους μέ τό ἔργο νέων ἤ καί ὁλότελα λαϊκῶν καλλιτεχνῶν, θά ἦταν μαζί μεγάλη χαρά καί σημαντική τιμή. Κατά τή συνείδησή μας, δέ χωρεῖ κανένα διαφορετικό κριτήριο.

Κρίναμε τά πράματα καί διατυπώσαμε τή γνώμη μας, ἐλπίζουμε, χωρίς καμιά κοντόθωρη προκατάληψη. Ἄν φανήκαμε αὐστηροί σέ κανένα σημεῖο, εἶναι γιατί θέλουμε νά συμβάλουμε στό νά μάθουμε νά εἴμαστε ἀπαιτητικοί ἀπ' τόν ἑαυτό μας. ■

•μουσική•

Ἀπό τό Ἡρώδειο στήν Καστέλλα

Τοῦ Γκώργου Λεωτσάκου

α) Φεστιβαλικά

ΧΑΡΗ σέ μεμονωμένες προσφορές καί διόλου σάν ἐνιαία σύλληψη ἤ ὀργάνωση, τό φετινό Φεστιβάλ Ἀθηνῶν, κατά τό τέλος του, πέτυχε νά θυμίσει κάπως προδικτατορικά τοῦ 1964-66. Θριαμβευτική κατακλείδα του, φυσικά, τά δυό ρεσιτάλ τοῦ μεγάλου Οὐκρανοῦ πιανίστα Σβιατοσλάβ Ρίχτερ.

Προηγουμένως, ἡ Κρατική Ἀκαδημαϊκή Συμφωνική Ὀρχήστρα τῆς ΕΣΣΔ, μέ ἔγχορδα πλούσια σέ ἦχο «σκοῦρο» καί βελούδινο καί πνευστά πού καθένα τους ἦταν κι ἕνας ἐκθαμβωτικός δεξιοτέχνης (τό φαγκότο λ.χ. μποροῦσε νά θεωρηθεῖ ὁμόλογο τοῦ Ρίχτερ στό ὄργανο αὐτό!), σποραδικά πλαισιωμένη ἀπό τήν ἀνάλογων ἀρετῶν Κρατική Ἀκαδημαϊκή Χορωδία «Ἀ. Γιουρλόβ», μᾶς χάρισε ἕνα ἐνδιαφέρον τριήμερο ρωσικῆς μουσικῆς μέ σελίδες πού ἀρκετές τους θά 'πρεπε ν' ἀκούγονται συχνότερα στίς αἴθουσες συναυλιῶν ὅλου τοῦ κόσμου. Παράδειγμα, ἡ Δεύτερη Συμφωνία σέ ντό ἐλ. (1901 ;), σέ 3 μέρη, τοῦ Σκριάμπιν.

Στό «πόντιουμ» κυριάρχησε τό ἐμπύρετο, σλάβικο ταμπεραμέντο τοῦ μαέστρου Γεβγκένι Σβετλάνωφ, ἱκανοῦ γιά τά πιό φίνα κι ἀραχνοΰφαντα ἠχητικά περιγράμματα ἀκόμη καί σέ «τέμπι» διαβολικά, ὅπως ἐκεῖνα πού πῆρε στήν Ἕνατη Συμφωνία τοῦ Σοστακόβιτς. Ἦταν τό ἐντυπωσιακότερο ἴσως ἀπό τά ἑρμηνευτικά του ἐπιτεύγματα, περίπου στό ἴδιο ἐπίπεδο μέ τήν καντάτα τοῦ Προκόφιεφ «Ἀλέξανδρος Νέφσκυ». Ἐδῶ, ἄν ἡ ὀρχήστρα εἶχε ἀνάλογη ἠχητική διαφάνεια καί λάμψη, ἡ μαλακή κι ἀπαλόηχη χορωδία εἶχε στιγμές τονικῆς ἀστάθειας, ἐνῶ ἡ μεσόφωνος Λαρίσα Ἀβντέγεβα, στό «Πεδίο τῆς Μάχης» ἔδειξε μιά φωνή ὠχρή, γερασμένη καί μ' αἰχμές, πολύ κατώτερη ὄχι μόνο ἀπό τίς ἀπαιτήσεις τῆς σελίδας αὐτῆς ἀλλά καί ἀπό τό ἐπίπεδο τῶν λοιπῶν ἐκτελεστῶν.

Ἡ συμφωνία τοῦ Σκριάμπιν εἶναι ἔργο μιᾶς ρωμαλέας προσωπικότητας πού, ὅπως γράφαμε καί στό «Βῆμα», «συγχωνεύει τίς χρωματικές τολμηρότητες τοῦ γερμανικοῦ ρομαντισμοῦ μέ στοιχεῖα ἐμπρεσιονισμοῦ, σέ μιά πολύχρωμη, ἐκστατική σύνθεση, πυκνοϋφασμένη ἀπό σύντομα θέματα ἤ ξέφτια τους», ἔτσι πού ἡ ἴδια ἡ μορφή νά μεταμορφώνεται σέ μελωδία. Τή μορφή αὐτή ὁ Σβετλάνωφ ἔχτισε καί τραγούδησε θαυμαστά σ' ὅλο τό ἐκφραστικό της ἄπλωμα. Ἄφησε ὅμως τόν ἦχο περισσότερο σαρκωμένο «ἀπ' ὅσο θά χρειαζόταν γιά νά πετύχει φίνα περιγράμματα: ἀπαραίτητα γιά νά νιώσει ὁ μέσος ἀκροατής τήν ὀμορφιά αὐτοῦ τοῦ ἠχητικοῦ ὑφαδιοῦ καί τῆς σκέψης τοῦ συνθέτη».

Τά «Τρία Ρωσικά Λαϊκά Τραγούδια», ἔργο 41 (1928), γιά μεσόφωνους, βαθύφωνους κι ὀρχήστρα, ἀκούγονται ὁπωσδήποτε εὐχάριστα. Σέ ἔντονη ἀντίθεση μέ τό δυσκοίλιο καί συνθετικά μικρονοϊκό Τέταρτο Κοντσέρτο τοῦ ἴδιου συνθέτη – τοῦ Ραχμάνινωφ. Τό ἔργο ἁπλῶς μᾶς γνώρισε τόν πιανίστα Νικολάι Πετρώφ, μέ ἄψογη τεχνική, λαμπερό καί μαλακό ἦχο, μοτσάρτειο «περλέ», ἀλλά καί κάποιες στιγμές (εὔλογης!) δειλίας μπροστά στά κορυφώματα τῆς κακορίζικης αὐτῆς σελίδας.

Τήν τρίτη μέρα, οἱ διάτορες κι ἄψυχα χρωματισμένες ἐκτελέσεις τῆς εἰσαγωγῆς «Ρουσλάνος καί Λιουντμίλα» τοῦ Γκλίνκα καί τοῦ Βάλς ἀπό τή «Μασκεράντ» τοῦ Χατσατουριάν, δημιούργησαν βάσιμες ἀμφιβολίες γιά τήν ἔμφυτη μουσικότητα καί τό γοῦστο τοῦ νέου μαέστρου Ἀλεξάντρ Λαζάρεφ, πού τήν ἐντύπωση τῆς σίγουρης τεχνικῆς του εἶχε ἐπιβάλει χάρη σέ μιά ἐκτέλεση τῆς Τέταρτης Συμφωνίας τοῦ Τσαϊκόφσκυ, γεμάτη δραματική ἀνησυχία καί αἴσθημα τοῦ ἀκόρεστου. Ἀποτελεσματικός ὑπῆρξε ἐπίσης καί στήν ἐκτέλεση τοῦ «Παθητικοῦ Ὀρατόριου» (1959) τοῦ Γιούρι Σβιρίντωφ (γ. 1915), τυπικοῦ δείγματος ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ λεγόμενου «σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ» στή μουσική σύνθεση. Θεατρική ἐκμετάλλευση τοῦ σολίστ, τῆς χορωδίας, τῶν χάλκινων καί τῶν κρουστῶν κατόρθωνε νά κρύψει, ὡς ἕνα σημεῖο, τή φτώχεια μιᾶς μουσικῆς μέ ὁλοφάνερους ἀντίλαλους ἀπό τόν Τσαϊκόφσκυ, τόν Μουσσόργκσκυ (ἄχ, αὐτή ἡ καημένη ἡ σκηνή τῆς Στέψης ἀπό τόν «Μπόρις», πόσες φορές δέν ἔχει λεηλατηθεῖ!) καί τόν Προκόφιεφ τῆς μουσικῆς γιά τίς ταινίες τοῦ Ἀιζενστάιν.

Τό κοινό ἄκουσε ὅλο τό σεβαστῆς χρονικῆς διάρκειας (πάνω ἀπό μισή ὥρα!) ὀρατόριο, δίχως νά ἔχει ἰδέα σέ τί ἀκριβῶς ἀναφερόταν τό κείμενο πού ἀπάγγελλε ἤ τραγουδοῦσε μέ σλάβικο πάθος, ἄν ὄχι στόμφο, καί κάποια «μπαλαρίσματα» στή φωνή ὁ βαθύφωνος Ἀλεξάντρ Βεντέρνικωφ – φυσικά καί ἡ χορωδία. Τό γεμάτο λάθη καί παραλείψεις τεῦχος τοῦ προγράμματος αὐτή τή φορά εἶχε... ξεχάσει νά μᾶς πεῖ (μ' ἕναν τρόπο πού κανένας δέ θά θεωρήσει ἄδολο κι ἄν ἀκόμη εἶναι!) ὅτι τό ἔργο στηρίζεται πάνω σέ ἀποσπάσματα ἀπό τό γνωστό ποίημα τοῦ Βλαντιμίρ Μαγιακόφσκυ «Πολύ καλά» καί ἀποτελεῖται ἀπό 7 μέρη πού ἐκτελοῦνται χωρίς διακοπή: 1) Ἐμβατήριο 2) Ἀφήγηση γιά τό στρατηγό Βράγγελ 3) Στούς Ἥρωες τοῦ Περεκόπ 4) Ἡ γῆ μας 5) Ἐδῶ, μιά κηπούπολη 6) Συνομιλία μέ τό σύντροφο Λένιν καί 7) Ὁ Ἥλιος καί ὁ Ποιητής. Τά σχόλια, περιττεύουν. (Ἡρώδειο, 4, 5, 6/9/1976).

Ἡ πρόσκαιρη πλαισίωσή της ἀπό ἔκτακτους Ρουμάνους μουσικούς, δέκα περίπου ξύλινα πνευστά καί ἔγχορδα, γιά τίς ἀνάγκες τῆς ταχτικῆς, ἐτήσιας, φεστιβαλικῆς της ἐμφάνισης, δέν βοήθησε τήν Κρατική Ὀρχήστρα Θεσσαλονίκης. Οἱ μουσικοί αὐτοί, ἀσφαλῶς ἀνώτερου ἐπίπεδου τεχνικῆς, δέν εἶχαν τόν καιρό νά δεθοῦν ὀργανικά μέ τό ὑπόλοιπο σύνολο. Πράγμα πού φάνηκε ἰδίως στήν, κατά τά ἄλλα, πειστικά καί μέ πλαστικότητα χτισμένη ἀπό τό μαέστρο Γιώργο Θυμῆ, Δεύτερη Συμφωνία τοῦ Μπορντίν. Ὅσο γιά τό σολίστ, Πάουλ Μπαντούρα Σκόντα, στό 4ο Κοντσέρτο γιά πιάνο τοῦ Μπετόβεν, ἡ ἐμφάνισή του ἦταν ἀπό τίς ἀτυχέστερές του: ἑρμηνεία ἀδιάφορη κι ἐπιφανειακή ἐκφραστική, μέ ἀτυχήματα καί παράλογες διακυμάνσεις στή ρυθμική ἀγωγή, περιορίστηκε μόνο σέ μιά προσπάθεια προβολῆς ἑνός ἐντυπωσιακοῦ, φωτεινόηχου «περλέ» (Ἡρώδειο, 13/9/1976).

Συνοπτική ἀποτίμηση ἑνός ἑρμηνευτῆ πού κάθε προσφορά του θά μποροῦσε ν' ἀποτελέσει ἀντικείμενο ὁλόκληρου δοκίμιου δέν εἶναι δυνατή. Οὔτε καί θά ὠφελοῦσε μιά ἀναφορά στίς σπανιότατες τεχνικές ἀρετές τοῦ Σβιατοσλάβ Ρίχτερ: λάμψη καί ποιότητα ἤχου, χρήση τοῦ «πεντάλ», λεπτότητα χρωματισμῶν κ.τ.λ. Ὅλ' αὐτά δέ συνιστοῦν παρά μιά ὑπερφυσική κυριαρχία πάνω στήν ὕλη. Ὅμοιος μέ «γιόγκι», ὅπως γράφαμε, ὁ Ρίχτερ τήν ἔχει δαμάσει καί τήν ἔχει ξεπεράσει, γιά ν' ἀπελευθερώσει ἀπό μέσα της τό πνεῦμα καί τήν ψυχή τῆς μουσικῆς: ὅσο κανένας ἄλλος πέτυχε νά ἀποκωδικοποιήσει μέσα ἀπό τόν ἦχο μηνύματα ὁμόπνοα, ἰσότιμα κι ἀνάλογα μ' ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τραγικῶν, τοῦ Σαίξπηρ καί τοῦ Ντοστογέφσκυ. Οἱ ἑρμηνεῖες του τῶν τεσσάρων Σονατῶν τοῦ Μπετόβεν καί μόνο, τῆς Πρώτης, ἔργο 2 ἀρ. 1 σέ φα ἐλ. (1795), τῆς Δωδέκατης, ἔργο 26, σέ λα ὕφ. μείζ. (1801), τῆς Τριακοστῆς Δεύτερης, ἔργο III, σέ ντο ἐλ. (1821) καί τῆς Ἑβδομης, ἔργο 10, ἀρ. 3, σέ ρε μείζ. (1796-98) μπορεῖ ν' ἀποδοθοῦν σ' ἕνα «γιόγκι» σάν σχέση ψυχῆς μέ τήν ὕλη, ἀλλά ἡ μεταφυσική ὀδύνη πού εὔλογα μποροῦμε νά θεωρήσουμε σάν ἀφετηρία τῆς διαδικασίας αὐτῆς, εἶναι καθαρά σλάβικη. Ὅσο μᾶς ἐπιτρέπει ἡ ἱστορική μας γνώση (ἀπό τότε πού ὑπάρχουν ἠχογραφημένες μαρτυρίες) τῆς ἐξέλιξης τῆς πιανιστικῆς ἑρμηνείας, μποροῦμε νά βεβαιώσουμε, μαζί

μέ ἄλλους ἐπαΐοντες πού τόν ἄκουσαν, ὅτι ὁ Ρίχτερ ἀποτελεῖ φαινόμενο μοναδικό καί ἀνεπανάληπτο. πού ἐπιδέχεται σύγκριση ἴσως μέ τίποτα ἀπ' ὅσα ἔχουν προϋπάρξει στόν τομέα του (Ἡρώδειο, 14, 15/9/1976).

6) Καλλιτεχνικό Συγκρότημα Σαγγάης

Ἀντίθετα μ' ἀνάλογες τοποθετήσεις ἀπέναντι στήν τέχνη διαφόρων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν τήν ἐποχή τῶν πρώτων βημάτων τους πρός τό σοσιαλισμό, τό πολιτισμικό αὐτό μήνυμα ἀπό τήν Κίνα (Σπάρτη τοῦ 20οῦ αἰώνα πού ἀναδιπλώθηκε στόν ἑαυτό της γιά νά ὑπηρετήσει καλύτερα ἕνα λαό πού ἔβγαινε ἀπό χιλιετίες ἀθλιότητας καί διαφθορᾶς κι αἰῶνες ἀποικιοκρατίας καί γιά νά κρατήσει ἀναλλοίωτο ἕνα ἐπαναστατικό ἀρχέτυπο) δέν εἶχε τίποτε τό διάτορο, κακόγουστο ἤ φτηνό πού νά κινεῖ τό σκεπτικισμό. Τό βαθύ αἴσθημα τῆς φύσης πού διαπνέει τήν κινεζική παραδοσιακή μουσική, ἔντεχνη ἤ λαϊκή, τουλάχιστον στά ἀκροάματα πού παρακολουθήσαμε, φαινόταν νά διοχετεύεται στήν ἐπαναστατική θεματογραφία μέ φυσικότητα πού προκαλοῦσε τήν ἀπορία. Καί χρειάστηκε νά μεσολαβήσει ὁ θάνατος τοῦ προέδρου Μάο γιά νά ἐπεξεργαστοῦμε νοερά ἀκόμη περισσότερο τή χρονικά πρόσφατη καλλιτεχνική αὐτή ἐμπειρία καί νά καταλήξουμε σ' ἕνα ἐλεύθερο συνειρμό: ὁ τόνος τῶν στιχουργημάτων πού ἀναφέρονταν στόν Μάο, προσωπικά, μᾶς θύμισε ἐκείνη τή νοσταλγία πού διαπνέει ὥς σήμερα ἀκόμη τά ἐπικά ποιήματα καί τίς ὠδές τῶν Μογγόλων γιά μιά ἄλλη μεγάλη μορφή τῆς ἀσιατικῆς ἱστορίας – τόν Τζένγκις - Χάν. Δίχως, φυσικά, νά θελήσει νά ἐξωθήσει κανένας τήν ἀναλογία πιό πέρα ἀπό τά ὅσα ἐκφράζουν οἱ λέξεις τοῦτες, ὅμοια κι ἐκεῖνος πῆρε στά χέρια του ἕνα λαό καθημαγμένο, τοῦ 'δωσε νόμους, τάξη, ὀργάνωση, τόν ἔβγαλε ἀπό τήν ἀθλιότητα καί τόν ὁδήγησε στό ἱστορικό προσκήνιο. Φυσικά, δέν εἶναι τῆς παρούσης νά ποῦμε πόσο μεγαλύτερος ἤ διαφορετικότερος ἀπό τό Μογγόλο καταχτητή στάθηκε ὁ ἐπιφανής νεκρός πού δίκαια θρηνοῦν σήμερα ἑκατομμύρια Κινέζων...

Ἀκόμη ὑπῆρχε κι ὁ φόβος ἐθνομουσικολογικά ἀπαράδεκτων ἐπεμβάσεων, διασκευῶν, ἐναρμονίσεων κ.τ.λ. πάνω στήν παραδοσιακή μουσική ὕλη: καί ναί μέν ὑπῆρχαν (σ' αὐτό δέν μποροῦμε νά συμφωνήσουμε), ἀλλά συνηθέστατα ἄφηναν ἄθικτη τή «δεξιοτεχνία τοῦ ἐκτελεστῆ, τή λεπτότατη ἐπιχειρηματολογία τῶν ἐκφραστικῶν ἀποχρώσεων κ.τ.λ.». Ὅπου εἴχαμε ὀρχήστρα, τέλειος συγχρονισμός, πλαστικότατο δμαδικό φραζάρισμα, χαρά τῆς μουσικῆς, ρυθμική ζωντάνια. Ἡ ὀρχήστρα αὐτή, ἐπινόηση νεότερη, ἀποτελεῖται ἀποκλειστικά ἀπό κινεζικά ὄργανα πού τά περισσότερα, σέ ἄλλους «ἀριθμούς», τά ἀκούγαμε σέ δυσκολότατα «σόλι» (ἀνακατεμένα κάποτε μέ μιμήσεις τῆς κραυγῆς τῶν πουλιῶν!), παιγμένα μέ ὕψιστη φινέτσα καί δεξιοτεχνία: Δίχορδα μέ τόξο, κιθάρες μέ «σεληνόσχημο» (σύμφωνα μέ τήν καθιερωμένη ὀνομασία) ἠχεῖο, «σένγκ» (εἶδος «αὐλῶν τοῦ Πάνα»), λαοῦτα, κανονάκια, σαντούρια, πλαγίαυλοι τί-τζ' κ.τ.λ. Σ' αὐτή τήν ὀρχήστρα, εὐτυχῶς, δέν μετεῖχε ἕνα πιάνο, μέ ἦχο κάπως μεταλλικό. Πάνω του, ὁ πιανίστας Μίν Χουέι - φέν, ἔπαιξε ἕνα ἀδιάφορο κομμάτι πού ὡστόσο τό πιανιστικό του γράψιμο ἀντιπροσώπευε ἕνα ἀρκετά εὐρύ φάσμα τῶν δεξιοτεχνικῶν δυνατοτήτων τοῦ ὀργάνου. Κι ἄν χαρήκαμε ὅλες τίς λαϊκές, μέ «φυσική» φωνή τραγουδίστριες, ἡ σοπράνο Βάνγκ Βέι-φάνγκ, πιέζοντας τίς φωνητικές χορδές της γιά νά τίς μιμηθεῖ, σέ κομμάτια λαϊκίζοντα, «μπάλαρε» κι ἔχανε σέ τονική σταθερότητα.

Διακριτικά σύμμικτες ἀπό στοιχεῖα παραδοσιακά καί μή, ἁπλές, ἄμεσες, εὔληπτες οἱ χορογραφίες καί ὑψηλοῦ τεχνικοῦ ἐπιπέδου οἱ χορευτές στούς ἀριθμούς «Ἐθνοφρουροί τῆς Στέππας», «Φρουροί στό σιδηρόδρομο», «Τραγούδι τῆς μπουγάδας» καί «Χορός τῆς Νίκης». Ἀδρόχρωμα, ἐθνικῆς ἔμπνευσης κοστούμια ἔρχονταν σέ λεπτή καί προσεγμένη ἀντίθεση μέ τά σκηνικά: στήν εἰκόνα ὁ ἴδιος ἀρχέγονος φυσιολατρικός λυρισμός πού ἐμπνέει καί τή μουσική. Τό κάθε τι ἐξ ἄλλου πρόδινε ὕψιστη ὀργάνωση, προσοχή στή λεπτομέρεια, σκηνική πείρα, νοικοκυριό πρό πάντων. Πολύ τή χαρήκαμε τή βραδιά. (Ὑπαίθριο Δημοτικό Θέατρο Καστέλλας, 3/9/1976).

15ο ΦΕΣ(τ)ΙΒΑΛ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

Τοῦ Μ. Καρατζᾶ

Εἴχαμε τήν ἀτυχία νά παρακολουθήσουμε ἀπό κοντά τό 15ο Ἑλληνικό Φεστιβάλ Τραγουδιοῦ. Ἕνα φεστιβάλ καταδικασμένο σέ ἀποτυχία, πρίν ἀκόμα ἀρχίσει. Πρίν ἀκόμα ὑποβληθοῦν σέ κρίση τά τραγούδια. Ἕνα φεστιβάλ πού ὁ τραγουδιστής-φίρμα τρώει τόν ἄγνωστο τραγουδιστή καί οἱ μεγάλες δισκογραφικές ἑταιρίες τίς μικρότερες.

Γι' αὐτό τό δεύτερο, μιλᾶ ἀπό μόνο του τό γεγονός ὅτι ὑπεύθυνος δημοσίων σχέσεων τοῦ Φεστιβάλ (πού ὑποτίθεται πώς εἶναι θεσμός πού ἀναδεικνύει τά καλύτερα ἐλαφρά τραγούδια τῆς χρονιᾶς) εἶναι ὁ διευθυντής τοῦ τμήματος δημοσίων σχέσεων τῆς μεγαλύτερης ἑλληνικῆς ἑταιρίας δίσκων. (Τό γεγονός ὅτι ὁ ἐν λόγω κύριος τά κατάφερε στήν ἀποστολή του, δέν μειώνει τή σημασία τοῦ γεγονότος).

Τό Φεστιβάλ νοσεῖ ἀπό τά γεννοφάσκια του, ἀπό τόν τρόπο ὀργάνωσής του, ἀπό τούς ἀνθρώπους του καί τά συμφέροντα πού καθορίζουν τήν τύχη του.

Ἔτσι, ἐπέτρεψε σέ στέλεχος ἐπίσης μεγάλης ἑταιρίας δίσκων νά συμπληρώσει δεκάδες εἰσιτηρίων γιά νά βοηθήσει μέ ψήφους τόν εὐνοούμενο τῆς ἑταιρίας του θέτοντας σέ ἀμφιβολία τήν τιμιότητα τοῦ Φεστιβάλ, ὅπως τέθηκε σέ ἀμφιβολία καί ἡ ἀντικειμενικότητα τοῦ ἀκροατηρίου, ἀπό τό γεγονός ὅτι μιά ὀργανωμένη ὁμάδα πενήντα περίπου νέων γιουχάιζε συστηματικά ὅλους τούς συμμετέχοντες.

Παρακολουθώντας ἀπό 4-5 φορές τά τραγούδια τοῦ Φεστιβάλ (πρόβες, ἐπίσημες παρουσιάσεις) δέν μποροῦμε νά μήν ἀναφερθοῦμε σέ ὁρισμένες περιπτώσεις συμμετεχόντων πού ξεχώριζαν ἀπό τό ... σωρό. Πρῶτα-πρῶτα, τήν ἐξαιρετική φωνή ἀλλά καί τήν πολιτισμένη παρουσία τοῦ Κώστα Καράλη, πού ἔμοιαζε νά 'χει ἔρθει ἀπό ἄλλον πλανήτη. Τραγουδιστές μέ τήν ποιότητα καί τήν εὐαισθησία του, δέν πρέπει νά ἐμφανίζονται σέ φεστιβάλ τέτοιας ὑποποιότητας. Ἀκόμα ξεχώρισαν, ὁ Τάκης Ἀντωνιάδης, μέ τήν ἀξιοπρεπή παρουσία του, ὅπως καί ἡ Μαρία Δουράκη, ὁ Ἱπποκράτης Ἐξαρχόπουλος καί ὁ Γιῶργος Βεντουζᾶς. Ἀπό πλευρᾶς σύνθεσης-στίχου ξεχώρισαν, ὄχι τόσο γιά τήν καλή ποιότητά τους ὅσο γιά τό προοδευτικό-κοινωνικό μήνυμά τους, τά: «Ἄσπρα πουλιά» (μέ τή Δουράκη) καί «Καί μεῖς μιά χαρά» (μέ τόν Τάκη Ἀντωνιάδη). Ἔξυπνος ὁ στίχος τοῦ Γιώργου Βεντουζᾶ. Καλές οἱ μελωδίες τοῦ Καράλη καί τοῦ Σιδερᾶ καί καλή ἀλλά καί ἐντυπωσιακή ἡ ἐνορχήστρωση τοῦ Τσίκ Νακασιάν.

Ἀπαράδεκτη ἡ παρουσία τῆς κ. Ὑβόννης Πετιλόν (;), μέ τό πολύ κακό τραγούδι της, τοῦ Κωστῆ Χρήστου (κι ἄς βγῆκε ἡ πιό πολυβραβευμένη συμμετοχή), τῶν Μπλούμπερντς κ.ἄ. Γενικά, ἁπλοϊκή κακή μουσική καί κακοί ἕως ἀντιδραστικοί στίχοι, ἦταν τό κύριο γνώρισμα τῶν περισσότερων τραγουδιῶν.

Λέγεται ὅτι κατά τό στάδιο τῆς πρόκρισης, ὅποιο τραγούδι εἶχε κάπως «ἐνοχλητικό» στίχο, κοβόταν χωρίς κάν ν' ἀκουστεῖ ἀπό τήν ἁρμόδια ἐπιτροπή. Δυό μέρες μετά, στήν Ἀθήνα ἔγινε τό ΑΝΤΙΦΕΣΤΙΒΑΛ μέ τά τραγούδια πού ἀπορρίφτηκαν ἀπό τήν ἐπιτροπή προκρίσεως. Διασταυρούμενες ἀπόψεις, ἀναφέρουν ὅτι ἦταν τοῦ ἴδιου ἐπιπέδου μέ τά προκριθέντα, ὅμως μέ κάποιο προοδευτικό περιεχόμενο. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί προτιμήθηκαν τά ἄλλα.

Τό Φεστιβάλ, ἄν ὀργανωθεῖ σωστά καί ἄν κρατηθοῦν μακριά του τά ὀργανωμένα συμφέροντα, μπορεῖ νά ἐξελιχθεῖ σ' ἕνα οὐσιαστικό θεσμό ἐλαφρᾶς μουσικῆς. Βέβαια δέν θά περιμένουμε ἀπό αὐτόν τόν θεσμό τήν ἄνοδο τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου μας (πού ἔτσι κι ἀλλιῶς εἶναι ἀδύνατο νά ἐπιτευχθεῖ μέσα ἀπό ΔΙΑΓΩΝΙΣΤΙΚΑ φεστιβάλ) ἀλλά τουλάχιστο θ' ἀκοῦμε μερικές ὡραῖες μελωδίες καί μερικά καλά ἐλαφρά τραγούδια (ἄς θυμηθοῦμε τά τραγούδια τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ φεστιβάλ). Κατά τά φαινόμενα, οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι, παρασκηνιακοί παράγοντες κ.τ.λ., θά κινήσουν τά νήματα τοῦ ἑπόμενου φεστιβάλ. Ἔτσι, ἡ ἀποχή τῶν ἀξιολογότερων ἐλαφρῶν συνθετῶν θά 'ναι πάλι δεδομένη καί ἡ εἰκόνα τοῦ φετινοῦ φεστιβάλ θά ξανατυραννήσει τό ταλαίπωρο ἑλληνικό κοινό.

στὶς ἐπάλξεις τῆς Δημοκρατίας

ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

ἡ ἀπογευματινή σου ἐφημερίδα

•βιβλίο•

Ἐπιμέλεια βιβλιοπαρουσίασης: Ἄντεια Φραντζῆ

ΝΙΚΟΥ ΠΛΑΤΗ
«Γκούντ Μπάϋ Μίστερ Πάπ» Μυθιστόρημα πανικοῦ.
Ἀνεξάρτητη ἔκδοση, Ἀθήνα

Εἴμαστε σέ μιά σαφή προσπάθεια μυθιστορήματος. Ὁ συγγραφέας, πού ἀσφαλῶς θ' ἀρνιέται καί τήν εἰδικότητα τοῦ συγγραφέα, κραυγάζει μέ τή γραφή του πῶς, πόσο ποθεῖ νά σπάσει φόρμες. Μά μήπως ἔτσι δέν παράγει νέες; Δέν προσπαθεῖ, σκεφτόμαστε, νά πλάσει ἀντιφόρμες πού ἀποδέχονται πάνω κάτω ὅλα ὅσα τόν παραγωγό αὐτοῦ τοῦ μικροῦ μεστοῦ βιβλίου ἐνοχλοῦν; Μήπως τελικά ἡ ἀπόρριψη πού μέ τό πρῶτο κομμάτι τοῦ «μίστερ Πάπ» ὁ Πλατῆς τόσο μαστορικά προτείνει δέν εἶναι ταυτόχρονα μιά ἀποδοχή; Πλοκή κόμικς, συμβολική πολεμικῆς τοῦ «κατεστημένου» ἀλλά καί ἕνα βιβλίο ἔστω καί μικροῦ σχήματος, ἴσον; Ὁ ἀναγνώστης καλεῖται νά λύσει τήν ἐξίσωση πού θά ἀκολουθήσει τό βαθμό τοῦ προσωπικοῦ συμβιβασμοῦ του.

Βρισκόμαστε, πρέπει νά ποῦμε, μπροστά σ' ἕνα μάστορα. Ξέρει ὁ Σ. νά χτίζει ἕνα βιβλίο, ξέρει νά ὁδηγεῖ τόν ἀναγνώστη, ξέρει νά διηγηθεῖ, ἔχει τόν τρόπο καί τό σθένος. Καί νά σκεφτεῖ κανείς πώς ἡ χρήση τῆς αὐτόματης γραφῆς εἶναι καταφάνερη. Κι ἔχουμε ἕνα τόσο γεροχτισμένο ἔργο. Μπράβο.

ΜΗΤΣΟΥ ΛΥΓΙΖΟΥ
«Προβληματισμοί στήν ποίηση» Δοκίμια
Ἐκδόσεις Δωδώνη, Ἀθήνα

.Τό πλατύ ταλέντο τοῦ Μήτσου Λυγίζου παρήγαγε καί δῶ ἕνα μεστό ἔργο. Ἠθοποιός καί μετά ἀπό λαμπρές σπουδές σκηνοθέτης πετυχημένος, ποιητής πολύγραφος καί μελετητής ἐκτός τοῦ θεάτρου ὅλου σχεδόν τοῦ ὑπόλοιπου χώρου τῆς κουλτούρας, μᾶς δίνει μέ τό βιβλίο αὐτό τή σωστή σέ ἔκταση προβληματική ἑνός μ' ὅλη τή σημασία τῆς λέξης σκεφτόμενου ἀνθρώπου. Ἑνός ἀληθινοῦ στοχαστῆ. Ποίηση καί ἱστορικό περιβάλλον – Συμβολισμός– Αἰσθητισμός – Ἐξπρεσιονισμός – Φουτουρισμός – Κυβισμός – Ντανταϊσμός – Ὑπερρεαλισμός – Ὑπαρξισμός – Ἀντιστασιακή Ποίηση – Σύγχρονοι Μετασχηματισμοί – Ἑλληνικός χῶρος. Βιβλίο σπουδή σέ μιά σωστή πλαστική γλώσσα.

ΒΑΣΙΛΗ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Δικηγόρου
«Ἵδρυση καί Λειτουργία Σωματείων ἀπό ἀλλοδαπούς», Ἀθήνα.

Θά θέλαμε νά χαιρετίσουμε ἕνα βιβλίο νομικό πού 'ναι γραμμένο σέ στρωτή δημοτική καί σέ ὕφος δόκιμου λογοτέχνη. Πέρα ἀπό τήν οὐσία, ὁ Κωστόπουλος μ' αὐτό τό θαρραλέο βιβλίο του γράφει ἱστορία. Αἰῶνες τραγικῆς καθαρεύουσας στά νομικά μας, καί τώρα λίγο φῶς. Γιά φοιτητές, γιά δικαστές, γιά καθένα πού μέ δέος ζύγωνε καί ζυγώνει δικόγραφα καί νομικό βιβλίο. Πέρα ἀπ' αὐτό, τό βιβλίο γιά τό ὁποῖο μιλᾶμε ἀγγίζει ἕνα σοβαρό θέμα πού πολύ κόσμο ἀπασχολεῖ κι εἶναι πάντα στήν ἐπικαιρότητα: Τό ἄν οἱ ἀλλοδαποί μποροῦν νά κάνουν στήν Ἑλλάδα σωματεῖο. Λέει μέ θάρρος ὁ Κωστόπουλος: «ἄς μή ξεχνᾶμε πώς οἱ διατάξεις πού κατοχυρώνουν τήν ἄσκηση τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων καί τῶν ἐλευθεριῶν σέ μιά χώρα, πρέπει πάντα νά ὑπενθυμίζουν πώς οἱ πολίτες μιᾶς ξένης χώρας δέν εἶναι μόνο ἀντικείμενα γιά δεδομένα στατιστικά».

Ε. ΜΟΣΧΟΥ
«Ἐλευθερία καί Γλώσσα». Τέσσερα δοκίμια σέ ἑνότητα
Ἐκδόσεις Ἴκαρος

Μεστή, μέ ὡραία διάταξη συγγραφική δουλειά. Μελέτη ἀπό σκοπιά καλοπροαίρετη, πιάνει ἀπό τήν προπαρασκευή τῆς Ἐθνεγερσίας γιά νά καταλήξει στή δημοτική τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου. Τό κομμάτι «Ἐπιστήμη, Λογοτεχνία καί γλώσσα», εἶν' ὅπου ὁ δοκιμιογράφος ἐπιχειρεῖ μέ πιό πολλή τόλμη ν' ἀγγίξει μέ τό μαχαίρι τό κόκαλο.

ΦΡ. ΕΝΓΚΕΛΣ
1. Οἱ ἀρχές τοῦ κομμουνισμοῦ
2. Γιά τήν ἱστορία τῆς ἕνωσης τῶν κομμουνιστῶν.
Ἐκδόσεις: Διεθνής μαρξιστική συζήτηση.

Ὁ προλετάριος καί ἡ συγκριτική κοινωνική του τοποθέτηση σέ σχέση μέ τ' ἄλλα στρώματα τῆς κοινωνίας, ἡ βιομηχανική μεταβολή, τά προβλήματα τῆς ἰδιοκτησίας, οἰκογένεια καί κομμουνισμός, οἱ κομμουνιστές καί τά διάφορα κόμματα. Σημειώσεις τοῦ Μάξ Μπήχτατ.

Δέ θά κρίνουμε βέβαια τόν Ἔνγκελς οὔτε καί χρειάζεται νά τόν παρουσιάσουμε στόν ἀναγνώστη. Γιατί ὅμως αὐτή ἡ κακή χρήση τῆς ἑλληνικῆς ἀπό τόν ἄγνωστο μεταφραστή; Δέ θέλουμε νά ποῦμε πώς ὅλο τό βιβλίο εἶναι κακομεταφρασμένο. Ὅμως τέτοια κείμενα ἔχουν, πιστεύουμε, ἀνάγκη ὄχι μόνο ἀπό εὐσυνείδητη μετάφραση ἀλλά κι ἀπό κάποια γλωσσοπλαστική ἀγάπη. Πέρα ἀπ' αὐτά, τό βιβλίο εἶναι ἕνα ἐγχειρίδιο πολύ χρήσιμο γιά τό ἀναγνωστικό κοινό του.

ΧΡΥΣΑΣ ΠΡΟΚΟΠΑΚΗ
«Τό ἁλωνάκι»
Ἐκδόσεις Κέδρος

Εἶναι μεγάλη χαρά, πολλή συγκίνηση νά βρίσκεσαι μπροστά σέ τόση εὐαισθησία. Τό γράψιμό της, ἕνα μπουκέτο ἄλικη εὐαισθησία. Ἥλιος κάθε της φράση φιλτραρισμένος μέσα ἀπό διάφανη καταχνιά. Ἀναρωτιόμαστε ἄν ἔχουμε πολλές φωνές λυγερές σάν τῆς Προκοπάκη στή λογοτεχνία μας. Θά θέλαμε νά παραθέσουμε ὅλο τό βιβλίο. Ἄς εἴμαστε λογικοί. Ξεδιαλέγουμε μέ κόπο ἕνα μικρό δεῖγμα αὐτῆς τῆς μουσικῆς μέ λέξεις. Μιά δοξαριά πιασμένη στήν τύχη: «Μικροί φακίρηδες μ' ἀγγελικά μαλλιά στήσανε τό κεφάλι σου στόν ἀσημένιο δίσκο τόν προγονικό σοῦ χάρισαν καπέλλο μέ τρελλά φτερά καί κείνη τή χοντρή καρφίτσα μέ τά καθρεφτάκια νά τό στέκει. Ὦ πῶς μεταμορφώνονται τά πρόσωπα μπροστά σου καί δέν ντρέπονται νά τούς φυτρώνουν μάτια καί μεγάλα στόματα καί σύ δέν ντρέπεσαι νά τούς κοιτᾶς κατάματα καί νά μή βλέπεις.» Μιά ἀπό τίς πιό ἀξιόλογες λυρικές φωνές θά λέγαμε.

ΜΑΝΩΛΗ ΡΑΣΟΥΛΗ
«Κβό βάντις στάτους κβό;»
Ἀθήνα

Μετά τό ποιητικό του «Ἡ Μπαλάντα τοῦ Ἰσαάκ» καί τά διηγήματα «Μεγάλος ἥρωας σέ μικρή χαρτοσακούλα» ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ μιά νέα θεώρηση στό γύρο του κόσμο:
«Φουσκώνουν τά γεννητικά μου ὄργανα
φουσκώνουν σάν μπαλόνια τά νεφρά μου
μά πῶς; πώς νά σ' ἀκουμπήσω
ἔτσι αἰχμαλωτισμένη ἀπ' τά τσουκάλια
καί τά μπρίκια καί τά μανταλάκια
καί ἀπό τούς γλυτσερούς νόμους τῆς ἰδιοχτησίας...»

Τό βιβλίο του χωρισμένο σέ δυό μέρη: ποίηση καί μικρά διηγήματα. Νομίζουμε πώς ὁ «Ψαράς τῶν ἄστρων» ξεχωρίζει. Μειονέκτημα τοῦ βιβλίου ἡ κάπως ἄστοργη τύπωσή του ἰδιαίτερα στά πεζά. Ἄς μήν ξεχνᾶμε τόν ἀγώνα πού δίνει ἕνα βιβλίο μέ τόν ἀναγνώστη. Πρέπει μέ πολλούς τρόπους νά τόν κερδίζει.

ΝΙΝΑΣ ΤΣΑΚΝΗ
«Ἡ γῆ μας διψᾶ». Ποιήματα
Ἀθήνα

Ἄν στεκόμαστε στό βιβλίο τῆς Νίνας Τσακνῆ δέν εἶναι γιά νά ποῦμε δυό καλά λόγια. Δέν εἶναι στή συνήθεια τῆς στήλης ἡ τυπική παρουσίαση. Στεκόμαστε σ' αὐτό τό καλοτυπωμένο βιβλίο μέ τό ροδί ἀπό ἀκριβό χαρτί ἐξώφυλλο καί τό κάποιου βάρους χαρτί, γιά νά ποῦμε στή δημιουργό του μ' ἀγάπη: Ἴσως, κυρία, τό ἐξαντλημένο, καθώς λέτε στό πολυγραφημένο χαρτάκι πού βρίσκεται μέσα στό βιβλίο, μυθιστόρημα σας «Ἀθηνᾶ» νά 'ναι ἄλλης ἀξίας. Ἐδῶ ὅμως βρισκόμαστε σέ περίπτωση πού ἄνθρωποι εὐαισθησίας, ὅπως ἀσφαλῶς θά εἴσαστε, θά 'πρεπε νά διαθέτουν τό χῶρο σέ κάμποσες ἀπό τίς φωνές πού δέν ἔχουν τήν εὐκαιρία καί τά μέσα νά ἀκουστοῦν. Θά 'ταν μεγάλη ἡ προσφορά σας ἄν ἐπιτρέπατε σέ πενήντα ποιητές τῆς νέας γενιᾶς νά τυπώσουν ἀπό ἕνα τους ποίημα. Σκεφτεῖτε το, μιλᾶμε μέ πολλή ἀγάπη ἀλλά καί πολύ σοβαρά.

ΜΑΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΑΤΟΥ
«Ὁ λαιμοδέτης τοῦ ἀζώρ ἀπόδειξη προαγωγῆς τοῦ μπόγια στίς ἐποχές τῶν ἰσχνῶν ἀγελάδων, οἱ ἔρωτες τῶν κομπιοῦτερς κι οἱ ζῶνες τοῦ ἀνέφικτου». Ποιήματα
ΟΔΕΒ. Ἀθήνα

Βρισκόμαστε μπροστά σ' ἕναν ποιητή, αὐτό δέν ἀμφισβητεῖται οὔτε γιά μιά στιγμή στό ὡραῖο βιβλίο τοῦ Μ.Α. Χαρά ἀληθινή ἡ ποίησή του:
«Βίρα τίς ἄγκυρες!...
Ἡ βίζιτα τοῦ μπορντέλου
δυό χοῦφτες δολάρια
Ἡ ἀρχιπόρνη
μᾶς ὑποδέχτηκε
μέ τή σφραγίδα
τῆς πρόκλησης,
καί τό ὄνομα αὐτῆς
Ἐλευθερία...
Δημήτριε
ὁ «ἄλλος Δημήτριος»
ὑποτάχθηκε στήν ἄνεση τῆς φορμάϊκας,
συντελώντας στή δολοφονία τῶν ἀγγέλων»

Τά ποιήματα αὐτά τοῦ Μ.Α. μᾶς βάζουν μέ τή στέρεη καθημερινή δομή τους, πάλι μπρός στό καυτό πρόβλημα:. Ποιά εἶναι σήμερα ἡ ποίηση καί πῶς λειτουργεῖ. Διαβάζοντας, ἀναλύοντας αὐτό τό βιβλίο, πιστέψαμε καί πάλι πώς δουλειά τῶν ποιητῶν εἶναι νά σώσουν σάν πάντα τόν κόσμο, νά γράψουν τή μοίρα του. Ὅμως Μάκη Ἀποστολάτε καί οἱ τόσοι συμπορευτές σου πάρτε τό κουράγιο. Ἡ γενιά σας, οἱ πιό νέοι καί οἱ γερόντοι, σᾶς περιμένουν νά τούς φωνάξτε τά ποιήματά σας μέσ' στ' αὐτί, γιατί ὄχι, μέσα στό ἀστικό λεωφορεῖο τήν ὥρα τοῦ μεγάλου συνωστισμοῦ.

Τοῦ ἴδιου
«ΓΚΟΥΑΝΤΑΛΑΧΑΡΑ», ἀφιέρωμα στό Νερούντα
Ἐκδόσεις Γκούτεμπεργκ, Ἀθήνα.

Συγκινημένο ἀφιέρωμα στόν ἀθάνατο ποιητή Πάμπλο Νερούντα. Ποιήματα τοῦ Μ.Α. καί ἄλλων καθώς καί διάφορα σημαντικά κείμενα γύρω ἀπ' τό νεκρό ποιητή. Ἀπό ἕναν ἄλλο ποιητή γεμάτο ἀγωνία.

ΖΑΝ-ΠΙΕΡ ΝΤΕΜΠΡΙ καί ΑΝΤΡΕ ΜΑΝΡΑ
«Σωθήκαμε ἀπ' τά κάτεργα τῆς Σαϊγκόν. Κατηγοροῦμε!»
Ἐκδόσεις Ζαχαρόπουλος, Ἀθήνα.

Συγκλονιστικό ντοκουμέντο ἀπό δυό Γάλλους πού πέρασαν ἕνα

σημαντικό κομμάτι τῆς ζωῆς τους σάν κρατούμενοι τοῦ Θιέου. Δυόμισι χρόνια πλάι πλάι μέ τούς φυλακισμένους ἀγωνιστές Βιετκόγκι ἄλλους πατριῶτες, στίς φυλακές-κόλαση. Τό βιβλίο, ἐξόν ἀπό μαρτυρία εἶναι καί ντοσιέ μέ ντοκουμέντα πού δέν ἐπιδέχονται ἀντίρρηση.

Ἡ δουλειά τοῦ Μανώλη Κορνήλιου στή μετάφραση, πάρα πολύ ἀξιόλογη. Ξανάπλασε, δέ μετάφρασε ἁπλά τό βιβλίο. Ἔτσι, ἐκτός ἀπό τό εἰδικό ἐνδιαφέρον τοῦ ἔργου, βρισκόμαστε καί μπροστά σέ μιά λογοτεχνική δουλειά μέ πολλές ἀρετές. Πλαστικός καί εὐλύγιστος λόγος μαστορεμένος πολύ καθημερινά ἄν καί πυκνά.

«Μ. Κορνήλιος: Ἕνα βιβλίο
Μπορεῖς νά τ' ἀγγίξεις, νά τό πάρεις στά χέρια
Βέβαιος πώς οἱ λέξεις δέν τρυποῦν τή σάρκα
δέν εἶναι φωτιά δέν εἶναι καρφιά
δέν εἶναι κόλαση».

Α.Φ.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΑΝΟΥΣΑΚΗ
Τρίγλυφο
Ὁλκός, Ἀθήνα, 1976

Πρόκειται γιά τό τρίτο ποιητικό βιβλίο τοῦ γνωστοῦ Χανιώτη ποιητῆ καί εἶναι χωρισμένο σέ τρεῖς ἀνεξάρτητους, θεματικά, κύκλους, μέ μοναδικό συνδετικό ἐνδιάμεσο τήν εὐαισθησία τοῦ ἴδιου προσώπου, ὅπως σημειώνει ὁ Γ.Μ. στό τέλος τοῦ βιβλίου του. Τόσο στόν πρῶτο κύκλο, πού ἀναφέρεται στήν Κυπριακή τραγωδία, ὅσο καί στούς ἄλλους δυό, ὑπάρχουν σαφεῖς ἐνδείξεις τῆς τεχνικῆς κατάρτισης καί τῆς πλατιᾶς παιδείας τοῦ δημιουργοῦ τους.

ΤΑΚΗ ΧΡ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ
Ἐν ἀρχῇ ἦν τό μηδέν
Ἀθήνα, 1976

Εἶναι τό πρῶτο ποιητικό βιβλίο τοῦ Τ.Α. πού, ἄν κατορθώσει ὁ ἀναγνώστης καί ξεπεράσει τή δυσμενή ἐντύπωση ἀπό τήν ἀληθινά προκλητική κι ἄσκοπα πολυτελή τους ἐμφάνιση, μπορεῖ ν' ἀνακαλύψει ἀρκετά ἐνδιαφέροντα ποιητικά στοιχεῖα, τόσο στήν ποικίλη κι ἰδιόρρυθμη θεματογραφία του, ὅσο καί στήν παράξενη γλωσσική καί συντακτική του διάρθρωση, πού βρίθει ἀπό ἕνα πλῆθος ἰδιωματισμῶν καί λεκτικῶν γρίφων.

ΘΩΜΑ ΜΑΡΑ
Ὀνόματα καί διευθύνσεις, Ποιήματα
Ἐκδόσεις Τό Ἑλληνικό βιβλίο, 1975
Τοῦ ἴδιου:
Ὁ μοναδικός
Τῆς ἴδιας ἔκδοσης, 1976

Στά δυό αὐτά βιβλία ἔχει ὁ ἀναγνώστης τήν εὐχέρεια νά διαπιστώσει μιά φανερή κι ἀντίστροφα διαφοροποιημένη διάθεση τοῦ ἴδιου συγγραφέα, ὅπου, ἐνῶ στό πρῶτο βιβλίο, τό ποιητικό, παρουσιάζεται ἀπόλυτα πολιτικοποιημένος, ἀγγίζοντας τά ὅρια τῆς πεζόλογης κι ἀντιποιητικῆς πολιτικολογίας, στό δεύτερο, πού ἀποτελεῖται ἀπό μιά σειρά μικρά διηγήματα, τόν χαρακτηρίζει ἕνας διάχυτος λυρισμός καί μιά ἔντονα ποιητική κι εὐαισθητοποιημένη διάθεση.

ΜΑΡΙΑΣ ΚΕΝΤΡΟΥ-ΑΓΑΘΟΠΟΥΛΟΥ
Τά τοπία πού εἶδα
Ἐκδόσεις Νέας Πορείας. Θεσσαλονίκη, 1975

Τά ποιήματα πού περιλαμβάνονται σ' αὐτό τό βιβλίο τῆς γνωστῆς Θεσσαλονικιᾶς ποιήτριας ἀποτελοῦν, ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει καί στά τέσσερα προηγούμενά της, μιά προχωρημένη καί ποιητικά ἄρτια καταγραφή τῶν ἐσωτερικῶν της ἐμπειριῶν, μέσα σ' ἕνα πλαίσιο γνήσιας θρησκευτικότητας καί ἰδιότυπης γυναικείας εὐαισθησίας. Ἀξίζει ἐδῶ νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι ἕνας χῶρος ὅπου κινήθηκαν καί πρωτοστάτησαν ἀρκετοί ἀξιόλογοι ποιητές – Γ. Βαφόπουλος, Γ. Θέμελης κ.ἄ. – μέσα σέ μιά τέτοιας λογῆς θρησκευτική ποιητική ἔκφραση, κάτι πού θά 'πρεπε, ἴσως, ν' ἀποτελέσει κάποτε ἀντικείμενο ἰδιαίτερης ἔρευνας.

ΣΩΤΗΡΗ ΤΡΥΦΩΝΟΠΟΥΛΟΥ
Συνειρμοί γιά τό αὔριο
Ἀθήνα, 1976

Ὁ Σ.Τ. ἐπιχειρεῖ στό βιβλίο του αὐτό νά ὑπεραπλουστεύσει καί νά ἐκλαϊκεύσει μιά ἀρκετά πολύπλοκη καί δυσπρόσιτη δομικά ἐπιστήμη, τή μελλοντολογία, καί νά προδιαγράψει, κάτω ἀπ' αὐτές τίς προϋποθέσεις, τήν εἰκόνα τῆς λειτουργίας τῆς κοινωνίας καί τῆς ἐπιστήμης, μεμονωμένες καί σέ συνάρτηση μεταξύ τους. Τό ἐνδιαφέρον πού προκαλεῖ αὐτό τό βιβλίο ὀφείλεται ὄχι τόσο στόν τρόπο καί στή μέθοδο πού ἀκολουθεῖ ὁ συγγραφέας, καθώς ὑστερεῖ σέ ἐπιστημονική διάρθρωση καί τεκμηρίωση, ὅσο στήν πρωτοτυπία τοῦ ἀντικειμένου του, τουλάχιστον γιά τά ἑλληνικά δεδομένα.

Κ.Γ.Π.

ΜΠΕΡΤΡΑΝΤ ΡΑΣΣΕΛ: Ἐκπαίδευση καί κοινωνική τάξη
Μετάφρ.: Νίκου Σαρλῆ
Ἐκδόσεις Σ. Ι. Ζαχαρόπουλος. Ἀθήνα 1976

Τό βιβλίο, γραμμένο πρίν 45 περίπου χρόνια, ἔχει ἀκόμη τήν ἐπικαιρότητα πού γεννᾶ ἡ διαιώνιση καί ἀναπαραγωγή τῶν προβλημάτων στήν Παιδεία τῆς Δύσης. Παρά τίς σύντομες ἀναφορές στό ἐκπαιδευτικό σύστημα τῆς ΕΣΣΔ, ὁ προβληματισμός τοῦ Ράσσελ περιστρέφεται γύρω ἀπό τήν ἰδεολογία τῆς Παιδείας στόν καπιταλιστικό κόσμο καί κύρια τή βρετανική ἐμπειρία. Τό σέξ, ὁ πατριωτισμός, οἱ ταξικές διακρίσεις, ἡ θρησκεία ὀργανώνονται ἰδεολογικά «διά τῆς Παιδείας» γιά τή συναίνεση ἀπό τό ἄτομο, ἑνός καταπιεστικοῦ συστήματος. Ἡ ὀξύτητα τῶν ἀναλύσεων τοῦ Ράσσελ ἀναδείχνει τή μεθοδολογία καί ἀποτελεσματικότητα ἑνός τέτοιου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΤΕΝΕΚΙΔΗ: Θέματα Κοινωνιολογίας τῶν Διεθνῶν Σχέσεων
Ἐκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ. Ἀθήνα 1976

Τό βιβλίο περιέχει τρεῖς βασικές ἑνότητες: α) Μεθοδολογικά προβλήματα, β) ἡ διεθνής θέση τῆς Ἑλλάδας καί γ) γιά τήν Κυπριακή κρίση. Τό βιβλίο περιλαμβάνει πίνακες καί τά κείμενα διεθνῶν συμβάσεων πού ἀναφέρονται στά διάφορα κεφάλαια.

Ἡ ἀνάλυση τοῦ καθηγητῆ Τενεκίδη φωτίζει τήν πολυπλοκότητα τῶν προβλημάτων τῶν διεθνῶν σχέσεων· περιγράφει τίς συντεταγμένες πού καθορίζουν τίς διακρατικές σχέσεις καί τά συγκεκριμένα ταξικά καί «συμμαχικά» – διάβαζε ἡγεμονικά – συμφέροντα πού αὐτές οἱ σχέσεις ἐξυπηρετοῦν. Μέ τήν ἐξαντλητική ἀναφορά στόν τρόπο ἄσκησης τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τό βιβλίο ξεφεύγει ἀπό τούς σκόπελους τῶν θεωρητικῶν γενικεύσεων καί ἀφορισμῶν.

ΜΑΟ-ΤΣΕ-ΤΟΥΝΓΚ: Ἄγνωστα κείμενα (Λόγοι-συνομιλίες-ἐπιστολές)
Μετάφραση ἀπό τά ἀγγλικά Ἀγγέλα Βερυκοκάκη-Ἀρτέμη
Ἐκδόσεις ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ. Ἀθήνα 1976

Τά κείμενα προέρχονται κυρίως ἀπό διάφορες συλλογές πού ἐκδίδονταν σέ μεγάλη ἀφθονία στή διάρκεια τῆς Πολιτιστικῆς Ἐπανάστασης ἀλλά καί τῶν κατοπινῶν μαζικῶν ἰδεολογικῶν ἐκστρατειῶν καί πού μέ διάφορους τρόπους ἔφτασαν στή Δύση. Τά κείμενα αὐτά ἐξυπηρετοῦν τίς ἀνάγκες τῆς ἄμεσης πολιτικῆς δράσης, διατυπώθηκαν, συχνά, γιά τήν ἀνάγκη ἐπικοινωνίας μέ μικρότερες ὁμάδες ἤ μεμονωμένα πρόσωπα καί ἔχουν ἔτσι τήν ἀξία μιᾶς μαρτυρίας μοναδικῆς. Φωτίζονται, μέ τήν ἀνάγνωσή τους, πολλές, ἰδιαίτερες ὄψεις τῶν προβλημάτων πού θέτει ἡ Πολιτιστική Ἐπανάσταση.

ἡ ΜΑΦΑΛΝΤΑ καὶ ὁ ΚΟΣΜΟΣ της

τοῦ ΚΟΥΙΝΟ

•ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ•

ΠΑΛΙ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Ἀγαπητό «ΑΝΤΙ»

Σ' ἀπάντηση τοῦ γράμματος τοῦ κ. Δ. Σπάθα πού δημοσιεύτηκε στό τεῦχος 51-52 ἔχω νά σοῦ πῶ τά ἑξῆς:

1) Γιά τήν προβολή τοῦ συνεδρίου τοῦ ΚΚΕ(ἐσ.) ἀπό τόν ἀστικό τύπο τόν παραπέμπω νά διαβάσει στό «Ριζοσπάστη» τῆς Κυριακῆς 22-8-76 σελ. 1 τό σχόλιο μέ τίτλο «Βρίσκει ἀπήχηση ἡ δήλωση τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ, ἄρχισε ἤδη νά γίνεται ἀντικείμενο συζητήσεων καί ἄξονας διεργασιῶν μέσα στά πλατειά λαϊκά στρώματα, γεγονός πού βρῆκε ἀντανάκλαση στήν προβολή της ἀπό μερίδα τοῦ ἀστικοῦ τύπου. Ὁρισμένες ἐφημερίδες δημοσίεψαν ὁλόκληρο τό κείμενο τῆς δήλωσης καί ἄλλες περίληψη καί ἰδιαίτερα τό μίνιμουμ πρόγραμμα γιά μιά κοινή πολιτική τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου».

Ἀφοῦ τό κάνει αὐτό, τόν καλῶ νά μοῦ πεῖ γιατί δέν εἶναι «ἀπήχηση ἡ προβολή καί ἡ προπαγάνδα του (τοῦ συνεδρίου τοῦ ΚΚΕ ἐσ.) μέσα ἀπό τόν ἀστικό τύπο», ὅπως γράφει στό γράμμα του, καί εἶναι ἡ προβολή τῆς δήλωσης τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ ἀπό τόν ἴδιο τύπο. Νά 'ναι σίγουρος δέ, ὅτι καί τό ΚΚΕ νά ἔκανε συνέδριο, τό ἴδιο πάνω-κάτω θ' ἀσχολιόταν μ' αὐτό ὁ ἀστικός τύπος. Οἱ ἀστοί πάντα ἐνδιαφέρονται γιά ὅ,τι κάνουν οἱ κομμουνιστές καί προβάλλουν ὅπως τούς συμφέρει κάθε φορά τά τῶν κομμουνιστῶν. Πολύ περισσότερο τώρα πού στήν Ἑλλάδα τό κομμουνιστικό κίνημα εἶναι διασπασμένο. Διάσπαση πού, κατά τή γνώμη μου, ὅπως καί κατά τή γνώμη πολλῶν ἄλλων, ὑπῆρξε καί ἡ βασική αἰτία γιά τή νομιμοποίηση τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος στή χώρα.

2) Ποιές εἶναι οἱ διαφορές τῆς «Κοινῆς Πολιτικῆς», πού προτείνει στήν παραπάνω δήλωσή του τό ΚΚΕ σ' ΟΛΕΣ τίς πολιτικές δυνάμεις τῆς χώρας (καί τίς ἀστικές), μέ τήν ΕΑΔΕ πού προτείνει τόσον καιρό τό ΚΚΕ(ἐσ); Μποροῦν οἱ ἀστικές πολιτικές δυνάμεις νά ἀκολουθήσουν ἀνεξάρτητη ἀπό τόν ἰμπεριαλισμό (ἀμερικάνικο, δυτικοευρωπαϊκό) πολιτική; Ναί ἤ ὄχι; Ὑπάρχει ἐθνική ἀστική τάξη τελικά; Ναί ἤ ὄχι;

3) Μπορεῖτε νά πεῖτε ἀκόμη κ. Δ. Σπάθα ἄν ὑπάρχει ἄλλη διάσταση (ὄχι ριζική βέβαια ἀκόμη) στούς κόλπους τοῦ παγκόσμιου κομμουνιστικοῦ κινήματος, πλήν αὐτῆς μέ τό ΚΚ Κίνας; Πιό συγκεκριμένα, μεταξύ Ἰταλικοῦ, Ἰσπανικοῦ, Γαλλικοῦ, Ρουμανικοῦ κ.ἄ. ΚΚ καί ΚΚ σοσιαλιστικῶν χωρῶν καί ἰδιαίτερα τοῦ ΚΚΣΕ (καί Δυτικῶν). Τί σημαίνει ἡ διπλωματία πού ἐπικρατεῖ στίς σχέσεις μεταξύ πολλῶν «ἀδελφῶν» ΚΚ; Καί τί ἐκφράζει; (Τί ἄλλο ἀπό διπλωματία μπορεῖ νά εἶναι ἡ ἀναγνώριση ἀπό πολλά ΚΚ καί τοῦ ΚΚΕ(ἐσ.) καί τοῦ ΚΚΕ; Ἤ τό ὅτι κόμματα (π.χ. τοῦ Βιετνάμ) ἔχουν σχέσεις μέ τό ΚΚΣΕ καί μέ τό ΚΚ Κίνας;)

4) Αὐτά καί ἄλλα καλά παλιότερα «φίδια», ὅπως εἶναι τώρα γιά σᾶς τό ΚΚΕ (ἐσ.), ὁ Μ. Θεοδωράκης κ.ἄ. τά ζέσταινε στόν κόρφο του τό ΚΚΕ ἤ δέν τά ζέσταινε, καί γιατί ἔφθασαν ἐδῶ πού ἔφθασαν;

Αὐτά εἶναι μερικά ἀπό τά πολλά προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς, μέ τά ὁποῖα ἄν εἴχατε ἀσχοληθεῖ στό γράμμα σας κ. Δ. Σπάθα θά δημιουργιόταν πραγματικά ἕνας ζωντανός διάλογος μέ προσφορά, καί ὄχι ἐπαναλαμβάνοντας πράγματα (διάβαζε φούμαρα) γενικά καί πού προπαντός ἔχουν λεχθεῖ χίλιες φορές ἀπό τίς στῆλες τοῦ «Ριζοσπάστη» καί τῆς «Αὐγῆς». Αὐτός δέ εἶναι καί ὁ λόγος ὁ ὁποῖος βασικά μέ ὤθησε νά γράψω αὐτή τήν ἀπάντηση.

Τελειώνοντας θέλω νά πῶ ὅτι οἱ διαφορές μεταξύ ΚΚΕ καί ΚΚΕ(ἐσ.) δέν εἶναι τόσες ὅσες τίς κάνουν νά φαίνονται καί οἱ δυό καί οὔτε τόσο οὐσιαστικές. Οἱ δέ ἀφορμές καί τά αἴτιά τους ἐπεκτείνονται καί σέ χώρους ἔξω ἀπό τήν Ἑλλάδα.

Φιλικά

Σ.Μ.
φοιτητής

ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΟ

Ἀγαπητό «ΑΝΤΙ»

Ὁ Μάο Τσέ Τούνγκ πέρασε πιά στήν βιολογική ἀνυπαρξία. Πέθανε, ἀφοῦ μέ τήν κατάληξη τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Κίνας σέ ἀντικειμενικά ἀντεπαναστατική, ἔβλαψε τό παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα, σέ πλανητική ἔκταση. Ἀγκόλα καί Πινοσέτ τῆς Χιλῆς, καταπολέμηση τῆς ἐπανάστασης τοῦ «Μπαγκλαντές», στεφάνι στήν σορό τοῦ Φράνκο, ἐπίσκεψη τοῦ Μακαρέζου στήν Κίνα, ὑποστήριξη τῆς ἐξακολούθησης τοῦ ΝΑΤΟ, στήριξη τῆς «Κοινῆς Ἀγορᾶς» τῶν μονοπωλίων καί τῶν «πολυεθνικῶν», ἐπίσκεψη τέλος τοῦ γνωστοῦ Βαυαρέζου Στράους.

Ὁ Ν. Μπουχάριν μπορεῖ νά μήν εἶχε καταλάβει τήν «διαλεχτική» – συντριπτική κριτική τοῦ «Ἱστορικοῦ Ὑλισμοῦ» πού κάνει ὁ Γκράμσι – ἀλλά ἔγραψε πολλά φιλοσοφημένα καί βαθυστόχαστα. Εἶπε ὅτι ἐμεῖς οἱ κομμουνιστές κινούμαστε μέσα στό προτσές ἀπό τό «ἐγώ» στό «ἐμεῖς».

Ὁ Στάλιν, ὁ Μάο, ὁ Τίτο μεῖναν πολύ πίσω, μέσα σ' αὐτή τήν ψυχοπνευματική διαδικασία ἀπό τό «ἐγώ» στό «ἐμεῖς».

Ἔτσι φανερώθηκε στό κίνημά μας ἡ κατάρα τῆς «προσωπολατρείας». Στό Μάο κορυφώθηκε σέ ἡμιθεϊκά ὕψη, πού μόνο στόν Ἰούλιο Καίσαρα καί Ὀκτάβιο Αὔγουστο εἶχε ἀνεβεῖ.

«Ἐγώ καί οἱ μάζες», εἶπε κάποτε ὁ Μάο στό συγγραφέα Ἀντρέ Μαλρώ.

Ὁ Στάλιν καί ὁ Μάο, ἐξόντωσαν καί ὁ ἕνας καί ὁ ἄλλος, τίς δυό μεγαλύτερες στρατιωτικές ἰδιοφυΐες τοῦ 20οῦ αἰώνα.

Τόν Τουχατσέφσκι καί τόν Λίν Πιάο, τόν πολέμαρχο νικητή τῆς Κορέας. Καί ὁ μέν Τουχατσέφσκι ξαναμπῆκε στό Πάνθεο τῶν μεγάλων καί τῶν ἡρώων τῆς ΕΣΣΔ.

Ὁ Λίν Πιάο συκοφαντεῖται ἀκόμα καί τώρα, σάν ὑποψήφιος «Ναπολέοντας» καί ὡς ὀπαδός τοῦ Κομφούκιου.

Ὁ Λίν Πιάο, λαμπρός διαλεχτικός στοχαστής, κατάργησε τούς βαθμούς στόν στρατό τῆς Κίνας.

Γιατί ὁ Στάλιν τό 1935 ξανάφερε τούς βαθμούς τῶν ἀξιωματικῶν στόν «Κόκκινο Στρατό». Γεγονός, πού κλείνει μέσα του τήν ἀπειλή – ὅσο κι ἄν εἶναι μικρή – τοῦ «βοναπαρτισμοῦ».

Βέβαια οἱ ἐπίτροποι στίς στρατιωτικές μονάδες τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν – θεσμό πού ἐφεῦρε καί ἐφάρμοσε ἡ Γαλλική Ἐπανάσταση μέχρι τόν Ναπολέοντα – περιορίζει στό minimum τό φορτίο αὐτῆς τῆς ἀπειλῆς. Ἀλλά εἶναι καί θέμα δημοκρατικότητας ὁ ἀφανισμός τῆς βαθμολογικῆς ἱεραρχικῆς κλίμακας στόν στρατό.

Τέλος ὁ Μάο, ἐπειδή ἀπότυχε στούς στόχους του τό «μεγάλο ἅλμα» καί ἄρχισαν νά τόν παραμερίζουν ὡς ὑπεύθυνο γι' αὐτό, ἀντεπετέθηκε. Ὁ τυφώνας τῆς «μορφωτικῆς ἐπανάστασης» εἶναι ἔργο του καί ἔμπνευσή του.

Τότε ὁ Λίν Πιάο μέ τό λαϊκό στρατό, μπόρεσε νά ἀναχαιτίσει τήν πλήρη ἀποδιοργάνωση τῆς οἰκονομίας τῆς Κίνας.

Ὅταν ὁ γνωστός γιά τόν «ὀπορτουνισμό» του Τσού Ἐν Λάϊ, ἄρχισε νά στρέφει τήν ἐξωτερική πολιτική πρός τή Βάσιγκτων καί ταυτόχρονα νά κάνει ὅλο καί πιό αἰχμηρή τήν πολιτική κατά τῆς Μόσχας, ὁ Λίν Πιάο κατάλαβε τόν κίνδυνο.

Ἀπότυχε νά ἐπιβάλει τή ματαίωση τῆς φιλοαμερικάνικης αὐτῆς στροφῆς τῆς κινεζικῆς πολιτικῆς καί ἔφευγε γιά τήν ΕΣΣΔ. Ἀπ' ἐκεῖ θά κατάγγελνε αὐτήν τήν πολιτική καί θά πάλευε ἔστω γιά τήν καταστροφή της ἀργότερα.

Τ' ἀεροπλάνο ἔπεσε ἤ καταρρίφθηκε ἀπό τούς Κινέζους στό ἔδαφος τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Μογγολίας. Ἔτσι πέρασε ἡ ἀντεπαναστατική αὐτή γραμμή γιά νά ἐξελιχτεῖ ὕστερα πρός κάθε γεωγραφική κατεύθυνση τῆς γῆς.

Ὁ Φιντέλ Κάστρο ξεμασκάρεψε ourbi et orbis τήν πολιτική αὐτή ἀπ' ἀφορμή τήν Ἀγκόλα.

Αὐτά στοχάστηκα καί σοῦ γράφω μέ τόν θάνατο τοῦ μεγάλου Μάο Τσέ Τούνγκ, πού εἶχε ἀπό καιρό πιά πάψει νά εἶναι μεγάλος.

Ἄν θεωρεῖς ὅτι ἀξίζουν νά δοθοῦν στή δημοσιότητα αὐτές μου οἱ σκέψεις, ρίχτες στά φύλλα τοῦ «ΑΝΤΙ».

Φιλικά
Γ. Δ. Τζίμας
δικηγόρος

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ

Ἀγαπητό «ΑΝΤΙ»

Θεωρῶ ὅτι μερικές διευκρινίσεις γύρω ἀπό τίς ἀπόψεις τοῦ «καθηγητῆ» Ν. Δεβλέτογλου πρέπει νά δοθοῦν ἔτσι ὥστε ὁ κόσμος νά ἀντιληφθεῖ τόν ἀγώνα του γιά ἐλεύθερο διάλογο καί νά μήν τόν παρεξηγεῖ...

Στοιχεῖο 1ο) Στήν ἐπετηρίδα τοῦ Πανεπιστήμιου Ἀθήνας 1973-1974 ὁ κ. Δεβλέτογλου ἀναφέρεται ὡς κάτοχος δύο (2) τακτικῶν ἑδρῶν τῆς Νομικῆς Σχολῆς μέ διαμονή εἰς τήν ἀλλοδαπήν! (Αὐτό θά πεῖ ὑπευθυνότητα ἀκαδημαϊκοῦ δάσκαλου).

Στοιχεῖο 2ο) Στό τεῦχος 132 τῆς 26 Ἀπρίλη 1974 τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ The times higher education supplement, στή σελίδα 8 δημοσιεύονται ἀπόψεις του πάνω στό φοιτητικό κίνημα κάτω ἀπ' τόν τίτλο: «Banking on Intellectual capital: one man's vision of the education market».

Οἱ ἀπόψεις του δέν διαφέρουν σέ τίποτα ἤ ἴσως εἶναι καί χειρότερες τῶν ὑποστηρικτῶν τῶν πλέον σκοταδιστικῶν ἀντιλήψεων, πού καί ἡ Ἑλένη Βλάχου στή δεξιά ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ τόν εἶχε ἀποκαλέσει φασίστα μέ μαοϊκές τάσεις. Στή σελίδα 14 τοῦ ἴδιου τεύχους δημοσιεύεται μιά ἀπάντηση-καταπέλτης ἑνός δημοκράτη πανεπιστημιακοῦ καί πιστεύω ὅτι ἡ μετάφραση καί δημοσίευση αὐτῶν τῶν ντοκουμέντων στό ΑΝΤΙ θά βοήθαγε τό κοινό νά μορφώσει μιά σφαιρικότερη γνώμη γιά τόν κύριο «καθηγητή»...

Φιλικότατα
φοιτητής

Υ.Γ. τό περιοδικό βρίσκεται στό Βρετανικό Συμβούλιο.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Ἀλ. Κωνσταντινίδη:
Τό Κυπριακό: μυθολογία καί πραγματικότητα

Ἀθήνα, 1976

Μιά προσέγγιση τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος ἀπό μιά ἀνορθόδοξη σκοπιά.
Σέ ὅλα τά κεντρικά βιβλιοπωλεῖα

Η ΑΥΓΗ

κάθε πρωΐ

•ζωντανή ενημέρωση
•αδέσμευτη έρευνα •ελεύθερη κριτική

Η ΑΥΓΗ

κάθε Κυριακή
16 σελίδες

•με πλούσιο περιεχόμενο
•μέ νέο έπιτελείο συνεργατών

Η ΑΥΓΗ

στην πρώτη γραμμή της πάλης
γιά τή δημοκρατία καί την ανεξαρτησία
της Χώρας
γιά την ενότητα καί την ανανέωση
του κομμουνιστικού κινήματος

αγοράζετε
διαδίδετε
τήν
ΑΥΓΗ

ΕΡΓΑ ΝΙΚΟΥ ΚΑΧΤΙΤΣΗ
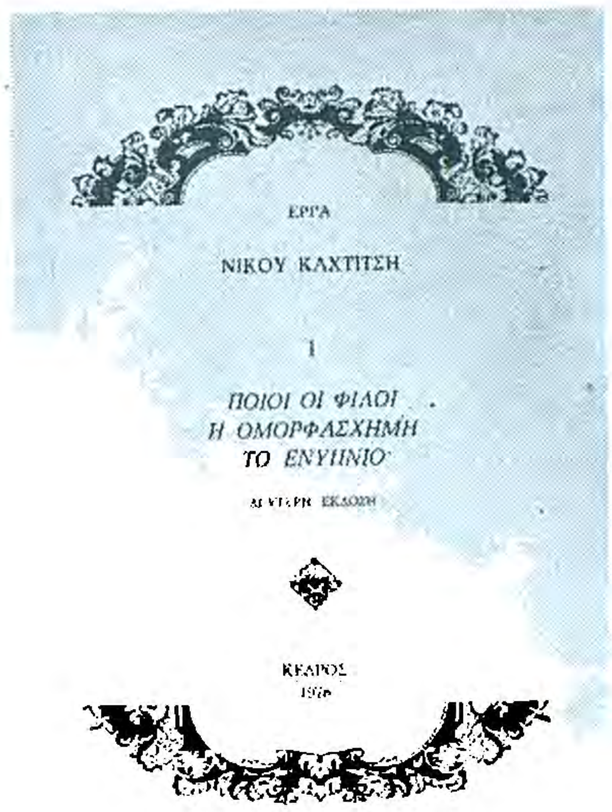
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 – Τηλ. 615.783

PYLARINOS

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ
ΣΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

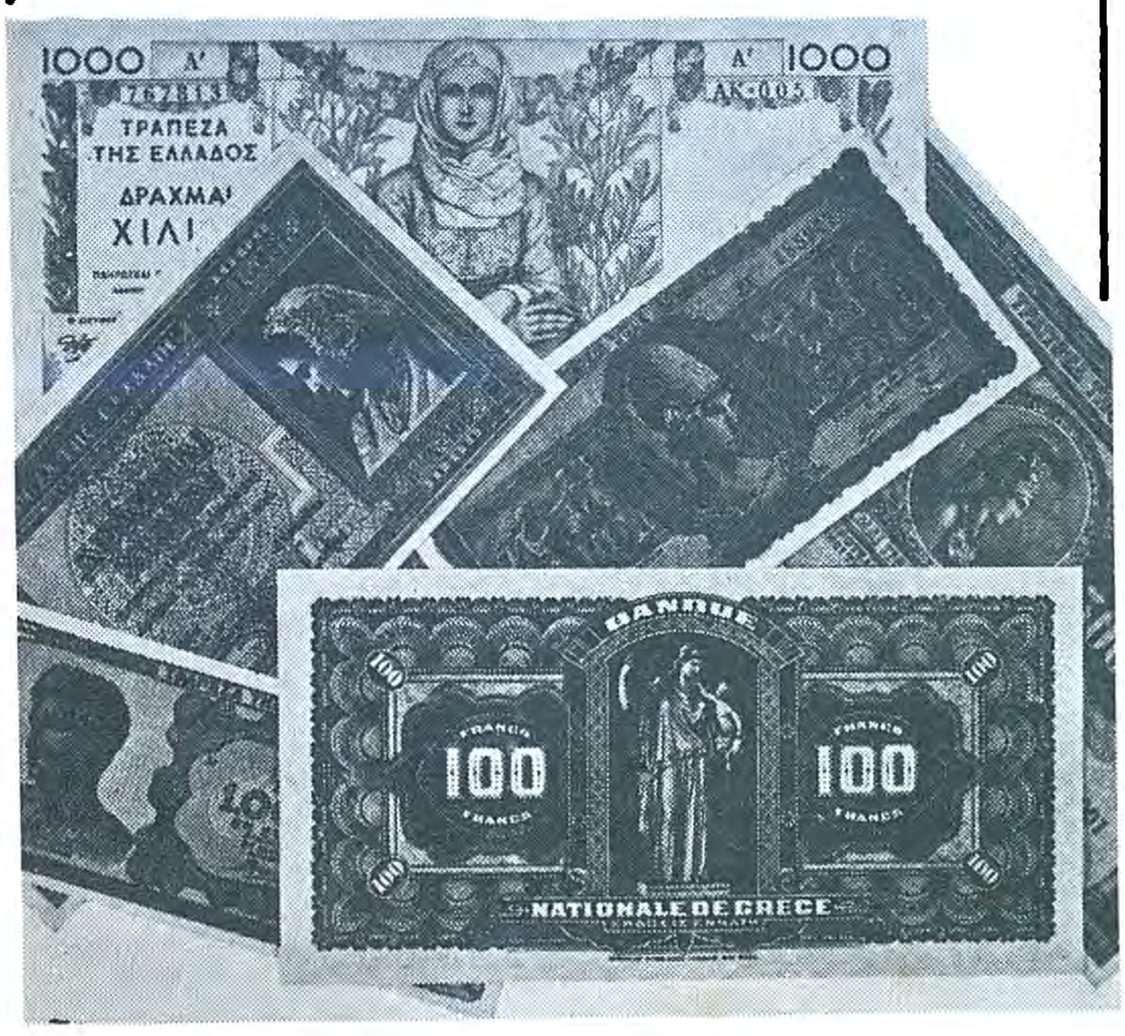

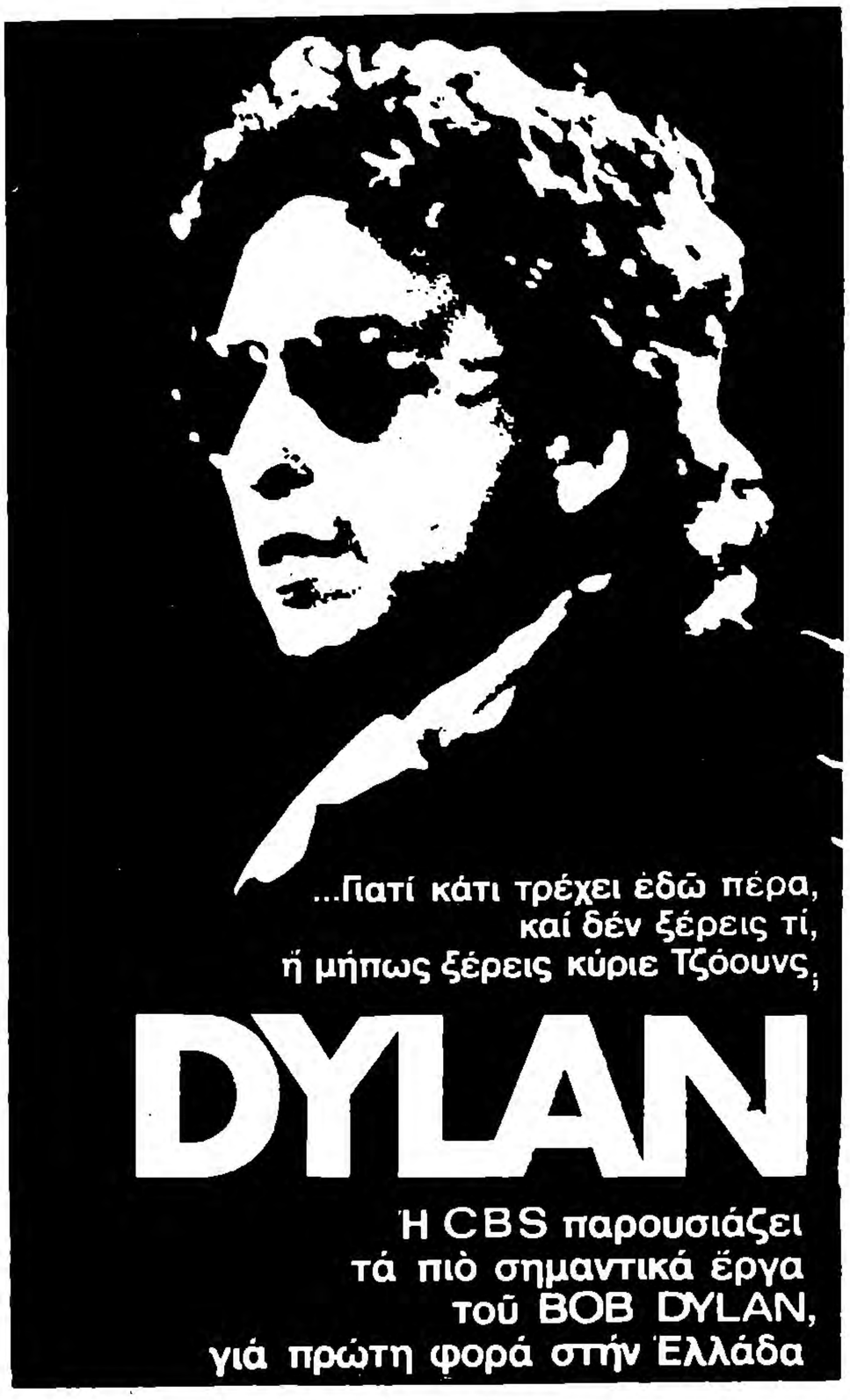

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Σ.Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ & Σια Ο.Ε.

Μαυρομιχάλη 7, Ἀθῆναι, τηλ. 605.501
Πραξιτέλους 141, Πειραιεύς, τηλ. 41.16.530

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΕΙΝΑΙ
ΤΙΤΛΟΣ ΤΙΜΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἡ πιό λεπτομερειακή κι' ἀντικειμενική ἀφήγηση γιά τήν Ἐθνική Ἀντίσταση 1941-44.

ΗΛΙΑ ΠΑΠΑΣΤΕΡΙΟΠΟΥΛΟΥ

«Ο ΜΩΡΗΑΣ ΣΤΑ ΟΠΛΑ»

Χιλιάδες ὀνόματα ἀγωνιστῶν. Ἑκατοντάδες μάχες. Οἱ πολιτικές ὀργανώσεις. Τόμοι 5. Σελίδες 2000. Κεντρική πώληση: Στόν συγγραφέα, Σταδίου 41 4ος ὄροφος, γραφ.67, τηλέφ. 3213.763

Ἡ Ἱστορία τῶν 12ου, 6ου, 8ου, 9ου, 11ου, Συνταγμάτων τοῦ ΕΛΑΣ καί τοῦ ΕΛΑΝ τοῦ Μωρηᾶ. Ὀνόματα ἐκτελεσμένων. Οἱ θεσμοί τοῦ λαογέννητου Κράτους. Λαϊκή Δικαιοσύνη. Ἐθν. Πολιτοφυλακή. Ἐθν. Ἀλληλεγγύη. Ἡρωῖδες γυναῖκες στόν κατοχικό Μωρηᾶ. Ἡ τραγωδία τῶν Καλαβρύτων. Ἡ ΕΠΟΝ. Ὁ παράνομος Τύπος κλπ. 15000 ὀνόματα κι ἑκατοντάδες φωτογραφίες τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ἀντάρτικου ἔπους τοῦ κατοχικοῦ Μωρηᾶ.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΘΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ Η ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΞΑ ΤΗΣ ΓΕΝΙΑΣ ΤΟΥ '40 ΚΑΙ Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΓΕΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΑΝΤΑΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΟΥΝ
ΩΣ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

1. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ: Τό διπλό βιβλίο *(νουβέλα)*
2. E.F.W. MYERS: Ἡ ἑλληνική ἐμπλοκή *(1942-44: οἱ Βρετανοί στήν κατεχόμενη Ἑλλάδα)*
3. ΡΟΒΗΡΟΣ ΜΑΝΘΟΥΛΗΣ: Πρόσωπο μέ Πρόσωπο *(σειρά ἕλληνες σκηνοθέτες)*
4. ΓΙΑΝ ΚΟΤ: Θεοφαγία
5. ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ: *(τόμος 2)*
6. ΖΑΝ ΖΕΝΕ: Ἡ Πάναγία τῶν Λουλουδιῶν
7. ΚΩΣΤΑΣ ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Οἱ ἑλληνικοί ἐθνικισμοί στόν Μεσοπόλεμο
8. ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ: *(τόμος 3)*
9. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Πολιτική ἐξουσία καί Ἐπανάσταση
10. GUY BURGEL: Ἀθήνα, ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς μεσογειακῆς πρωτεύουσας
11. ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ: Ἡ Ἄνιση Ἀνταλλαγή
12. HEINZ RICHTER: 1936-1946, δύο ἐπαναστάσεις καί ἀντεπαναστάσεις στήν Ἑλλάδα.